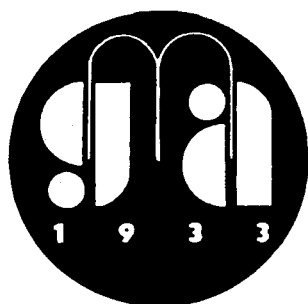

11.091

BIROMIKLOS
MAGYAR
GRAFIKAI
ALMANACH
1933

M A G Y A R

GRAFIKAI ALMANACH

S Z E R K E S Z T I É S K I A D J A

B I R Ó M I K L Ó S

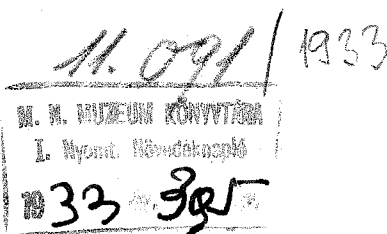
B U D A P E S T 1 9 3 3

Minden cikkért az írója felel.

Nyomta a Hungária Hirlapnyomda Rt.

Felelős: Schmidek Géza.

*Nyomdászok!
Fogadjátok szívesen
a Magyar
Grafikai Almanachot!*

Közel három évtizede munkálkodom a magyar nyomdaipar fejlesztésén. Kiadtam és szerkesztettem szaklapot, amely a magyar könyvnyomtatóiparnak Európaszerte, sőt mondhatnám világszerte megbecsülést szerzett s a magyar nyomdaipar színvonalát igyekezett megővni a korai leromlástól akkor, amikor körülöttünk már mindenütt kiütköztek a bomlás és lecsúszás elvitathatatlan jelei... És most útjára indítom a Magyar Grafikai Almanachot, mert úgy érzem, hogy a mai súlyos időkben sem szabad hallgatniok azoknak, akik szívükön viselik a nyomdaipar haladását. Éreztem, tudtam, hogy a munkaadók és a munkások soraiban egyformán akadnak szakférfiak, akiknek ma is van mondanivalójuk az ipar rajongói számára s ezek részére kellett olyan semleges területet teremteni, amelyen minden melléktekintet nélkül mondhatják el mindazt, amit a szakmafejlesztés érdekében szükségesnek és hasznosnak vélnek.

Hívó szavamra készséggel jöttek a tollforgató nyomdászok és tudásukat, tapasztalatukat megírták az Almanachnak és én összegyűjtve nyújtom át mindenkinek — gyönyörködjenek ebben a szép termésben. Ha nem is tökéletes ez a munka, a nagy jóakaratot, ügyszeretetet becsüljék meg benne s ígérem, hogy a további kötetek majd meghozzák a fogyatékok pótlását !

Tudom, nehéz idők járnak felettünk. Igen sok nyomdásznak száraz kenyeret sem juttat az ipar és senkinek sem ad gondtalan életet. Napról napra bizonytalanabb a helyzete a munkaadónak és a munkásnak egyaránt és ahogy romlik a világgazdasági helyzet, úgy fokozódik a rettenetes érzés: mit hoz a holnap ?

Mégis úgy érzem, kötelességünk dolgozni ma is a — holnapért, nehogy az utánunk jövő nemzedék tétlenséggel vádolhasson meg bennünket.

Szeretnék évről évre tükörképet adni az elmúlt esztendőről és útmutatást adni a jövő évi munkálkodás helyes irányára. Azt hiszem, sikerülni fog, mert a magyar nyomdaipar jelesei — bizonyosság rá az Almanach e kötetének tartalma — készséggel támogatnak ebben a törekvésemben.

Nyomdászok! Fogadjátok szívesen a Magyar Grafikai Almanachot !

BIRÓ MIKLÓS.

JANUÁR

FEBRUÁR

MÁRCIUS

V 1 8 15 22 29
H 2 9 16 23 30
K 3 10 17 24 31
Sz 4 11 18 25
Cs 5 12 19 26
P 6 13 20 27
Sz 7 14 21 28

5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22
2 9 16 23
3 10 17 24
4 11 18 25

5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22 29
2 9 16 23 30
3 10 17 24 31
4 11 18 25

ÁPRILIS

MÁJUS

JUNIUS

V 2 9 16 23 30
H 3 10 17 24
K 4 11 18 25
Sz 5 12 19 26
Cs 6 13 20 27
P 7 14 21 28
Sz 1 8 15 22 29

7 14 21 28
1 8 15 22 29
2 9 16 23 30
3 10 17 24 31
4 11 18 25
5 12 19 26
6 13 20 27

4 11 18 25
5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22 29
2 9 16 23 30
3 10 17 24

JULIUS

AUGUSZTUS

SZEPTEMBER

V 2 9 16 23 30
H 3 10 17 24 31
K 4 11 18 25
Sz 5 12 19 26
Cs 6 13 20 27
P 7 14 21 28
Sz 1 8 15 22 29

6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22 29
2 9 16 23 30
3 10 17 24 31
4 11 18 25
5 12 19 26

3 10 17 24
4 11 18 25
5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22 29
2 9 16 23 30

OKTÓBER

NOVEMBER

DECEMBER

V 1 8 15 22 29
H 2 9 16 23 30
K 3 10 17 24 31
Sz 4 11 18 25
Cs 5 12 19 26
P 6 13 20 27
Sz 7 14 21 28

5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22 29
2 9 16 23 30
3 10 17 24
4 11 18 25

3 10 17 24 31
4 11 18 25
5 12 19 26
6 13 20 27
7 14 21 28
1 8 15 22 29
2 9 16 23 30

1

9

3

3

MAGYAR
GRAFIKAI ALMANACH
1933

Szerkeszti és kiadja :
BIRÓ MIKLÓS

Főmunkatárs :
WANKO VILMOS

Tipografizálta és a kötést tervezte :
KNER ALBERT

*Szöveg : Linotype-gépen Bodoni antikvából,
a címbetűk : az Első Magyar Betűöntőde kövér antikvája.*

*Az Almanachot tördelte és a hirdetéseket tervezte
Lengyel Lajos mesterszedő,*

*a nyomását König Béla főgépmester vezetésével
Schillinger Lajos, Szabó János és Tokai Ferenc
gépmesterek végezték*

a Lorilleux-festékgyár díszműnyomó festékével.

*Papiros a Diósgyőri Papirgyár
famentes illusztrációs nyomója.*

Kötötte :
KNER ERZSÉBET
könyvkötészete.

Szerkesztőség és kiadóhivatal :
Budapest V, Vilmos császár-út 34
Telefón : 22-9-31

Századok legendájából

Üdv az olvasónak!

Kedves olvasóm, nem tudom ki vagy, nyomdász vagy-e, vagy csak bűvárkodó lélek, aki olyant is olvasol, ami nem a mesterséged? Ha nyomdász vagy, nem tudom, szereted-e ezt a gyönyörűséges foglalkozást, vagy csak élsz belőle jól-rosszul, de akárhogy is áll a dolog, azért megkérlek, karolj belém, jöjj velem! Elmenekülök a mostani sivár világból a multba, hogy újra erőt szerezzek az én lelkemnek, amelyen ólomsúlyként nehezedik el a nyomdászmesterség siralmas állapota. Jöjj, oszd meg velem az örömet, amikor igaz, nagy magyar nyomdászok életébe pillantunk majd és búslakodjál velem, ha emberi sorsuk szomorúságait látni fogjuk. Mert sok hajon, gondon mentek át az előttünk már az enyészet mélységében eltűnt embertársaink, akiket a jó sors a nyomdászmesterségre vezetett. Jó sorsnak mondom, mert olyan szép, olyan fenséges a nyomdászmesterség, hogy azért szenvedni és gyötrelmeket kiállni érdemes.

Megszoktuk, hogy történetíróink bizonyos mértékben jogos nemzeti büszkeséggel szóljanak a könyvnyomtatás Magyarországon való megjelenésének időpontjáról. Tény az, hogy ebben a tekintetben több nyugati, kedvezőbb művelődési viszonyok között fejlődő országot megelőztünk, így egyebek közt Ausztriát is, tagadhatatlan azonban,

hogy nálunk csak kérészéletű volt a nyomdászat akkoriban és a budai nyomda eltűnése után jó 60 esztendeig nem volt nyomdánk.

Magyarország legelső könyvnyomtatója Hess András volt. Ebben mindenki megegyezik, ehhez nem fér semmi kétség, az azonban hosszú ideig felderítetlen kérdés volt, hogy ki tette lehetővé Hess András Budán való letelepedését. Azt a feltevést, hogy maga Mátyás király lett volna figyelmessé a nyomdászat frissen zsendülő művészetére: elvethetjük, mert hiszen Mátyás királynak abban az időben diplomáciai és hadvezetési feladatok raja nyüzsgött az agyában, minden idegszálával a saját dinasztikus érdekeinek a biztosításán fáradozott. Magánembernek tulajdon anyagi eszközeivel és saját kockázatára kellett tehát megalapítania a nyomdát, ami mindenesetre csak öregbíti és mindörökre felejthetlenné teszi érdemeit.

A budai nyomda megalapítójának felfedezése Fraknoi Vilmosnak az érdeme; a vatikáni levéltárban végzett kutatásainak köszönhető, hogy ma már, ha csak nagy vonásokban is, de eléggé tisztán láthatjuk magunk előtt Karai László, az első magyarországi nyomda megalapítójának rokonszenves, nemes alakját.

Karai László Somogy megyében, Kara helységben született, 1455-ben a bécsi egyetem diákja lett, majd az egyházi pályára lépett. Állandóan Mátyás király oldala mellett volt és nyilván kivette részét a személyes viaskodások kockázatából is és királyának szeretetét és bizalmát a legteljesebb mértékben megnyerte; ennek tulajdonítható, hogy Mátyás kegye őt egy-kettőre a főpapok sorába emelte, majd 1470 elején az alkancellári tisztségre nevezte ki.

Mátyás király a pápa és a német császár kérésére háborút kezdett apósa, Podjebrád György cseh király ellen, a háború azonban válságosra fordult és a király sűrűn küldözgette követeit II. Pál pápához segítségért, ámde eredménytelenül. Erre a jómegjelenésű és ékesen szóló, minden tekintetben megbízható Karait küldte követnek a pápához és ami eddig sehogy sem akart sikerülni, az ő közreműködésével egyszeriben meglett: a pápa pénzbeli segítséggel és teljes erkölcsi támogatásával állott Mátyás mellé.

Római tartózkodása idején Karai megtekintette az örökváros akkori látványosságát: Sweynheim és Pannartznak és subiacói kolostorból Rómába, a Massimi-palotába áttelepített nyomdáját és ekkor adta bizonyosságát széles látókörének és igaz magyar honszeretetének. Átlátta a könyvnyomtatás roppant jelentőségét; felismerte, hogy a tudományok terjesztésének a sajtó lesz a leghatalmasabb eszköze; harcos multja ellenére is érezhette, hogy minden háborús dicsőség

elenyészik majdan a művelődés diadala mellett és mert jó magyar ember volt: ennek a művelődési lehetőségnek az áldásaiban a maga magyar népét is részesíteni kívánta. Ebből magyarázható későbbi nagy áldozatkészsége, hiszen anyagi hasznót nem remélhetett abból, hogy a könyvnyomtatás művészetét Magyarországra áttelepíti.

A római nyomdának nagyműveltségű, kiváló munkása volt akkoriban Hess András, aki, neve után ítélve, német ember lehetett. Karai valószínűen sokat elbeszélgetett vele, megszerette egyenességéért és szerénységgel párosult tudásáért. A beszélgetések azzal végződtek, hogy Karai egyességre lépett a kitűnő könyvnyomtatóval és meghívta őt Budára. A nyomda felszerelése kétezer ezüstforintjába kerülhetett a tudós főpapnak, amin nem is csodálkozhatunk, annyira kitűnő felszerelésű volt a budai műhely.

Valószínű, hogy a megegyezés után Hess András rövidesen útra kelt. Az 1471-ik esztendő jó részét már Budán töltötte és a nyomdát a prépostság épületében rendezte be.

Kezdetben volt dolga bőven. A betűk megöntése, a szekrények, állványok elkészítése, a nyomtató sajtó megépítése, a kencefőzés és festékkotyvasztás, az összes többi anyagnak előteremtése hónapokig eltarthatott.

1472 elején már teljesen felszerelten, munkára készen várta a nyomda a megrendelőket. Mindhiába. A királyt a politika és hadvezetés foglalta le és ha a királynak nem kellett a könyvnyomtatás, hogyan kellett volna az a főuraknak, akiknek nagyrésze bizony írni meg olvasni sem igen tudott.

Hátra lett volna még a főpapság, amelynek sorában európai híré humanistáink voltak, így Vitéz János esztergomi érsek, meg az unoka-öccse, Czezmicei János pécsi püspök, akit Janus Pannonius néven ünnepeltek messze külföldön is. Ők azonban éppen abban az időben hűtlenség bűnébe estek. Vitéz Jánost Esztergomba internálták és már 1472 augusztusában bele is halt internáltságába, Czezmicei pedig Horvátországban bujdosott és csakhamar követte nagybátyját az elmúlásba.

Hess András, miután megrendelésre hiába várakozott, saját kockázatával vállalkozott munkára. Főrangú segítség hiányában — mint ma mondani szoktuk — a nagyközönséghez fordult. Olyan könyvet akart nyomtatni, amely számos vevőre számíthat. A nyomdász éles szeme felismerte a magyarok kiváló kegyeletét és érdeklődését nemzetünk multja iránt és ezért arra határozta el magát, hogy nyomdája első termékeül a magyar nemzet történetét bocsátja közre.

Többhónapos ernyedetlen munkálkodás után 1473 pünkösdi ünnepére megjelent végre a budai nyomda híres szép terméke: a *Chronica Hungarorum*. Hess András budai nyomdájának második és utolsó terméke a *Magni Basilii de Legendis Poetis* című munka volt.

Több nyomtatványt nem ismerünk Budáról. Valószínű, hogy Hess András, elkeseredve a király meg a nagyurak részvétlenségén és Karainak sem akarva tovább terhére lenni: otthagyta a nyomdát betűstől-sajtóstól és vándorbotot véve a kezébe, valahol Olaszországban vagy német földön csendes, névtelen szedőemberként fejezte be viszontagságos életét.

Íme egy nyomdász sorsa a 15. században, a nyomdászat feltalálása után alig több mint 25 esztendővel.

A 16. századbeli nyomdászok nagyrésze vándorkönyvnyomtató volt, aki csak a nyomda főbb részeit cipelte magával és így bizony minden cók-mókja ráfért egyetlen kerek kordéra. Kezdetleges viszonyok közt az ezermesterség virágjában állt a nyomdászat és a nyomdász maga egy személyben minden volt.

A 16. század megemlíthető nyomdái a brassói Honter vagy latinosan Honterus János nyomdája, Nádasdi Tamás nyomdája Újszigeten, amelynek kezelését 1540 körül Abádi Benedek vette át.

Abádi Benedek személyével megjelenik a magyar nyomdásztörténelem színpadján az első ízig-vérig magyar nyomdász, aki minden csínját-bínját megtanulta a könyvnyomtató művészetnek és amit tud: a magyar népnevelés szolgálatába állítja. Hess András művésze volt a hivatásának, de magyar könyvet nem csinált, Honter János az erdélyrészi német kultúrának volt fáradhatatlan munkása, Abádi Benedek az első magyar ember, aki tudott szedni, nyomtatni, ha kellett patricát faragni, matricát csinálni és betűt is önteni.

Mire Abádi Újszigetre került, ennek a nyomdának már háromesztendő vesződséges multja van. Az Új testamentum volt a főmunkája, de alighogy avval elkészült, fegyverzaj verte fel Sárvár és Újsziget környékét; török martalócok és nem kevésbé barbár landsknechtek megspanyol zsoldosok léptek egymás nyomába. Az újszigeti nyomda elpusztult, nyomdászainak menekülniök kellett. Abádi másfélesztendő bolyongás után Wittenbergbe kerül, ahol pap lesz. Hogy mikor költözött el az élők sorából, alig is lehetne többé megállapítani, emléke azonban élni fog, amíg csak jóra való magyar nyomdász lesz ezen a földön.

Erdélyben Heltai Gáspár és Hoffgref Gáspár voltak a nyomdászat

kitűnő mesterei. Heltainak jelentős szerepe volt az erdélyi evangélikus egyház megszervezésében, de nem a prédikátoroskodás volt tulajdonképpeni működési területe. Könyvnyomtatói és írói tevékenysége az, amivel örök időkre beírta nevét a magyar művelődés történetébe. Heltai és Hoffgref nem nagyon férték meg egymással Hoffgref túrhetetlen természete miatt. A társasviszony hol megszakadt, hol meg felújult, amíg azután Hoffgref 1559-ben végleg kiválik a nyomdászságból.

Hoffhalter Ráfael, II. János király „királyi könyvnyomtató“-ja sem dicsekedhetett nyugodalmas élettel. Lengyel ember volt és a Hoffhalter nevet csak későbbi üldöztetése idején, álnévül vette fel. Szülőföldjéről menekülnie kellett, Németalföldre került és ott elsőrangú könyvnyomtató művésszé képezte ki magát. Németalföldről Svájcba, majd Ausztriába vándorol, ahol Bécsben Kraft Gáspárral, a híres betűmetszővel nyomdát nyitott.

A kémkedés és árulás már akkoriban is otthonos lévén Bécsben, 1562-ben menekülnie kellett. Hogy hol és micsoda álneveken lapangott ezután három esztendeig, senki sem tudja. 1565-ben Debrecenben bukkan fel és két, az akkori viszonyok közepette remeknek nevezhető munkát nyomtat. Még az év végén Nagyváradon találjuk, majd Gyulafehérvárra megy. Egyik könyvének a szentháromságot ábrázoló fametszetével végleg magára haragította az őt, unitáriussá válta miatt úgyszólván rossz szemmel néző kálvinistaságot. Mint mondják, „hirtelen halála ezzel a dologgal függ össze“.

Ennek a századnak még két híres-szerencsétlen könyvnyomdásza van: Huszár Gál, a nép nyelvén „Gál pap“ az egyik és Bornemissza Péter a másik.

Huszár Gálról senki sem tudja, hol ringott bölcsője, mivel töltötte fiatalságát. 1554-ben tűnik fel először, amikor Oláh Miklós esztergomi érsek üldözése elől Magyaróvárra menekül. Bécsben Hoffhalternél tanulta meg a nyomdászmesterséget, akitől, magyarországi missziós útjára térvén, kész kis nyomdát kapott. Az óvári papok ellenségeskedése miatt távoznia kellett onnan és Kassára ment, megnyugvása azonban itt sem volt. 1560. év végén tömlőche kerül.

Érdekes diplomáciai harc indult meg a szegény prédikátor-tipográfusért. Egerbe akarták szállítani, de a kassaiak jól tudták, hogy ez mit jelentene és a foglyot nem adták ki. Erre huszárokkal akarták Gál papot elraboltatni, a dolog azonban kitudódott és a lakosság zendülésben tört ki. A nagy kavarodásban Gál papot hívei álruhában Debrecenbe szöktették.

1561-ben jelent meg az első debreceni nyomdatermék, melyet még négy nyomtatvány követett, de már a következő év nyarán vándorbotot vesz kezébe. Októberben Révkomáromban találjuk. Onnan is menekülnie kell. Merre vette útját az öreg bujdosó, nem tudjuk. Homályos, még kellően fel nem tárt esztendőök következtek, legalább is három-négy olyan, amelyről nem tudjuk, mely tájakon lappangott Gál pap, kezeügyében volt-e a nyomdája és nyomtatott-e közben valamit. Hosszú, keserves bolyongásai után a nyitramegyei Komjáti faluba kerül állandó hitszónokul, majd 1574 vége felé a pápai református egyház hívja meg lelkipásztorává. Csakhamar útra kel, de vesztére teszi. Egy év sem telt bele és a Pápa városát is végigsöprő keleti pestis magával ragadja.

Huszár Gál tanítványa, Bornemissza Péter sem hivatkozhatik békeséges élettel. 1535-ben született az akkoriban még a mai Belváros területénél is kisebb Pest városában. 1573-ban Semptén állít szép kis nyomdát. 1579-ben rászakadt a veszedelem Bornemissza Péterre. Kíméletlen írásaival magára vonta a szárnyait bontogató ellenreformáció haragját és menekülnie kellett. 1585-ben halt meg.

A 17. század a hanyatlás korszaka az emberi szellem minden megnyilvánulásában. Új, nagy eszmét nem hozott ez a század; a mult idők megcsontosodott eszményein rágódott akkoriban az egész emberiség és azokon marakodott elkeseredett dühvel. Ágyúk zengése, muskéták ropogása, hóhérpallos suhintása lett az érvek legmeggyőzőbbje világszerte.

A léleknélküli, rideg üzletiesség uralkodó hatalommá lesz a világ tipográfiájában és csak elvétve akad olyan, mint például a magyar Tótfalusi Kis Miklós, aki nagy volt mint ember, világhírű mint betűmetsző, örök emlékezetű mint magyar nyelvtudós.

Tótfalusi Kis Miklós 1650-ben született Alsó-Misztótfalu községben, szegénysorsú kálvinista szülőktől. Tizenkét éves korában szülei a nagybányai iskolába vitték, majd az enyedi kollégiumba került, ahol huszonhétéves koráig élte a munkával, lelkesedéssel, vígsággal teli diákéletet. Diákévei kiteltével 1677-ben rektornak ment és Fogarasra jutott. Tisztelet-becsület környezte, jövedelme is volt jócskán és mert nem költött feleslegesen, három esztendő alatt háromszázötven tallért sikerült apródonként összegyűjtenie.

Nagy körvonalakban már ezidőtájt kirajzolódott Kis Miklós előtt a maga feladata. Tanulótársa és jóakarója, Pápai Páriz Ferenc, a későbbi nagyírű enyedi professzor, kereken a szemébe mondta Kisnek,

hogy nem papnak való ember és azt tanácsolta neki, hogy ha majdan külső országokban végzi teológiai tanulmányait, nézzon körül a nyomdákban is. Pápai Páriz ezen tanácsáról Tótfalusi Kis Miklós megemlékezett Horti István előtt is, aki szintén bátorította a vállalkozásra, biztatva őt, hogy keressen odakünn nyomdászt a biblia kiadására, amely esetben a korrektúrát őreá fogják bízni.

Teológiára Hollandiába jártak a magyar diákok akkoriban. Tótfalusi Kis Miklós is oda vette útját és Amszterdamban a világhírű Blaeu-nyomda főnökét megkérte, hogy tanítsa meg őt a könyvnyomtatásra, de úgy, hogy annak minden ágazatában tökéletes legyen. Hiába mondta neki Blaeu, hogy aki a nyomdászatnak csak egyetlen ágazatát is akarja tüzetesen elsajátítani: szívvel-lélekkel rajta kell, hogy legyen a munkáján.

Fáradságos, munkával és ihletséggel teli esztendőket következtek, de Tótfalusi Kis Miklós győzött. Három év alatt megtanulta a betűmetszést, betűöntést és a szedés- meg a nyomtatóműveletek százféle csinját-bínját.

Hazulról ezidőtájt nagyon rossz híreket kapott. A biblia ügyét mintha egészen elejtették volna. Erre érlelődött meg benne az a gondolat, hogy saját erejéből, saját költségén kinyomtatja a bibliát. Apostoli lelkesültséggel vágott neki a céljának. Késő éjszakába nyúló ernyedetlen munkálkodással metszette és öntötte a betűt magának is és jó pénzért másoknak is. Amit így keresett, azt mind a bibliába ölte.

Tökéletességre törekvő természete ez esetben majdnem vesztére volt. A szentírás figyelmes olvasgatása közben észrevette, hogy abban értelemzavaró fordítási hiba és tévedés is jócskán van a sajtóhibákon kívül. Fejébe vette, hogy az ő bibliájának, a lehetőséghez képest, hibátlanak kell lennie.

Amíg Tótfalusi Kis Miklós Hollandiában a maga emberfeletti munkáját végezte, idehaza az a hír járt felőle, hogy haladó szellemben meghamisítja a bibliát. Ennek a kósza pletykának nem volt gazdája, de eljutott mindenhová. Szigorú vizsgálat volt a következménye, de az amszterdami egyháztanács, amely elé idézték, teljesen igazolta őt és amikor 1685-ben végre elkészült a bibliával és a vizsgálatot elrendelő Teleki Mihálynak, Apafi fejedelem mindenható miniszterének egy példányt küldött belőle, az a legnagyobb elismeréssel illette. Ez azután tökéletesen lefegyverezte és elhallgattatta — egyelőre — többi ellenségét is.

Tótfalusi Kis Miklós életéből megemlítetlenül hagyhatom a mások részére vállalt betűmetszést, betűöntést és matricakészítést. Mint

érdekes dolgot azonban megemlítem, hogy még XI. Ince pápa is beállt rendelői sorába és vele, a református emberrel öntetett a vatikáni nyomda részére betűket.

Hollandiában léte idején kizárólag magyar könyveket nyomtatott Kis Miklós, mert elejétől kezdve az volt a célja, hogy ha majdan hazajön a maga nyomtatványkincsével, hallatlanul olcsó áron bocsátja azt boldog-boldogtalan épülésére.

Reményében csalatkozott, mert amikor sok kellemetlenség után, ropant poggyászával hazaérkezett, hiába tartotta olcsón áruit, azt még olcsóbban kívánták. Oly rossz vásárja volt Kassán is, Debrecenben is, hogy alig kapott több pénzt, mint ami az élelemre szükséges volt. Kis Miklós megérkezvén Erdélyországba, Kolozsvárt állapotodott meg és úgy gondolkodott, hogy új nyomdát rendez be magának. Erről a szándékáról azonban lebeszéltek és azt ajánlották, vegye kezelésbe a református egyház nyomdáit. Így is lett és amikor a püspök meg a konzisztórium elfogadta javaslatait, mintha a sokat küzdött és fáradozott nyomdász nyugalmasabb időknek nézhetett volna elébe.

Nem is lett volna különösebb baja hátralevő életében, ha megmaradt volna a nyomdászmesterség korlátai között. De hát Kis Miklós szerint a nyomdásznak közösséget kell vállalnia az író minden gondolatával és az íróval együtt felelős a kifejezések szabatosságáért és ezenfelül a könyvnyomtató az, aki természetszerűen letéteményese a helyesírás tudásának. A magyar helyesírásról szóló nézeteit az „Apológia“ egy fejezetében foglalta össze. Ha egyebet sem tett volna, mint hogy ezt megírta, már ezzel is emlékeztetessé tette volna a nevét. A kicsinyességeken felülemelkedni tudó emberek szeretettel nézték Kis Miklós törekvéseit, voltak azonban hiú és kicsinyes professzorok, akik nem tudták elviselni, hogy a „hitvány vasmíves“ beleszóljon az ő dolgukba. Különösen Pap Sámuel kolozsvári professzor volt Kis Miklós törekvéseinek és érdemeinek makacs lecsepülője. Kis Miklós önérzetesen válaszolt a támadásokra és szavainak igazsága egyidőre újra elnémította ellenségeit.

Üzleti sikerei Kolozsvárott nem voltak. Amennyire jól ment a sora Hollandiában, annyira rosszra fordult hazajövedele után. Bibliáit és zsoltároskönyveit gyakran még önköltségi áron alul is oda kellett adnia, ha pénzre volt szüksége.

1697 körül különösen megnehezedett Kis Miklós sorsa. A korábban megadott könyvnyomtatói kiváltságait csorbíthatni kezdték. Sok keserűségét nagyban súlyosbította a kolozsvári papok és tanárok újra fellángolt gyűlölködése. Minden elképzelhető módon bosszantgatták.

megrágalmazták, gyanúsították, asszonyaikat a feleségére uszították. És miután tudták, mi a legkönnyebben megsebezhető oldala: a bibliáját ócsárolták.

Kis Miklós nagyon rossz szótehetségű ember volt és éppen ezért, amikor már torkig volt ellenségei áskálódásaival: megírta bibliája készültének történetét, az „Apologia Bibliorum“-ot. Ebben a könyvben elmondja, hogy milyen körülmények hatására határozta el magát a biblia kinyomatására. Műve előszavában megemlékezik ellenségei irigységéről és rágalmazóiról, amivel újabb olajat öntött a tűzre. Most még jobban rajta voltak, hogy ártsanak neki és Tótfalusi Kis Miklós, amikor hiába keresett a püspöknél védelmet, újra a toll fegyveréhez folyamodott. Megírta az akkoriban Erdélyben óriási feltűnést keltő különös munkáját, amely a sértett férfiúi becsület és önérzet feljajdulása. Ez a „Mentség“-e az indulatok kitörésének műve volt, nem az érett átgondolása. Nem csoda, ha heveségében bakot lőtt benne, még pedig azzal, hogy ez írásában megemlítette Bánfi György erdélyi gubernátor nevét is. Erre Bánfi is belekapcsolódott Kis ellenségeinek érdekkörébe és a nagyúr közbelépése eldöntötte Kis Miklós sorsát. A kormányzónak elégtétel kellett. Követelte a nyilvános bűnbánatot, az úgynevezett eklézsia-követést.

Megtörtént. Kisnek engedelmeskednie kellett és 1698 június 13-án megjelent Nagyenyeden és itt a templomban alávetette magát a megszégyenítő eljárásnak.

Szegény Kis Miklósnak életébe került az eklézsia-követés. A rettenetes lelki vihar derékbe törte a magyar kultúrának ezt a gyönyörű szálfáját. Rövid időre a nagyenyedi megszégyenítés után, féloldali gutaütés érte. Kihullott a toll a kezéből, árván maradtak dicsőséget szerző vésőcskéi. 1702 március 20-án lobbant utolsót élete mécsese: a halál megváltás volt neki, de csapás a magyar nyomdászatra.

Íme, három évszázad nyomdásztörténelme! Csupa ismerős, nevezetes név, csupa küzdés, gyötrellem és csalódás! Mi látszik ebből, milyen következtetés vonható le ebből? Csak az, hogy a nyomdászat a művelődés legnagyobb fegyvere és mégis mostohagyermek, az igazi nyomdászok a művelődés lánglelkű apostolai és vértanúi, mert az ő örökös szenvedésük, áldozatuk útján és árán jut előre nagyrészt a művelődés a maga diadalmas útján.

Ezért kell vállalnunk, magunknak is, a jelenlegi idők sanyarúságának és nélkülözéseinek nehéz keresztjét zúgolódás nélkül. Mert ez a mi hivatásunk, ez a mi sorsunk!

A tipográfiai stílus elemei

Korunk művészeti irodalmában alig szerepel sűrűbben valamely fogalom, mint a „stílus“ fogalma. Azoknak a — talán — boldogabb koroknak az embere, amelyeknek még volt egységes stílusuk, azaz világnézetük, észre sem vette a stílust, nem vált benne tudatossá a stílus problémája, mert neki az a stílus, amely minden kifejezési lehetőségének formáit megszabta, magátólértetődő, természetes élet-eleme volt, mint a levegő. Erre mutat talán az, hogy abbamaradt nagy épületeket ötven-száz esztendő múlva látszólag minden aggály nélkül folytatott a későbbi nemzedék a maga saját stílusában. Ma talán azért foglalkozunk annyit a stílus kérdéssel, mert magunknak még nincsen stílusunk és azok, akiknek a kifejezési formák keresése és megalkotása a feladatuk, úgy érzik, hogy könnyebben értethetnék meg magukat a nagy tömegekkel, ha egyetemes, mindenkire vonatkozó stílus nyelvén szólhatnának hozzájuk. Lehet, hogy a későbbi nemzedék bírálója, akinek meglesz már napjaink alkotásaihoz a kellő történelmi távlata, tisztábban láthatja majd a mai kor számtalan, látszólag ellentmondó mozgalmának eredőjét, de ma úgy tűnik nekünk, hogy a sokféle társadalmi és művészeti jelenség, amely a nagy tömegekben visszhangot keres, vagy nagyon is sokféle stílusban jelentkezik, vagy nincsen is stílusa.

Bennünket tipográfusokat is sokat foglalkoztat a tipográfiai stílus problémája és ott, ahol a kellő felkészültséggel, a megfelelő kulturális és technikai színvonalon művelik a tipográfiát, mutatkoznak is már jelenségek, amelyek egységes tipográfiai stílus kialakulására nyuj-

tanak reményét. Fogadjuk el a stílus meghatározásául azt, hogy ez a szó olyan egységes kifejezési módot jelent, amely egy nagyobb időbeli vagy térbeli egység, tehát egy kor, egy nép, egy faj, egy osztály minden kulturális jelenségére jellemző, azt más ilyen egységek kifejezési módjaitól megkülönbözteti. És ha ebben megállapodtunk, vizsgáljuk meg, vajjon a tipográfiában is meg tudjuk-e az ilyen stílus, az ilyen egységes és jellemző kifejezési mód létezését, lehetőségét, fejlődésének jelenségeit állapítani.

A tipográfia nem más, mint a szétszedhető betűk segítségével sokszorosított írás. Az írás pedig nem más, mint leírt, azaz optikai eszközökkel megrögzített és újra beszédé alakítható, azaz elolvasható beszéd. A beszéd eszköze a nyelv, vagyis az a hallgatolagos megállapodáson, egyezményen alapuló hangos kifejezési mód, amellyel egy kulturális közösség tagjai magukat egymással megértetik. Ebből világosan és teljes bizonyossággal következik, hogy az írás formáinak kialakulására a nyelvnek döntően fontos befolyása van. Most nemcsak arra az alább tárgyalandó körülményre gondolunk, hogy minden nyelvnek más a helyesírása, bizonyos hangok megrögzítésére, jelzésére más-más jeleket, betűket, ékezeteket használ, hanem arra, hogy a beszéd szokásos formái, fordulatai, szerkezete, nyelvtani formái, szokásmondásai is kifejezésre jutnak az írás formáiban, sőt természetes az is, hogy az egyes korok társadalmi érintkezési formái, udvariassági szokásai is szükségszerűen megtalálják a maguk írásbeli formáit. De a beszélt, élő nyelv és a leírt, ábrázolt nyelv nem egészen azonos. A leírt nyelv formája, vagyis éppen az, amit az írószerszám latin nevéről átvett szóval elsősorban „stílus”-nak szoktunk nevezni, azért különbözik a beszéd formáitól, mert a leírt szöveg sokkal lassabban jön létre. A leírás folyamata alatt az írónak több ideje van gondolatai neki megfelelőnek látszó formába való öltöztetésére, de amellet ezt a megformálást egy súlyosabb erkölcsi és szellemi felelősség súlya alatt cselekszi. Verba volant, scripta manent — mondja a latin példaszó. A kimondott szó elrepül, meg nem fogható, le nem rögzíthető, le is tagadható, ha kell, — a leírt szó ittmarad, annak formája és tartalma változatlan és változtathatatlan, azért írója örökkévalóságig felelős. Éppen ezért a leírt beszéd, — vagy ahogy Zolnai Béla érdekes könyvének címében szellemesen elnevezi: „a látható nyelv” — sokkal kevésbé közvetlen az írott nál, de ezzel szemben sokkal szabatosabb, sokkal készebb, megfontoltabb, „stilizáltabb”, azaz tudatosabban meg van formálva. Ez a megformáló szándék azonban igen nagy fokban kész,

a hagyomány, vagy a korszellem által alkotott, vagy elfogadott formák alkalmazásával munkálkodik, s így az írott nyelvben a hagyománynak és a divatnak sokkal nagyobb a szerepe. Ki ne figyelte volna ezt meg a sajtóban, a politikai és társadalmi mozgalmak időről-időre változó, felbukkanó és újra eltűnő szövegeiben, de az irodalom klisészerűen használt, lassan teljesen elfakuló fordulataiban is? Zolnai Béla is megállapítja fentemlített könyvének 13. oldalán, hogy „a leírt nyelv formája más, mint az élőszóé. Az irodalmi hagyomány és a kultúra minden ága jobban befolyásolja a leírt nyelvet“. A 4. oldalon pedig azt írja, hogy „a leírt nyelv stílusa nem identikus a beszélt nyelv pongyolább, elevenebb, ösztönösebb, őszintébb kifejező eszközeivel“. Ez természetes is, mert hiszen a beszéd, az élő nyelv az egész népé, annak fejlődésén munkálkodik mindenki, aki a nyelvet használja, de az írott nyelvet csak a művelt kisebbség használja, amelynek alakító munkája jóval tudatosabb, s amely a hagyomány és a műveltség sokkal nagyobb útravalóját viszi magával.

Mindezekből világosan következik, hogy a leírt nyelv, a láthatóvá tett nyelv optikai formáin is vissza kell tükröződnie azoknak a változásoknak, amelyeken maga a nyelv és a nyelvi kifejezési formák keresztülmennek. Aki magának az írásnak, a betűnek mint grafikai alkotásnak történetével foglalkozott, annak fejlődését ismeri, tudja, hogy ez a fejlődés párhuzamos az egyetemes művészettörténeti fejlődéssel és hogy alkotásai — ha elfogadjuk azt a meghatározást, hogy a műalkotás nem más, mint organizált forma — a legmagasabb rendű műalkotások mellé sorozhatók. Amikor azonban a nyelvi és az írástörténeti fejlődés párhuzamosságára mutatunk rá, nemcsak a betűnek, mint az írás elemi egységének és magának az írásnak, mint grafikumnak stílusváltozásaira gondolunk, hanem arra, hogy az írás elrendezési formái, termegoldása, kompozíciója is változik a nyelvi és irodalmi formák változásaival. Zolnai Béla is rámutat erre könyve 4. oldalán, amikor azt mondja, hogy „a nyelvtörténettel párhuzamosan a leírt nyelv optikai eszközeinek stílustörténetéről is beszélhetünk“. Könyvében, ha röviden és vázlatosan is, megvizsgálja az írásformáknak a nyelvi, irodalmi kifejezési formákkal való összefüggéseit. Elég, ha itt utalunk erre a magyar nyelven úttörő kis munkára s az eddig elmondottakra támaszkodva rátérünk a tipográfiai forma, a tipográfiai stílus kérdésének vizsgálatára.

El kell fogadnunk tényként azt, hogy az írás formáit a nyelv formái és a kor stílusa határozzák meg. Egészen másnak kell lennie tehát

egy barokkori kéziratnak, mint egy biedermeierkorból származónak. De ezen a korláton belül is nagy különbséget jelent a nyelv, amelyen a kézirat íródott. A nyelv ortográfiája határozottan beleszól az írásképp megformálódásába az egyes hangok jelölésére elfogadott jeleken, a betűkön vagy betűcsoportokon, s az ékezeteken keresztül, de jelentkezik az írás formáiban a nyelv sajátos szerkezete és szórendje is. A ragozó nyelvek hosszú szavai a magyarban és a finnben, a névelők hiánya a latinban, a sok ékezet és sok rövid szó a franciában, a nagybetűvel kezdődő főnevek a németben, a gömbölyű kettős magánhangzók (ee, oo, uu, aa) ritmusa a hollandusban, mind egészen más és más képet adnak még a síma szövegnek is és akinek volt már alkalmja ugyanazt a szöveget ugyanazon betűvel és ugyanazon tipográfiában sok nyelven egymás mellett látni, tudhatja csak, hogy ezek a különbségek milyen nagy fokban befolyásolják a hatást, amelyet azonos szöveg különböző nyelven nyújt. Aki a külföldi betűöntődék mintakönyvei alapján anélkül rendel betűt, hogy abból többféle formában magyar próbaszedést kérne, nagyon sokszor csalódik és egész más hatást fog elérni, mint amilyenre számított.

Mindezekben a korbéli és nyelvi befolyásokon túl érvényesül aztán az író sajátos kifejezési módja is. Sűrűn tagolt, rövid mondatai, aláhúzásai, gazdagon felrakott írásjelei, vagy hosszú, szélesen ömlő körmondatai gyakran nagyobb erővel szólnak bele a tipográfiai forma megalkotásába, mint a nyomdász szándéka. Zolnai Béla is megállapítja ezeknek a tényezőknek a hatását könyve 16. oldalán, amikor azt mondja, hogy „egy-egy korszak írásformái párhuzamosak a korszak egyéb művészi törekvéseivel. De egy koron belül is különbséget visz pl. a nyomtatásba a szöveg tartalma és a nyomtató tendenciája“. Hogy tehát a leírt beszédnek, a „látható nyelvnek“ megvannak a maga sajátos formái, megvan a maga stílusa, nem is lehet kétségbevonni. Meg kell tehát lennie a maga fejlődéstörténetének, stílusváltozásainak is, hiszen szervesen beletartozik az egyetemes emberi kultúra fegyvertárába. Ha most feltesszük a kérdést, hogy mindezekhez a formáló tényezőkhez mit ad hozzá a tipográfia, látjuk, hogy jelentős tényezőkkel gazdagítja a formát létrehozó erőket. Így adja mindenekelőtt a betűt, amely egészen más, mint a kézzel írott betű. Kozma Lajos szellemes és találó meghatározása szerint az írott betű és a nyomdai, tehát vésett és öntött betű között az a különbség, hogy az írott betű egy egyszeri, adott kapcsolatban van szomszédjaival és a szöveget író egyén a maga sajátos módján kapcsolja szomszédjaihoz és változtatja meg, torzítja el a formákat e kap-

csolat kedvéért, a nyomtatott betű pedig tiszta típus, amelynek családja minden egyes tagjához minden elképzelhető kapcsolatban hozzá kell símulnia. De lényeges különbség van az írott és a tipográfiai tételrendezés, kompozíciós forma között is, amint ezt régebben más-helyütt már magam is kifejtettem. Az írott betű ugyanis nem töröl-hető el a papirosról és nem mozdítható el arról a helyről, ahova először lerögzítettük. Ezért az írásra jellemző elrendezési forma az, amely a sor elején kezdődik és terjed addig, ameddig majd a leírandó szöveg terjedni fog. A szedésben ezt mi nyomdászok „tompán kez-désnek“ nevezzük. Ez volt a tipográfia elrendezési formája is a kezdeti időkben. Az írásos formától független, önálló tipográfiai forma akkor születik meg, amikor a nyomdász rájön arra, hogy ő a betűt kizáróanyaga, addig csak a szóközök és a sorvégek számára használt spáciumai segítségével a sorban ide-oda tolhatja. Amikor az első címsort „középre zárta“ a szedő a sorzóban, akkor született meg az a tipográfiai forma, amely elvágta a köldökszinórt, mely addig a nyomtatott szöveg formáját a kézzel írott szöveg ősi formájához kapcsolta. Ezen az önálló, a kor stílusának és saját törvényeinek alávetett tipográfiai formán kívül még hozzáadja a nyomdász az alkotáshoz a maga képességeit, műhelyének hagyományait és szoká-sait és azt a kötöttséget, amelyet ez a hagyomány és a mástól vásá-rolt, tehát nem a nyomdász által alkotott s hosszú időre beszerzett betű jelent. Hogy ennek milyen szerepe van, azt akkor lehet meg-állapítanunk, ha egyes példákon megkeressük, hogy egy-egy új tipo-gráfiai divat vagy stílus milyen időrendben vonult be az egyes nyom-dákba, függetlenül a szellemi tényezőktől. Így például a neoklasszi-cista tipográfiai stílus az angolnyelvű országokban már a háború előtt kezdett ébredezni, az antikvát kevésbé használó Németországba jóval később jutott el s Németországot megkerülve vált Bodoni kul-tuszán keresztül Olaszországban nemzeti stílussá a múlt évtized ele-jén s vált divattá ugyanakkor a már majdnem kizárólag antikvával dolgozó északi országokban. Hozzánk még alig jutott el egy-egy hulláma, mert a mi nyomdáinknak a háború utáni években nem volt pénzük betűfelszerelésük megfelelő felújítására. De régen ez még inkább így volt. A betűvándorlás kutatása csak most kapott újra lendületet Consentius megállapításai nyomán, de hogy egy-egy régi nyomda fametszetkincsét hány éven át mennyi minden célra hasz-nálták fel, már régen tudjuk. Rexa Dezsőnek pedig a múlt évben sikerült felfedeznie Kazinczynak egy érdekes kéziratát, amely egy-úttal egy alkalmi költeménynek a nyomda számára szánt tervvázlata

is. Ez a kézirat 1810-ben keletkezett és világosan bizonyítja, hogy Kazinczy nemcsak klasszicista betűre gondolt terve elkészítésénél, hanem egészen tudatosan alkalmazta a klaszicista tipográfia kompozíciós elveit és módszereit is. Mégis a sárospataki officina, amely tervét megvalósította, csak a kompozíciós forma megvalósítására szorítkozhatott, nem lévén klasszicista antikvája.

Mik tehát a tipográfiai forma alkotó és formameghatározó tényezői?

A nyelv és a kor, az író szándékai és az uralkodó irodalmi kifejezési mód, a nyomdász betűi és a tipográfia divatos kompozíciós formái. Ezeknek a tényezőknek nem mindig párhuzamos fejlődése, nem mindig egyenletes egymásrahatása millió és millió változatot hoz létre, de mindegyik alkotásban van valami, ami megadja annak sajátos képét, azt a jelleget, amely e sokféle hatás dacára is szervesen illeszkedik bele származási helye és kora egyetemes kultúrájába! Ez a megismerés pedig a tipográfust felelősségérzetre és szerénységre neveli. Aki idáig eljut és tisztán látja ezt a folyamatot, az érezni fogja a maga kötöttségeit is és a közelmúlt évek nagyhangú és erőszakolt „stílusalkotó“ kísérletei után belátja majd, hogy „új tipográfia“ nem csinálódik, hanem születik. Születik észrevétlenül, új irodalmi, nyelvi kifejezési formák kifejlődésével, akkor, amikor a lassankint kibontakozó új korszak megtalálja a maga egyenértékű, új kifejezési lehetőségeit. A tipográfus maga nagyon is gyenge, nagyon is kicsi, nagyon is kistrangú tényezője ennek a folyamatnak s már hivatása magaslatán áll, ha engedelmeskedni tud, ha önálló stílusalkotás helyett elég finom az érzéke ezeknek az új erőknek a felismerésére.

Nézzünk vissza vagy másfél évszázadra és vizsgáljuk meg ezeknek a különféle tendenciáknak az érvényesülését. Már az eddigiekből is felismerhettük azt az igazságot, hogy a tipográfia nemcsak azzal szól hozzánk, amit a szövegből kiolvashatunk, hanem azoknak, akiknek szemük van, hogy lássák és fülük van, hogy hallják, sokkal többet mond el ennél. Nemrégiben jelent meg Máté Károlynak „A könyv morfológiája“ című kis munkája, amely tudtunkkal az első magyarnyelvű kísérlet e kérdéseknek a könyvre alkalmazott módszerekkel való vizsgálatára. A könyv a tipográfusnak mindig legjelentősebb, legnagyobb igényű, legkedvesebb munkája volt s összes tendenciáinak leginkább kifejezője a könyv arca: a címlap. Nézzünk végig néhány régi magyar könyvcímlapot s kíséreljük meg kibogozni, ha csak röviden és vázlatosan is, azokat a tendenciákat, melyek ránkmaradt és immár elmúlhatatlan formáikat kialakították.

LILIOMOK VÖLGYE Mellyben

A Földi gyönyörűségekhez szokott Ember, talái ugyan leg-előbb-is kényeskedő lépéseit sértőgető tövissékre; de azonnal akad febeit még-is gyógyítható drága haznos füvek: ellenben a Világi kedvetlenségek közt el-fáradt Elme, szedhet minden lépésiben kelemetes virágokat; 's drága illatokkal Lelkit meg-éleztő Liliomokat

Az-Az:

ÖTVEN SZ. ELMELKEDESEK,

Mellyek

A Világon szer-feket kapó Embereknek ezen Világ tsalsa hijjábavalóságát fel-fedezik, és a jobb életre utat mutatnak; a Világot pedig valóságosan meg-esmért Kegyes Léleknek elégséges vigasztalást nyújtanak.

1745. 1746. 1747. 1748. 1749.

Nyomatattatott 1 7 4 5. Eftendőben.
Tendelésében, 's Reménységben ugyan
Erőjégem. Ejaits xxx. 15.

U R N A P I BIZONYÍTÁS

M E L L Y E T

A' SZENT IRÁSBÓL, RÉGI SZENT
ATYAKBÓL, EGY-HÁZI HISTÓRIÁKBÓL,
FEL-TETT JEGYZÉSEKKEL

I R T T

KAPRINAI ISTVÁN

JESUS Társasága-béli, Nemes Kassai
Akadémiában Egy-bézi Híjtoridónak
Préfflora.

M. D. CC. LV.

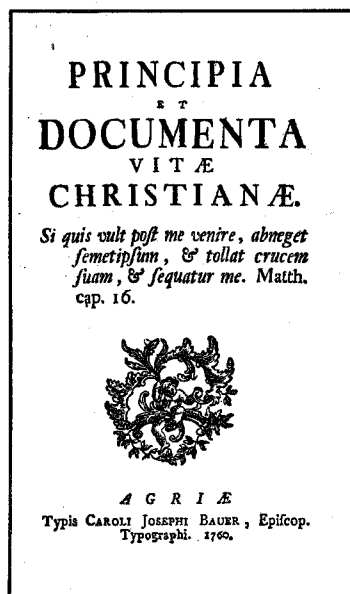
K A S S Á N,

AKADEMIAI BŐTŐKKEL.

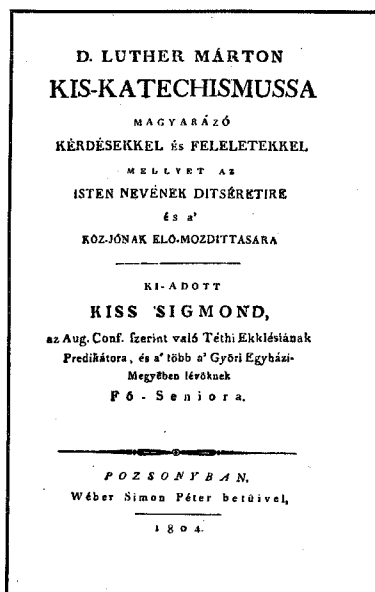
1.

2.

Első ábránk egy 1745-ben valószínűleg Kolozsvárott nyomtatott, ötven ájtatos elmélkedést tartalmazó könyvnek a címlapja. Milyen különös a mai olvasónak az a hallatlan bőséggel bugyogó kínálkozás, amely a könyv tartalmát ennyire kellett, de amellet számunkra érthetetlen szerénységgel hallgat el fontos adatokat. A könyvet több mint száz esztendővel azelőtt egy jénai evangélikus professzor írta s a jámbor fordító a háromoldalas előszóban sem nevezi meg magát, s nem nevezi őt meg a rövidebb második előszó aláírója, Deáki József kolozsvári szuperintendens sem. Az egész könyv belső lapjai már tiszta tipográfiai formákban vannak megoldva. Mi készítette vajjon a tipográfust arra, hogy a középre zárt, tehát tipográfiai elrendezésű címsorok alatt a címlap két nagy szövegszoportját tipikusan írásos, tehát technikai szempontból egyáltalában nem indokolt, elavult formában oldja meg? Talán a hagyomány, amely — különösen vallásos tárgyú könyveknél — sokkal elevenebb, sokkal állandóbban ható erő, mint a profán könyveknél? Csak sok-sok könyvcímlap gondos stílusanalízise tudna erre pontos feleletet adni. Második ábránk már nem ilyen szerény szerző munkájának címlapja. Bár egyházi férfiú ő, sőt Jézus Társaságának tagja, mégis felsorolja összes címeit és tipográfiai szempontból is kellő nyomatékkal hangsúlyozza szerzőségét. Ez a címlap a barokk tipográfia szokott eszközeivel dolgozik. A be-

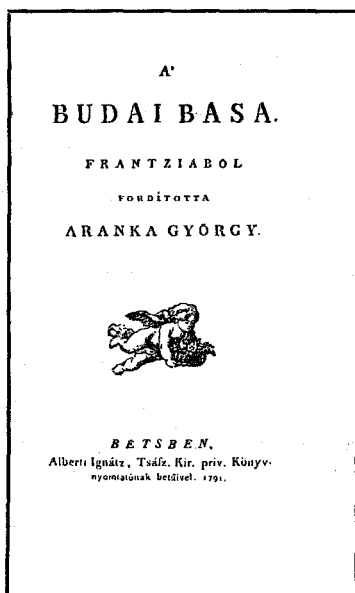
3.

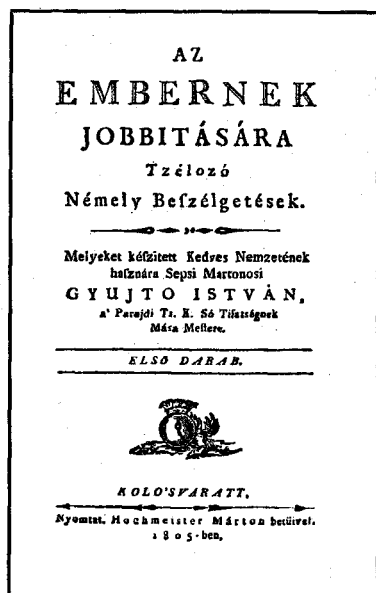
4.

tűk fokozataiban, színértékében is erős kontrasztokat használ, a bőséges szöveg zárt csoportokba van összefoglalva, amelyeket egészen más tónusértékű, erősen ritkított szavak kapcsolnak össze, illetve választanak el egymástól. A nagy, gazdag, plasztikus fametszetű dísz, a fölötté elhelyezett nagyon erősen ritkított évszámmal és az alatta elhelyezett, a két kísérő sorral erősen összefogott aláhúzással, mutatja, hogy a címlap alkotója milyen biztonsággal tudott bánni annak sokféle alkotóelemével. Harmadik ábránk, alig tizenöt évvel később, már más szellemet tükröz. A három fősor erős vízszintes tendenciájával, a közöttük elhelyezett két apróbetűs sorral, amelyek egyáltalában nem az értelem szerint vannak így fokozva, szintén erős dinamikus hatásra törekszik. De az elegancia, amellyel a bájos rokokó fametszet az üres térbe van állítva, a felső erős sorcsoporttal és a zárt, dülthetűs soresegységgel ellentétben, már nem a barokké, hanem a rokokóé. Különösen hat, hogy annyi esztendő után is még felbukkan olyan határozottan írásos elem, mint ennek a dülthetűs sorcsoportnak a szedési módja. De megvan ennek is a maga értelme. Akár tudatosan, akár csak hagyományból, öntudatlanul, a címlap tulajdonképpen szövegével össze nem függő, beszúrt idézet mottójellegét hangsúlyozta ezzel a nyomdász.

Negyedik példánk, majd félévszázaddal később, ismét egészen más

5.

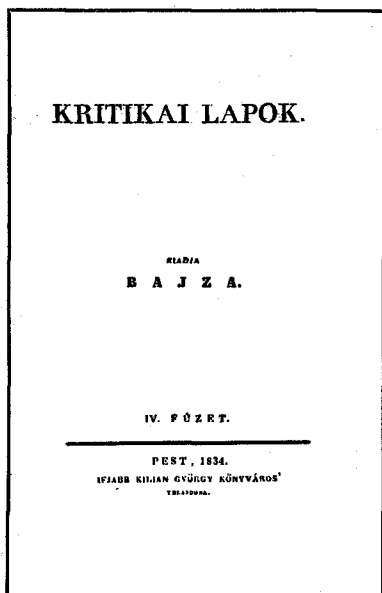

6.

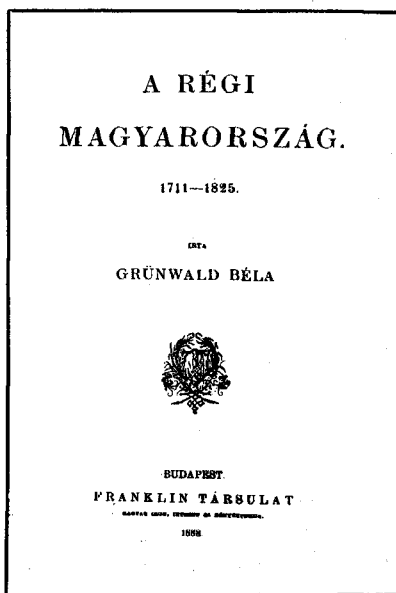
korszaknak a gyermeke. A klasszicizmus tipikus tipográfiája ez, a vízszintes tendenciáknak, az egyensúlynak, a nyugalomnak éreztetése. Semmi plasztikus dísz, csak néhány nyugodt, majdnem síma vonal, s főként egy kizárólagosan tipográfiai hatáskereső: a ritkítás erős alkalmazása ennek a címlapnak fő jellemzői, valamint a sorközök egyenletes távolsága, amely többé nem nagy sorcsoportokba tagolja, hanem egymásfelé tornyosítva, az egész címlap síkján egységesen osztja el a még mindig bőséges szöveget.

Ötödik példánk külföldön készült, „Bétsben“, még a régi század utolsó évtizedének elején. Jóval öregebb tehát a negyedik példánál, de stílusban mégis fiatalabb. Mert a negyedik példa vallásos munkának a címlapja, ez az ötödik pedig egy „frantziából“ fordított világi munkáé. Ez a címlap már sokkal szűkszavúbb, sokkal egyszerűbb és világosabb, habár a maig is utolérhetetlen eleganciával elosztott sorok ugyanazokkal a módszerekkel vannak is megoldva, mint a negyedik példáé. De egy másik szellem szülte a finom kis fametszet angyalkáját is. Ez az angyal a maga háromdimenziós ábrázolásával nemcsak maga röppen ki a térbe, de elrúgja maga mögül a papiros síkját is és így a sorok maguk is lebegnek a térben!

Hatodik példánk a klasszicista címlapok stíluselemeiből épült ugyan fel, de már az ébredő romantika elemei is felbukkannak benne.

7.

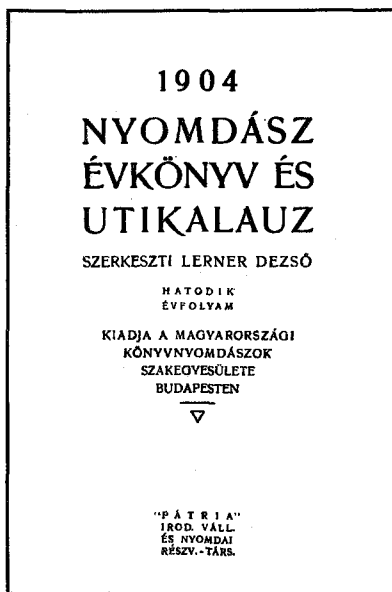

8.

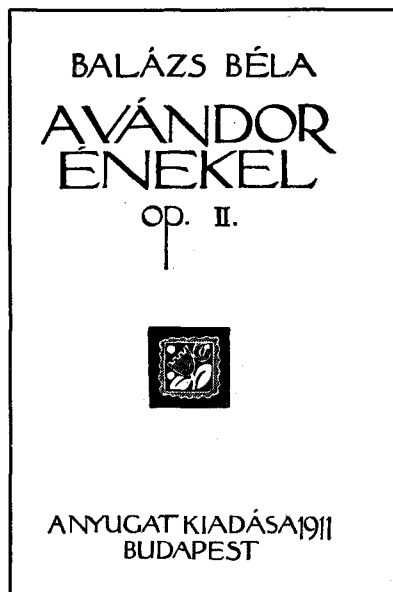
A „musirt“, plasztikus vonalú fő címsor, a két vonalprofil közé helyezett kötetszám, a vetett árnyék segítségével a földre állított fametszetes ábrázolás a negyedik példa síkjáról az ötödik példán a szabad térbe röppent címlapkompozíciót egy határozottan érezhető valóságos térsíkra helyezi vissza, amelyen plasztikus építészeti elemek vannak elhelyezve, mint valami homlokzaton.

Hetedik példánk ismét új korszakba visz, a tizenkilencedik század polgári kultúrájába, amelynek egyszerűsége, józansága, mértéktartó eleganciája akkor még érintetlen volt. Ennek a szűkszavú, de kifejező és elegáns tipográfiának vérszegény utódja aztán az a tipográfia, amely egészen a századfordulóig uralkodott a jobb nyomdák kultúráltabb, szebb könyvein. Nyolcadik példánk 1888-ból való és a kor legjobb termékei közé tartozik. Ezekkel az elemekkel, ezzel a módszerrel dolgozott sokáig, a váltakozó divatokon keresztül, az a kevés jobb nyomda, amely nem követte a század második felének különféle historizáló divatjait. Az értelmes, világos és elegáns tagolás nagy értékei ennek a kornak, ennek a tipográfiának, de a korrekt, tiszta vágású betűk túlságos vékonysága, hidegsége és a minden egyéni módosítástól irtózó konvenció csakhamar csak több-kevesebb szerencsével alkalmazott sablónná merevítették ezt a stílust.

A századforduló vad és teljesen tipográfiaellenes kísérleteiből nem

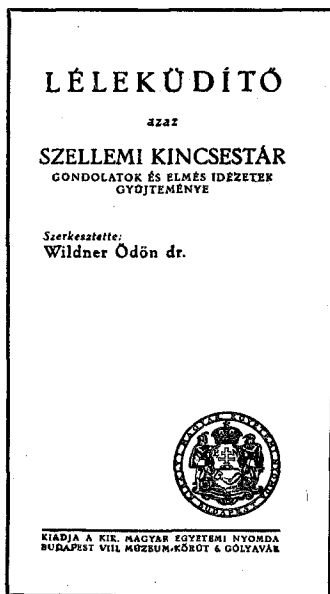
9.

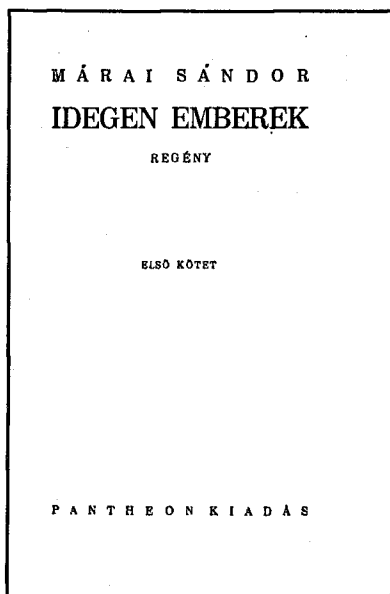
10.

mutatunk be példákat. A „szabad iránynak“ nevezett japonisztikus stílus és a szecesszió úgyis túlnyomóan a külső címlapon, a színes könyvborítékon tombolta ki magát; ahol a bőségesen alkalmazott, tisztán festői eszközökkel dolgozó grafika a tipográfusnak teret engedett, gyakran a legvadabb, színes külső címlapok mögött is még a nyolcadik példa elegáns, de hideg tipográfiájával találkozunk.

A századforduló szélsőségesen festői csapongásának reakciójaként jelentkezett azután az új század első évtizedének derekán az a stílus, amelyet blokkszedésnek neveztünk. Kilencedik példánk ennek a stílusnak egy jellegzetes magyar termékét mutatja, amely annakidején egy pályázat győztese volt. Római vagy román antikva néven akkor vonult be a szedőszekrényekbe újra a mediaeval, egy kissé kinyalt, az írásos jelleg és a gépi betűmetszés kompromisszumaként létrejött formában, s ebből a gömbölyű betűből alkottuk annakidején azokat a zárt szövegcsoportokat, amelyekből, mint hatalmas tömbökből épült fel a kor címlapja. Aki akkor már a szedőszekrény mellett állott, emlékezhethet rá, hogy a ritkítás, vagy a reszelő segítségével miként kényszerítettük bele a nehezen engedelmeskedő szöveget az előre elképzelt és több-kevesebb találékonysággal váltogatott zárt formák Prokrustes-ágyába. De aki ezt a pár évig tartó divatot végigcsinálta, tudja azt is, hogy az efféle csupán optikai konstrukció segít-

11.

12.

ségével létrejött alkotásokat a szedés belső törvényeinek ismeretében mennyire nem lehet konstruktív tipográfiának nevezni!

Mindenféle fejlődés örök törvénye alapján, szükségszerűen követte ezt a stílust az „iparművészeti“ korszak, amelynek egyik jellegzetes magyar termékét a 10. példa mutatja. Nem lehet letagadni ezeknek a termékeknek frissességét és lendületét, legalább is a sikerültebb alkotásokban. Sok új ötletet, sok ösztönzést adtak a nyomdásznak, s felébresztették a már-már teljesen kihalt érzéket a betű szépsége és az írásból eredő formáinak összefüggései, természetes logikája iránt. De végeredményben idegenek voltak ezek a címlapok tőlünk, Potemkin-címlapok voltak rossz betűkből rosszul szedett, még rosszabbul tördelt és nagyon rosszul nyomtatott könyvek előtt, amelyek nyomdászai a litográfiával és a többi új technikával való eszeveszett versenyben már elfelejtették a szedés szerkezetét és törvényeit.

És ma? Két, az utolsó években keletkezett címlapot mutatunk be. A nyolcadik példa egyre romló, egyre értelmetlenebbül összetákolt másolatai között felbukkanó ilyenfajta címlapokon mutatkozik meg az, hogyan látja feladatait a ma tipográfusa. A 11. példa hamis hagyománytisztelete rosszul értelmezett, régi címlapokból leszúrt szabályokat alkalmaz minden belső szükség nélkül régieskedő szövegre, hogy mingyárt azután aszimmetrikus, írásos formákat keverjen

a kompozícióba s lezárja az egészet egy négyszögesített sorcsoport diszharmonikus befejező akkordjával. A 12. példa legalább nem tolakodó s ha hiányzik is a térelosztásból a meggyőző logika, legalább éreztetni akarja az oldalnégyszöget, amelybe belehelyezi a kompozíciót. De a ritkított és tömören szedett sorok tónuskülönbsége mélységi irányban bontja meg a frontális irányban nagynehezen létrehozott egységet, mert a fősor sokkal közelebb hozza a szemhez s a különböző tónusértékű sorok nem egy, hanem három síkban helyezkednek el.

Van-e hát modern címlap? Tudunk-e a ma nyelvén, a mának jó címlapot szedni? Még nem! Mert a könyvcímlapon még a fogalmazó gondolkozását megköti az irodalmi és kiadói konvenció, — a belső könyvcímlap ma nem beszél hozzánk, csak udvariasan kifejezéstelen formában közöl velünk néhány szükséges adatot. Helyét a külső címlap foglalta el, amely azonban a plakát nyelvén beszél s egyelőre elhanyagolja a tipográfia eszközeit.

De van már olyan terület, ahol új nyelv, új kifejezési formák bontakoznak ki, új szórend, új hangsúlyok újszerű csoportosításban, és ez: a reklám! Itt születik az új tipográfia, itt fogja a tipográfus megtalálni azokat az új kifejezési formákat, amelyek segítségével ismét hivatott tolmácsa lehet az új irodalom új mondanivalóinak.

Az új tipográfia ideje majd akkor jön el, amikor a hánykolódó korszak megnyugszik, a ma torlóerők egyensúlyba jutnak s amikor az ember megáll, körülnéz és magára eszmél. Akkor majd nem rátukmálni kell a könyvet az olvasóra, aki eljön ismét a könyvesboltba, keres és válogat a könyvek között és megérzi, hogy ki szól hozzá komoly, igazi, értelmes emberi hangon.

Addig a nyomdásznak is hosszú utat kell megtennie. El kell felejtene sok mindent és újra meg kell tanulnia sok mindent. Rá kell jönnie, hogy ő egymaga nem „csinálhat” új tipográfiát, mert az ilyesmit sohase csinálták. Igazi és jó tipográfiát akkor csinált a nyomdász, amikor művelt, értelmes, érző ember volt és jó kortárs, aki egész emberként kapcsolódott bele kora egyetemes kultúrtörékvé-
seibe. Az új tipográfiát a vajúdó korszak új írója, új olvasója és új nyomdásza egymásért, egymással, egyszerre fogják megteremteni az új kor intenzív átélésében. És akkor születnek majd ismét szép, új címlapok, amelyek nem olyan mesterkéltnek fognak hatni, mint példáink sorozatának utolsó darabjai, hanem ismét olyan maguktól-értetődően meggyőzők és őszinték lesznek, mint az előbbiek, amelyeket nem is igen lehet másként elképzelni.

Fejlődik-e a nyomdászat a művészeti stílusok nyomában?

Valamennyi intellektuális energia között a szép utáni vágyódás és ennek kielégítésére való törekvés jelentkezett legelőször az embernél. Amikor a művészi vágy elindult, nem a zeniten törtet a magasba, szárnya még nincs, hanem serpentin utat választ s a fordulóknál pihenőt tartva, folytatja útját a cél felé. Néha-néha visszatér, mintha elveszített volna valamit s azután vagy fáradtabban vagy friss erővel tör ismét a magasba. Szálljunk le e serpentinén, de csak addig a fordulóig, ahol *Gutenberg* bevészte a falba e szót: nyomdászat. A késői csúcsíves (gót) stílus korában (1400—1500) találjuk magunkat. A társadalom vallásos áhítatát a csúcsív szimbolizálja. A kolostorokban szorgalmas barátok írják a gótbetűket, miniatűrökkel ékesítik a szöveget s oly sok szépséget varázsolnak a pergamen lapokra, hogy *Gutenberg* nem is gondolhatott más stílusú betűre, mint a gótra. De szerszámainak tökéletlensége, a kéz gyakorlatlansága is a szögletes, erőteljes betűk kultiválását követelték. Az ősnyomtatványok gót stílusban való megjelenése az akkor legnagyobb virágzási fokra jutott gót miniatűr-művészet és fejletlen technika eredménye. De a feltaláló nem is törhette fejét új formanyelven, mert óriási gondot okozott neki a technikai kérdések megoldása.

A könyvnyomtatás nem sokáig maradt kizárólagosan a gót stílus ke-

retében. Mikor a nyomdászat Olaszországot is meghódítja, arculata megváltozik. Olaszország sohasem szerette a gót stílust. Itt mindig az antik szellem maradt az uralkodó, mely a *reneszansz* stílust hozta létre 1420 körül. Eleinte keverten román- és csúcsíves szerkezettel, csak később teremtik meg kizárólagos *antik* szellemben. Kutatni kezdik a *klasszikus* kor szépségének titkát és rájönnek, hogy a művészet célja az örök szép. Szép csak az lehet, ami igaz. Az igaznak és szépnek örök forrása az élet. Így a művészet reneszansza abban áll, hogy az elemeket megint az életben keresi, szerkezetében saját lelke sugallatára hallgat és így valósítja meg az *állandó* szépet és igazat.

Mikor a kezdetleges nyomdászat Olaszországba került (1465 körül), a reneszansz-művészet itt már dúsan virágzott. Itt éltek és alkottak a reneszansz-kor nagy mesterei: *Bruneleschi* és *Alberti*, a vonaltávlat törvényeinek rendszerbeszedői; *Michelangelo*, az univerzális képzőművész; *Leonardo da Vinci*, a nagy úttörő; *Raffael*, a festők királya; *Corregio*, a levegő észrevevője; *Tizian*, a színek mestere stb. Ily forró, izzó légkörben a gót művészet elolvadt. Az olasz tipográfusmesterek érezték, hogy az ő kifinomodott, kerek művészetükhöz nem simul a nehéz, szögletes gót betű. Belevitték tehát az egyéb művészetekben elért eredményeket a nyomdászatba, ami fényesen sikerült. Legelőbb is elvetik a gótikus betűt, a római feliratok nyomán megalkotják az antikva típust (1469) s áttérnek a latin betűk használatára, mely azóta az egész kultúrvilágban elterjedt. Majd az ötvösöktől és műasztalosoktól átveszik az intarzia nyelvét, mely sötét alaphól emeli ki a nyugodt hatású fehér díszet (negatív rajz). A díszítmény teljesen szabadfelfogású lesz, minő a reneszansz-művészet ebben az időben. Elvetik az árnyékolást, csak körvonalat használnak, mely a síkdíszítés elvének jobban megfelel. Az iniciálékban, fejlécekben delfinek uszkálnak, pogány istenek tetszelegnek, akantuszok vegetációja talál buja talajra. A címlapot is olasz mesterek találták ki. Templomajtót, oszlopsort s más építményt emel, melyeken át, mint egy kapun, jut az olvasó a szöveghez, jelezvén ezzel is a könyv magasztos hivatását.

A reneszansz első fele a nagy nyüzgés-forgás képét tárja elénk, melynek tüzeiben a könyvdíszítés művészetté változott, s a tanulnivágók vissza-visszaszállnak ez aranykorba, hogy a felületdíszítés kincseiből valamit magukkal hozzanak.

Franciaországot, a gót stílus szülőföldjét is hamar meghódítja a reneszansz. A könyveken reneszansz síkornamentika foglal helyet, melyet, hogy tisztább és finomabb képet adjon, rézbe metszenek. Az

imakönyvekben gazdag és változatos széldísz ölelkezik a szöveggel, jelezvén ezzel is a szeretet vallását. Francia nyomdászok alkalmazzák először az aranyat, a pompa hathatósabb kifejezése céljából.

A német könyvművészetbe *Dürer* hozza a reneszanszot, miután Velencéből visszajött. *Dürer* és *Hans Holbein* egy sajátos kifejező erőt hoznak meg. *Dürer* a fametszetbe belevitte az anyag- és képszerűséget, *Holbein* szoros kapcsolatot teremt a szöveg és illusztráció között. Ha összehasonlítjuk az olasz és német reneszanszot, nagy különbséget látunk. Ha összevetjük az olasz és német könyvdíszítést, a különbség szembeszökő. Az olaszok dekorálták a könyvet, a németek illusztrálták. Olaszországban a forma, Németországban a tartalom lett az úr.

A nagy Pán birodalma elterjed egész Európában és 200 évig, az újkor I-ső korszakát, a reneszansz foglalja le magának. Végre a 17. század második felében (1648—1690) a politika, a tudomány és művészet súlypontja átmegy Franciaországba. XIV. Lajos abszolutizmus, a kifejtett pompa a *barokk*-stílust udvari stílussá tette. Így neve is megváltozott: Louis quatorze (XIV. Lajos): barokk; Louis quinze: (XV. Lajos): rokokó és Louis seize (XVI. Lajos): copf stíl.

XIV. Lajos idejében a könyvek nagy formátumban jelentek meg. Mivel a barokk stílus a nagy urakat szolgálta, a könyv is csak a nagy urak számára készült. Ezért pazar pompa jellemezte. Mivel a fametszet egyszerű vonala nem símult annyira a stílushoz, divatba hozzák a rézmetszetet, mely bársonyos puhaságánál fogva grációzus benyomást keltett. Az allegorikus rézmetszetű címlap barokk díszítésű. A rézkarcnak és rézmetszetnek a stílusba való belekapcsolását az a tette indokolta, hogy a freskófestés nagy divatba jött. A rézmélynyomás természetesen inkább kifejezte a festői hatást, mint a fametszet. Új könyvművészet születik, melyekért sok pénzt áldoznak ma is a bibliofilek. Színezés tekintetében az elefántesont-halvány színek és sok aranyozás dominál. Eltűnnek az egyenes vonalak; körök és görbék helyettesítik és egy sajátos élénk keret áll elő, mely a rokokó-stíl alapességét képezi. Míg a barokk szimmetrikus elrendezésű, a *rokokó* addig megelégszik bizonyos tömegellensúlyozással. Az épület után igazodik a butorzat, sőt maga a piktura is. Felüti fejét a virtuóz technika. A rokokó nem építészeti stílus, tisztán dekoratív. A képzőművészet, iparművészet minden ága ily jellegű. A nyomdászat sem maradhatott el. Divatba jön a kis formátumú imakönyv, emlékkönyv, selyembe, bársonyba kötve, aranyozott széllel, ezüst verettel. E kor betűtípusai is kerekdedek, alapvonásai világosak. Mint maga a stílus, úgy a könyvdísz is kezdett túltengeni Franciaországban. A könyvdísz el-

aprózódik. Divatba jönnek a vinyettek figurális dísszel, keretek, alul és felül jelképekkel. E korban vált külön a betűöntés és igyekezett a nyomdákat sok minden jóval ellátni. Megszaporodtak a nyomda-díszek, de művészi értéket csak a franciák produkáltak. A német betűöntődék is gyártottak ugyan díszeket, de ezek művészi tekintetben durvaságuk és nehézkességük miatt messze alulmaradtak.

Már a 18. század végefelé megcsömörlöttek a rokokó fényes pompájától. XVI. Lajosnak a kasszája inkább üres, mint tartalmas volt. Elődei rengeteg pénzt elkótyavetyéltek, a nép elszegényedett, nem illett tehát sehogyse bele a rokokó e szegény világba. A francia forradalom az egész kontinenst felkavarta s az abszolutizmust sikerült is majdnem mindenütt letörnie. A liberális elvek győzelme egy liberálisabb stílust követelt. 1748-ban rábukkantak Pompei, majd Herculanum városára és felszínre hozták a régi görög és római emlékeket. Megszerették újra a görög-római stílust az építészetben. Visszatérnek a vízszintes és egyenes vonalak, a plasztikát elhagyják, a belső berendezés egyszerűbb lesz. A dísz csupán körök, ovális medaillonok, hajfonatszerű koszorúval. Kacérkodik az antikkkal. Ez a Louis seize stílus. E stílus is nyomot hagyott a bútorzaton, de magában a tipográfiában is. A betűöntődék most már e stílusban gyártják sor-körzeteiket és a vinyetteket. A könyv illusztrációja a drágább könyveknél megmarad még a mélynyomás, de a polgárság részére szánt olcsóbb kiállítású könyvek visszatérnek újból a fametszethez. A címlap azonban megmarad továbbra is rézmetszetnek. A francia hatás elterjed a kontinensen s mindenütt stílusok nyomdokában halad. Az új Caesar, *Napoleon*, Franciaországot a római birodalom mintájára világalomra akarja juttatni; megfelelő volt neki ez antikizáló művészet. Az antik formán keveset változtattak, azokat inkább kombinálták. A fő törekvés az volt, hogy elegáns stílushoz jussanak, mely megmutassa a világnak a gallszellem nagyságát. Ez új stílus sajátosságai: egyenes és köríves vonal harmóniája, világos szerkezet építészetben és bútorzaton. Díszítőelemek használatától a puritánságig tartózkodnak. E stílus (1800—1820) a klasszikus vagy születési koráról ismertebb neve *empire* (hatalom, császárság). Minden fehér és széles aranyozású. Ornamentáció: hadijelvények, római rozetták, keresztbetett fáklyák, sas, lefátyolozott urna, babérkoszorú, arcképmedaillon és háborus remniszcenciák. A képkeret ovális, tipikus szalagcsokorral. Hatásvadászat, felhígítva kevés művészi érzékkel. E stílust akarta Napoleon világstílussá tenni.

A sok háborúzástól a népek mindenütt elszegényedtek, e stílust még

jobban leegyszerűsítették, primitívebbé tették, úgy, hogy az elemeket kocka, hasáb, síklap, henger, kúp, gömb képezték. Kialakult a legszerűsebb stílus, a *biedermeier*.

A biedermeierkortól kezdve már nehéz dolog a nyomtatványok stílusát meghatározni. A nyomtatványokban nincs meg a művészi kvalitás. A betűöntődék nem törődnek a szükséglettel; egyre-másra gyártják a különböző stílusú betűket, díszeket. A nyomdatulajdonosok üzletemberek és gyárosok lettek. A géptechnika kezdi a teret elfoglalni. A könyvdísz értelmetlen összekeveredésből áll. A nyomdásznak sok volt a stílusból, nem tudta megemésztetni. Hiányos nevelés folytán nem tudott kiválasztani. A káoszt litográfia feltalálása még zűrzavarosabbá tette. *Senefelder Alajos* találmánya 1820 körül már szerte elterjed. A könyvnyomtatás riválist lát benne. Elvette a hangjegyes nyomtatványokat, a képnymást s az akcidencia nagy részét. Az 50—60-as években a betűöntő és nyomdász összefog és oly betű- és díszdarabokat öntet, minőt a cifra litográfiánál használnak. Ez annál is könnyebb volt, mert a betűtervezők litográfusok voltak. Speciális tollvonások, levél- és virágdíszek, legcifrább címbetűk. Ezzel a kötöttszerepű anyaggal akarta a magasnyomás a síknyomás szabad és mozgékony területén a harcot felvenni. Divatbajlott a hajlított sor s mindaz az elrendezés, amely litográfiai hatást idéz elő. Sőt a fametszet is elhagyja a fametszeti modort s az olajnyomás és a rézmetszet modorára tér át. A fametsző festővé válik. Az igaz, hogy e technikai nyelv realisabb, de nem dekoratív és nem köt frigyét a szöveggel.

1865-ben készítik először az egy pontos léniát s vele megindul a lénia-kultusz. Ez időtől kezdve a nyomdászat elveszíti a történelmi stílusos jelleget és egy átmeneti nőies stílusba keveredik, legfeljebb a betűöntődék kénye-kedve szerint szállított díszítőanyag felhasználása hagy némi stílusbeli nyomot a nyomtatványon. A címlapokon görög csarnokokat, gótikus kapukat, reneszansz oltárokat és diadalkapukat építenek, amelyek elrettentő például szolgálhatnak minden időnek. A középre zárt sorokat az erős zárt keret fojtogatja. Divatját egy évtizeden át megtartotta.

A 19. század huszas évei óta újból a középkori stílusok felé fordul a figyelem. A forradalmak vérontásait a középkorral való megszakításnak rótták fel. Az irodalomban a romantikus irány kap lábra, mely a középkori szabadságot dicsőíti. De nem a közszabadságot, hanem a kiváltságosat — a lovagét. Ennek hatása alatt mindenütt restaurálják a templomokat, lovagvárakat. A képzőművészek és aka-

démiák alaposan foglalkoznak az egyes stílusokkal s gyökeret ver az a tudat, hogy minden stílusban lehet szépet termelni, csak tudja a művész a stílus törvényeit a kor igényeihez alkalmazni. Erre megkezdtek a betűöntődék a görög, római, bizanci, mór, perzsa, román stb. stílus formaköréből a díszdarabokat gyártani.

A tipográfia, hogy kötött formarendszerét palástolja és versenyképességét a litográfiával szemben kimutassa, fölkarolja a színes nyomást. Ez is eleinte piros-fekete. Csak később térnek át más színre is, mikor a festékgyárak ezirányban kezdenek dolgozni. Erőteljes színezést sehol sem látunk. 1897-es években a japán és impresszionista hatása alatt, mindenütt az elmosódott, halvány színek voltak divatban. Ezt a korszakot *szabadirány* név alatt könyvelte el a szakirodalom. A szabadirány a stílustalanság és a litográfiával való verseny eredménye, mely az egész kilencvenes éveket lefoglalta. Technikai szempontból el kell ismernünk, hogy ez időszak akcidentszedője bravurosabban tudott bánni az anyaggal, meg akarta mutatni, hogy a nyomdai anyaggal ő is oly szabadon dolgozik, mint a litográfus a tollal. A sorképzést görbítve, jobbra, balra tolva, kazettába szedve alkotta. A 19. század utolsó tizedében kétféle irány kap lábra. Az építésszek tanulmányaik közben rájöttek, hogy a görög szellem a görög, az arab nemzet arab, az újkori olasz a reneszanszban nyilatkozik meg, egyes nemzeteknek, sőt egyes városoknak is megvan a maguk sajátos építészeti jellege. Mások meg azt vallották, hogy lelki szegénységre vall, hogy mindig csak régi stílusban építünk. A mi korunknak is megvannak az igényei, az építésznek azokat kell kielégíteni. Ezek szakítottak a régi hagyományokkal és valami egész újat akartak létrehozni. Ez építészeti irányt szakadásnak, „*secessio*“-nak hívják. Hivei a müncheni *Jugend* és az osztrák *Secessioba* tömörültek. E művészcsoportnak tevékenykedése a pikturára, az iparművészetre, a grafikára is kihatott. Növényi elemeket stilizálnak síkornamentika-modorban, ami dicséretreméltó törekvés, de hogy pár év alatt lejáratta magát, annak oka a kellő művészi nevelés hiánya és a rajzolni nemtudás. A nyomdászathoz az 1903-as évben lopódzott be, előbb bátortalanul, később, mikor a betűöntődék betűben, díszben bőven termelte az ily irányú anyagot, a nemzeti irányú magyarstílusú ornament mellett még évtizedig ott látjuk a szecesszió legjellemzőbb körzetjét díszlegni, a Schelter & Giesecke-féle Edel-léniát. Mindenesetre a szecesszió egyre nagyon jó volt, t. i. arra, hogy feloldotta a megcsontosodott szabályokat a következő nagyon sűrűn változó irányzatok érdekében. Most szakítsuk egy kis ideig félbe a nyomdászati irányzatokat és for-

dítsuk figyelmünket a piktúra felé, mely ezen idő alatt, szinte észrevétlenül, egy forradalmi világstílust megváltoztató alakuláson megy keresztül és alapja nagyon sok izmusnak.

Monet festő párisi első tárlatán (1874) egyik képének címe ez volt: „*Impression. Soleil levant*“. (Benyomás. Felkelő nap.) A közönség ezt a címet annyira gúnyosnak látja, hogy *Monet*-t és csoportját malíciával *impresszionistáknak* nevezi el. Az impresszionista festészet hangulatot akar elővarázsolni a néző lelkéből. Nem dolgozik erős kifejező színekkel. A pillantás és az illúzióval való megelégedés a lényege, a vizuálítás, a látomásszerűség a főjellemvonása. A pillanat hatása kedvéért az összes színek megtörnek és ez a tónus kell, hogy felébressze a hangulatot, a benyomást. A kifejezés módja az „egyéniségtől“ és a „meglátástól“ függött, el nem tagadható azonban, hogy nagy hatással volt reá a japán festés. Az impresszionizmus, a legnagyobb művészi irány, a naturálistákhoz tartozik és visszavezethető egész a reneszansz végéig. De nem viszi be képébe mindazt, amit látott, hanem egyiket a hangulat kedvéért kiemeli, a másikat elhanyagolja, hogy érzékszerveink munkáját megkönnyítse. Tehát illuzórius és egységes, míg a naturálizmus esetleges és relatív. Lényege a vázlatosság, mert pillanatnyit, az átiramlót csak vázlatos technikával lehet érzékelhetővé tenni. Sőt e fátyolos, elmosódó kép több ideig leköti a szemlélő figyelmét, hogy fántáziájában a teljes kép kialakuljon. A 70-es évek elején tömörültek csoporttá, vezérük *Claude Monet* volt.

Az impresszionisták másik csoportja a *pleinairizmus*, mely a színek szívirványos uralmát, a fény és levegő hatását jelenti. Megteremtői *Constable* és *Turner* angol tájképfestők.

A *pleinairizmus* és impresszionizmus egyesüléséből fakadt a *pointillizmus* vagy *neoimpresszionizmus*. Lényege a fénynek a levegőben való rezgése, sugárzása, táncoló játéka. (*Segantini*, *Rippl-Rónai* stb.) Majd a piktúra átcsap a monumentális ábrázolásba, midőn az egész alakot egészen az előtérbe helyezik, hogy a képmezőt megtöltse. (*Böcklin*, *Stuck*, *Körösfi Nagy Sándor* stb.)

Most nézzük ez irányok mily hatással voltak a nyomdászatra. Első hatásuk abban nyilvánult meg, anint az impresszionisták ott hagyták a műtermek zárt levegőjét és kimentek a szabadba, úgy a nyomdász is elvetette a klasszikus, erősen zárt keretezést és kapuépítést és szabadabb elrendezési formákat keresett; a szedést levegősebbé tette és könnyebb keretet alkalmazott. Az illusztráció (fametszet) hangulatának fokozására alapnyomatot nyomott, divatha jön az írisznyomás,

a fametszet festőies technikát kap, sőt kifejleszti a színes xilográfiát. Az impresszionizmus inkább a nyomtatási részt illette, mert a nyomdai dísz lineárisan dekoratív elemeket kíván. Speciális hagyománya a monokróm-nyomás. Amit a szedői szak részére meghagyott, a vonal és finomabb növényi elem, tájképes vinyettek. Ezt a modort *naturalisztikus* iránynak nevezték el és 1895—1900-ig tartott.

1897-től párhuzamosan divatban volt a *japánizmus* név alatt ismert irányzat, melynek díszítőanyagát a Schelter-cég hozta forgalomba. A japán hatásnak haszna a művészetekben abban állott, hogy elősegítette a színek harmonikus összekapcsolását, megmutatta a mozdulat jellemző vonásait és azok megrögzítését. Míg a japánizmus az impresszionizmust a dekoratív irány felé tolta, addig a grafikai iparban megkedveltette a nem klasszikus ábrázolást és a színes nyomtatást. Az impresszionisták a grafikában legjobban a ceruza- és tollrajzot kedvelték, mert ez felelt meg legjobban a gyors, vázlatos kifejezési célnak. A monumentális ábrázolás pedig plakátművészetünkre volt rendkívüli reformáló hatással.

A 20. század elején a mesterszedés komolyabb irányba kezd tereledni. De határozott új irány még mindig nem kezdődik, mert az impresszionizmus forradalmilag még mindig nem alakult annyira át, hogy kifejező ereje kézzelfoghatóan átültethető lenne a grafikai ipara. Így stílus tekintetében újból a betűöntödék ízlésére voltunk bízva. Átlapozva kronologikus sorrendben a betűöntödék mintafüzetét, a következő megállapodásra jutunk: 1902-től 1909-ig a betűöntödék biedermeier-, empire- és rokokó-stílu körzeteket és vinyetteket gyártottak. Nem az ősit adták, hanem azt megmodernizálva. Akcicens-szedőinknek, akarva, nem akarva, e stílusokban kellett dolgozniok. De a szecesszió programja még a fejükben motoszkál hazai tipográfusainknak, hogy próbáljuk meg, hátha lehetne magyar stílusban is szépet alkotni. A *Szakkör* tanfolyamain nagy kedvvel kezdték tanítani a magyar népies motívumokat s abból igyekeztek szépen sikerült magyar ornamentációs nyomtatványkeretet s körzetet kombinálni. Sőt a *Szakkör* Évkönyvei 1907—1910-ig magyar motívumú könyvdísszel jelentek meg. Mennyi túlfutott ambíció, mennyi szép reménység kapcsolódott ez évekhez! A törekvők csoportja nappal a nyomdában, este a tanfolyamokon és odahaza késő éjszakába nyúló szorgalommal tanult, rajzolt, faragott. A lelkes vezetők nyomán azt gondoltuk, hogy a Nagy-Magyarországnak „kerek kalapjára“ a nemzeti bokrétát majd mi tűzzük fel. Szép idők! Tele ifjúsággal, reménységgel és szorgalommal. A mai generáció ezektől tanulhatna,

hogy hogyan kell szeretni a mesterséget. De ez a fellendülés nemcsak nálunk volt meg, fellelhető minden nemzetnél. A művészi ösztönzés azonban angol földön keletkezett a mult század második felében. Vezérük *Ruskin* és *Carlyle* volt, kik mindenütt azt hirdették, hogy „az ember életébe több szépséget, az iparba több művészetet, a munkás lelkébe több műveltséget kell belevinni. Tudósok, festők, költők, iparművészek, egy csomó komoly ábrándozó fog össze, hogy átalakítsák az angol ízlést, az angol életet és társadalmat.“ *Preraffaelita Testvérek Szövetségének* nevezik e szellemi törekvést, résztvevőit preraffaelitáknak. Magyarországon a preraffaeliták mozgalma 1902-ben *dr. Czákó Elemér* hívja fel a figyelmet. Rámutat *John Ruskin* és *William Morris* agitációnak eredményeire, az angol könyvművészet megreformálására. A reformtörekvés ott 1891-től kezdve a megvalósulás stádiumába lép. Ekkor alapítja meg *Morris* a *Kelmscott Press*-t. Kiválogatván a nyomdászat bölcsőkorabeli termékek remekait, abból elemezte a szabályokat, az örökbecsűt s visszatér az olasz mesterkönyvnyomtatók stílusához és ezt építette ki tovább. Háromféle remek betűt tervez: *Golden*, *Troy* és *Chaucer* type-t. Szoros harmóniát és összefüggést hoz létre a betű és illusztráció között. *Dr. Czákó Elemér* buzdítására és kezdeményezésére, az ő vezetésével, az Iparművészeti Iskola és a Szakkör támogatásával grafikai szakosztály létesül, melyben a könyvesztétika és mesterszedés tanszékét kap. Mintegy 20 mesterszedő látogatja szorgalmasan e tanszakot. Működésének eredménye az, hogy a *Nyomdászati Tanműhely* megteremti az iparművészeti iskolai stílust, melyet utánoznak szerte az országban, sőt a külföldön is egész a háború befejeztéig. Lényege: az arányos térelosztás, ritmus, fehér-fekete folthatás, jó struktúrás papíros, szépmetszésű erőteljes betű, anyagszerűség, gazdag margó, dekoratívhatás és a betűvel egybehangzó vonalas-színfoltos ornamentika. A preraffaelita-mozgalom külföldi propagálói Németországban *Jessen Péter* és *Kautzsch*, Franciaországban *Marx* voltak.

Míg nálunk a nemzeti stílussal, majd az iparművészeti iránnyal voltunk elfoglalva, külföldön a poszt-impresszionizmus kapott lábra a piktúrában.

Paris lett a 20. század új kultúrájának a székhelye. Ide sereglett a lezajlott világégés után a rengeteg külföldi író, művész, tudós. Mindegyiknek volt valami ideája. Ezek az ideák az impresszionizmust továbbfejlesztették és külön csoportokra osztották, melyek több, lényegesen eltérő stílust foglalnak magukban. Gyűjtőnév alatt *poszt-impresszionizmus* a neve. Létrejött alapos stíluskeresés után vagy

teljes elszakadás a naturalizmustól. Elvi szempontból két részre oszlik:

1. Az *impresszionizmus* ornamentális összerendezése minden mélyebb tartalom nélkül. Fővonalakkal és néhány színfolttal való ábrázolás. A vonalak és formák legkezdetlegesebb visszavezetése. *Primitivizmus* és *futurizmus*.

2. a) A tárgyak valóságos ábrázolása oly formában, hogy a tárgy belső formája és szervessége látható legyen. Ez a *kubizmus*.

b) Minél nagyobb távolodás a tárgy naturalisztikus kifejezési módjától, helyette az érzelmi (szubjektív) valóság rögzítése legnagyobb mértékben. *Expresszionizmus*.

c) *Neoprimitívek* művészete.

1. A *primitivisták* az egyszerűséget tudatosan keresték. A dolgokat gyermeki naivitással igyekeztek visszaadni. Nem törődik a perspektívával, elvetik az aprólékos részletet és a hű meglátást.

A grafikában a posztimpresszionisták az egybefoglaló nagy foltokra törekedtek, a formákat leegyszerűsítették. E technikának a linoleum, ólom metszet, fametszet és litográfia a legalkalmasabb. Alkalmazzák még a szénrajzot is, melyet autográfia útján sokszorosítanak.

A *futurizmus* a leganarchikusabb irány, mert benne van a naturalizmus formátlansága, a kubizmus belső szerkezete, az expresszionizmus szubjektivitása. A futuristák szerint a mozgásban van az élet s minél nagyobb a mozgás, minél zsúfoltabb, annál több az élet benne. Az életben nyugodt pillanat nincs, ezért sem szabad megállítani az életet. A fix állapot reprodukálása nem művészet, ezért kerülni kell. Az életet nem szabad és nem lehet megformálni, mert az élet formátlan. A futurizmust két csoportra osztják: 1. a *szimultánizmus* (egyidejűség), midőn a mozgás különböző időben keletkezett s a benyomásokat egyidőben jelenteti meg; 2. a *dinamizmus*, midőn a mozgás fázisát egymás mellé teszi. A futurizmus a mozgásnak inkább belső tartalmát akarja kifejezni. A futurizmust az olaszok találták ki Párizsban.

2. a) A *kubizmus* a tárgyak ábrázolását legkézzelfoghatóbban akarja kifejezni, vagyis a naturalizmuson is túl akar tenni. Ezért kikeresi a tárgy legjellemzőbb elemeit s csak az állandó részt rögzíti meg. Színeket, mivel nem állandók, nem alkalmaz. A tér a legfontosabb számára, amely magába foglalja a szellemi és anyagi világot. A teret tömegben és síkokban érzékelteti és mivel festészetében nincs tájkép. nincs szüksége levegőbeli perspektívára. Képeinek tárgya az ember s annak használati tárgyaiból összeállított csendélet. A képekben a

szemlélet együttes hatását akarja adni. E cél elérése érdekében kianalizálja a témából a burkoló felület legjellemzőbb síkjait s a tárgyakat úgy festi meg, mintha bádogburkolattal volna az bevonva. A lefejtett síkokat kombinálja és alkotja meg roppant komplikált és zűrzavaros képeit. A kubizmus 1906-ban keletkezett és 1911-ben alakult ki a program. Szülőföldje Paris, atyamestere a spanyol *Pablo Picasso*, komái az olasz *Boccioni*, *Severini* s a belga *Jean Metzinger*. A kubizmus fejlődése fokain három sajátságot vett magára. 1. Vonallakkal, foltokkal, plasztikusan három dimenzióval dolgozik, de a nagy mélységet kerüli. 2. Analitikus lesz 1910-től. Tárgyából kielemezti a legjellemzőbb felületeket. A tárgyakat szögletessé teszi (innen a neve). A szögletességgel hangsúlyozza a síkok irányát és zárt összefüggését. A testeket stereometrikussá teszi és így kitalálta a szerkezeti plasztikát. 3. A szintézises kubizmus 1917-től. Elhagyja a stereometrikus térmegmutatást, síkkal reális tárgyakat alkot, síkon síkot alkalmaz, világosan körülhatárolt síkformákkal, a mélység dinamikáját nem alkalmazza. Így a kubizmusból geometrikusan rendezett, tudatos, tárgyas hideg ornamentika lett. A kubista ornamentika nem szimmetrikus, nem kötött ritmusú (nincs bennük ugyanazon elem ismétlése).

2. b) Az *expresszionisták* elmélete szerint a legtökéletesebb naturalizmus sem képes a tárgyakat oly hűen visszaadni, mint a fotográfia. A naturál-impresszionista, hogy a laikus szemlélőnek fokozottabban szeme elé tárja a művész *érzését*, több-kevesebb szubjektív elemet kell hogy belevigyen képébe. Az erős megvilágításban álló tárgyak elmosódottsága szintén arra ösztönzi a művészt, hogy a kép lényegét igyekszik kiemelni, hangsúlyozni. Ezért a tavaszi hangulatot párásabban, az őszit színesebben festi meg. Az érzések szuggerálására felhasználja a vonalak haladási irányát és a színek érzéstfokozó hatását. Hogy a hatás nagyobb legyen, a vonalakat és színeket egyidőben használja. A fölfelé törő merőleges vonalak a kapaszkodás, mozgalmasság és vidámság érzését; a lefelé haladó vonalak (szomorúfűz) a bánatot, szomorúságot; a vízszintes vonalak a nyugalmat és csendet, míg a ferdék a bizonytalanság érzését keltik. Ezenkívül az egyenesvonal a határozottságot, szilárdságot és bizonyosságot; a törtvonal ellenben a nyugtalanságot és kétséget fejezi ki. A vonal helyzetének variálása pedig páros érzelmek kifejezését tolmácsolja. Így a színeknek is meg van a maga nyelve: a vörös aktív és ingerlő, eleven és meleg hatású; a sárga messziről feltűnő, meleg és eleven; a zöld nyugalmas és passzív, lehet meleg és hidegebb tónusú, komor és derűlten mosolygó;

a kék hideg és a végtelenség rettegő érzetét kelti. Az összes további színárnyalatok vagy meleg, vagy hideg tónusba tartoznak. Két ércszínünk: az arany a meleg, az ezüst a hideg színek csoportjába sorakoznak.

A késői reneszansztól kezdve a piktúrában a cél az volt, hogy a képbe valami hangulatot, érzést vigyenek bele. E tevékenység az expreszszionizmusban odafejlődött, hogy inkább a *szubjektív* valóságot örökítsék meg. A képet *érzésfestészetté* akarták átalakítani. Ezt a festői törekvést expresszionizmusnak nevezzük. A belső érzés kivetítése (*expressio*) a célja a színeken és formákon keresztül. Célja eléréséért a formákat eltorzítja, a színeket önkényesen megváltoztatja a szugesztív érzéshatás érdekében. Csak a belvilággal törődik, a szellemiséget hangsúlyozza. Expresszionista tehát mindazon ábrázolás, melyben az érzési elem van hangsúlyozva, ahol a művészetet csupán eszköznek tekintik az érzések kifejezésére. Csak az a valódi expreszszionizmus, melyet maguk a pusztá formák és színek keltenek fel. Így lett az expresszionizmusból is ornamentika, amely zűrzavaros és forró, szeszélyes és szubjektív, mozgékony és célirányos. Expresszszionizmus művelői németek vagy elnémetesedett oroszok.

2. c) *Neoprimitívek* a fentebb említett két irányból váltak ki új stílus és szerkezetkutatás céljából. Így a kubizmusból fejlődött a *szuprematizmus*, mely a síkfelületnek törvényeit kutatja és a *konstruktivizmus*. A *dadaizmus* külön csoportot képvisel. Anarchisztikus törekvéseinek gyökerei a posztimpresszionizmusba nyúlnak vissza. A dadaizmus a legzűrzavarosabb, legérthetlenebb valamennyi között. Formátlan káosznak tekinti az életet, mert az élet — szerintük — csak önmagáért van, az életmegnyilvánulásnak is csak önmagáért kell formálódnia. Alkotása nem szükségszerű, csak azért dolgozik, hogy kedvtelést találjon és kiélhesse alkotó erejét. Szellemi tartalma nincs, nem akar kifejezni semmit. Egy szabad, anarchikus ornamentika, mely vágyakozik a konstrukció után.

2. d) A *konstruktivizmus* a kubista-expresszionista formákat igyekszik megoldani és érthetőbb rendszerbe szedni. Azt mondja, hogy a valódi épülettervezők három elvet követnek, hogy új irányt teremtsenek. 1. A legnagyobb egyszerűség; 2. a szigorú anyagszerűség; 3. belső szerkezetből való konstruálás. A konstruktivizmus gép- és építészeti stílus, ezek részére konstruálták. E legújabb irány 1923-ban Párizsban keletkezett, teremtői oroszok és hollandok. 1924-ben Németországban nagy rokonszenvre talált, ahol *Bauhaus*-stílnak ismerik. Ez a stílus nem annyira az elmélet eredménye, mint inkább a 20. század elején

feltalált beton-technika diktatúrája. Az anyagszerinti feldolgozás nem új elmélet, mert ez már a preraffaelitáknak is sarkalatos elve volt, akik azt hangoztatták, hogy az anyag, a cél és a forma az iparművészet szentháromsága. Nem kellett tehát lángész, hogy a Bauhaus-t létrehozzák. *Ruskin-Morris*-elvek egy félszázad óta készen voltak, az ipar új építési anyagot talált fel, csak az összeházasításra kellett gondolni. De a „hogyan“-t nem tudták sokáig megoldani. Meg kellett várni, amíg a beton felserdült, formája némiképpen kialakult, s aztán ráolvasták a szabályokat.

A konstruktivizmus elterjedését nagyban megkönnyítették a nagyipar energikai, filozófiai elvei: taylorizmus, fordizmus és racionalizmus. A nagytőke a gyorsabb munkamenet elérése céljából kitalálta a normalizálást, az egyöntetűséget. Kutatták már ez ökonomiai rendszer kifejező nyelvét és épp a végszóra toppant a várva-várt konstruktivizmus. Ezért van az, hogy a Bauhausban nem annyira az esztétikai, mint inkább a gazdaságossági kérdés játsza a főszerepet.

A grafikai iparág a háború utáni időkben az egész kontinensen krízisen ment keresztül. Természetes tehát, hogy mindenki szívesen fogadott egy kevésbé költséges technikát, amely nem igényel különösebb felszerelést, újabb tőkebefektetést.

A nyomdászat kombinatív művészet lévén, látták, hogy a Bauhaus-stílus átültethető a magasnyomási technikára. A németek *elementáris (anyagszerű)* néven iktatták be az irányzatok lajstromába. Így 1927-től a konstruktivizmust szélesebb körben kezdték a nyomdászatban alkalmazni.

Elvei: 1. Építészetben: egyszerűség. *A tipográfiában nem alkalmazunk ornamentikát, csak egyszerű geometriai elemeket.* 2. Épületeknél: anyagszerűség. *A nyomdászatban újabb időben nem is lehet másképp dolgozni.* 3. Belsőszervezetből való konstruálás. *A nyomdászatban a szöveg természete és terjedelme határozza meg amúgyis a formát.* További szabályok: megfelelő tér az áttekinthetőségre. A nyomdászatban a szöveg értelmes tagolása. Az épület detail részei az összbenyomást ne zavarják. *A mesterszedésben: egyfajta garnitúra betű alkalmazása, helyes arány s egysíkban tartás.* Az épület rendeltetéséhez idomuljon a formakiképzés, — *a nyomtatvány célja szabja meg a formátumot és szedéselrendezést.* Főgond fordítandó az épülettartó vashetronoszlopok és traverzek konstruálására, hogy azok a helyiségek praktikus voltát ne zavarják, = *a szöveg elosztása, parcellázása képezi a belső elrendezést. Hogy azok ne essenek szét, a legegyszerűbb díszítőelemmel, a léníával, mint traverzekkel, kössük*

össze, kapcsoljuk egymáshoz vagy támasszuk alá. A szöveg tagolása miatt keletkezett kisebb-nagyobb üres területek (mint síma falak) alkotják meg a szem nyugvópontjait. Az építészetben az oszlopok és traverzek nem egyenlő súlyt tartanak fenn, az erőviszonyokhoz mérten vastagabb, majd karcsúbb tartókat kell konstruálni, de úgy, hogy az összbenyomást ne zavarják és az egyensúlyt megtartsák. A nyomdászatban eddig is ügyeltünk, különösen a szimmetrikus szedésnél az egyensúlyra. A szöveg parcellázása következtében gyengébb és erősebb szövegcsoporthoz keletkeznek, miáltal nemszimmetrikus elrendezést nyerünk, ennek a következménye az egyensúlytalanság. Az egyensúly helyreállítását különféle egyszerű idomok alátámasztásával oldjuk meg. Az épületnél az egyensúlyozásra használt ornamentnek színben is az alapformákhoz kell idomulnia. = Mesterségünkben nem lehet másképp, mert az egyensúlyozást az alátámasztóul szolgáló folt erőssége hozza létre, mely nagyobb és más idomú amúgy sem lehet, mint a rendelkezésünkre álló üres tér. A szín úgy értendő, hogy az alapformához igazodjon, hogy ne kiabálja túl a szöveget, hanem az egész szöveg foltjával egysíkban maradjon. Ez inkább nüánsz, mint színkérdés.

A konstruktivizmus és elementáris tipográfia nem egy és ugyanaz. Mert a konstruktivizmus perspektíváját, árnyékvetület szabályát nem lehet az elementáris tipográfiába átültetni, mivel mi csak két dimenzióval, a szélesség- és magassággal dolgozunk. Azért pedig, amiért pusztán betűöntődei anyagot használ fel, nem lehet csak elementárisnak nevezni, mert *apja a konstruktivizmus, anyja a betűöntődei anyag*. Hogy megkülönböztessük a gép- és építészeti stílustól, nevezzük helyesen *konstruktív-elementáris* iránynak.

Nekünk progresszív nyomdászoknak meg van az a gyengénk, hogy minden újat hozsannával fogadunk és úgy írunk róla, mintha egyedül ez volna az új megváltó. Pedig, ha tüzetesebben megvizsgáljuk, több hibájára rájövünk, amelyekért ez új irányt, legalább mai formájában, nem tartom hosszú életűnek. Főhibája gyakorlati szempontból, hogy a feketén kívül csak még egy másik szín hozzájárulásával érvényesül kellőleg. A mai nyomorúságos helyzetben (mely még évekig eltarthat) a megrendelők nem fizetik ezt meg. Továbbá a szöveg felparcellázásával több kisebb-nagyobb üres tér keletkezik, ha ezeket bármennyire is egyensúlyozzuk, az irradiáció (fényszéjjelsugárzás, l. expresszionizmus) miatt az olvasó szemét bántja. Ezenkívül mondhatjuk, hogy nem mindenféle akcidenziára alkalmas. Pl egy ujságoldal ilyirányú hirdetésekkel megtöltve, nagyon nyugtalan képet ad,

mivel minden egyes hirdetésnek vékonyabb keretet kell kapnia, mint a szövegben felhasznált lénia, különben gyászjelentés hatású lenne. Ujsághirdetéseknél a határozott elválasztás nagyon fontos. Megtörténik, hogy az erős vonal valamely szövegcsoportot annyira kilök a maga helyéről, hogy az olvasó zavarba jön, hogy hová is tartozik. További hibája, hogy az erős, kövér lénia és tömbök sok festéket emésztenek fel s hogy le ne húzódjon, belövésről feltétlenül gondoskodnunk kell, ami a termelést drágítja meg. Ugyancsak megnehezíti a nyomást a szélre kifutó lénia, a margónélküliség. Ha nagyobb papírt nem lehet adnunk, a nyomást lassítja, ha nagyobb papírt igényel az ívfogók miatt, nagyobb összegbe kerül a papír, a vágás miatt drágul a nyomtatvány, papírpocsékolást eredményez, időt vesz igénybe a száradás, másként nem vágható, a nyomtatvány gyorsan nem szállítható. Művészi szempontból főhibája, hogy a hideg mértani számítások merevvé, szögletessé tették, a sok egyenes vonal, primitív ornament dermesztő hidegséget áraszt, talán ennek az ellensúlyozására alkalmazzák a legmelegebb színt, a pirosat. A normalizálás szolgálatába szegődvén, a nyomtatványt mintegy uniformisba bujztatja, hogy kontinensünk sivárlelkű kapitalizmusának hű tükörképét jobban szemünk elé tárja. Túljózan szerkezete gépiessé teszi a nyomtatványt (nevéhez hű marad: anyagszerű), de nem sugározza ki azt a közvetlen melegséget, melyet egy amerikai stílű szép nyomtatvány áraszt. Kaptafa rendszere miatt sem kedvelik, mert az egyéniséget megöli. A mai kor még mindig az ember egyéni értékét minden fölé emeli, mert a művészet szépségeit Isten teremtettségével mellett az egyes emberi alkotó lélek erejének tulajdonítja. Hogy a nyomtatványok művészi normalizálását keresztülvihessük, társadalmunkban minden egyes intelligens ember egyforma műveltséggel kell bírjon. Ez pedig egyhamar nem következik be, mert jól ismerve iskolarendszereinket, mindenütt az egyéniség kiválóan előnyben részesül.

Most nézzük röviden az új művészeteknek miben nyilvánul meg a hatása a nyomdászatra. Az alkalmazott grafika vette át rajzban legelőbb az új irányokat. A futuristáknak alig volt grafikájuk. 1912-től a betűöntödék adtak ki ugyan futurista vinyetteket, de ezek még bátortalanok voltak, sok volt benne a naturalizmus. A kubizmus termelt a legtöbbet, legjobbat, leghatározottabbat. A síkbani dolgozás jobban megfelelt a nyomdászati lényegnek. Az expresszionizmus is nagyszámú alkalmazott grafikát termelt, sőt a reprodukciós eljárásba is új modort vitt be. A fotomontázs *Citroen* expresszionista festő „*Világváros*“ c. képének hatása alatt keletkezhetett, illetve terjedt

el nagyobb mértékben. *Citroen* miniatűrszerűen, a legkisebb aprólékoságig dolgozta ki a házakat, tornyokat, viaduktokat, mintha 100 és 100 fotografiát illesztett volna össze. Ugyancsak ide tartozik *Delaunay*, ki ugyanily című és tárgyú képét a dinamizmus erőteljességével állítja a szemlélő elé.

Amikor az expresszionizmus ornamentikává változott, a betüöntödék nagyszámban hozták piacra az ilyenmű díszeket és vinyetteket.

Az alkalmazott grafikában mindkét stílus azért játszik oly nagy szerepet, mert a formák és vonalak nyelvén beszél, analitikus formában, ornamentális megjelenésben grafikai módon dolgozik.

A magyar nyomdászatnak a háború alatt nem volt ideje stílusokon törni a fejét, módjában sem volt a világkultúra mozgalmait figyelemmel kísérni. A háború összeomlása után a szerencsétlen politikai és gazdasági válságok elkábították, csak évek multán kezdett magához térni. Mikor verejtékező homlokát megtörölte és szénézett, — új világ tárult szemei elé. Az új művészet is megérkezett. Jóformán azt se tudta, micsoda, mit akar, honnan jön. De csakhamar észbe kapott. Büszkén mondhatjuk el, hogy ez új stílusos szedés kultiválásában Magyarország nyerte el a pálmát. *Bíró Miklós* megindítja a *Magyar Grafikát*, időt és áldozatot nem sajnálva, alkalmat adott két kollégáknak, *Wanko Vilmosnak* és *Kún Mihálynak*, hogy az új stílusokat átültethessék nyomdai anyagba. Fáradozásukat siker koronázta, annyira, hogy a külföld elismerését váltotta ki.

Tanulságok. A stílusok alapelemeiben nem mindig eszményi forrásból fakadnak, inkább világszichológiai, gazdasági, filozófiai, esztétikai, gyakorlati vagy technikai okokból. Az új stílus kialakulásához néha elég, ha egypár ember együttérez, vagy egy erős hatalom, avagy kormány elrendeli annak használatát.

Amilyen a társadalom, olyan művészete. A 19. század művészete is ezt igazolja. Napoleon katonás szelleme és a régészet beleszeret az antikba s emlékének akropoliszokat és olimpiádokat emelt. A romanticizmus érzelgős és misztikus szelleme felelevenítette a román és gót stílt, de beleélés és átérzés nélkül, mert romantikája sem volt igazi. Majd az olasz reneszansz édes báját akarták visszavarázsolni, de csakhamar megérezték, hogy a modern ember megváltozott. Nem tud beleilleszkedni a királyi ünnepélyeken tetszelgő reneszansz szellembe, mert praktikusabb, munkásabb, egyszerűsége hajló. Öntudatosabbá lett. Felismerte, hogy a barokk és rokokó incselkedő vonalkaribdiszei csak egy semmittevő, léha, csak szerelmi mámornak élő felső társadalmi osztály lelkivilágának való. De meg-

tanulhatjuk azt, hogy a művészet békében is, háborúban is dolgozik. A közvetlen háború utáni idők a felbomlott rend képét tárják szemünk elé. Maga a háború a nyugtalanság, az utána következő a forrongás és bizonytalanság ideje volt. A művészetben a futurizmus, kubizmus, expresszionizmus, dadaizmus viharai dühöngtek. A sok feszültségben, izgatottságban, lármában kifáradtak a lelkek. A kifáradás után nyugalom jön. A nyugalomban csend. Egész Európában a rend vágya mindenkit megfogott. Keresni kezdik a nyugodalmas új formákat. A szerkezet megismerése, a vonalak és síkok szerves összekapcsolása a főcél. Elvetettek minden ornamentikát, csak az anyag szépségében akar gyönyörködni az új művészet, mit a konstruktivizmusban meg is vélt találni.

Hova vezet az új művészet, megmarad-e mai formájában? Aligha. A mai ember még mindig egyéni életet él, a normalizálást nehezen veszi be. Megpróbálnak a konstruktív-elementáris irányba több elevenséget belevinni, rideg arculatára valami bájt varázsolni. A szerkezetet meghagyják, csak a vonalakat teszik díszesebbé, az egyensúlyozó tömböket felváltja valami növényi vagy állati ornamentika. Mert szép a rónaság, de mennyivel szebb, ha ligetek, patakok és tavak teszik festőiebbé annak pusztaságát.

Változnak az idők és abban az ízlések. A középkor sematikus képét Cheops király piramisa már hatodfél ezer évvel ezelőtt jelképezte. Legalól a plebs miserabile, csúcsán a pápa. Ezért volt a középkor művészete is zárt, befejezett. A jelen társadalom alakja nemszimmetrikus. A hatalmi erőket és a nagy eltolódásokat az egyházi és világi államfejek, a trösztök, a nagy kapitalisták és a proletárizmus ellensúlyozzák. Korunk művészetében is az aszimmetrikus forma ezt fejezi ki. A jövő társadalomban egyforma jogok, egyforma kötelességek képezik majd a törvények gerincét, a központosítás lesz a társadalom fennállásának megoldási módja, művészete is centrális lesz. De egyszer a központból újra kinő a piramis és minden kezdődik előlről... mert a művészetben a zeniten való felszárnyalás nem létezik. Csak serpentin az út. Visszatérés a régihez, a régi pontnak érintése újból lejjebb, vagy feljebb. Úgy érezzük, hogy az új művészet egyelőre nem a piramis, hanem a központ felé orientálódik.

A helyesírás és a könyvnyomtató

A sok vitát a helyesírás kérdései körül az okozza, hogy a szavak írásának módja bizonyos tekintetben önkényes megállapodás eredménye, de egyúttal összefügg a nyelv történeti fejlődésével. Alapjában véve nem tudományos kérdés, mert bármikor megváltoztatható az arra illetékesek határozatából, de nem is szakadhat el a nyelvtudomány tanításaitól, mert hisz az a feladata, hogy a hallható élőbeszédet a legalkalmasabb módon őrizze meg a szem számára, de emellett nem szabad megszakítani a kapcsolatot a nyomtatott szó hagyományos alakjával, ezért a változtatás nem lehet erőszakos, az átmenet csak lassan történhetik. Az írásmód történeti hagyományával csak akkor szakíthat egy nyelv teljesen, ha egy régi írásrendszer-ről egy egészen másfajta írásrendszerre tér át. Ez történt mostanában a török nyelvvel, midőn hatalmi szóval máról-holnapra megtiltották az arab betűk használatát és a latin betűkre tértek át. Ilyen esetben lehet teljesen szakítani a helyesírás hagyományaival és egészen új alapokra fektetni az írásmódot. De egyébként minden nyelv helyesírása lassan fejlődik az egyszerűség és célszerűség felé. S az a sajátságos, hogy minél bonyolódottabb és nehezebb valamely nyelv helyesírása, annál nagyobb akadályokba ütközik a változtatás, egyszerűsítés. Az angol nyelv következetlen, nehéz helyesírásán a több

mint félszázad óta állandóan felmerülő reformtörekvések semmit sem tudtak változtatni és a praktikus Amerika is csak nagyon kevés egyszerűsítést hajtott végre az angol helyesíráson. Ellenben a különben is egyszerű és a fonetikus írásmódhoz legjobban közeledő magyar és olasz helyesírás legkönnyebben alkalmazkodik az élőbeszédhez és halad az egyszerűség felé.

Gyakran vitatkoznak azon is, hogy kinek van joga a helyesírás kérdéseiben dönteni. Amíg a könyv vagy bármely nyomtatvány az olvasó kezébe kerül, három „fórum” szellemi és kézi munkáján megy keresztül: a szerzőén, a szedőén és a korrektorén. Mindegyiknek érdeke, hogy a nyomtatvány lehetőleg hibátlan legyen, tehát mind-egyiknek van köze a helyesíráshoz. Azok a kívánságok, amelyeket a magyar helyesíráshoz fűzünk, a következők: egyszerű és könnyen megtanulható s a szabályok alkalmazásában lehetőleg következetes legyen, és amennyire a hagyományos írásmód figyelembevétele megengedi, híven tüntesse fel a művelt magyar kiejtést. Itt felmerül a kérdés, amelyre feleletet akarunk adni, hogy milyen szerep jut ebben a tekintetben a könyvnyomtatónak, a szedőnek és a korrektornak. Ha a szerző szempontjáról is szólni akarunk, különbséget kell tennünk az irodalmi színvonalú nyomdatermékek és a napi szükségletet kielégítő nyomtatványok (körlevelek, üzleti közlemények, árjegyzékek stb.) között. Az irodalmi mű szerzője néha saját elveit, írói ízlését érvényesíteni akarja művének nyomdai alakján is. Ezt a nyomdának figyelembe kell vennie, bár helyesebb, ha az író is alkalmazkodik az elfogadott helyesíráshoz, hisz csak így követelheti, hogy a nyomda is törődjön vele, hogy művének külső alakja a helyesírás szempontjából kifogástalan legyen. Az egyéni kívánságok rendesen nem olyan fontosak, hogy érdemes volna miattuk a helyesírás következetességét megzavarni. Más a nyomdák helyzete a nem irodalmi természetű nyomtatványokkal szemben. Ha ilyenek előállításáról van szó, a megrendelő köszönettel veheti, ha a nyomda gondoskodik arról, hogy a nyomtatvány a helyesírás szempontjából is minden tekintetben megfelelő legyen.

Ez a cél vezette a Budapesti Korrektorok és Revizorok Körét, midőn elhatározta, hogy kiadja *Az egységes magyar nyomdai helyesírás szótárát és szabályait*. A főcél az ingadozások megszüntetése volt. Az akadémiai és a régebbi iskolai helyesírás is számos esetben két vagy néha három alakot is helyesnek, megengedhetőnek jelzett. Ez folytonos nehézséget okozott, mert mindegyik kéziratban a megengedett alakok a legtarkább változatban cserélődtek, úgyhogy a szedőnek

folytonosan megfeszített figyelemmel kellett a kéziratot néznie, ha azt akarta, hogy minden egyes esetben úgy szedje, ahogy írva van. S a korrektornak is mindig össze kellett volna vetnie a szedést a kézirattal, ha tekintettel akart lenni ezekre az egyébként jelentéktelen ingadozásokra. Ezt meg kellett szüntetni, hogy könnyebbé tegyük a nyomda munkáját és biztosítsuk a nyomtatvány helyesírásának következetességét. Néha egyszerűsíteni is kellett egyes szavak írásán és ez szülte azt a csekély eltérést, amely a nyomdai és az akadémiai helyesírás között egyes szavak írása tekintetében van. A helyesírási szótár minden egyes esetben feltünteti az akadémiai írásmódot is, úgyhogy az iskolai és egyéb hivatalos nyomtatványok szedését is pontosan el lehet végezni az egységes helyesírás szótárának segítségével. Három éve, hogy ez a könyv megjelent és azóta megfigyelhettük jótekonny hatását. Ahol kötelezővé tették, ott a szedő és a korrektor munkája könnyebb és gyorsabb lett. Mennyi energia- és időmegtakarítás, ha a sok, régebben megengedett ingadozás esetén sem a szedőnek, sem a korrektornak nem kell az írott szó alakját nézni, mert tudja, begyakorolta, hogy hogyan kell szedni ezeket a szavakat. Elég, ha a mondatot végigolvassa, a szedés helyes és kifogástalan lesz. Csak azt sajnáljuk, hogy nem mindenütt következetesek az egységes helyesírás alkalmazásában. Különösen a hosszú magánhangzók jelölésében tapasztalunk több helyen lanyhaságot és gondatlanságot. A hosszú *í, ú, ű* jelölését kötelezővé teszi az akadémiai helyesírás is, és ismételve, különböző alkalmakkor kifejtettük, hogy a magyar kiejtés megrontását jelenti ezeknek a hosszú magánhangzóknak az elhanyagolása. És mégis vannak még nyomdák, ahol nem ismerik a hosszú *í, ú, ű* betűket. A hosszú *ó, ő*-t is gyakran szedik ott, ahol a rövid hangzó a helyes kiejtés: *árbóc, kőrut, autóbusz, kómikus* stb. Az idegen szavak írásában is sok a következetlenség. Mindez a hiba könnyen megszüntethető, ha kötelezővé teszik az egységes nyomdai helyesírás szótárának használatát. Ma, az általános takarékosság korszakában az idővel és az energiával is takarékoskodni kell.

Kner Izidor 1932-ben

Fél évszázad mesgyéjén

A tizenkilencedik század vége felé, amikor Angliában a modern technika találmányai nyomán a könyvnyomtatás művészete iparrá fejlődött és a technika terjedése a kultúrát veszélyeztette, egynéhány művész a könyvkultúra megmentésére állott össze. Ez a néhány művész, aki *William Morris* köré csoportosult, nem akart a modern technika vívmányairól tudni és nem iparszerűen akart a könyvvel foglalkozni, hanem azt továbbra is szent művészetnek tekintette. Hogy a nagyváros hatásától szabaduljanak, elmentek Londonból vidékre és ott megalapították a „*Kelmscott Press*“-t. A *William Morris* betűi, *Walter Crane* és *Dante Gabriel Rossetti* illusztrációi nyomán újraéledt a könyvnyomtatás művészete Angliában.

Ilyen Kelmscott Presse Magyarországnak *Kner Izidor* gyomai officinája. Onnan indult ki a magyar könyvművészet új fejlődése, a könyvnyomtatás klasszikus mestereinek példáján okulva és átmentve a mi korunkba mindazt, ami ott szép és nemes volt.

Hosszú az út, amíg a könyvművészet Gyomára elérkezik és nem a szép könyvek kiadásánál kezdődik *Kner Izidornak* minden magyar

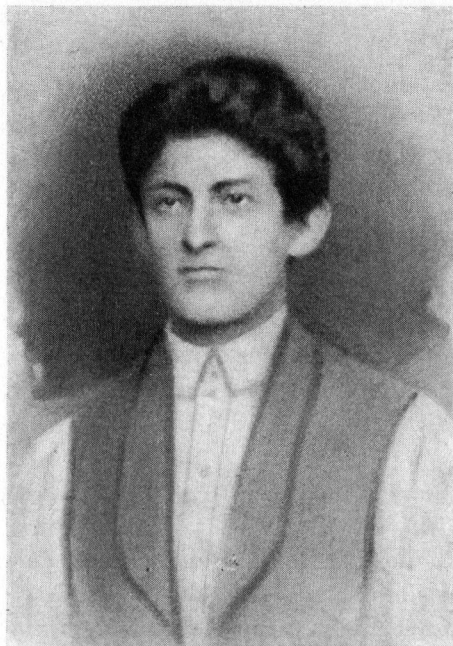

Kner-nyomda 1882-ben

nyomdász és magyar iparos számára oly igen tanulságos pályafutása. Mint könyvkötő- és szedőinas járta végig Magyarország jó néhány városát és a nehéz kenyérkeresetet csak az őt soha el nem hagyó humora édesítette meg. Sok viszontagság után, melyet én, nem írván életrajzot, nem akarok leírni, 1882-ben Gyomán nyitotta meg nyomdáját, mely egy kvartnál is kisebb alak nyomására alkalmas taposógépből és egy kis szekrény betüből állott, amelyben abc sorrendben álltak a betűk, mint az aranyozóbetűk a könyvkötőknél. Hogy hogyan lett ebből a miniatűr-nyomdából a gyomai officina és hogyan lett az aranyozóbetűkből a legelső művészek által a Kner-nyomda részére tervezett és külön neki kiöntött díszítőanyag, ez *Kner Izidor élettörténete*.

Egy egész ember élettörténete, aki megmutatta, *hogyan lehet a semmiből valamit csinálni és ezt a valamit fejleszteni és naggyá növelni*, aki saját definíciója szerint nem volt kis ember, mert „meg tudta ragadni az önként jelentkező szerencse üstökét”.

Mindig tisztában volt azzal, hogy mit lehet és mit nem lehet csinálni, ezért nem lett a gyomai officina mammut-üzem és ezért nem pusztult el, amikor a mostoha körülmények olyan súllyal nehezed-

Kner Izidor tanonckorában

tek rá, mint kevés más vállalatra, hanem csendesén, feltűnés nélkül haladt a maga útján. Nem emelt büszke palotát és nem méretezte túl az üzemet, ujságot nem adott ki és maga írja visszaemlékezéseiben, hogy 40 éve nem vállal sem időhöz kötött, sem túl nagy munkát, még nagy haszon reményében sem, mert nem engedi nyomdáját az előírányzott határokon túlnőni. Ilyen bölcs önmérséklés, ilyen megfontolt kereskedői szellem vezeti a nyomdát öt évtizede.

Az üzem berendezése és organizációja viszont a legjobb és legmodernebb. A betűk és minden anyag új és állandóan felújítás alatt áll, az organizá-

ciót mindenki kipróbálhatja. Rendeljen bármit Knernél 624 oldalas mintatárából és megállapíthatja, hogy a rendelést beérkezésének napján el is intézik, el is expedíálják a rendelt árut. *Kner Izidor* ki tudott elégíteni egy országos szükségletet, meg tudta szervezni a községek nyomtatványszükségletének ellátását, — ez a sikerének titka, mert „csak a köz érdekében kifejtett hasznos munkálkodás lehet egyúttal az egyén boldogulásának forrásává”. (Kner önéletrajza.)

De Kner azt, amit a köz szolgálatában szerzett, okosan és nemesen tudta felhasználni, amikor nyomdája színvonalát emelte és megkezdte kiadványainak sorozatát. Már 1884-ben jelent meg első kiadványa, mint ő írja: „Sok tövisek között felnőtt sárga lilium volt a címe; a keresztény hívek számára készült, de nem kellett nekik.” Azóta szép számmal jelent meg Kner-kiadvány, de a hangsúly itt *nem az üzleten* volt, *hanem a könyv szépségén, kiállításán*. 1910 óta az ország első művészei készítették az illusztrációkat, a díszítő anyagokat a nyomda kiadványaihoz és ez a nagy anyagi áldozat a művészet, a könyvművészet oltárán hozott áldozat volt. Ott, az alföldi kis városban, távol minden szellemi gócponttól, távol az ipari és kereskedelmi fellegráktól, távol a megrendelőtől fejlőd-

dött nyomdája kulturális tényezővé és lett a magyar könyvművészet előharcosává. Neve elismert itthon és külföldön egyaránt. Ötven év nemes munkája után Kner Izidor büszke megelégedettséggel tekinthet vissza a küzdelmekben és sikerekben gazdag pályafutásra. De nem a siker, a gazdagodás vágya vitte útján előre, ő a szépet a szépért akarta, mert a *Plantin Moretus* nyomdászlelke lobog a gyomai nyomdászban. Az antwerpeni patrícius lakása mellett, ugyanabban a házban volt az officina, ott lakott a korrektor is, aki Dürer barátja volt és ebben a familiáris együttlétben készültek azok az örökbeccsű remekművek, amelyeket ma is csodálunk. Gyomán, a Kner Izidor officinájában a szedő, ha nem is ott tanulta ki mesterségét, ott szokta meg a legaprólékosabb pontosságú munkát, a kötött forma tiszteletét. Egy nagy család dolgozik ott és a mester a családfő munkában és a munkaidőn kívül. A termőföld ősereje adja ott az erőt, a művészet és a hozzáértés nemesíti meg a munkát.

Gyomán nincs a korrektornak bőrkárpitos szobája, talán egy Dürer sem jegyezte fel az utókornak, hogy „*Habe gespeist mit dem Spanier* (a spanyol korrektor) *dreimal und hab ihm gerissen mit dem Steft*“, de ott van a Plantin-nyomda levegője, a művészet szeretete, a pátriárkális együttműködés és az elhivatottság. Ennek a nyomát látjuk mi a Kner-nyomda minden munkáján, legyen az bár adóintő, vagy remekbe készült könyv és ezért kell *Kner Izidorról* írni.

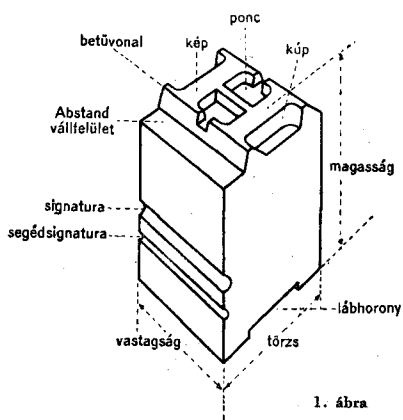
Hasznos tudnivalók a betűöntés köréből

A betűöntés technikájában rendkívüli fontossággal bír a tipométer alapján meghatározott méretre, betűvonalra, a magasságra és hasonló, ma már nemzetközileg szabványozott méretek abszolút pontossággal való betartása.

Az Európában — Anglia kivételével — elfogadott tipométer francia eredetű, de Németországban tökéletesítette *Hermann Berthold*. Ez a rendszer a méteren alapszik és pedig *1 méter = 2660 tipográfiai ponttal*. Abszolút pontossággal azonban a 2660 tipográfiai pont hosszúságú acélmérőrúd 20 Celsius-fok meleg légkörben 1000.333 mm-t ad. A lehető méret-differencia plusz vagy minusz 0.000.000.37 mm. Aprólékosnak látszik ez, hiszen ilyen még a legfinomabb műszerekkel is alig érzékelhető méret-különbségek látszólag nem játszhatnak szerepet. De csak látszólag, mert a betűtörzs legparányibb különbsége a betűknek egymásfelé rakásánál már 20 ciceró hosszúságnál is kézzel kitapintható különbözetként jelentkezik.

Igen nagy bajok kútforrása lenne a nyomdáknak az, ha az öntődék betűi és különféle kitöltő anyagai méretben nem volnának tökéletesen egyezők.

Aprólékos pontosságú munka ez, de miután minden valamire való öntőde a hozzávaló eszközökkel rendelkezik, nem boszorkányság ezt

1. ábra

a pontosságot betartani, csak lelkiismeretes munka és állandó, gondos ellenőrzés kell hozzá.

Igen fontos szerepe van pl. a *betűvonalnak*. Az 1. ábrán egy betű *sematikus rajzát* látjuk, feltüntetve ezen az egyes részek megnevezéseit.

A betűvonalat a verzális *H* és a kurrens *m* betű alapján mérjük. Régebben, ha több fajta, pl. garmond vagy más fokozatú betűt egy-

sorba szedtünk, ahány, annyiféle vonalon állott, úgyhogy az *A* öntöde antikvájához nem lehetett a *B* öntöde kurzívját használni, mert nem álltak vonalban.

Úgy 32 esztendővel ezelőtt magam is résztvettem abban a nemzetközi munkában, amelyet a *Genzsch & Heyse* hamburgi öntöde kezdeményezett, majd a német betűöntők szövetsége a német nyomdatulajdonosok szövetségével karöltve fejezett be, s amely munka eredményeként létrejött az *egységes német betűvonal*.

Ezen rendszer felállításától kezdve az öntödék új gyártmányait már egységes betűvonalra öntötték, úgyhogy a különféle öntödék garmond vagy más betűfokozatú betűi egymással pontos vonalban állanak. Ezenkívül pedig a kisebb és nagyobb fokozatok szisztematikus kizárásokkal való aláakás útján egymással vonalba szedhetők. Az *egységes betűvonal rendszerét* a túloldali táblázat mutatja.

Mint ezen táblázatban látható, a betűvonal, tehát az a méret, mely a betűkép alsó vonalától a betűtörzs alsó széléig terjed, vagyis az a tér, melyet a nyomdász az „Abstand“ elnevezés alatt ismer, egytized pont híján egész vagy fél pontokra megy ki. Ez az egytized pont kevesbítés azért alkalmaztatott, hogy a betűk mellé szedett és szisztematikus kitöltő anyagokkal aláakott finom vagy pontozott vonal, melynek képe a kétpontos törzs közepére esik, vonalba állítható legyen a betűk alsó képével és pedig tekintet nélkül arra, hogy milyen nagyságú betűk mellé szedjük a vonalat.

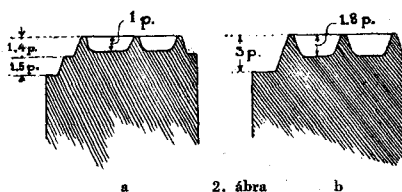
Tájékoztatásul fel kell itt említeni, hogy azok a túlzottan nagy képű reklám- és hirdetésbetűk, amelyeknek rajzbeli konstrukciójánál a *b, d, f, h, k, l* betűk *felső* szára és a *g, j, p, q, y* betűk *alsó* szára szinte aránytalanul rövidebb azért, hogy a betűtörzs folthatás szempontjából minél teljesebben legyen kihasználva, természetesen nem helyezhetők el a fenti táblázat kétféle betűvonalának egyikén sem. Ezeknek vonala lényegesen lejjebb esik, de ezeknél is gondoskodtak oly

irányban, hogy a kisebb fokozat a nagyobbal szisztematikus kitöltő anyagok segélyével egyvonalba legyen szedhető.

A törzs		A normális képű betűk vonala		A nagy képű betűk vonala	
Megnevezése	Pont	A betűkép legnagyobb hossza pontokban	A betűvonal (Abstand) pontokban	A betűkép legnagyobb hossza pontokban	A betűvonal (Abstand) pontokban
Gyémánt	4	3.1	0.9	—	—
Gyöngy	5	4.1	0.9	—	—
Nonparej	6	4.6	1.4	—	—
Kolonel	7	5.1	1.9	5.6	1.4
Petit	8	6.1	1.9	—	—
Borgisz	9	6.6	2.4	7.1	1.9
Garmond	10	7.6	2.4	8.1	1.9
Ciceró	12	9.1	2.9	—	—
Mittel	14	11.1	2.9	—	—
Tercia	16	12.1	3.9	—	—
Text	20	16.1	3.9	—	—
Kétciceró	24	18.1	5.9	19.1	4.9
Kétmittel	28	22.1	5.9	23.1	4.9
Kéttercia	32	24.1	7.9	26.1	5.9
Kánon	36	28.1	7.9	30.1	5.9
Nagy kánon	42	32.1	9.9	34.1	7.9
Misszále	48	36.1	11.9	40.1	7.9
Nagy misszále	54	42.1	11.9	44.1	9.9
Szabon	60	46.1	13.9	50.1	9.9
Nagy szabon	66	50.1	15.9	54.1	11.9
6 cicerós	72	54.1	17.9	60.1	11.9
7 cicerós	84	64.1	19.9	70.1	13.9
8 cicerós	96	72.1	23.9	80.1	15.9

A betűk tartóssága és jósága szempontjából általában csak az ötvözet megfelelő keménységét tartják döntő jelentőségűnek. Csak kevesen vannak, akik arra is ügyelnek, hogy milyen a betű fejének, tehát a vállfelület (Abstand) fölötti részének a *vésébeli technikai kivitele*. A 2. számú ábra egy jó vésetű öntődei matricáról öntött garmond betű (b) és egy garmond szedőgépmatricáról öntött betű (a) kb. ötszörösen nagyított keresztmetszetét mutatja a vállfelület és a ponc-részek mélységbeli méreteltéréseinek feltüntetésével. Mint ez az ábra mutatja, az öntődei betűnél a vállfelület mélysége 3 tipográfiai pont

és a ponc mélysége 1.8 tipográfiai pont. Ezzel szemben a rendes szedőgépmatricáról öntött betűnél a dupla vállfelület közül a mélyebb 2.9, a sekélyebb 1.4 tipográfiai pont, míg a ponc mélysége 1 tipográfiai pont. Ez két szélsőség ugyan, mert a legjobb véset áll szemben

2. ábra b

a szedőgép-matricával, de nem titok, hogy bizony nem minden öntőde helyez kellő súlyt a vésetek mély kidolgozására és így öntődei betűk is forgalomba kerülnek olyan sekély mélységekkel, mint a szedőgépbetűk. Persze, hogy az eredeti véset vagy furat elérje a 3 tipográfiai pont

vállmagasságot és a ponc mélysége az 1.8 tipográfiai pontot, ez gondos és főleg több munkát, tehát több költséget is jelent, amit nem mindenütt szánnak rá a matrica-előállítás költségeire, noha ezekre a méretekre szükség van egyrészt, hogy a betűkép a magas kúpoldalak által kellőképp alátámasztassék, a nyomással szemben ellentállóképessé tétessék, másrészt pedig, hogy a ponc mélysége nemcsak a legerősebb nyomásnál se piszkítson, de a tömöntésnél a matricák kellő mélységét is biztosítsa.

Ezek a mélységek csak a kisebb, a ciceróig menő fokozatoknál okoznak gondot és több munkát, a nagyobb fokozatoknál a ponc területének nagyobbodása folytán ez önmagától megoldódik.

A jobb öntődék már a kezdeti stádiumban, tehát amikor betűik véséséhez kezdenek, gondosan ügyelnek arra, hogy ne csak képhen legyen szép a betű, hanem annak vésetbeli kivitele, a fentebb említett mélységmértékek is arányosak legyenek. De azért elég gyakran találkozunk olyan öntődei termékekkel, amelyeknél ezeket a fontos követelményeket figyelmen kívül hagyták, s emiatt a gondatlan vésetkidolgozás miatt a poncok mélysége aránytalanul sekélyebb, ami a betűk használhatóságának és tartósságának a rovására megy. Az ilyen betűk bizony éppen hogy elérik a gépszedés kvalitását.

A túloldalon bemutatott 3. ábra egy vásári címtár régebbi, a 4. ábra a jelenlegi szedésképet mutatja. A 3. sz. szedés területe 16.800 négyzetpont, a 4. számúé 11.408 négyzetpont, tehát a különbség kb. 32%. A berlini telefon-állomások száma az utóbbi években erősen emelkedett, aminek folytán a telefon-könyv olyannyira bővült, hogy egy kötetben már alig volt kezelhető. Meg kellett oldani azt a feladatot, hogy a könyv alakjának megtartása mellett 4 hasáb helyett 5 ha-

sáb legyen egy oldalon elhelyezhető, ezenfelül pedig csökkentessék az oldalak száma is. A megoldást a keskeny képű betűkben keresték, de habár százával vannak az ilyenek, egyiket sem találták meg-

Meßhaus Union
Hänig, Oswald, Brüderwiese 1.
Erg., Holzwarenfabrik. Spezialität: Federkasten: IV, Std. 623/25.
Zimmermann & Ihle, Olbernhau (Sa.), Schul-, Zeichen- u. Kontorartikel aus Holz: II, Std. 295/98.

Schwämme

(siehe auch Gruppe 9a)

Dresdner Hof
Maillie, Alexander J., Berlin-Lankwitz, Charlottenstr. 54. Schwämme — Chamoisleder — Loofah: I. Oberg., Std. 311/14.

Untergr.-Meßhalle Markt
Brandmeyer, Gebrüder, Bremen: Koje 20a.
Veeger, Joh., Fensterlederfabrik, Nijmegen (Holland). Fensterleder, Autowaschleder: Koje 60.

3. ábra

lítják az öntödét. Hiszen például az ilyen 6 pontos törzsű betűnél az egyes betűk szélessége 2, 2 és fél és 3 pont szélesség között váltakozik, mely szűk területen valóban művészkéz kell a rajzhoz és a véséshez, hogy a jól olvasható, nyugodt képű és pedig lehetőleg nagy képű betűk egymásra ne ragadjanak, szóval tetszetős összhatast adjanak. Ezeknek az esztétikai és technikai feladatoknak a megoldása tökéletesen sikerült az „Ökonomik“-betűnél, amely ezenfelül erőteljes képű is bír és mentes a kényes hajszálvonalaktól. Miután ezen betűk kéziszedésre is kaphatók, kitűnő pótlást adnak az elavult keskeny betűk helyett.

Az egyes betűfajták és ezek különböző fokozatainak beosztása, tehát az egy-egy minimumban foglalt betűfigurák mennyiségbeli beosztása az úgynevezett öntőcédulák segítségével történik. Ezek kipróbált, biztos segédeszközök, amelyek pontosan adják a különböző nyelvek szedéséhez szükséges összes betűfigurák egymáshoz való arányát.

felelőnek a betűképbeli kivitel és az olvashatóság szempontjából, de nem utolsósorban azért sem, mert ezeknek a betűknek olyanoknak is kellett lenniök, hogy Linotype-matricákra átvihetők legyenek.

A frankfurti Stempel-féle betűöntőde tervezte és véste meg a 4. ábrán látható gépszedésben bemutatott „Ökonomik“-betűket, félkövér, kövér és kövér-kurziv kiegészítésekkel és ezekkel készül a berlini telefonkönyv, amelynél végeredményben a szedésterjedelem dolgában 25%-os megtakarítást értek el.

A keskeny betűk általában — kivéve a groteszket — igen nehéz feladat elé állítják az öntődét.

Meßhaus Union
Hänig, Oswald, Brüderwiese 1. Erg., Holzwarenfabrik, Spezialität: Federkasten: IV, Std. 623/25.
Zimmermann & Ihle, Olbernhau (Sa.), Schul-, Zeichen- u. Kontorartikel aus Holz: II, Std. 295/98.

Schwämme

(siehe auch Gruppe 9a)

Dresdner Hof
Maillie, Alexander J., Berlin-Lankwitz, Charlottenstr. 54. Schwämme — Chamoisleder — Loofah: I. Oberg., Std. 311/14.
Untergr.-Meßhalle Markt
Brandmeyer, Gebrüder, Bremen: Koje 20a.
Veeger, Joh., Fensterlederfabrik, Nijmegen (Holland). Fensterleder, Autowaschleder: Koje 60.

4. ábra.

A normális szélesség mellett

a 6 7 8 9 10 12 pontos betűből

kb. 180.000 140.000 120.000 100.000 84.000 62.000 darab

betű ad 100 kilogrammot. Aszerint, hogy a betűk rajza keskenyebb, vagy szélesebb vágású, ezek a mennyiségek emelkednek, illetve csökkennek.

Általában a betűk ötféle szélességi fokozatba, éspedig keskeny, félkeskeny, normális, félszéles és széles elnevezés alatt osztattak be az öntőcédula szempontjából és így betűfokozatonként legalább erre az öt alap-öntőcédulára van szükség nyelvenként. Ha figyelembe vesszük, hogy vannak betűsorozatok, amelyek 26—28 fokozattal bírnak, már az alap-öntőcédulák száma csak egy nyelvre 140, a különféle nyelveket, valamint a kombinált két- vagy többnyelvű beosztásokat is figyelembe véve sok száz ezeknek a száma. De van az öntőcédulának további három változata is éspedig aszerint, hogy kenyérbetűről, avagy címbetűről van-e szó, ez utóbbiaknál kétféléről, éspedig olyan esetekre, amikor a verzális betűk vagy erősebb mértékben igényeltetnek, vagy pedig normális mennyiségben elegendők.

A magyarnyelvű beosztás:

a) *kenyérbetűknél* 72 % a kurrens, 15 % a verzális betű, 7 % a számjegy és 6 % az írásjel;

b) *a címbetűknél* 64 % a kurrens, 25 % a verzális betű, 7 % a számjegy és 4 % az írásjel; ez a normális beosztás, de figyelemmel arra, hogy nálunk erősen kifejlődött a verzális sorok használata, az alábbi arány a leggyakoribb, éspedig:

c) *címbetűk megerősített verzálisokkal*, mely beosztásban 59 % a kurrens, 30 % a verzális betűkre, 7 % a számjegyekre és 4 % az írásjelekre esik.

Ez a verzális-különbözet a kenyér- és címbetűk között lényeges eltérést mutat, amit szem előtt kell tartanunk a betűrendelésnél, ha történetesen nem volna szükség erre a verzálistöbbletre, mert hiszen minden akadály nélkül szállíthatnak az öntődék címbetűket, kenyérbetű-beosztásban is.

Még egy kis megjegyzést. Pl a garmond fokozatú betű egy minimumát az öntődék általában kb. 5 kg-ban tüntetik fel mintakönyveikben. Ha ez 4.70 kg-ra csökken, vagy 5.30 kg-ra emelkedik a szállításnál, nem jelent semmit, mert ilyen kis különbséget eltűr a nyomda. De

sok esetben éspedig a normálisnál szélesebb betűknél — és a cím-betűk nagyobb része ilyen — az 5 kg gyakran 6—6.50 kg-ig is emelkedik, aminek egyedüli oka, hogy az öntőde — a nyomda érdekében igen helyesen — a normális öntőcédula alapján osztja be az egyes betűfigurák mennyiségét, ami automatikusan a minimum súlyának emelkedését vonja maga után.

A súlyeltérésekkel kapcsolatban felemlíthető, hogy etekintetben nem lényegtelen szerepe van a betűmagasságnak is. A magyarországi nyomdák betűmagassága igen eltérő és ez 23.405 mm-től 25.680 mm-ig terjed, tehát a különbség kb. 10% lehet súlyban.

A betűöntőde rendszerint raktárra készíti a betűket éspedig olyan magasságra öntve, hogy a nálunk előforduló összes magasságok ezekből legyalulás útján kihozhatók legyenek. Tegyük fel, hogy egy garmond kenyérbetűt öntött ki és ezt fel kell osztania 25, 50 és 100 kg-os részletekre, mert így kell raktáron tartania. Hogy történik ez? Úgy, hogy az öntőde előveszi az ezen súlyoknak megfelelő öntőcédulákat és az ezeken feltüntetett darabszámok szerint rakja egybe az egyes betűfigurákat. Az öntőcédulák, a normális betűmagasságot véve alapul, tartalmazzák az egyes betűfigurákra eső darabszámokat. Miután pedig az öntés az úgynevezett raktári magasságra történik, mely kb. 8—10%-kal magasabb a normális magasságnál, természetesen adódik, hogy a legyalulás után pl 100 kg-ra tervezett beosztás a raktári magasságban 110—115 kg lesz.

Mármint ha egy ilyen 115 kg-os raktári beosztás olyan nyomda részére szállítandó, melynek normális a betűmagassága, úgy a legyalulás után ez a mennyiség alig fogja a 100 kg-ot 2—3 kg-mal meghaladni, de ha a rendelő nyomda betűmagassága felfelé eltér a normálistól — és sajnos, ez így van a hazai nyomdák nagy részénél —, úgy a legyalulás után bizony többletsúly adódik, mert hiszen azért, hogy a súly betartassék, nem szabad és nem lehet a betűk beosztását megbolygatni. Ugyanez áll természetesen a minimumokra is. Az ugyanazon darabszámmal bíró minimum a magasabb betűmagassággal rendelkező nyomdák számára nehezebb a normális magassággal bíró nyomdák számára szállított minimum súlyánál.

A könyvnyomtatásban nem lehet a finom és a pontozott vonalakat azzal a lehelletszerű finomsággal és vékonysággal nyomtatni, mint a könyomtatásnál. Ez a különböző technika folyománya. Nem azért van ez így, mert talán nem lehetne ilyen finomképű rézléniaikat gyár-

tani, hanem azért, mert az abszolút finomképű léniaának szinte nincsen nyomófelülete, ez csaknem késszerű.

A betűöntődék által készített finom vagy pontozott léniaák legvékonyabb képe 0.020 mm. Összehasonlításként megemlítem, hogy az 1 pontos fekete lénia képe 0.37 mm, tehát a legfinomabb léniaaképből 18 fér egy pontra. Az ilyen finomképű léniaat, hogy át ne vágja a papírost, csak igen gyengén lehetne nyomtatni, festéket, miután alig van képfelülete, olyan kis mennyiségben vehet csak fel, hogy ez alig látszik a nyomtatásnál. Egyszóval az ilyen igazi finom léniaák gyakorlatilag nem használhatók mindaddig, amíg bizonyos mértékig el nem koptak. Ha pedig elkoptak, akkor alacsonyabbak is, tehát rosszabbak lettek. Hogy miért ragaszkodnak mégis még mindig elég számosan az ilyen túlzottan finom képhez, szinte érthetetlen. Az a finom vagy pontozott lénia, amely újkorában is jól nyomható 0.070 mm, tehát három és félszer erősebb képpel bír. Igazi jó finom kép ez is, hiszen még a 0.1 mm-es kép sem tompafinom.

Amit a betűöntőde raffinált eszközökkel bemutat a lénia-mintalapján, ne tévesszen meg senkit. Persze, hogy szép itt ez a túlfinom lénia, de mi haszna, ha a gyakorlati munkánál nem válik be.

A modern berendezésű jó öntődék a rézléniaakat kónikusan, kúposan vágják, vagyis úgy, hogy az egyes rézlénia darabok csak a felső, a képrészükön szisztematikus hosszúságúak, ellenben mindkét végükön lefelé keskenyednek, bár csak igen csekély szögben, de mégis mérhetően úgy, hogy a lénia darab alsó részének hosszúsága keskenyebb a felsőnél. Ezt azért kell így vágni, hogy a lénia kép egymásmelléállításakor jól összeálljon, magyarul jó „Anschluss“-szal bírjon. Ezt a kónuszt megtalálhatjuk a nonparej-hosszúságtól végig minden hosszúságnál és pedig egyforma méretheben. Már egy kétpontos fekete léniaánál is szembetűnő, ha ez nem áll jól össze, a vastagabb képűeknél pedig már bántó az az egész vékony kis fehér csík, amit a gépmester sehogy sem tud eltüntetni, de persze csak akkor, ha a léniaák kónusz nélkül vannak vágva.

Hogy a rézléniaák jól összeálljanak, elengedhetetlen, hogy abszolút tisztán tartassanak, mert ha ezek piszkosak, a kónusz sem segít.

A betűöntőde minden síma lénia képet le tud mérni és különösebb nehézség nélkül utána tud készíteni.

Ha rézlénia-minta füzetekben böngészünk, azt fogjuk találni, hogy a mindennapi léniaák között van vagy 5-féle finom, ugyanennyi dupla-

finom, 15—20-féle pontozott és vagy 8-féle félfekete kép. Nincsen sok indokoltsága ennek a nagy választéknak, amit főleg az ízlés sokfélesége hozott létre. Éppen ez a sokféleség okozza azután, hogy a nyomda, pusztán ízlése után menvén, léniaberendezését nem egyöntetűen választja meg.

Az ízléssel nem lehet szembeszállni, de korlátozni kellene annyiban, hogyha valaki pl egy 2. számú finom léniát választ, ugyanilyen képvastagságút válasszon a duplafinom és a pontozott léniáihoz is, hogy a szedésben ezek egyöntetű képet mutassanak.

A negyedpetites félfekete léniáknál csak a fél, 1, 1 és fél pontos fekete képnek volna indokoltsága, mert ez a három képvastagság az utánakövetkező 2 pontos fekete képhez kellő fokozatokat ad és hatásban jól lemérhető. A többi 5—6 létező képvastagság csak szeszély és felesleges.

A rézléniák hosszúság szerinti darabszám-beosztását a túloldali táblázat mutatja. A nyomdák túlnyomó része nonparejtől 20 vagy 24 ciceró hosszúságokig vágva szerzi be rézléniáit. Az *A* rovatban nonparejtől 20 ciceróig, a *B* rovatban nonparejtől 24 ciceróig fel vannak tüntetve az egy kg-ra menő darabszámok. Eszerint 20 ciceróig 320 darab, 24 ciceróig 312 darab lénia jut egy kilogrammra. Ez nemzetközileg elfogadott úgynevezett normális beosztás. A *C* rovatban már nonparejtől 40 ciceróig terjed a beosztás, összesen 184 darabbal egy kilogrammban.

Az egyponthoz törzsű léniákból kétszeres mennyiség, a négyponthoz fele mennyiség jut és így vastagság szerint arányosan kisebbedik a darabszám.

Az *A* és *B* beosztás az általánosan elterjedt, míg a *C* beosztás már ritkább és csak a nagyobb tömegű táblázatos munkákra való berendezésnél használatos. Mingyárt hozzátehetem, hogy ez utóbbi nem is eléggé gyakorlatias, mert a 28—40 ciceró hosszúságú léniák ritkábban szükségesek, mint pl a 12—24 cicerósak, s a hosszabbakat két rövidebből össze lehet állítani. Jobb tehát akár az *A*, akár a *B* beosztás. Ezek se mindig és minden fajta léniához. Ha fajtánként csak 2—4 kg léniával bírunk, úgy nem lesz felesleges az ilyen beosztás mellett egyik hosszúságból sem, de már egy közepes fajta, mondjuk 50 kg-os léniaberendezéshez, amelyben pl a 2 pontos törzsű léniákból 12 kg finom, 16 kg pontozott, 4 kg kettősfinom, 6 kg félfekete és 5 kg fekete, a 4 pontos törzsűekből 4 kg fekete-finom és 3 kg fekete foglaltatik, nem szabad sablonosan ezen beosztásokat végig

Rovatjel	A	B	C	D	E	F	G
Hosszúság	Törzs pontokban						2 pontos törzs
	2	2	2	2	6	12	
Nonparej	16	16	8	10	11	6	3040
Petit	16	16	8	10	—	—	2280
Garmond	16	16	8	10	—	—	1824
Ciceró	20	24	12	15	11	6	1520
Mittel	16	16	8	10	—	—	1363
Tercia	16	16	8	10	—	—	1140
1½ cic.	16	16	8	10	6	4	1113
Text	16	16	8	10	—	—	912
2 cicerós	24	24	12	20	8	4	760
2½ „	16	16	8	10	6	2	608
3 „	24	24	12	20	6	4	507
4 „	24	24	12	20	8	4	380
5 „	16	12	6	10	6	4	304
6 „	16	12	8	10	6	4	253
8 „	16	16	8	15	6	4	190
12 „	20	12	8	15	6	4	126
16 „	16	12	8	14	6	2	95
20 „	16	12	8	14	6	2	76
24 „	—	12	8	14	—	—	63
28 „	—	—	6	—	—	—	54
32 „	—	—	4	—	—	—	50
36 „	—	—	4	—	—	—	42
40 „	—	—	4	—	—	—	38
Összesen darab	320	312	184	247	92	50	

alkalmazni. Ha a finom és pontozott léniákhoz az *A* vagy a *B* beosztást vesszük, úgy az ezen fajtáknál szükséges apróbb léniákból arányosan eleget kapunk, de nem túlsokat, úgyhogy ezeket ki tudjuk használni. Már azután a többi képeknél túlsok lenne az apró darab, mert pl a 6 kg félfeketénél átlagban 96 darabot kapnánk a kisebb hosszúságokból, ami ebben a keretben túlsok lenne.

Hogy ezt arányosítsuk, félfekete, fekete és kettősfínom képekhez a *D* rovatban foglalt darabszámok ajánlatosak, mely beosztásban lényegesen kisebb az apró darabok száma, ami kifejezésre jut abban is, hogy mindössze 247 darab jut egy kg-ra a hosszú léniákkal együtt. A nonparej és ciceró törzsű léniáknál az aprók közül csak a nonparej,

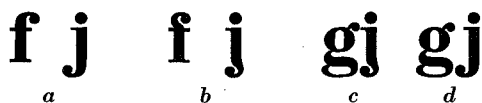
1 cicerós és 1 és fél cicerós hosszúságokat adja az öntőde és csak külön kívánságra szállítja a többi apró darabokat, mint amelyek rendszerint feleslegesek. Az *E* és *F* rovat mutatja ezek darabszámbeosztását.

Ha kipróbáltak és jók is ezek a darabszámbeosztások, mégis csak alapok, amelyek nagy átlagban lehetővé teszik a különféle táblázatos munkák szedését, tehát amelyeknél kevés eltéréssel az összes hosszúságok felhasználhatók. Ha speciális munkákhoz, vagy olyanokhoz kell a lénia, amelyeknél a hosszúságok egy kisebb vagy nagyobb része aránytalanul nagyobb számban szükségeltetik, persze ennek megfelelő speciális beosztásra van szükség. Ezt a szükségletet, mondhatnám pótszükségletet, csak a nyomda tudja megállapítani.

Hogy különösebb számítások nélkül megállapítható legyen a 2 pontos törzsű léniák darabszáma egy kilogrammra, a *G* rovatban fel vannak tüntetve ezen darabszámok. A számítás alapja az, hogy 1520 ciceró hosszúságú normális magasságú lénia megy egy kilogrammra.

A betűket tervező grafikusművész, a vésnök és az öntő együttes, összefogó és megértő munkája tette lehetővé, hogy a mai betűk nemcsak szépek, de műszaki szempontból jók is, mert már a tervezésnél ügyelnek arra, hogy a betű rajza az arányosan megszabott törzsszélességen szépen elférjen, ne lógjon túl a törzsön, tehát egyrészt az öntés akadálytalan legyen, másrészt pedig ennek folytán a betű tartóssága biztosíttassék.

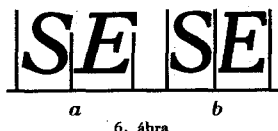
Az 5. ábra *a* részlete egy félkövér antikva normális rajzú *f* és *j* betűt mutatja, melynél az *f* betű felső jobbszéle, a *j* betűnél pedig az alsó

5. ábra

balszéle, tehát a fekete pont háromnegyedrésszében túl lóg a betű törzsén. Ez a lógós rész már önmagában veszélyt jelent, mert ha még

oly jól alá van is támasztva, letörik és csakhamar nincsen a sorozatban egyetlen ép ilyen betű sem, másrészt pedig, ha egy hosszú betű mellé kerül, úgy szétáll, mert a lelógó rész miatt spáciumot kell tenni a lógó rész alá, ami viszont megbontja a szó vagy sor egységes folthatását, mert a betűk szétállanak, mint ez az 5. ábra *d* részletén látható. Ugyanezen ábra *b* részlete mutatja, hogy a grafikusművész miként alakította át az *f* és *j* betű rajzát, hozzátehetjük, ízlésesen és jól, hogy a betű teljes képe ráférjen a törzsre, tehát, hogy le ne törhessen és a *c* részlet mutatta módon a hosszú betű mellé is jól simulhasson.

6. ábra

A 6. ábra a részlete egy normális kurzívot mutat, amelynél a közbeiktatott fekete vonalak szemléltetik, hogy az egyes betűk jobb felső sarka túllóg a törzsön, míg a *b* részlet ugyanezen kurzív módosított rajzát szemlélteti,

amelynél minden betű képe teljesen a törzsön helyeztetett el, úgyhogy az ilyen kurzív még a tömöntödei préselést is jól bírja és nem törik le. Persze ez utóbbi nem állhat vonalaival oly szögben, mint az első, de hatásában nem marad a rendesszögű kurzívok mögött.

7. ábra

A 7. ábra a részlete egy normális képnagyságú betűt mutat, amelynél úgy az alsó-, mint a felsőszárak és az ékezetek rendes méretű, nyiltrajú elhelyezést nyer-

tek, míg a *b* részleten látható nagy képű reklámbetűnél — mely az *a* részlet betűivel törzsben azonos, ellenben a betű belső képe magasságában kb. egyharmaddal nagyobb — az alsó és felső nyúlványok igen kis térre szorúlnak. A rajzolóművész tudása és az öntési technikában való jártassága megoldotta itt is azt a feladatot, hogy úgy az alsó, mint a felső nyúlvános betűk, valamint az ékezetek rajzban ízlésesek legyenek s ami szintén fontos: ne lógjanak le a törzsről.

Különösen a hirdetésszedésre szánt betűknél bír fontossággal, hogy minél kisebb törzsön minél nagyobb képű betű legyen, mindig arra való figyelemmel, hogy az előző és követő sorokat a túllógó rész ne zavarja.

Sok ilyen példát lehetne felsorolni, de az előbb említettek is eléggé illusztrálják, hogy milyen nagy előnyt jelent a művészek és mesteremberek összedolgozása a betűöntőiparban és mennyire emeli ez a mai betűöntödei termékek használhatóságát.

Abban a feltevésben, hogy az olvasó már alaposan unja ezt a technikai szőrszálhasogatást, már hálából is azok iránt, akik idáig olvasták e sorokat, abbahagyom, hiszen talán az eddigiekből is kiviláglik az, amit szemléltetni akartam, hogy a betűöntés technikájában sincs megállás, ez is halad és ha nem is tud még örökéletű betűket gyártani, mégis ott tart már, hogy igen jól ad, olyant, amely számot vet a nyomdász szükségleteivel. Csak jó lehet az, ha a nyomdász megismeri ezeket a technikai részleteket és meg tudja különböztetni az értéket a rossztól.

Radnai Mihály

Sudár, komoly ifjú szabadult föl 1886 augusztus havában Pécsről. Tele tanulásvágygal, ambícióval. Forró vágyakozással, hogy szakmai és általános horizontját mentől szélesebbkörűvé tágítsa.

Eszrendők sorát töltötte még Pécs városában. De szíve-lelke itt volt már Budapesten, a magyar vidék nyomdászainak ígéretföldjén, ahol valami csodálatos tenniakarás csirája kezdett kibontakozni a nyomdász lelkekben. Olyan tenniakarásé, amelynek tárgya közvetve vagy közvetlenül a közügy volt, a magunk szűkebb avagy tágabb társadalmának komoly, nagy érdeke.

Érdekes, szép korszak volt ez. A szakmabeli reneszansz vívódásainak klasszikus ideje egyrészt, a munkásmozgalmak céljai kikristályosodásának, útjai megtalálásának lelkesedéssel, gondolatok özönével csillogó korszaka másrészt. Aki nyomdász a kocsmasztalok horizontjánál följebb emelte a fejét: meg kellett látnia az akkori idők e két nagy ideálját. Választhatott.

Pécsvárosi ifjú emberünk, Radnai Mihály az első választotta. Bár a másik irányában sem maradt közömbös sohasem.

Följött Budapestre. Itt a Pallas-nyomda technikai vezetőjének, Pusztai Ferencnek a keze alá került, aki a lipcei „Archiv” szerkesztő-kiadójának, Alexander Waldownak példáján föllelkesülve,

Radnai Mihály 1932-ben

1888 elején megindította a „Magyar Nyomdászat”-ot. Ez a nagymultú, szép havi közlöny lett az életrerázója szakfejlesztési törekvéseinknek. Ekörül a lap körül nőtt föl a kilencvenes évek ama mesterszedői és szakemberi gárdája, amely hivatott tanítójává emelkedett a későbbi idők nyomdászságának.

Radnai Mihály köztük volt. Mindig a gárda élén, fáradhatatlanul, sohasem lankadóan. Mennyi munka, mennyi nemes akarat! És micsoda körülmények között!

A kilencvenes években a mi munkaidőnk kilenc óra volt. De bátran mondhatunk tizenegyet, mert hiszen — munkanélküli jó szakember aránylag kevés lévén — a különórás úzus volt mindenfelé, s különösen a jobb, nehezen helyettesíthető munkások nehezen szabadulhattak el a rendes munkaidő befejeztével. A szakköri meg egyéb választmányi ülések, összejövetelek, megbeszélések rendes kezdőideje tehát esti 8 óra volt, s eltartottak éjfélig, sőt — hevesebb viták esetében — azon túl is.

És ez így ment napról napra, hétről hétre.

Lelkesedtünk a hármas 8-asért, süvöltöttük, hogy „8 óra munka, 8 óra alvás, 8 óra szórakozás”, de valójában napi öt óránál többet nemigen aludtunk. A többit eldiskuráltuk, elverekedtük a közért, mindnyájunk jóvoltáért, épüléséért.

Lehet, hogy vannak, akik botor dolognak mondják ezt a napi álomrovására való munkát és lelkesedést. Mi úgy érezzük, hogy magasztosan hasznos valami volt. Magasztos azért, mert a jövődóért történt, későbbi generációk üdvéért; hasznos pedig azért, mert ezeken az álmatlan féléjszakákon kovácsolódtak ki azok a nyomdászkarakterek, akik sohasem húzódoztak el a közért való munka elől, akik még gondolatban sem tudnának véteni a legszigorúbb értelemben vett nyomdász erkölcs követelményei ellen, s akik annyi viharok, oly megrázkódtatások után — mint megannyi Atlasz — máig is vállukon hordozzák legfőbb kincsünket, értékünket: a magyar nyomdaipart.

E nyomdászkarakterek egyik legpregnánssabbja Radnai Mihály, akinek most ünnepeltük 50-esztendőös nyomdász jubileumát.

Radnai Mihály 1868-ban született Pécsen. 1882-ben négy gimnáziumi osztály elvégzése után vágya a nyomdász-pályára vitte és a régi patinás püspöki liceumi nyomdába került tanoncnak felvételi vizsga alapján, mert a felvételnél a német és latin tudást vették elsősorban figyelembe.

Tanulási ideje alatt magánúton a kereskedelmi iskola négy évfolyamát is sikerrel elvégezte és 1886 augusztusában szabadult fel az akkoriban divó szertartások között. Azonnal belépett a pécsi egyesületbe, melynek később választmányi tagja, könyvtárosa és a Typographia levelezője volt.

1890. év végén jött fel Budapestre és összeköttetése révén a Pallas-nyomdába került betűszedőnek, hol már rövid idő múlva felkeltette Pusztai Ferenc nyomdavezetőnek a figyelmét, ki Wesztvlewits Antal elsőrangú mesterszedő és művezető gondjaira bízta szakmabeli fejlesztés céljából.

Ily módon emelkedett ki a hétköznapi szürke mivoltából és 1892-ben már a Magyar Nyomdászat előállításával jutalmazták szorgalmát. És ekkor kezdődött nagy szakirodalmi munkássága is. Írásai a Magyar Nyomdászat, Grafikai Szemle, Nyomdász Évkönyv és Utikalauz, Magyar Nyomdászok Évkönyve, Nyomdaipar Magyarországon folyóirataiban és évkönyveiben jelentek meg; a Magyar Grafika, Nyomda- és Rokonipar, a legutóbbi években pedig a Révai Nagy Lexikona és a dr Schack-féle Kereskedelmi Lexikon munkatársa volt.

Az utolsó évtizedben leginkább a közös tárgyalásokon és a békéltetőbizottságban szerepel, mint számottevő tényező. Elnöke a paritásos munkaközvetítőnek is. És bármilyen helyre sodorta őt a sors: *mindvégig megmaradt vérbeli nyomdásznak...*

Résztvett 1891—1904-ig a nyomdai munkásság minden irányú mozgalmában, alapító tagja volt az első Szakegyesületnek, az Anyaegyesület választmányi tagja, a Szakkör választmányi tagja és titkára

Radnai Mihály ifjúkori képe

is volt. Mint fegyelmezett és önérzetes nyomdász egyik kedvelt bizalmasa volt a generális Zaka Lajosnak és az akkori viszonyoknak megfelelő jogos munkásérdekek elérésében mindig előljárt, de respektálta egyúttal a munkaadó jogát a nyújtandó munka ellenértékében. Egyik alapító tagja volt a Grafikus Művezetők Egyesületének is, melynek titkára volt és élénk szerepet játszott az egyesület beléletében egészen a világháború elvesztése folytán bekövetkezett összeomlásig. 1901-ben az Országos Iparegyesület a Posner-féle ösztöndíjjal tüntette ki. 1904-ben a Pallas műszaki tisztviselője, 1913-ban nyomdavezető és végül 1920-ban igazgatóvá nevezték ki. A legnehezebb időkben, 1914—1921-ben, a legexponáltabb helyen mindig azon fáradozott, hogy a munkásság és a munkaadók között fennálló egyezmény lehetőleg fel ne boruljon és a termelés zavartalan legyen. A legutóbbi 12 évi munkássága sokkal jobban ismert az egész nyomdász-társadalom előtt, semhogy erről külön és bővebben kelljen megemlékezni.

Szálljunk szembe a nyomdaipar színvonalának leromlási folyamatával

A magyar nyomdapiac fogyasztóinak legnagyobb része soha nem támasztott különösebb igényeket a nyomtatványok minősége tekintetében. Hogy ennek a körülménynek mik az okai, arról sokat lehetne vitatkozni, bizonyos azonban, hogy hozzájárult ehhez az is, hogy a fogyasztók szépérzékének kifejlődésére kevés időt nyújtott a nyomtatványok minőségmunkává alakulása óta a gazdasági nehézségek bekövetkeztéig eltelt időköz. Magát a nyomdaipart nem terheli felelősség azért, hogy az ízlésnemesítés fejlesztésére nem fektetett volna elég súlyt, mert tudott dolog, hogy nyomdáink egy nagy részének mennyire törekvése volt áldozatkészségének legintenzívebb kifejtésével szolgálni a jó nyomtatvány iránti érdeklődés felkeltését és talán nem túlzás annak megállapítása, hogy multbeli minőségmunkáinknak egy nagy része csak azért válhatott kvalitásteljesítménnyé, mert maga a nyomda ambicionálta annak elkészítését és ennek érdekében nemcsak a haszonról mondott le, hanem igen gyakran még a sajátjából is hozzárakott valamit.

Ennek dacára még sem éretett el az, hogy nyomtatványfogyasztóink — egy kis töredéktől eltekintve — kvalitásteljesítmények felé gravitáltak volna, hacsak nem számítjuk azokat az eseteket, amidőn hivatkoztak ugyan külföldi nyomdatermékek minőségére, de nem

voltak hajlandók azért meghozni azt az áldozatot, melyeket ilyen jobb munkák elkészítése megkövetel.

Mégis, ha nézzük a magyar nyomdaipar termékeinek egy részét, azt, amely a válogatott nyomtatványok sorozatát képezi és összehasonlítjuk ezeket a külföld ugyanilyen kiválogatott részével, *a közelmúltig visszapillantva, nincs okunk a szégyenkezésre.* Amióta azonban teljes súlyával nehezedik reánk az általános gazdasági válság, mind gyérebben akadnak oly magyar nyomdatermékek, melyeket a jó minőségmunkák közé lehetne sorolni. Oka ennek azonban nemcsak az általános gazdasági válság, hanem az ezzel járó az a lehetetlen helyzet, mely nyomdáinkat megfosztotta attól, hogy mecénásai lehessenek a minőségnyomtatványoknak.

Ennek jeleit legelőször a *Pressa* alkalmából volt módomban észlelhetni, amidőn Ausztria és Németország újabb nyomtatványtermékeinek összehasonlítása a magunk sajtótermékeivel azt mutatta, hogy a fejlődési nívót már nem tudtuk teljes egészében megtartani. Haladás ugyan észlelhető volt a mi nyomtatványaink színvonalában is, azonban annak *üteme* nem tartott lépést az említett államok haladási iramával. Az azóta eltelt időben csak szaklapokból volt alkalman megállapíthatni az egyes országok nyomdatermékeinek színvonalát, amely mód nem egész alkalmas arra, hogy az ember tiszta képet alkothasson arról, *mennyi a haladás és mi a fejlődés e pillanatnyi foka.* Azonban az 1932 márciusában megtartott könyvpiari és nyomdai kiállítás, melyet a *Magyar Bibliophil Társaság* rendezett az Iparművészeti Múzeumban, ismét tiszta képet nyújtott az említett vonatkozásban. És ezen a kiállításon kellett minden elfogultság nélkül megállapítani, hogy addig, míg a magunk nyomdatermékeinél ujabban nívóemelkedés nem tapasztalható, Németország továbbra is folytatja a haladás útját és Ausztria, habár csak egyetlen vitrinnel volt képviselve a kiállításon, e szekrényben oly kvalitásmunkákat mutatott be, melyek felfogásban, stílusban, kivitelben és művészi irányban ugyancsak meghaladják a magunk nyomtatványait.

A magyar nyomdaipar az utóbbi esztendőben megállott a fejlődés útján és a Bibliophil Társaság kiállításán önkéntelenül felvetődött az a német közmondás, mely szerint „*Wer rastet, rostet*“. Ez az, ami gondolkozásra késztet és felveti bennem azt a kérdést, így kell-e ennek lennie? És keresve a választ e feltoluló kérdésre, azt kell vizsgálnom, *mi történik annak érdekében, hogy iparunk a fejlődés útján ne csússzon le?*

Egyetlen oktató szaklapunk az utolsó esztendőben, nem tudom, mily

okból, nem állott teljesen hivatása magaslatán. A lap rendszertelenül, hosszú időközökben, mind szűkebbre szorított terjedelemben jelent meg, műmellékletei csak gyéren akadtak, tartalmilag pedig igen sokat elvont a sokszorosító ipartól azzal, hogy más művészeti irányok szolgálatába állította hasábjainak nagyobb részét.

A munkásság által nagy áldozatkészséggel fenntartott *Nyomdászati Továbbképző Tanfolyamok* érdemes munkát végeznek, azonban talán több figyelmet kellene e munkálatok közben fordítani a külföldi haladásra és az oktató mestereknek bizonyos mértékig talán le kellene mondaniuk arról, hogy tisztára saját ötletük és elgondolásuk alapján oktassanak, tekintet nélkül arra, hogy mit produkál a külföld.

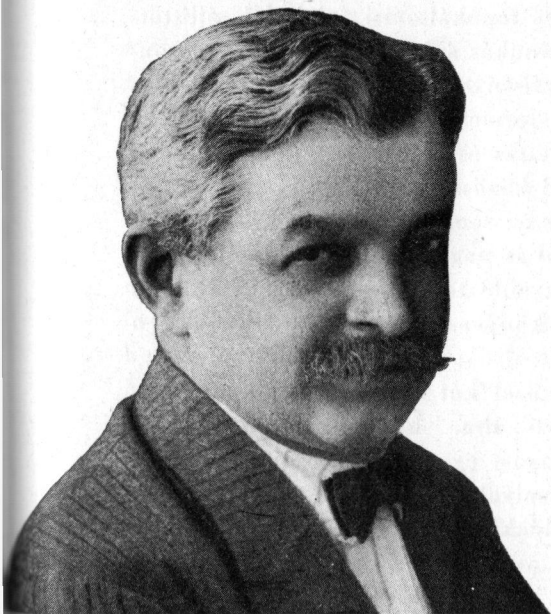
Még a *Bibliophil Társaság* az, amely a mi szempontunkból a közízlés fejlesztése terén számbavehető munkát végez és e társulat ezt célzó kiadványai kifogástalanok, de sajnos, igen kisszámúak, aminek oka bizonyára az egyesület szegénységében keresendő. Elismerésreméltó volt azonban teljes mértékben az ízlésfejlesztésnek az a munkája, melyet a társulat tavaszi kiállításának megrendezésével végzett.

Az említett szakmafejlesztési akciók azonban az eredmények alapján keveseknek bizonyulnak és félő, hogy elmaradásunk a többi államok grafikai iparai mögött csak akkor fog felötleni, amikor már nagy távolság választ el bennünket azoktól, s amely nagy távolságot belátható időn belül nagyon nehéz lesz újra behozni. *Tenni kellene tehát valamit azért, hogy ez be ne következzen.* Meg kellene találni az eszközöket arra, hogy a minőségnyomtatványok iránti érdeklődés újra felkeltessék és pedig oly módon, hogy ez érdeklődés *a gyakorlati nyomtatványkészítés terén* mutakozzék meg.

Az az eszköz, hogy egyes nyomdák újra és ismételten elvállalják a maguk áldozatkészségével ezt a szerepet, az esetben is, ha ez még ma módjukban állana, nem kielégítő a cél elérése érdekében. A nyomtatványfogyasztó közönség érdeklődését ezirányban talán hathatósabban lehetne elérni, ha módot találnánk arra, hogy minden esztendő legjobb falragaszát, könyvét, árjegyzékét, prospektusát, vagy egyéb merkantil-nyomtatványát és szakfolyóiratát a megrendelőnek juttatott tekintélyes díjazásban részesítsük, így is serkentvén a megrendelőket arra, hogy költségeik részbeni megtérülése reményében törekedjenek jó nyomdatermékek jobb kivitelben való előállíttatására. Az ilyen pályázatokon résztvevő munkák csoportonkénti 10—10 legjobbját pedig megfelelően megrendezett kiállításon kellene a nagyközönség elé vinni megfelelő reklámmal és agitációval. Bizonyos, hogy ily eszközökkel megfelelő hatást lehetne elérni. Kérdés azonban, hogy volna

megoldható évi 4—5000 pengőnek ily módon való szétosztása a pályadíjnyertes megrendelők között? A Főnökegyesületet illetné meg talán leginkább a propaganda ily költségeinek elvállalása, ha azt annak jelenlegi vagyoni viszonyai megengednék. Miután azonban az egyesület még belátható időn belül ily feladatot nem vállalhatna a legjobb akaratral sem, más forrásokból kellene az arra szükséges pályadíjakat megszerezni. Talán egyes nagyobb üzemek áldozatkészsége és a nyomdaiparból élő szállítóknak készsége volna igénybeveendő e célból, hiszen a propaganda sikeressége utóbbiak érdekeit is szolgálja.

Egy bizonyos. Már is mulasztásba estünk e szempontból és e mulasztást annak erkölcsi hátrányain kívül anyagi károsodások is követik. Eltekintve azonban e kérdés gazdasági részétől, azoknak, akiknek egyéb szempontból is szívügye a szakma fejlődésének kérdése, jó volna, ha foglalkoznának azokkal a jelenségekkel, amelyek említett vonatkozásban, sajnos, tagadhatatlanul már is fennállanak.

Rothenstein Mór

a „Gutenberg“ tizennyolc éven át volt szerkesztője, a Nyomdai Munkások Segélyező Egyesületének volt elnöke az elmúlt év novemberében nyugalmába vonult. A nyomdászközéletben jelentős szerepet töltött be és ennek hasznos eredményei az egész iparra kihatással voltak. Mint egészen fiatal ember kapcsolódott be a nyomdai munkásság jobb munka- és életfeltételeket biztosító mozgalmába, egyik úttörő harcosa a kollektív szerződésnek, amelynek révén a nyomdaiparban rendezett állapotok teremtettek. Tevékenységét csak azok tudják fölmérni a maga valóságában, akik az elmúlt évtizedek viszonyait ismerik. Négy évtizeddel ezelőtt még teljesen rendezetlen állapotok voltak az iparban. Nem volt szabályozva sem a munkaidő, sem pedig a munkabér, ugyancsak szabályozatlanok voltak a munkafeltételek. Ez az állapot nem szolgálta sem a munkáltatók, sem pedig a munkások érdekeit. Nem pedig azért, mert a rendezetlen viszonyok folytán a munkavállalási lehetőségek a munkáltatók részére szinte lehetetlenné váltak. A legtágabb szennykonkurrencia uralkodott a piacon és ennek kárát vallotta munkáltató és munkás egyaránt.

Rothenstein Mór azok közé tartozott, akik felismerték ennek a helyzetnek káros voltát. Felismerte azt, hogy ezeken az állapotokon csak úgy lehet segíteni, ha egységes munkáltatási feltételek állítanak fel úgy a munkáltató, mint a munkás számára. Ebben az elgondolásban összpontosult minden tevékenység ezután és ennek eredményeként jött létre az egyforma termelési feltételeket szabályozó kollektív szerződés. Ma már nem vitás és eldöntött kérdés az, hogy a kollektív szerződés a nyomdaipari közösség érdekeit szolgálta minden vonatkozásában. Nem kétséges az sem, hogy a szakmai előhaladás, szakmai fejlődés szempontjából is nagyjelentőségűvé vált a kollektív szerződés, de ezenfelül az egyenlő termelési feltételek folytán olcsóbbá és közkeletűbbé vált a könyv, az ujság és általában a nyomtatvány.

Mint a „Gutenberg“ szerkesztője közel két évtizeden keresztül írásaival is a közös ipari érdeket szolgálta. Minden törekvése arra irányult, hogy a két ellentétes felfogást egymáshoz közelebb segítse. Ezt a munkásságát, amelyet kortársaival együtt végzett, siker koronázta és ennek haszonélvezője mindenki, aki ebben az iparban találja meg boldogulását.

Nyugalombavonulása alkalmából az ipari közösségért végzett érdemes munkájának elismerésével rójuk le tiszteletünket Rothenstein Mórral szemben, erre kötelez bennünket az a négyévtizedes tisztes múlt, amellyel a mi nagy közösségünknek tett szolgálatot.

Rothenstein Mór Budapesten, 1864 december 28-án született. Szülei még gyermekkorában Bécsbe költöztek, iskoláit részben ugyanott végezte. Az iskolai évek után 1878 elején az ottani Reisser & Bayer nyomdába szegődött be tanoncnak. A pompás műhelybeli kiképzés mellett nagyon jó eredménnyel végezte el a nyomdász szakiskola három évfolyamát is, ami után 1882-ben felszabadult. Segédkorának első évei igen mozgalmasak voltak. Az első évben már aktív részt vett az 1882-es nagy bécsi nyomdászsztrájkban, ennek lett következménye, hogy a sztrájk lezajlása után mint megrendszabályozott hónapokig munka nélkül volt. E tűzkeresztség után néhány nyugodtabb évben volt része, de öntudatossága csakhamar ismét a kollegiális érdekért vívott küzdelmekbe sodorta. 1885-ben rövid időre Budapestre került és a nemrég megszűnt Részvény-nyomdában vállalt kondíciót, ahonnan azonban a gazdasági helyzet leromlása folytán kilépni kényszerült és mert elhelyezkedésre kilátása nem volt: vándorbotot vett kezébe s valcra ment. Így került vissza Bécsbe, ahol azonban már

aktív módon kapcsolódott a nyomdászszervezet munkájába és hogy e tekintetben nemcsak mint közkatona szolgálta a köz ügyét, hanem irányításra hivatott szervező erő is volt, azt talán legjobban bizonyítja a tény, hogy a budapesti Segélyző Egyesület 25 éves jubileumára az osztrák testvéregyesület Rothenstein Mórt küldte ki képviselőjében. Az 1888-iki bécsi árszabálymozgalom után ismét Budapestre kerül s a Neues Pester Journal meghívása folytán itt vállal kondíciót. Azonban ez sem tart huzamosabb ideig. Az 1890-es árszabálymozgalomból kifolyólag ismét megrendszabályozzák és ismét valcra megy. Az ezt követő esztendőkből meglehetősen hányatott élet jut osztályrészül. Valcolás, néhány hétig tartó kondicionálások, munkanélküliség a sorsa, amely szívóssá és jellemessé edzi a mind komolyabb és komolyabb feladatokat maga elé tűző Rothenstein Mórt.

Évről-évre növekszik tekintélye, szavának súlya kezd lenni és így érthető, hogy 1901-ben — mint kitűnő német szakíró — a *Gutenberg* szerkesztésével bízzák meg. E minőségében is tanujelét adta önálló gondolkodásának és irányítókéességének. A *Gutenberg* a magyarországi németajkú szaktársak lapja volt, s addig valójában nem volt más, mint a *Typographia* fontosabb közleményeinek fordítása. Rothenstein kolléga nem vállalta a szimpla, szolgál fordító szerepét és mert felfogásának érvényt is tudott szerezni: önálló lappá fejleszti a *Gutenberget*, amelynek kitűnő szerkesztője maradt 18 éven át, egészen a háború utáni összeomlásig, amikor a német nyelvterületek elcsatolása következtében céltalanná vált annak további megjelentetése. Rothenstein szaktárs klasszikus németességgel írt cikkeit igen nagyra értékelték nemcsak a hazai németajkú nyomdászok, hanem a külföldiek is, akik elsősorban a *Gutenbergből* meríthették ismereteiket a magyar nyomdászszervezeti viszonyokról. A *Gutenberg* megszűnése után a Magyarországi Szociáldemokrata Párt megbízása alapján a *Volksstimme* szerkesztését vállalja és ezzel az eddiginél is intenzívebb módon kapcsolódik bele a szociáldemokrata pártmozgalomba. Ezzel a programmal kerül be a magyar országgyűlésbe is, ahol két cikluson keresztül képviseli az egyik budapesti kerületet. A legutóbbi választások alkalmával a jelölésből kimarad, hogy helyet adjon a fiatalabb generációnak. Tevékenysége az egyetemes szakszervezeti mozgalomra is kiterjed és a Magyarországi Szakszervezeti Tanácsban, amelynek jelenleg is elnöke, fáradhatatlanul dolgozik a munkásság érdekeinek az előbbrevitelén.

Rothenstein Mór kollégánk életének fenti vázolója azonban távolról sem adja hű képét valóságos lényének és működésének. Munkálko-

dása az utolsó harminc esztendőben nem szorítkozik csupán a szerkesztői és országgyűlési képviselői működésre. Nyomdászszempontból kivételesen megbecsülendő munkálkodást folytatott hosszú éveken át mint a Segélyzőegyesületbe beolvasztott Szakegyesület elnöke, mind nagyobb jelentőségű feladatokat oldott meg mint szervezeti irányító és legutóbbi kongresszusig mint a Segélyzőegyesület elnöke adta bölcs meg gondoltságának, józan és a viszonyokkal mindenkor számolni tudó vezéri képességeinek.

Nyomdászéletének első ideje — mint láttuk — folytonos küzdelmekkel volt tele, harc után újabb viaskodásban vett részt, azt lehetne hinni, hogy e folytonos küzdelem a munkás jogaiért a túlzó és mindig agresszív természettel ruházta fel a sors.

Akik ismerik hosszú évekig tartó munkálkodását a munkaadókkal folytatott tárgyalásokból, azok tanúságot tehetnek amellyel, hogy *Rothenstein Mór* a munkástársai jólétéért, jogaiért folytatott küzdelmei során ha nem is engedett igazából, de túlzásba sem csapott át soha, s mindenkor szem előtt tartotta a szakma egyetemes érdekeit és az ellentétes érdekek lehető összeegyeztetésére törekedett. Nem zárkózott el a késhegyig menő küzdelmektől, ha munkástársai igazságát meg kellett védelmeznie, de arra csak akkor szánta el magát, ha a békés megértés minden módja kimerült.

Ennek adta tanubizonyságát a bérszabályzati kérdéseket tárgyaló bizottságban kifejtett működése során, de még inkább a békéltető bizottságban, ahol mindig és mindenkor a legellentétesebb érdekek ütköztek meg és ezekben bírói bölcseséggel kellett döntenie. Három évtizedes békéltető bizottsági tagsága, illetve alelnöksége fényes bizonysága az öntudatosságnak és a szakma érdekeit mérlegelni tudó igazságérzetnek. Mint alelnök sokszor került kényes szituációba és igazságérzete nem egy ízben döntötte el a vitás kérdést a munkaadó javára. Ugyanilyen megfontoltság vezérelte egy másik fontos pozíciójában a munkaközvetítő bizottságban is, ahol az összeség és a szakma érdekei voltak irányadók állásfoglalása tekintetében.

Szakkulturális szempontból is mindenkor a haladószellemű vezér volt, sajnos törekvéseit — melyeknek koronája lett volna a Segélyzőegyesület szakkulturális osztályának a megalakítása — a mostoha viszonyok keresztettkék. Ezeket valóra váltani már nem tudta, de amit a rendelkezésre álló anyagi eszközök az Egyesület számára lehetővé tettek, azt meg is valósította s amennyire lehetett, fejlesztette is.

Szakbeli nevelődésünk irányai

Zúg és zeng a mi nyomdászi berkeinkben az önteltség szózata: „Ha Gutenberg apánk előlépne négyszázhatvanöt-esztendő elvonultságából, elámulna azon, hogy mivé fejlődött világmegváltó művésze. Amit őnéki magának kellett évtizedes emésztő fáradsággal úgyszólván a semmiből előteremtenie: betűt, festéket, sajtót, ezerféle származékot, meg egyebet, mind-mind készen kapja most a tipográfus az ezek speciális előállítására berendezett nagy gyárakból. Papirosért sem kell messze földet bejárnia; félperces telefónszózatra a helyébe hozzák. A szedés munkája, részben átalakulva, hihetetlenül meg is gyorsult; egyszerű kopogtatásra szinte magától megcsinálja a szedőgép; még csak drótot sem kell a betűkön átfűzni, mint ahogy a Mester állítólag cselekedte. A nyomtatás pedig valóságos csuda: az ősi faprések helyén emeletes, csupa-henger és csupa-sróf gépmonstrumok állnak s szélnél sebesebben ontják magukból a sokoldalas ívek millióit.“

Valóban, a *technikai* haladás elképesztő.

Vizsgáljuk azonban a nyomdászember munkáját a *benső érték* szempontjából, aminek az lehet a csálhatatlan kritériuma, hogy micsoda előképzettség, tudás és mekkora agymunka kellett hajdanán, s mekkora kell most a nyomdászi tevékenység gyakorlásához.

Ha ebből a szempontból vizsgáljuk a mai idők átlagos nyomdász-emberének munkáját, illetőleg a munkásságához fűződő követelményeket: jelentős eltolódást tapasztalhatunk a régi időkhöz képest. A könyvnyomtatás feltalálása utáni első 50—60 esztendőben a kódexművészet szépségein nevelkedett, kora esztétikájában és minden tudományában járatos volt a betűszedő; ekkor is érte el a tipográfia a legnagyobb művészeti tökéletességét.

Az ezután következő 350 esztendőn át a nyelvi tudás volt a betűszedő értékmérője, s egyszersmind a nyomdaüzemek egzisztenciális alapja: a szedőnek jól kellett tudnia latinul, meg egy kicsit görögül is; ezenfölül természetesen tudnia kellett az anyanyelvét. Esetleg egyéb nyelveket is. Egy-egy nagyszombati betűszedőnek például jól kellett tudnia latinul, magyarul, németül és tótul, az egzotikumokat nem is számítva.

A prototipográfusok korát is hozzávéve, négy évszázadon át őre és hív szolgája volt tehát a nyomdász a nyelvtudománynak; sőt gyakran a legfőbb döntő fóruma is egyszersmind. Miért? Mert értett hozzá! Aki betűszedőnek ment: megvolt a kellő iskolai előképzettsége; a tanulási ideje öt-hat-hét esztendő volt a legtöbb helyt; és segéd- avagy mesterkorában is állandóan benne úszott a nyelvi és ortográfiai kérdések árjában.

A nyomdászat e négyszáz esztendőn át *tudományos* foglalkozásnak számított; volt tekintélye, s meg is lehetett belőle élni. A *magas színvonal* egymagában biztosítéka volt annak, hogy kontárnépség — sem főnök, sem segéd — nem vethette meg lábát a mesterségek mestersége területén.

A nemzeti nyelvek előretörése óta mind többen lettek az olyan betűszedők, akik egyetlen nyelvvel is elboldogulhattak. A nyelvtanulás, a grammatikába való elmélyedés szüksége látszólag tehát nagyot csökkent. Vele együtt a nyomdászat benső, tudományos tartalma. A tudásnak, elmélkedő agymunkának egyre kevesebb szerepe jutott a sorok szedése körül; mind mechanikusabbá lett ez. Lelkiismeretlen nyomdaüzemek tehát elemi iskolát is alig szagolt tíz-tizenkét esztendő gyermekek tömegét állították be inasnak, csupa-hiba sorok deputátumát izzasztva ki belőlük; ők maguk híjával voltak minden műveltségnek, irodalmi megértésnek és általános tudásnak; csoda-e, ha Gutenberg nagyszerű találmányának megbecsülése közel száz esztendeje szállton-száll lefelé?

A nyomdászatot a nyomdászok züllesztették le; egyesegyedül a nyomdászok azok, akik újra a méltó magasságba emelhetik. Ezt azonban

búsongó jeremiáákkal sohasem érhetjük el. *Tanulni* kell, folytonosan, az utolsó lehelletünkig; szívósan *ragaszkodni* az évszázadokon át *kikristályosodott tipográfiai szabályokhoz* és — ami nem kevésbé fontos — kérlelhetetlenül *üldözni*, megbélyegezni és nyilvánosan szóvátenni minden *kontárságot*, bárhol és bármiféle formában nyilvánuljon is az meg.

A tisztító és nevelő munka azonban csak akkor lehet igazán hatásos, ha a meglévő szakoktatási fórumaink munkálkodása is hozzáidomul a célhoz meg a gyakorlati szükségességhez. Ez a gyakorlati szükségesség jelentékeny részében ma is ugyanaz, ami volt Gutenberg és a Plantinék idejében: a nyomdásznak, ólombetűs tolmácsa lévén az írónak, a legteljesebb nyelvtani, egyszersmind ortográfiai és irodalmi tájékozódottságra kell törekednie. Magyar nyelv, magyar stílus és magyar ortográfia dolgában jó szakemberré kell lennie, aki mindent megért s éppen ezért nem is keresgél csomót a kákán, de viszont döntő súllyal adhat fölvilágosítást s javasolhat helyesbítést, ha szüksége kerül.

A nyelvi kultusz mellett bőséges esztétikai ösmeretre is volna szüksége a jelen idők betűszedőjének. Hiszen vagy negyven esztendő óta a betűszedőknek mind nagyobb hányadát köti le a jobbára kereskedelmi jellegű akcideneciális munkák előállítása, amely némely részében meglehetősen sablónos, itt-ott azonban tág teret nyit az ötletességnek, sőt a művészet határát érintő teremtő készségnek is. A sablónosabb felének szabályai le vannak immár fektetve a szakirodalmunkban, a művészeti része azonban folyton változik, csakúgy, mint szülőanyja: az ezerarcú divat meg művészet.

Ehhez a tipográfiai művészethez is utat nyitni, alapot kell teremteni a rája hivatottak számára.

A tipográfiai szakoktatásnak — a most nagyon összezsugorodott szakirodalmon kívül — két fóruma van nálunk. Sajnos, az is csak Budapesten.

Egyik a szakirányú tanonciskola, a másik a könyvnyomdai munkások egyesületének szakkulturális továbbképző intézménye. Ennek is, annak is megvolna a magától értetődő, természetes programja: az első a szilárd alapnak és falazatnak a megépítése, a második a betetőzés, az ornamentálás, gyakori renoválás, sőt esetleg — a régi, örökérvényű alapfalazat fölhasználásával — az újjáépítés is.

Közérthető mondatra átfordítva:

Tanítsa a szakirányú *tanonciskola* a magyar nyelvet és helyesírást

hetenként mentől több órán át, mennél elmélyedőbb tüzetességgel, s úgy, hogy a tanonciskola negyedik osztályát végző ifjak legalább is annyit tudjanak e tárgyból, mint akármelyik érettségizett ifjú. Tanítsa a tanonciskola a tipográfiai anyagtant s a betűszedésnek mesterségi részét tevő örök szabályokat (tehát világért sem a mulékony divatszerűségeket). Tanítsa a nyomdásztörténetet, mint amely a legsivárabb lelket is magasabbra képes emelni. Mint az esztétikai érzéket s tudást fejlesztő eszközöket, tanítsa a rajzbeli technikákat, a rajzbeli fogásokat, a betűvetést, arányosítási gyakorlatokat, s ami nagyon fontos: a történeti építő és díszítő stílusokat. Olyan tudásanyaggal lássa el tanítványait, aminőre ezeknek okvetlenül szükségük van az elindulásukkor, s amelynek minden apró részecskéje holtig nélkülözhetetlen és a gyakorlatban jól használható marad. Nem többet, de kevesebbet sem!

A *továbbképző* oktatás föladatairól már sokszor és sokat írtam. Egyetlen mondatba sűrítve: a továbbképzés föladata a nyomdász szaktudásának — tehát nyelvi, szaktörténelmi s ezzel kapcsolatos szaktudásának is — folytonos mélyítése s a specializálás és újabb találmányok, valamint esetleges művészeti irányváltozások okozta új munkálkodási módozatokra való ránevelés. A továbbképző oktatás tehát mindig az újat adja és a régít mélyíti, emellett speciális munkakörökre nevel, s esetleg a művészetek régiójáig is elviszi az arra termett, ernyedetlen szorgalmú, jó nyomdász tanítványait.

Továbbképző intézményünk e többévtizedes programját a nyomdaipar mostani hanyatlása idején kedvem volna még egy ponttal meg bővíteni: „A továbbképzés föladata mindezeken fölül az, hogy olyan objektív és igazságszerető, lelkes szakembereket neveljen a magyar könyvnyomtatás számára, akik szívügyükké téve a tipográfia hagyományait és becsületét, készek annak védelméért szóban és írásban, mindenütt és mindenkor síkra is szállani.“

Szakmafejlesztési kérdések

A „lecsúszás“ okai

A segítség módjai

Már megszoktuk, hogy a mindennapi életben csak lecsúszásról, hanyatlásról, leépítésről, elkedvetlenedésről beszélünk akár szűkebb körben, akár nyilvánosság előtt. Vége-hossza nincs a panaszszónak, ettől hangos a város, a falu, a puszta; a családi otthon csakúgy, mint a különböző gazdasági közületek, testületek, intézmények sem mentesek a gondoktól, a megoldásra váró problémáktól, amelyeknek kútforrása mindenhol és mindenkor az általános gazdasági válság...

A szép nyomtatóiparban sincs ez másként. De míg gazdasági vonatkozásban már-már beletörődtünk egyoldalúan meg nem változtatható sorsunkba, tudatában annak, hogy az általános gazdasági krízis következményeként iparunk is sorvadásra van kárhóztatva, addig a nyomtatóművészeti színvonalat illetőleg nem voltunk hajlandók valami számottevő hanyatlást elismerni. Legfeljebb azzal áltattuk önmagunkat, hogy *ma is tudunk kvalitásos nyomtatványokat készíteni, csak éppen alkalmunk nincs hozzá* s ha a nívó ennek folytán szenvedett is, ez csak azért olyan szembetűnő, mert fehérhollószámba megy a kvalitásos munka, s ami ebből a fajtából ma mégis a szemünk elé kerülhet, az elvész — akárcsak az árva búzaszem a pelyva között — a köznapi és silányabb kivitelű termékek rengetegében.

Ebből a narkotikus kábulatból rázott fel *Markovits Kálmán* igazgató úr cikke, amelyben nyíltan és őszintén, minden szégyenkezés nélkül megállapítja a magyar nyomtatóművészeti színvonal sajnálatos lecsúszását.

Jómagam azok közé sorolom magam, akik vallják, hogy mi, magyar könyvnyomtatók igenis tudunk minőségileg teljesen kifogástalan és nívós nyomtatványokat előállítani, mégsem kárhoztatom *Markovits* igazgató úr őszinteségét, amellyel rámutatott a nívósüllyedésre, felszólítván mindenkit, akinek szívügye a szakma fejlődése, e kérdéssel való foglalkozásra.

Az őszinteség mindig hasznosabb a céltalan struccpolitikánál és sokkal okosabb a bajoknak idejébeni beismerése, feltéve, hogy ezt nyomon követi az erőteljes törekvés az orvoslásra.

E pillanatban már nagyjából át tudom tekinteni e könyv szellemi tartalmának anyagát s úgy érzem, hogy *Markovits* úr cikke és másoknak is ebben az Almanachban nyilvánosságra jutó gondolatai külön-külön és együttvéve elegendő alapot fognak szolgáltatni arra, hogy a magyar nyomdaipar helyzetét és nívójának megmentését, a lejtőn való lecsúszás megállítását komoly megbeszélés tárgyává tehessük a közeli időben.

Hosszú szakkulturális munkálkodásom során szinte második természetemmé vált, hogy valamely baj orvoslása után kutatva, az azt előidéző okok gyökérzetéig igyekezzek lehatolni s a kellemetlen tüneteket csirájában elfojtani. Most is ezt a bevált rendszert követem és tőlem telhetőleg a leglelkiismeretesebben igyekszem feltárni *mindazon körülményeket, amelyekkel a nyomtatóipar nívósüllyedése valamikép kapcsolatba hozható.*

Markovits igazgató úr cikkéből is kitűnik, hogy a magyar nyomtatóipar színvonalának süllyedése elsősorban a borzalmas gazdasági válságnak tulajdonítható, másodsorban pedig a nyomtatványfogyasztók ízlésének pallérozatlansága és a szakmunkások képzettségének fogyatékossága is okolható a csöppet sem kellemes megállapítás előidézéséért.

Általánosságban nem vonom kétségbe, hogy ez így van, de alapos megfontolás után az ok és okozat közötti összefüggést mégis valahogy *másként* is látom. Megfigyeléseim során olyan jelenségekre és tényekre bukkantam, amelyeknek feltárása nem fog az újság ingerével hatni, de kell, hogy gondolkodóba ejtse mindazokat, akik a nyomtatóipar dolgaival igazi szakmaszeretetből foglalkoznak. E jelenségek egyikének-másikának feltárása éppenséggel nem kellemes —

sőt bizonyára akadnak olvasók, akik ezt ebbe az Almanachba nem valónak minősítik —, de ha már *komolyan* kell foglalkoznunk szép iparunk színvonalának megmentésével, akkor *nem zárkozhatunk el a kellemetlen tények tudomásulvétele előtt sem.*

A gazdasági krízis romboló hatását — tudjuk — Magyarországon sokszorosan felfokozva érezzük. Az okok ismeretesek. Ez a végetérni nem akaró válság a nyomdaiparra rendkívüli jelentőségű, mert elsősorban a társadalom azon rétegeit sújtja, melyek nyomtatvány-fogyasztók voltak. Az általános pénztelenség miatt kevesebb könyv készül, csökkent a hírlapok példányszáma, azonkívül, hogy ezek a fennálló törvényes rendelkezések folytán terjedelmüket is korlátozni voltak kénytelenek; a szaklapokról ne is essék szó, új lapok indítására ne is gondoljunk, az ipar és kereskedelem válsága katasztrofálisan apasztotta le a merkantilis nyomtatványok iránti szükségletet, a plakát, reklámnyomtatvány ma a legritkább nyomtatványok közé tartozik. A magyar nyomdaipar békében exportra is dolgozott, ugyan nem valami nagy kvantumokat, de mégis számottevő megrendeléseknek tett eleget a balkáni államok közgazdasága részére. Ma ettől el van zárva. Egy szóval: a könyv- és lapkiadás sorvad, a kereskedelmi és reklámnyomtatvány-szükséglet a minimumra csökkent, a hajdani exportlehetőségek megsemmisültek.

A magyar közgazdaság válságából folyik azután a másik ok is: *a nyomtatványfogyasztók ízlésének elfajulása.* Igaz, hogy e tekintetben a multban is éppen elég okunk volt a panaszra, mégis megállapítható, hogy valamikor bizony igen-igen sok ipari és kereskedelmi vállalat tartozott azok közé, amelyek nem az olcsóságot, hanem a minőséget nézték, amikor szükségletük fedezéséről volt szó. A hajdani Biró Miklós, Károlyi György, Hornyánszky Viktor, Hunnia, Thália Rt. és Pápai Ernő, stb. nyomdák márkás cégek voltak, Qualitätsdruckerei-ok — ahogy ma mondanók —, amelyekhez abban a tudatban fordult a megrendelő, hogy ezekből az intézetekből csak jót és nemesen szépet kaphat, de megfelelő áldozatok árán. Ma pedig az a helyzet, hogy a szép nyomtatványt inkább a nyomdának kell ambicionálnia, ami szintén áldozatokat jelent, de — a nyomda részéről. Ritka madár ma az olyan megrendelő, aki ragaszkodik a szép nyomtatványhoz, — az „előnyös ár“ a főtörekvése, aminek szívfacsaróan szomorú tanubizonyossága a nemzetközi vásárainkon osztogatott „nyomtatványok“ túlnyomó nagy részének szégyenteljes tipográfiai kivitele.

A lecsúszás harmadik oka volna a sajtótermékek technikai kivitelénél közreműködő *szakmunkások képzettségének fogyatékosága.* Ha

igaz is a közmondás, hogy minden szentnek maga felé hajlik a keze és ezt könnyen rám is foghatják majd, mégis megkockáztatom a megállapítást, hogy *a szedők és nyomók szakképzettségének vajmi kevés köze van a nívó süllyedéséhez*. Ha elismerem is, hogy a szakmunkások egy nagyrésze valóban rászorul kisebb-nagyobb mérvű továbbképzésre, mégis állítom, hogy a magyar nyomdaipar igenis rendelkezik olyan minden tekintetben jó ízléssel, technikai rutinnal rendelkező szakmunkásokkal, kik *tudnak is*, de főként: *szeretnének is szép nyomtatványokat készíteni*, alkalmuk azonban nincs hozzá, mert vagy munka nélkül ténferegnek, vagy ha kondícióban vannak: nem mindenütt és *nem mindig engedik meg* tehetségüknek teljes kifejtését — egyelőre csak azt mondom — *üzleti érdekből*. (A megrendelő nem akar sokat áldozni nyomtatványokra, ergo nem is szabad elkészítésükre sok időt vesztegetni...)

Nyomdaiparunk helyzetének ilyen sötét színekben való felvázolása azonban még korántsem adja hű képét a való helyzetnek, amelynek *elfajulását pusztán és egyedül a gazdasági krízisnek tulajdonítani mégsem lehet*.

Jelentős szerepe van ebben *a nyomdaipar belső bajainak is*. Itt első-sorban a hajdan olyan erős és egységes munkaadói front megingása jöhet szóba. A minimális nyomtatványtarifa érvényének szinte rendszerré vált megkerülése, a nem bérszabályhű nyomdák megszaporodása, a Főnökegyesület, az Ipartestület és a mindkettővel harcban álló nem bérszabályhű nyomdák csoportja közötti elkerülhetetlen *súrlódások* minden bizonnyal fokozzák a nyomdaipar helyzetének súlyosságát, leginkább azáltal, hogy a munkaadói fronton nem tud érvényesülni *a bajbajutottak egyedül helyes védőpolitikája: a kari összefogás, az erők tömörítése, ami egyik módja annak, hogy az iparban a tisztességes üzleti és kollégális szellem újból uralomra jusson*. Igaz, hogy a könyvnyomtatóknak ma éppen elég olyan gondjuk van, amelynek megfelelni a törvény könyörtelen szigorával köteleztetnek és e tekintetbeni törekvésükben *szinte kényszerülnek* a kari szolidaritás parancsolta kötelmeket kisebb-nagyobb mértékben elmulasztani vagy megszegni, azonfelül kénytelenek üzemeik üzleti és technikai vezetését is *elhanyagolni*; korszerű üzemrekonstrukcióra, a felszerelés részbeni *felfrissítésére vajmi ritkán gondolhatnak*, ami szintén hozzájárul *a nívósüllyedés kimélyítéséhez*, mert korszerűen nívós munkát csak modern anyaggal és felszereléssel lehet előállítani.

És ezen a ponton bekapcsolhatjuk a szakképzettség kérdését is. A szakképzettség fejlesztését nálunk a fővárosi *tanonciskola*, a

Segélyzőegyesület *szaktanfolyamai* és a *szakirodalom* szolgálják. Általánosságban az a vélemény alakult ki a szakmai körökben, hogy ma ezen intézmények közül *egyik sem tölti be hivatását kifogástalanul*. A szakképzettség fogyatékoságait — mint előbb is említettem — a nivósüllyedés *főokai* közé nem lehet sorolni, de ennek dacára meg kell közelebbről vizsgálni ezeket az okokat is, mert kis mértékben mégis hozzájárulnak a nyomdaipar nivójának hullámlásához.

A fővárosi tanonciskola működéséről és eredményeiről ezuttal nem mondhatok véleményt. Négy évvel ezelőtt az iskola egyik évvégi kiállításával kapcsolatban elmondtam nézetemet az ott folyó tanítási rendszerről, azóta azonban — a Sokszorosítóiparban közzétett néhány szedéspéldán kívül — semmit sem láttam az iskola eredményeiből, annál többet hallottam, részint a szakelődóktól, részint a tanulóktól. Az, ami tudomásomra jutott, nem mondható örvendetesnek, de nem is alkalmas arra, hogy ez alapon mondjak kritikát egy intézményről. Úgy látom, hogy a fővárosi tanonciskola vezetősége *szigoruan elzárkózik a szakszerű kritika elől*, amit igen súlyos bajnak vélek, mert a kritika tisztító tüzeire egyének és intézmények egyaránt rászorulnak, s a szakszerű kritikának soha senki kárát nem vallotta. Kénytelen voltam ezt ehelyütt is elmondani, mert egészen furcsának tartom, hogy amikor *külföldi szakiskolák* és tanonciskolák évről évre megtisztelnak évvégi jelentéseik megküldésével, csak azért, mert egy ízben — 9 évvel ezelőtt! — ezt magam is kértem, addig a budapesti nyomdásztanonciskola még *a magyar szaklapokat sem tartja érdemeseknek arra*, hogy alkalmat adjon az intézmény működéséről való véleményük megalkotására az évvégi értesítő megküldésével.

A magyar szakirodalomnak a szakképzettség fokozására való hatásáról véleményt mondani ugyancsak hálátlan feladat, mert valóban el kell ismerni, hogy *ez igen csekély*. Két szaklapunk van, ezek közül *A Gépmeister* az adott anyagi viszonyokhoz képest hézagpótló és hasznos szaklapocska. Nem mondhatjuk ezt a *Magyar Grafikáról*, amelynek hivatása volna főként a szedők szakismereteit bővíteni. *A magánérdeknek a közérdek fölé helyezése mindenkor megbosszulja magát* s egy nyomdászati szaklapnak ilyen szempontok szerinti szerkesztését nem menti az a körülmény sem, hogy gazdasági okok miatt a lap nem részesül a nyomdászság részéről olyan támogatásban, amilyen egy szaklap fennállásához multhatatlanul szükséges. Bizonyos az, hogy egy szaklap csak érdekelt körök hathatós felkarolása mellett tud létezni. Fokozottan áll ez a magyar szaklapra, amely mint hirde-

tési orgánum a mai külkereskedelmi politika légkörében úgyszólván teljesen elvesztette jelentőségét és ezzel azt a másik bázist, amely kiegészítője az olvasótáborképezte fundamentumnak.

Különben egyéni meggyőződése, hogy a magyar nyomdászok nem azért lettek hűtlenek a szakirodalomhoz, mert az igényeiket nem elégíti ki, vagy hogy nem volna meg bennük a tanulásra való hajlam. Ma azért nem olvasnak szaklapokat a nyomdászok, mert keresetükből nem tudják megszerezni még azok sem, akiknek eminens érdekük szellemi képességeiket frissen tartani.

Egészen másként áll *a szaktanfolyamokon való továbbképzés* dolga. Hogy tanfolyamaink nem tökéletesek, azt tudjuk, de a fenntartó Segélyzőegyesületnek nem áll módjában az egyébként is nagy áldozatokat még inkább fokozni. Ettől eltekintve, azt is el kell ismerni, hogy a tanfolyamok látogatottsága sem kielégítő. Sokkal több hallgatót tudnánk továbbképzésben részesíteni, mint amennyi ma ennek szükségét érzi. A tanfolyamokon tanulni: *semmiféle anyagi megterheléssel nem jár*, s nagyon sokan vannak, akik rászorulnak ismereteik bővítésére és még sem tudják magukat rászánni a tanulásra. *Mi ennek az oka?* Ezt az okot semmiesetre se keressük a tanfolyamokon, mert ezt csak kint találhatjuk meg az életben. Fel kell vetnem szakkulturális életünk legsúlyosabb kérdését: *érdemes ma tanulni?* Nem kívánom olvasóink türelmét megélhetési és munkabérekérdések feszegetésével igénybevenni, hiszen ezek elintézésére e sorok semmiféle befolyást nem gyakorolhatnak. De rá kell mutatnom mégis bizonyos jelenségekre, amelyek indokoltá teszik a kérdés felvetését azzal kapcsolatban, hogy a magyar nyomdaipar nivójának süllyedésében milyen része van a szakképzettségbeli fogyatéknak?

Az üzembeli és az iskolai oktatás — jól tudjuk — senkit sem avat mesterré. Mindkét helyen csak az alapismereteket tudjuk megszerezni, amelyeket azután önképzés útján kell kiegészíteni, vagy hajlamunk, különleges képességeinknek megfelelően speciális irányba fejleszteni. Ez a továbbképzés az alapja először annak, hogy aki többet tud, az jobb szakerő lévén, *jogot formálhat magasabb munkabérre*, másodszor pedig alapja annak, hogy az üzem, amelyik ilyen magasabb képzettségű alkalmazottakat foglalkoztat, *az átlagnál jobb minőségű munkák termelésére is képes*, amiben tehát valóban benne van az egyik biztosítéka a magasabb színvonalnak. Ezzel szemben pedig mit tapasztalhatunk a gyakorlatban? Elsősorban azt, hogy *a magasabb szakképzettséget nálunk egyáltalán nem méltányolják*, legalább is nem olyan mértékben, amilyen alkalmas volna az ambíció foko-

zására. Másodsorban pedig azt kell leszögeznünk, hogy a régebbi időkben magasabb munkabért elért *jó szakerőket* — kivált az akcicensszedők jó részét — *ma mind ott látjuk a munkanélküliek nagy táborában, vagy pedig számukra teljesen szokatlan munkakörben.* Ilyen szomorú jelenségeket — Magyarországot és Romániát kivéve — *sehol Európában nem tapasztalhatunk.* Nagyon elszomorító dolog, de tény, hogy nálunk a minimumnál akárcsak 2—3 pengővel magasabb díjazás is, *valóságos Damokles-kardja* az illető feje felett, mert ha az üzemben „leépítésre” kerül a sor, egészen bizonyos, hogy nem a magasabb tudású, *tehát a munka szélesebb területén használható munkaerőt tartják meg,* hanem az alacsonyabb fizetéssel bírót. Tudunk eseteket, hogy egy üzem elbocsátotta akcicensszedőjét, mert azt pótolni vélte a faktorral, aki anno dazumal — harminc-negyven évvel ezelőtt kitűnő akcicensszedő volt; tudunk esetet, hogy egy másik nagy üzem kicserélte faktorát olyanra, aki a korábban menesztett mesterszedő munkakörét is betölti, amellet szedni és töm-öntvényeket adjusztálni is hajlandó; tudunk egy harmadik üzembről, amelyik hirdetés útján keresett elsőrangú mesterszedőt, vagy tipografizálni tudó grafikusművészt és mert mindkét fajtabeli ajánlatokban válogathatott, természetesen egy fiatal grafikusművésznőt választott havi 120 pengő fizetéssel; tudunk egy negyedik üzembről, amely elsőrendű mesterszedőt és rajzolókat kért a munkaközvetítőtől s amikor ilyen megneveztek, őszintén bevallotta, hogy ezt nem tudja megfizetni, ne is küldjék, mert legfeljebb 3 pengővel fizethet többet a minimumnál... És így folytathatnám tovább az olyan esetek felsorolását, amelyek közszájon forognak és amelyekről tudomással bírnak azok a kollégáim is, *akik érzik szakképzettségbeli fogyatékságaikat, érzik, hogy ezeket pótolni kellene, de — úgy gondolják — „érdemes tanulni csak azért, hogy első legyek, akit leépítenek...?”* Ezek a köztudomású esetek cseppet sem alkalmasak arra, hogy a szaktársakban a tanulás vágyát felcsigázzák, ellenkezőleg, ezek csak mindenféle jószándék lefékezését idézhetik elő. A szaktanfolyamok apostoli lelkületű vezetője az előadókkal egyetemben hiába küzd a halfelfogás ellen. Hiába hirdetik hétről hétre, hogy a tanulás nemcsak egyéni érdeke egyeseknek, hanem *szervezeti kötelesség* is, az eredmény éppenséggel nem kielégítő. A tanfolyamok hajdani nagy hallgatólétszáma végzetesen lemorzsolódott, s csupán az a vígasztaló, hogy akik ma mégis továbbképzésre szánják fejüket: azok lelkiismeretesen végig is járják a tanévet és tanulnak egy *szébb jövő reményében*...

Ha már most közelebbről vizsgáljuk meg a magyar nyomtatóipar színvonalának süllyedését és ennek okait, semmiesetre sem állapíthatjuk meg azt, hogy e kellemetlen jelenség előidézésében a szaktudás sekélyes volta valami nagy szerepet játszana. Sokkal közelebb járunk az igazsághoz, ha a lecsúszás okait a gazdasági válságból folyó pénztelenségben, a nyomtatványmegrendeléskor tanusított túlzott takarékoskodásban, főként pedig a megrendelők ízlésének leromlásában találhatjuk fel s így az orvoslás módjait is elsősorban ezeken a területeken kell keresnünk.

Ezt a felfogást támasztja alá különben Markovits igazgató úr is, amikor a nyomtatványfogyasztók ízlésének feljavítását elsőrendű szakmai érdeknek minősítve, *ez irányban ad és vár javaslatokat.*

Megvallom őszintén, hogy az egy-egy esztendőben a nyomdákban kikerülő szép és kvalitásos nyomtatványok jutalmazását célravezetőnek nem találom. Nehéz is volna ezt lebonyolítani. Megrendelőket áldozatkészségre buzdítani egy-egy reménybeli jutalomdíj segítségével: semmiesetre sem olyan eredményes, mintha ezt a propagandát a magunk hatáskörében bonyolítjuk le olyan módon, amely nem agresszív, nem tolakodó s mégis célhoz vezet. A mód, amit alább ajánlani fogok, talán rövid időn belül nem hozza meg gyümölcsét, de kitartóan folytatva minden körülmények között eredményes lehet. Ehelyütt egy egyszerű s aránylag nem nagy anyagi áldozatokat igénylő módját akarom közölni annak, miként volna lehetséges a nyomtatványfogyasztók érdeklődését a kvalitásos sajtótermékek — nevezetesen a kereskedelmi nyomtatványok — iránt felkelteni *a gyakorlati nyomtatványkészítés terén kívül.*

Etekintetben meglehetősen gazdag tapasztalataimra és megfigyeléseimre utalhatok, mint olyanokra, amelyek a gondolat felvetését indokolttá tették.

A régi Szakkör idejében, újabban pedig a Segélyzőegyesület tanfolyamainak keretében nagyon sok kiállítást rendeztem *a vidéki városokban.* E kiállításoknak kettős célja volt: *fejleszteni a szaktársak szaktudását, bővíteni ismeretkörüket és főként ízlésüket,* másfelől pedig *nívós és modern nyomtatványok kiállításával a nyomtatványfogyasztók ízlését is a nyomdaipar szempontjából helyesebb és kedvezőbb mederbe terelni s őket a kvalitásos nyomtatvány lényegével és ennek üzleti szempontból való előnyeivel megismertetni.*

E kiállítások nyomán a *legtöbb esetben* azt kellett tapasztalnom, hogy ezt a célt mindkét irányban el is értük. Olyan városokban, ahol kellő propagandával és a hivatalos faktorok bevonásával *kiállí-*

tásunknak nagyobb közgazdasági jelentőséget is sikerült biztosítanunk, ott a nyomtatványtermelés nivója a kiállítást követő időben észrevehetően, gyakran: nagy mértékben megjavult. (Miskolc, Debrecen.) Ahol a kiállítás jelentősége csupán a nyomdászatra jelentett valamit, vagyis ahol a kiállítás anyagát úgyszólván csak a családi körben mutattuk be, ott a nivójavulás lényegesen kisebbségre maradt, egyszerűen azért, mert a nyomtatványtermelésben érdekelt másik félnek: a megrendelőnek az ízlését — miután a kiállításnak nem volt nyilvánossága — jótékonyan nem befolyásolhattuk.

Ezzel körülbelül el is árultam, milyen úton-módon lehet a nyomtatványfogyasztók ízlését iparunk nivója szempontjából jelentékenyen javítani. Az ilyen nyomtatványkiállításoknak azonban csak a vidéken van meg a kellő eredménye, mert ott ilyen, olcsó pénzen, de nagy gonddal megszervezett kiállítás is *eseményszámba megy*, amit meg szoktak nézni a kereskedők, iparosok, kíváltként tudják, hogy annak megnyitására *ott lesznek a vármegye, a város és egyéb hatóságok vezetői is*, akikkel való többé-kevésbé szoros kapcsolatukat nagyobb nyilvánosság előtt dokumentálhatják, hogy ne mondjam: fitogtathatják. Ne tessék ezen mosolyogni, példákkal bizonyíthatnám, hogy ez valóban így van, hogy azt a kiállítást, amelynek megnyitására a város polgármesterét is felkértük és ezt kellően ki is kürtöltük a helyi sajtóban, a kereskedők, iparosok és intellektüelek tömegei nézték meg, igen nagy érdeklődést tanúsítván a nyomtatványkészítés fortélyai iránt. Ha azonban ilyenfajta rendezést bármely okból elmulasztottunk, úgy a kiállítás iránti érdeklődés éppen csak a szakmabeliekre és ezeknek baráti körére korlátozódott.

Tehát: *a nyomtatványfogyasztók ízlését kiállítások útján kell igyekeznünk megfelelőbb nivóra emelni.* Vidéki városokban — amint az előbb mondottakból kivehető — ez nem ütközik nehézségekbe, de a fővárosban e mód csak nehezen volna megvalósítható, amit bizonyíthatnék azzal, hogy már nem egy ízben rendeztünk nagyobb nyilvánosság részére nyomtatványkiállításokat, anélkül, hogy azok iránt a bibliofileken kívül a kereskedelmi és ipari körök érdeklődését is sikerült volna felkeltenünk. Nem hinném, hogy ilyesmit célzó jövőbeni igyekezetünk eredményesebb lehetne. És mégis azt kell vallanom, hogy a nyomtatványfogyasztók ízlésének befolyásolását csakis ilyen kiállítások útján lehet és kell megkísérelnünk.

Elgondolásom — mely nem új és benne van a Segélyzőegyesület zátonyrajutott szakkulturális osztályának programjában is — a következő: *a kvalitásos nyomtatványok nagyobb tömegét kell egybegyűj-*

teni és ezeket kellően adjusztálva, keretekbe foglalva el kell helyezni minden olyan nyilvános helyiségben, amelyben a nyomtatványfogyasztók: különösen iparosok és kereskedők nagyobb számmal és gyakrabban megfordulnak, illetve huzamosabb ideig tartózkodnak. Ilyen nyilvános helyiségek: a kereskedelmi és ipari egyesületek, ipar-testületek, kaszinók, asztaltársaságok. Ezeket a keretekbe foglalt tablókat azután havonként, esetleg kéthetenként újjal kellene felváltogatni, vándorgyűjtemények körforgásának mintájára, úgyhogy teljes felfrissítésükre csak évenként egyszer kerülne a sor. Természetes, hogy ebből a propagandából teljesen ki kell küszöbölni minden olyan sajtóterméket, amely egyik vagy másik nyomda reklámozására volna alkalmas. Nyomdák saját nyomtatványait nem szabadna ezek közé sórozni, sőt az egyes nyomtatványok impresszumait is le kellene ragasztani. Ezzel szemben el lehetne látni a tablókat jó és jobb nyomtatványok rendelkezésére serkentő jelmondatokkal stb. és szó lehetne arról is, hogy egy-egy nyomtatvány alatt a tájékoztató árakat is feltüntetnők, sőt odáig is elmennék, hogy egy-egy negatív példa mellé egy jó példát helyeznék és a kettő közötti különbséget minden vonatkozásban kihangsúlyoznám. Ilyen akciónak keretében még a szennyverseny, a bérszabályközösségen kívül álló „műintézetek“ és a nyomtatványközvetítők elleni küzdelemnek is lehetne helyet szorítani. Ki lehetne terjeszteni ezt az akciót a jó hirdetésekre is, amikor valóban szembe kellene helyezni a jó és eredményes hirdetéseket a rossz és céltalan hirdetési példákkal.

Meggyőződésem, hogy egy ilyen aránylag kis áldozatot igénylő propagandával kellő befolyást gyakorolhatunk a nyomtatványfogyasztók ízlésére, de ezen túlmenően igen hatásos akciót bonyolíthatnánk le a nyomtatvány kereskedelmi szempontból való nagy fontosságának a köztudatba való átplántálása érdekében is.

A kereskedelmi és reklámnyomtatványok fontosságának propagálása a fentebb leírt akcióval kapcsolatban minden bizonnyal meghozná a maga gyümölcseit. Külföldön egyes nagyobb nyomdavállalatok rendszeres és sorozatos akciókat bonyolítanak le oly célból, hogy a nyomtatvány közgazdasági jelentőségét a fogyasztók széles rétegeivel megismertessék. Igénybe veszik e célra a kiadásukban megjelenő lapokat, de még inkább azt a módszert, hogy reklámnyomtatványsorozatokat sűrűn ismétlődően küldözgetnek szét. Ezen akcióik mindenkor meghozzák a kívánatos eredményt, amit sejthetünk azokból a német nyomtatványgyűjteményekből, amelyeknek szépségében nem győzünk eléggé gyönyörködni. A nyomdák ilyen tevékenysége

bizony áldozatokkal jár, amiket meg is lehetne takarítani, ha mind-egyik nyomdatulajdonos úgy gondolkodna, mint nálunk sokan teszik, hogy „miért én propagáljam a szép nyomtatvány fontosságát, amikor semmi biztosítékom sincs arra, hogy az én körleveleim alapján felajzott igényekkel éppen én hozzám fog fordulni a nyomtatvány-fogyasztó és nem a konkurrenséhez...” Valami igazság van ebben a felfogásban is, hiszen tényleg nem bizonyos az, hogy az a fogyasztó, aki az *A* cég körlevelének hatása alatt belátja a nívós nyomtatvány készítésének szükségét, valóban az *A* céghez fog fordulni rendelésével és nem a *B* nyomdához, amelyiknek viszont eszeágában sem volt ilyen propagandára költeni.

Ez esetben azonban le kell szögezni azt a valóságot, hogy az ilyen egyéni akcióknak ha nem is százszázalékos az eredményük az áldozatokra hajlandó üzem részére, de mindenesetre hasznosak általános szempontból, ami viszont *közös érdeke minden nyomdának*, miután mégsem lehet közömbös a nívó általános irányú javítása.

Itt ismét utalok a bevezetésben felsorolt magyar nyomdákra, amelyek annakidején horribilis áldozatokat hoztak a nyomtatvány fontosságának megismertetésére és a nívó feljavítására. Ezek a cégek nagyon is tudatában voltak annak, hogy a plakátjaik, körleveleik és különböző reklámnyomtatványaik nemcsak saját malmukra fogják hajtani a megrendelések áradatát, jut abból a konkurrenciának is, de mégis meghozták az áldozatot, mert úgy gondolták, sőt úgy tudták, hogy ennek az akciónak *a javát mégis csak ők fogják learatni*.

Igaz, hogy a mai viszonyokat nem lehet a békebeli állapotokkal összevetni és ha ma a viszonyok valóban arra kényszerítik is a nyomdákat, hogy az ily öncélú akciókat korlátozzák, *magát az eszmét mégsem szabad teljesen félrelökni*. A Főnökegyesület néhány évvel ezelőtt egy *közös propagandát célzó körlevél kiadását határozta el* és így akarta a nyomtatványok szükségének érzetét a megrendelőkben felkelteni. Az e célra kiírt pályázat elég szép eredménnyel járt, de a propaganda megvalósítása, nem tudom mi okból, elmaradt. *Ma sem tudnék mást ajánlani*, minthogy ezt a propagandát a legközelebbi, legkedvezőbb alkalommal valóban le kell bonyolítani és pedig *olyan alapossággal*, hogy annak eredménye is legyen.

Ezen túlmenően azonban foglalkozni kell még egyéb szakmafejlesztési kérdésekkel is, amelyekről a nívó feljavítása remélhető. Elsősorban *a szakmunkások annyira hiányolt szakképességének a fokozása jöhet szóba*.

Szakmai képességek dolgában általában két csoportra osztható a

szakmunkások serege. Az egyik csoportba sorolhatjuk azokat, akiknek *figyelemreméltó képességei felől kétségünk nem lehet* s akik ma — ha kondícióban vannak — *szeretnének és tudnának is szépet alkotni*. A másik csoportba sorolhatók azok a szakmunkások, akik eddigi munkakörüknek megfelelően a táblázatos és könyv- meg ujság-szedés területén működnek és a gyakorlatnak megfelelően csak ritkán jutnak abba a helyzetbe, hogy úgynevezett kvalitásos nyomtatványok előállításán közreműködjanak. Ez a csoport a nívó szempontjából majdnem egészen kiesik a szakmafejlesztés kérdésének köréből és ennél a csoportnál legfeljebb annyiban lehet szó továbbképzésről, illetve korszerű átképzésről, amennyire szó lehet a lap- és könyvszedés korszerű átalakulásáról is.

Az első csoportba tartozó szakerőktől — tehát önállóan tervező és dolgozó akcidenssszedőktől — általában azt a visszatérő panaszt hallhatjuk, hogy hiábavaló minden igyekezetük: hiába fejlesztették ízlésüket, hiába tanulmányozták a ma kultivált egyszerű tipográfia fortélyait, hiába hoztak ebbeli tudásuk és ízlésük fokozásáért áldozatokat: *a felsőbbség hatalmi szóval egyszerűen keresztezi munkálkodásukat*. Példákat tudnék felhozni, ha ez következményekkel nem járna az illetőkre, hogy igen ízléses, egyszerű, elementáris tipográfákat tettek tönkre faktorok, főnökök és igazgatók — tisztelet a kevés kivételnek —, mert a maguk ízlését és néha szaktudását magasabbra taksálták, mint amilyen volt azé a szegény kollégámé, aki napokat és éjszakákat szentelt arra, hogy a modern tipográfia rejtelmeibe beférkőzzön és ízlését külföldi nívóra pallérozza. Láttam körlevelet, amelynek csodálatosan finom érzékkel megkonstruált felépítését fejetetejére állította a művezető, mondván: „ez is művészet? Ilyesmit minden számolószedő tud szedni, ehhez nekem nem kell akcidenssszedő; az akcidenssszedés művészet és ezen a területen művészt kell produkálni...” És az elegáns sorkiképzésű körlevélből kikerült minden sorközötti beosztás, lett belőle egy „blokk-szedés”, amelyet megkoronáztak olyan vignettával, amelyért valószínűleg az a betűöntőde is szégyenli magát, amelyikből ez a szörnyűség kikerült. A felsőbb vélemény azonban erről a munkáról az volt, hogy „így már művészi, így mutat valamit...”

Már korábban is megemlítettem volt, hogy e témával kapcsolatban kellemetlen megállapításokat nem lehet elkerülni. Most is le kell szögezmem, hogy nekünk, magyar akcidenssszedőknek, igen nagy bajunk, hogy a felsőbb nyomdai vezetésben résztvevő urak jórészt nagyon is ráférne egy kis ízlésnemesítő átképzés. *A nyomdaipar*

nem olyan művészet, amely elbírná azt a luxust, hogy egy korszerűen képzett akcidensszedő munkájáról bárki is bírálatot mondjon azon az alapon, hogy 30—40 évvel ezelőtt „én elsőrendű mesterszedő voltam és a millenniumkor még Ferenc Jóska is megcsodálta a kiállításon kiállított munkámat“. Az ilyen felfogást végre is ki kell irtani a nyomdászág gondolatvilágából, mert az ily nagymultú érdemek a nyomdaiparban senkit sem predestinálnak arra, hogy döntő — helyesebben rontó — beavatkozást gyakoroljon a *ma akcidensszedőjének okszerű és időszzerű munkálkodására.*

Nehogy azonban félreértés legyen a dologból, meg kell jegyeznem, hogy a nyomdavezetők igen gyakran a megrendelők kívánságára „kénytelenek“ felforgatni a legjobb szedésalkotásokat. Ezt a körülményt azonban nem sorolom a mentőkörülmények sorába, mert elvégre a nyomdásznak még a fizető megrendelővel szemben is kell annyira gerincesnek lennie, hogy a jó munka meggondolatlan elrontását meg tudja gátolni, már csak presztízssokokból is, no meg abból a nem utolsó szempontból, hogy az elrontott konstrukciójú munkán az ő impresszuma ragyog s nem a konkurensé...

A fenti panaszok pertraktálása távolról sem jelentheti azt, hogy a magam részéről minden akcidensszedőt csálhatatlannak tartanék, akinek minden munkáját ellenvetés nélkül el kellene fogadni. Bizonyára vannak elegenden, akik még nagyon is rászorulnak a továbbképzésre, de viszont ezek egyrésznél áll a korábbi megállapítás, hogy *az anyagi szűkmarkúság, meg a fentihez hasonló kritikai elbánás a tanulnivágyást meglehetősen lehűti s az ambíciót elsorvasztja.*

Mint érdekes jelenséget kell közölnöm ama megfigyelésemet, amely a legfiatalabb nyomdászgeneráció: a tanonciskola padjait csak a közelmúltban elhagyott ifjú szedők akcidensszedői képességeire vonatkozik. Ezek a megfigyelések teljes mértékben alátámasztják *Novák László* kollégám cikkében olvasható ama vélekedést, hogy a tanonciskolának nem lehet feladata divatnak alávetett „szedésstílusokat“ tanítani. A tanonciskolából kikerülő ifjak egyrésze egyszerűen elkerüli a továbbképző tanfolyamokat, nyíltan vallván azt a felfogást, hogy *az iskolában „tökéletes akcidensszedővé“ képezték ki őket* — amit azonban munkáik alapján sehogy sem lehet helybenhagyni, nemcsak azért, mert az iskola nem rendelkezik olyan tanerőkkel, akik gyakorlati képzettségüknel és multbeli munkálkodásuknál fogva predestinálva volnának a tipográfia alapismereteinek tanítására, és az oknál fogva sem, mert az iskolapadoktól a „tökéletes akcidensszedőig“ sokkal hosszabb az út, mint amilyen rövid pl ugyanezen

iskola nebulópadjai és az ezek előtt emelkedő tanári katedra közötti néhány lépés . . . Még szerencse, hogy az ifjaknak csak kis töredéke képzelettel magát kész akcidensszedőnek, aki most már égre törő vágyainak kielégítését valamelyik magán grafikusiskolában keresi, a legtöbbször céltalanul. A nagyobbik rész nem idegenkedik a továbbképzéstől s előadásainkat szorgalmasan látogatja s aránylag könnyű szívvel s megértő gyakorlatiassággal veti el azokat a sallangokat, amelyek sehogy sem illenek az időszerű és gyakorlati tipográfiához. E ponton tehát a tanonciskola és a továbbképzés közötti, — mondhatnám — az elméleti tudás és a gyakorlati tapasztalat közötti nagy különbség ütközik ki, amit semmiképp sem enyhít az a tény sem, hogy végeredményben a továbbképzés hasznát is látja a tanonciskolai alapoktatásnak, amely megkönnyíti az ifjak egyrészének a szakismeretek magasabb régióiba való bevezetését. Mindenesetre üdvös volna, ha a tanoncok iskolai képzése és a kora segédkori továbbképzése között elengedhetetlenül szükséges összhang valamiképp létrejöhetne.

Különleges magyar jelenség, hogy míg az akcidensszedőkkel szemben a nyomdai vezetők jórésze a legbántóbb és legigazságtalanabb kritikától sem riad vissza, addig a nálunk túlságosan elszaporodott, elismert vagy csak úgynevezett grafikusművészek szellemi és művészi termékeivel szemben nemcsak elnéző tud lenni, hanem anyagi veszteséget is vállal a technikai megvalósítás bonyolultságából folyólag. Számos példával illusztrálhatnám, hogy egyes nyomdák grafikus művészekről technikai felülbírálat nélkül fogadtak el olyan „szedésterveket“, amelyekhez hasonlókat egyszerű akcidensszedők ahogy is merészeltek volna bemutatni, attól tartván, hogy „művészetükért“ nyomban megkapják a felmondás selyemzsinórját.

Szakmafejlesztési kérdések sorában igen előkelő helyet foglal el a grafikusművészek iparunkba való váratlanul erős betörése. Ez is olyan kérdés, amely mellett nem lehet szó nélkül elmenni, egyszerű ipari érdekből sem. És itt ne hivatkozzon senki se német példákra, arra, hogy ott polgárjogot nyert a grafikusművészek foglalkoztatása nyomdai üzemekben. Ott ez rendben is van, mert Németországban a grafikusművészek, bármelyik iskolában is nyerték kiképzésüket, alapos és komoly tipográfiai kiképzésben részesülnek. De nálunk? Tucatnál is kevesebb azoknak a grafikusoknak a száma, akik tökéletesen tisztában vannak a tipográfia csínja-bínjával. A magyar grafikusképző intézmények nem is alkalmasak arra, hogy tipográfiai kiképzést nyújthassanak, mert ehhez sem felszerelésük, sem tanerőik nincsenek. Addig tehát, amíg e tekintetben kedvezőbb helyzet nem áll

elő, amíg a grafikusművészek túlnyomó része csak felületesen ismeri a nyomdászat alapműveleteit, addig maguknak a nyomdáknak kellene inváziójukkal szemben mereven elzárkózni, már csak a maguk érdekében is. Tudnék igen szép példákra hivatkozni, amelyeknek látszólagos egyszerű tipográfiája olyan költséges szedést jelentett a valóságban, hogy azt az előzetes árajánlat után — a technikai hozzáértés és kalkulálás nagyobb dicsőségére — már nem volt lehetséges áthárítani a rendelőre.

Ha már előkelő idegenek inváziójáról beszélünk, szót lehetne kockáztatni a nem nyomdász „nyomdavezetőkről“ is, akik a csatolt és nem csatolt ipari meg pénzügyi területekről csöppentek olyan szakmai ismereteket igénylő pozíciókba, amelyeneket pl Németországban *csak a mestervizsga és sokévi technikai praktizálás után foglalhatnak el a — nyomdászok*. Ezt a kérdést azonban alighanem kárbavesztett fáradság volna feszegetni...

*

Összefoglalva az elmondottakat, azt hiszem, röviden így lehetne komprimálni a szakmafejlesztéssel kapcsolatos kérdések velejét: *az ipar generális irányításában az abszolút szakszerűségnek kell érvényesülni úgy kereskedelmi, mint technikai vonatkozásban, mert a nyomdaipar a nyomdászoké!*

A „racionalizált mesterség“

A mai divatos idő a mi mesterségünket is kikezdte és azt racionalizálta. Hogy ez mekkora változást okozott előnyére vagy hátrányára ennek az iparnak, elmondok róla egyet-mást.

Régen, ha valaki nyomdászinasnak ment, az annyit jelentett, hogy kedve is volt hozzá. Egy kis lenézésben volt ugyan része, de mert az első percben átérezve elhatározásának önállóságát, megszerette ezt a mesterséget, a gúnyolódókkal pedig mitsem törődve iparkodott alkalmazkodni az új helyzethez. Szabad ideje nem volt nagyon sok a munkaidőn túl, mert számára nem lévén meghatározva a munkaidő, annyit dolgozhatott, amennyit csak elbirt. A szülők, többnyire egyszerű, szegény emberek, csodálkozva figyelték gyermekük lelki fejlődését, amit onnan vettek észre, hogy az új inas ismeretköre napról napra bővült.

Ma, ha jó összeköttetése van a szülőnek és talál egy „műintézetet“, ahol fia a nyomdászmesterséget megtanulhatja, nem mulasztja el már az első kérdések között afelől érdeklődni, hogy mennyi lesz a fia fizetése és hány órát fog naponta dolgozni. Bevallja őszintén, hogy fiának még nincs nagy kedve mesterséget tanulni, de majd megszereti, hiszen kezdettől fogva fizetést kap és ami a fő: munkaideje is rövid. Munkaidején túl szabad s így kedvteléseinek is eleget

tehet. Hogy felszabadulása után mi lesz vele, azzal egyelőre szü-
lője se törődik, mert az még nagyon messze van.

Régen az inasgyereket felszabadulása után természetesen szívesen
tartották vissza, mert a nyomdában tökéletes helyismerettel bírt,
tisztelte idősebb munkatársait, akik mesterségbeli előrehaladásában
készséggel álltak rendelkezésére, magaviseletével pedig példaadó
volt.

Ma az ifjú, tanulóéveinek kínos elszenvedése után belép a szakmun-
kások egyenrangúságába, továbbképzésre ritkán gondol, az időseb-
bek tanácsát csak fenntartással fogadja; kondíciója egy esztendőre
biztosítva van; nincs tehát akadálya, hogy, saját belátása szerint,
a kor szellemének megfelelően gyarapítsa ismereteit a politika, a
szórakozás és főleg a sport körül csoportosuló, a nyomdászmaster-
séget kiegészítő oldalágakban.

Régen a fiatal nyomdászsegéd szakmájának minden ágazatát sietett,
idejéhez képest, elsajátítani. A magyar nyelv irodalmi és nyelvtani
tökéletes ismerete mellett legalább egy idegen nyelvet tanult meg.
Ezenkívül képezte magát a nyomdászatban lépten-nyomon előfor-
duló latin, görög, héber, esetleg matematikai és fizikai munkák
helyes szedésében. Próbált táblázatot beosztani, címlapot összeállí-
tani; olvasott kéziratot, sokszor az is megtörtént, hogy a kéziratot
hazavitte, otthon próbált megbirkózni vele, s ha fáradozását siker
koronázta, arról másnap beszámolt, örömmel közölte érdeklődő tár-
saival észleleteit. Így a munka könnyebben ment, az idő munkaköz-
ben repült s nem únta agyon magát az előtte fekvő, számára értel-
metlen kézirat miatt; mindegy volt, hogy milyen természetű munka
jutott a számára, hiszen mindegyiket egyaránt ismerte és mert sze-
retettel végezte, tanult is belőle. Leselkedett a géptermi munkák
felé. Vitába bocsátkozott a gépmester szaktársaival és próbálta
őket megérteni. Nem hagyta nyugton a betűöntés, a könyvkötészet
és sok minden egyéb sem.

Ma idegességgel járó sóhajtság minden munkaváltozásnál. Lótás-
futás a korrektorokhoz. Nincs előzetes áttekintési alap. Minden
mozdulaton ott a nyoma a napi gondok nyomasztó súlyának. Ha
szombaton nem mondanak fel, úgy még három hétig tart a kondí-
ció! Ez régen is így volt, de ma ennek sokkal súlyosabb jelentősége
van.

Régen a mesterségét szerető szedő könyvtárakba járt, kereste a
nagyvilág folyóiratait, talált benne böngésznivalót úgy alaki, mint
tartalmi szempontból. Híres emberek életrajzait boncolgatta, tör-

ténelmi részleteket figyelt, a számára érdekes adatokat sokszor fel is jegyezte. Igyekezett az abszolút szépet és jót felismerni, ezáltal művelte magát s így fokozta önbizalmát. Örömmel járt különböző ismeretterjesztő előadásokra, mert már azokat ezekután meg is értette.

Ma mindez alig érdekli a nyomdászt, ehhez már nincs semmi kedve, nem olyan a környezete és sok a baja! Túlműveltnek érzi magát s mint valami meg nem értett nagyság, valamilyen elvont túlvilági szellemiség, minden iránt indolens, ami nem szemhízlaló, nem sport, vagy ami nem nyújt vagy nem ígér közvetlen kellemest. Pedig ha ezt a nemtörődömségét komolyirányú érdeklődéssel cserélné fel és az általános, kötelező műveltségen kívül is kiegészítené önmagát, megtalálná a helyes középutat és komoly szakképzett munkás létére talán nem cserélné annyi kondíciót. Ilyen felkészültség mellett kevesbedne azok száma, akik mesterségüket egy életen át sem képesek elsajátítani, terhükre vannak önmaguknak, a szervezetüknek és a munkaadónak egyaránt.

Régen a munkaidő 10—12 óra volt, folyt is a harc a „nyolc óra munka, nyolc óra szórakozás és nyolc óra alvásért“ éjjel-nappal.

Ma 6 óra a munkaidő, de mintha már ez is sok volna. Nehéz a munkaidő végét kívárni, a jól végzett munka örömteli érzése a mai gondterhes időkben nem hevítheti a munkahelyükről sietve távozókat. *Régen* rabszolga volt a nyomdász, de a viatikumkönyv segítségével beutazta az egész világot és mindenütt szívesen látott vendég volt. Minden külföldi nagyvárosban megragadt egy-egy magyar nyomdász, mestersége és nemzete dicsőségére. Ha pedig világjárásából hazajött, nem győzte tapasztalatainak értékesítését. Idézem Schwarz Ede Illés szaktárs nyomdászsaága ötvenéves jubileuma alkalmából kiadott életrajzát:

„Schwarz Ede Illés 1868 ápr. 11-én Budapesten született. Iskolái elvégzése után, 1881 július 18-án mint szedőtanoncot a Franklin-Társulat nyomdájába szerződttették, ahol felszabadulása után még négy évig maradt. Már mint fiatal szedő főképpen török, görög stb. nyelvű munkák szedésével foglalkozott. Szakmai képességeinek tökéletesítése végett csakhamar vándorútra kelt. Bejárta Morvaországot, Sziléziát, Poroszországot, Dániát és Bajorországot. Nürnbergben sikerült is állást kapnia. Dolgozott még ezenkívül Ausztria egyes nagy nyomdáiban. Külföldről hazatérve ismét a Franklin-Társulathoz került, de állását nemsokára otthagyva a MÁV jegynyomdájánál kapott alkalmazást, melyet három éven keresztül töltött be. Azután még a Hornyánszky-nyomdában dolgozott, ahonnan szakmabeli kiindulópontjára, a Franklin-Társulathoz került vissza, ahol immár egyfolytában való 38 évi munkálkodás után elérte nyomdai munkásságának ötvenedik fordulóját. — Az élet legtöbb területén ötvenéves munkásságról beszélni sem lehet. Leg-

több ember 65 éves korában már az enyészet küszöbén áll. A nyomdász ebben az életkorban, ötvenévi munkálkodás után éri el — ha a sors kegye megadja neki — élete tetőpontját. Aki a hányt-vetett munkássorson keresztül idáig el tudott jutni, az bizonyosságát adta életerejének, lelki emelkedettségének. Az méltán megérdemli embertársai becsülését és szeretetét...

Ma szabadok vagyunk, de vidéki nyomdászra nem kerül sor Budapestén és viszont, arról nem is szólva, hogy csonka országunk határán túl határozottan nincs számunkra hely.

Régen „éhbérért” dolgozott a nyomdász, de megélt.

Ma finom mérlegek segítségével osztják számára az életet, hogy tévedések ne legyenek, de nyomorog.

Ide jutott a világ legszebb mestersége!

Előre látom ennek a nagymérvű változásnak, jobban mondva, egyirányú „amerikanizálódásnak” a következményeit: Nem lesz szükség tökéletes szakemberre, mert a többség nemtörődősége fogaskerék- és napszámos-viszonylatot teremt a nagy egyenlőség lobogója alatt, a mai racionalizált élet mellett.

Ha azonban tudatára ébredünk annak, hogy a nyomdászmesterségnek nagyobbik felét, amíg a világ — világ lesz, csak egész emberi tudással lehet végezni, akkor segítsen bennünket ez az erő és iparkodjunk ezt tökéletesen elsajátítani, hogy ne legyen Molnár Ferenc írónak ama mondásában igaza, amely szerint: „*senki sem kerül el a pokol tüzét, csak az egyik rövidebb, a másik hosszabb ideig kondicionál benne*”.

Ne legyen nekem igazam!

Állandóan nagy raktárt
tartunk a grafikai és papír-
ipari szakmákban hasz-
nálatos, világhírű már-
kájú gyárakból származó
gépekből. Az e szak-
mákban szükséges ösz-
szes anyagok a legkivá-
lőbb minőségben azon-
nal szállíthatjuk. Kő. és
könyvnyomdai, offset- és
mélynyomó festékek,
kencék stb. a legkitű-
nőbb minőségben, a leg-
olcsóbban szerezhetők
be cégünknel. Teljes
nyomda- és könyvkötő-
üzemi berendezéseket
vállal. Használt gépeket
vesz és javított állapotban
— jótállással — előnyös
feltételek mellett elad.

GÉP BETŰ FESTÉK

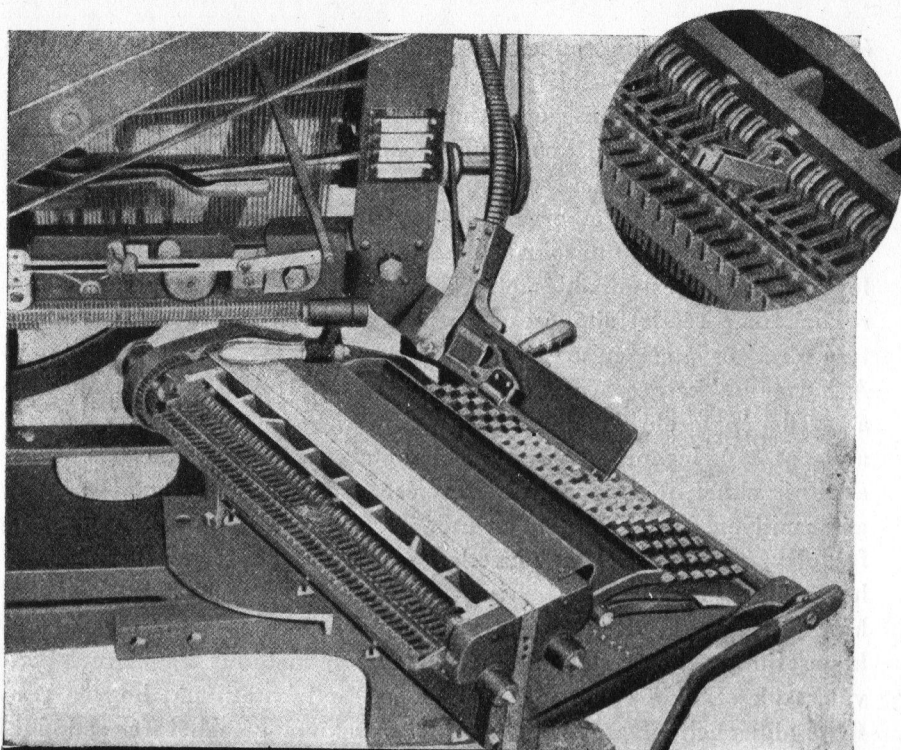
UNIVERSAL

GRAFIKAI SZAKÜZLET R. T.

Budapest, VIII, Rákóczi tér 2

Bejárat a Salétrom uccából

Telefon 34-8-12

G R O S Z E R N Ő

A vaskolléga fejlődése

Amikor a szedőgépek fejlődéséről kívánunk beszélni, mindenekelőtt tisztában kell lennünk azzal, hogy kit akarunk tájékoztatni a szedőgépek körül történt előrehaladásról. Mielőtt azonban ezzel tisztába jöhetnénk, szükségünk van arra, hogy valamilyen csoportosítást állítsunk fel. Így jutunk el azután arra a meglátásra, hogy három kategóriába sorozható ennek az anyagnak a feldolgozása.

Az első az — jelen esetben azonban erről szó sem lehet —, hogy olyanok számára adunk felvilágosítást a szedőgépről s annak az évtizedek folyamán bekövetkezett fejlődéséről, akik teljesen távol állanak a nyomdaipartól, akiknek idegen terület a nyomtatvány elkészítésének a folyamata, annak különböző fázisai (szedés, nyomás stb.) Ezek részére természetesen nem lehet aprólékos, részletekre kiterjedő tanulmánnyal szolgálni, hanem csak éppen nagy vonásokban

érintható a szedőgép rendeltetése, annak működése s az egymástól lényegesen eltérő típusok ismertetése. Amikor persze egy grafikai szakkönyv olvasóközönségét látjuk magunk előtt, magától értetődik, hogy nem az ilyen tájékozatlanokra gondolunk.

A második kategóriába sorozható ismertetés már a szakembernek szól. Annak a szakembernek, akinek nemcsak hogy fogalma van a különböző szedőgéptípusokról, de nagyjából ismeri is az azok között levő szerkezeti és működésbeli különbségeket. Ezeknek a szakembereknek már részletfejlődésekről, tehát nemcsak nagyszabású változtatásokról és átalakításokról lehet beszámolni.

A harmadik kategória már csak a közvetlenül érdekelt szakember, a szedőgépszerelő és a gépszedő számára képezhet ismeretbővítő anyagot. A legaprólékosabb mechanikai változtatások, egyes belső alkatrészeknek újakkal való kicserélése, szóval: minden, a gép lényegét semilyen formában sem érintő, de mégis változást jelentő újítás feldolgozása, ami csak a közvetlen szakembert érdekel, sorozható a harmadik csoportba.

Mármost az a kérdés, hogyha az első csoportba sorozott olvasót ki-kapcsoljuk, akkor a további két beszámoló-metódus közül melyiket válasszuk. Etekintetben megint csak azt kell kutatnunk, hogy e grafikai almanach olvasóközönsége mely szakmai rétegből fog adódni. Vitán felül áll, hogy a túlnyomó többség a második csoportba tartozik s csak egész kis hányada lesz a közvetlenül érdekelt szakember, a szedőgépszerelő és a gépszedő. Ez a megállapítás persze már meg is adja e beszámoló irányát.

Nagyon fontos szempont figyelembe venni azt, hogy amíg a második csoport szakembere részére írt ismertetést elejétől végig megérti és fel tudja használni a szerelő és a gépszedő is, addig ennek a megfordítottját nem lehetne határozottan állítani. De van még ezenkívül egy igen fontos szempont. Az utóbbi években ugyanis a szedőgép-technika területén újítás, javítás és változtatás tekintetében olyan bő termés volt, hogy egyrészt annak tökéletes összehordása szinte lehetetlen, másrészt pedig e grafikai almanach egész terjedelme is kevés lenne ahhoz, ha csak megközelítően is számot kívánnánk adni mindarról, ami a szedőgépek körül az utóbbi esztendőkből történt.

Az eddig elmondottak az ügy érdekében elmellőzhetetlenek voltak, nehogy bárki is az alábbiak olvasása közben arra a gondolatra jusson, hogy beszámolónk távolról sem öleli fel az anyagot, mert abból rengeteg sok újítás és változtatás hiányzik. A fentiekből most már világosan kitűnik, hogy ez nem felületesség volt, hanem tudatos el-

határozás. Talán lesz még alkalom részletesebb ismertetésre is a közvetlenül érdekelt szakember számára.

Ezek előrebocsátása után vegyük sorra a különböző szedőgéptípusokat.

Linotype

A Linotype szedőgépnél épúgy, mint majd alább az Intertype-nál is, az anyagot két részre kell osztani. Az egyik csoportban az utóbbi évek új modelljeit ismertetjük, a másikon pedig a fontosabb technikai újításokat és változtatásokat.

A Linotype szedőgép újdonságai (mint a legelterjedtebb gyártmányok ezen a területen) nem annyira ismeretlenek a szakemberek előtt, mint a többi szedőgépgyár készítményei. A Linotype-pal éppen széles körben való elterjedtsége miatt igen gyakran találkozunk szakirodalmunkban úgy a belföldön, mint a külföldön, azonban új modelljeinek és technikai újításainak száma olyan nagy, hogy mindig lehet valami olyasmiról számot adni, ami addig az általánosság előtt teljesen ismeretlen volt, vagy csak igen szűk körben ismert.

Így a gépépítés terén be kell számolnunk arról, hogy a Linotype-gyárnak is sikerült egy két fő- és két oldalmagazinos gépet felépíteni hasonlóan az Intertype-hez. Ügylátszik azonban, hogy a szedés sokoldalúvá- és változatossá tétele érdekében ezt a megoldást nem tartotta a legmegfelelőbbnek, mert egy modellen kívül tovább nem is igyekezett mindezt ideig ezt a fajta gépet fejleszteni. A gépnek minél kisebbnek és egyszerűbbnek kell lenni — a gépszerkesztés tekintetében kell hogy főelv legyen, s amint az egyéb Linotype-modellek erről tanuskodnak, ennek az elvnek a Linotype-gyár tökéletesen megfelelt. Pedig jóformán nem tett egyebet, mint hogy az oldalmagazin 34 betűjét hozzákapcsolta a főmagazinhoz, vagyis a gép billentyűzetét 34 betűvel megnagyobbította s ennek megfelelően a magazinokban is a 34 új betű befogadására szükséges csatornákat szerelt.

A gyár igen ötletesen „Zwei in Einer“ nevet adta ennek a gépnek, ami nemcsak a névben, de a valóságban is így van. Ez az új modell három magazinnal van ellátva s így látszólag kevésbé változatos szedések előállítására alkalmas, mint a két fő- és két oldalmagazinos gép, amely négy magazinból — kétbetűs írásokat feltételezve a két főmagazinban és egybetűseket a két oldalmagazinban — hatféle betűt önt. A helyzet azonban az, hogy ennél a megszállított Linotype-nál egy magazinból háromféle írás szedhető még akkor is,

375. Berlin-Cottbus-Görlitz und zurück.

1127	D	126	771	777	79	77	RBD. Halle	79	760	8	762	D	1127	153	77
790	10 ¹⁵	—	14 ⁴⁰	16 ²³	18 ¹⁵	20 ³⁰	ab Berlin Görl.B. an	W	9 ²⁰	10 ⁰⁰	—	15 ⁰¹	18 ⁵³	20 ¹⁰	23 ²⁴
714	10 ²⁷	—	14 ⁵⁴	16 ²⁹	18 ²⁷	20 ⁴⁵	Niederschwe. an	6 ¹⁸	* 9 ⁰⁷	9 ⁴⁸	—	14 ⁴⁶	18 ⁴³	20 ²⁷	23 ⁰⁹
743	10 ⁴⁰	—	15 ¹⁵	16 ³⁹	18 ⁵⁰	21 ¹⁸	an Königswuster- ab	6 ¹³	8 ⁴³	9 ²⁰	—	14 ²⁵	18 ⁰⁹	20 ³⁴	23 ²⁴
745	10 ⁵⁰	—	15 ¹⁷	16 ⁴⁰	18 ⁵¹	21 ²⁰	ab hausen 71 an	6 ¹¹	8 ⁴¹	9 ²⁴	—	14 ²⁴	18 ⁰⁷	20 ³²	S
755	—	—	15 ²⁰	16 ⁴³	18 ⁵⁰	21 ²⁸	Groß-Besten . . . ↑	6 ⁰³	8 ³³	—	—	—	17 ⁵⁸	20 ²⁴	—
819	—	—	15 ⁴⁸	17 ⁰⁰	19 ¹⁹	21 ⁵¹	Halbe	5 ⁴⁰	8 ¹²	—	—	—	17 ³⁵	20 ²¹	—
826	×	—	15 ⁵⁴	17 ⁰⁸	19 ²⁸	21 ⁵⁸	Oderin	5 ³¹	8 ⁰⁴	8	×	—	17 ²⁹	20 ¹⁴	—
844	—	—	16 ¹⁰	17 ²⁷	—	22 ¹⁷	Schönwalde . . .	5 ¹³	7 ⁴⁶	—	W	—	17 ¹⁰	20 ¹⁰	11 ²⁸
851	—	—	16 ²¹	17 ³⁴	—	22 ²⁴	Lubolz	5 ⁰⁶	7 ³⁸	—	W	—	17 ⁰¹	20 ¹⁸	T
859	11 ³⁸	14 ⁴¹	16 ³³	17 ⁴⁴	19 ⁴⁵	22 ³²	Lübben 380 . . .	4 ⁵⁸	7 ³⁰	8 ⁴⁴	12 ²⁰	13 ⁴⁵	16 ⁵³	21 ²⁰	0 ¹⁷
914	—	14 ⁵⁹	16 ⁴⁹	18 ⁰⁸	19 ⁵⁷	22 ⁴⁸	an Lübbenau 385 ab	4 ⁴⁸	7 ¹²	8 ³²	12 ⁰³	—	16 ²⁷	21 ⁰⁰	23 ⁵⁸
916	—	15 ⁰⁰	16 ⁵¹	18 ⁰⁸	19 ⁵⁸	22 ⁵⁰	ab Lübbenau . . an	4 ²⁰	7 ⁰⁹	8 ³¹	12 ⁰²	—	16 ²³	20 ⁵⁷	23 ⁴⁵
927	—	15 ¹⁴	17 ⁰²	18 ²⁰	20 ¹³	23 ⁰¹	Raddusch	4 ¹⁰	7 ⁰⁰	—	11 ⁵²	—	16 ¹³	20 ⁴⁸	23 ³⁴
935	—	15 ²⁴	17 ¹⁹	18 ³⁰	20 ¹³	23 ⁰⁹	Vetschau	4 ⁰²	6 ⁵²	8	11 ⁴⁴	—	16 ⁰¹	20 ⁴⁰	23 ²⁸
945	—	15 ³⁷	17 ²¹	18 ⁴²	20 ³¹	23 ²⁷	↓ Kolkwitz 410 . .	3 ⁴²	6 ³³	—	11 ²⁴	—	15 ⁴³	20 ³¹	23 ⁰⁵
959	12 ¹⁹	15 ⁵⁷	17 ³⁸	19 ⁰⁶	20 ³¹	23 ³⁵	an Cottbus * 370 ab	3 ³⁴	6 ²⁵	8 ⁰²	11 ¹⁶	13 ⁰⁰	15 ³⁴	20 ¹⁴	22 ⁵⁴
14 ⁰⁵	—	—	—	15 ³⁴	22 ⁴¹	—	an Breslau 470 . . ab	—	20 ³¹	—	—	—	10 ¹⁵	16 ⁰²	—
781	1127	D	126	777	79	77	RBD. Halle	760	87	8	762	D	1127	153	78
613	10 ¹⁹	12 ²⁹	16 ¹⁵	18 ¹⁰	—	20 ³⁷	ab Cottbus . . . an	5 ⁵⁸	6 ⁴⁸	7 ⁵²	10 ⁰¹	12 ⁵⁰	15 ³³	20 ⁰²	22 ⁰⁰
621	10 ²⁷	—	16 ²³	18 ¹⁹	—	—	Kieckebusch . . . ↑	5 ⁵⁰	6 ³⁹	—	9 ⁵⁵	—	15 ¹⁶	19 ⁵⁴	22 ⁰²
629	10 ³⁵	—	16 ³²	18 ²⁷	—	—	Neuhausen	5 ⁴²	6 ³¹	—	9 ⁵⁰	—	15 ⁰⁹	19 ⁴⁶	21 ⁵⁵
638	10 ⁵²	—	16 ⁵⁵	18 ⁴⁹	—	21 ⁰⁵	Spremberg	5 ²⁰	6 ¹³	—	9 ²⁷	—	14 ⁵³	19 ³¹	21 ³⁰
707	11 ¹²	—	17 ⁰⁸	19 ⁰⁴	—	—	Schleife	T	6 ⁰⁰	—	9 ¹²	—	14 ⁴⁰	19 ¹⁸	21 ²⁷
721	11 ²⁴	13 ¹⁹	17 ²¹	19 ¹⁷	—	21 ²⁰	Weißwasser 350 .	—	5 ⁵⁰	7 ¹²	9 ⁰²	12 ¹⁴	14 ³²	19 ⁰⁶	21 ¹²
749	11 ⁵²	—	17 ⁵³	19 ⁴³	—	—	Hähnichen ↓ . .	—	5 ⁰⁸	—	8 ³⁰	—	14 ⁰⁵	18 ³⁸	20 ⁴⁷
757	—	—	18 ⁰¹	19 ⁵²	—	—	Uhmansdorf . . .	—	5 ⁰¹	—	8 ²³	—	13 ⁵⁸	18 ⁵⁰	20 ³⁷
801	12 ⁰⁴	13 ⁴⁹	18 ⁰⁶	19 ⁵⁷	—	21 ⁵⁶	an Horka ab	—	4 ⁵⁴	6 ⁴²	8 ¹⁷	11 ⁴¹	13 ⁵³	18 ²⁵	20 ³⁰
13 ³²	17 ¹⁸	—	7 ³⁸	—	2 ⁴⁸	16 ³⁴	an Breslau 420 . . ab	—	23 ¹⁸	0 ²⁰	—	—	6 ⁵¹	16 ⁰²	14 ³⁷
803	12 ¹¹	13 ⁵²	18 ⁰⁹	19 ⁵⁹	—	22 ⁰⁵	ab Horka an	—	4 ⁵³	6 ⁴⁰	8 ¹⁵	11 ⁴⁰	13 ³⁵	18 ¹⁷	20 ²⁰
812	12 ³⁰	—	18 ¹⁸	20 ⁰⁸	—	—	Kodersdorf	—	4 ⁴⁷	—	8 ¹⁰	—	13 ²⁰	18 ¹⁰	20 ¹⁷
823	12 ³¹	—	18 ²⁹	20 ¹⁹	—	—	↓ Charlottenhof . .	—	4 ³⁴	—	8 ⁰¹	—	13 ¹²	18 ⁰²	20 ¹⁷
837	12 ⁴⁶	14 ¹⁸	18 ⁴²	20 ³³	—	22 ³¹	an Görlitz 455 ab	—	4 ²³	6 ²⁰	7 ⁴⁷	11 ²⁵	13 ⁰¹	17 ⁴⁹	20 ⁰⁷
11 ³⁰	15 ¹²	15 ⁵⁸	21 ⁰⁶	21 ⁰³	—	17 ¹⁷	an Hirschberg 33 ab	—	11 ²⁰	*	—	19 ⁴²	19 ⁵¹	21 ²⁰	2 ²⁰
15 ⁵⁴	—	18 ⁰⁰	0 ³⁶	—	21 ³⁸	—	an Breslau Fr. 33 ab	—	6 ⁰²	—	—	16 ²³	12 ¹⁸	17 ⁰⁷	0 ¹⁰

1. ábra. Linotype-on szedett menetrend

ha a 34 pótcsatornából csak egybetűs matricákat szedünk. Így a három magazinból összesen kilenc különböző fajta betű áll rendelkezésünkre.

A Linotype-gyár azonban gondolt arra is, hogy gyártmányát ne csak a síma szedés előállításánál tegye versenyképpessé, hanem nagytörzsi írárok igénybevételével azok egyéb szedési munkákra is alkalmasak legyenek. Így például a Linotype-on 36 pontos írárok is önthetők. Persze nem szabály az, hogy a fentebb említett 34 pótcsatornába csak betűmatricák engedhetők be. A fejlődés és különösen a Monotype-szedőgép konkurrenciája a táblázatos szedések előállítása terén, rászorította a Linotype-gyárat is arra, hogy olyan matricákat is készítsen, amelyek használata azután a legkülönbözőbb táblázatok, sőt, amint azt az 1. ábrán bemutatjuk, még menetrendek szedésére is alkalmassá teszik a Linotype-ot. A mellékelt menetrendet egy 124 betűs Linotype-on szedték egy magazinból, természetesen a függőleges léniákkal és jelekkel együtt.

A gyakorlatban kitűnően bevált a négymagazinos Linotype is. Ez a gép teljesen modern felszerelésben minden kíváncsival megfelel.

A négy magazinban elhelyezhetők kistörzsű szövegírások és egészen 36 pontig a legváltozatosabb címbetűk. Az osztószerkezete olyan tökéletesen van megszerkesztve ennek a gépnek, hogy egy sorban akár mind a négy magazinból lehet szedni és az osztószerkezet minden beavatkozás nélkül, önműködően helyezi vissza a matricákat, természetesen mindegyiket a magazinjában megfelelő csatornába.

A Linotype-gyár azonban gondoskodott arról, hogy ne csak az említett nagyobbfajta gépek álljanak az ipar rendelkezésére, hanem a régebbi modellek állandó javításával, modernizálásával igen szép teljesítményre alkalmas kisebb és egyszerűbb gépek is készülnek a Linotype-gyárban. Így például az egy-, két- és hárommagazinos *Ideal*-gépek már nagyszerűen kielégítik ott az igényeket, ahol a szedőgépet síma szedések előállítására kívánják felhasználni s a *hárombetűs* nagymagazinos gépek pedig ujságszedésnél válnak be.

Az a sok technikai újítás, amely az utóbbi években a Linotype-nál megjelent, s amely újítások nagyrészből a különböző szakfolyóiratok révén már ismertek, lényeges módon javították meg a Linotype-gépek mechanizmusát. Az alábbiakban ezeket az újításokat ismertetjük, természetesen csak a lényegesebbeket.

Így mindenekelőtt meg kell jegyezni, hogy a Linotype-on ma már 40 ciceró szélességű sorokat lehet önteni. Ha tehát tekintetbe vesszük azt, hogy a Kapitálchen-írásnál a teljes 36 pont magasságú betűk 40 ciceró szélességig szedhetők, akkor tisztában lehetünk azzal a széles skálájú szedéslehetőséggel, ami a Linotype-on elérhető. Ezeknek a vastag és széles soroknak a tiszta betűképe és tömör öntése érdekében a gyár igen ötletesen úgy oldotta meg a dolgot, hogy az öntőkazánban két *pumpa* számára készít hüvelyt s a széles sorok öntésénél így egyszerre kétszeres mennyiségű ólom tódul ki a kazántorokból, ami azután a több ólom következtében szilárdabb és tisztább öntésű sorokat eredményez.

A gumihengerek meghajtásának szerkezete a Linotype-on újabban az Intertype-éhoz hasonló, vagyis *fogaskerékátvitellű*, amely újításnak az előnyeit az Intertype-nál részletesen ismertetjük. Ez az újrendszerű gumihengermeghajtás a 9. ábrán világosan látható.

A *kiforgatható billentyűzet* (címábra) több szempontból bír fontossággal. Elsősorban a matricakiváltó körhagyók és pálcák tisztítása lényegesen megkönnyebbül ezzel, másodsorban pedig éppen könnyű hozzáférhetősége által sokkal egyszerűbben és rövidebb idő alatt lehet a szükséges javításokat elvégezni a mai lerögzített billentyűszerkezettel szemben.

Egyszerűség és gyorsaság jellemzi azt az újítást is, amely azt teszi lehetővé, hogy a gépszedő a helyén ülve, minden szerszám igénybevétele nélkül tudja *a szedési formátumot változtatni*. Ez eddig csak a gyűjtőre vonatkozott, újabban azonban már a satupofák is egy az oldalkés felett elhelyezett mérceszerű szerkezet ide-oda tologatása által állíthatók a kívánt méretre.

Az *univerzál sorkitolószerkezet* alkalmazása egyrészt feleslegessé teszi a különböző méretű kitolólapok beszerzését, másrészt pedig a formaalakítást is egyszerűsíti. Az univerzál sorkitoló ugyanis egy a gépbe beszerelt s két ciceró széles darabokból összeállított kitolószerkezet, ami egy karral állítható, s ezáltal a sorszélességhez megkívánt kitolólapnak megfelelő számú ilyen kétcicerós lemez egybefoglalva, kitűnően helyettesíti az addig használt egyes kitolólemezeket.

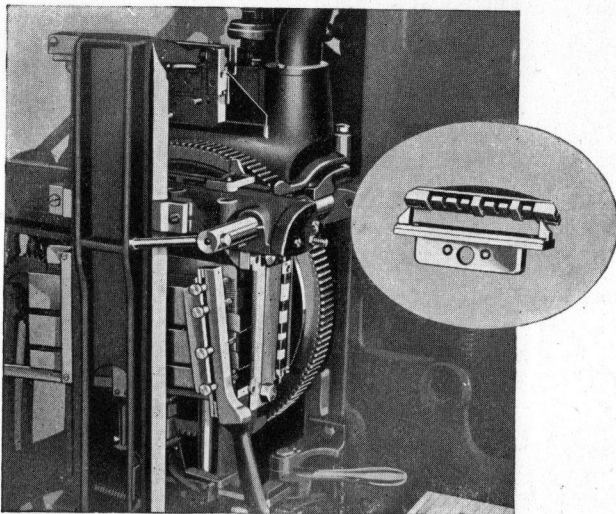
A gép egyenletesebb járása és a sok kellemetlen üzemzavar elhárítása érdekében a gyár újabban *láncmeghajtásos* motor- és hajtótárcsát készít. Ennek a láncmeghajtásnak az az előnye a szíjjal szemben, hogy amíg utóbbi természeténél fogva nyúlik és szakad, azonkívül az időjárás változásai is bizonyos befolyást gyakorolnak a szíjra, addig a láncmeghajtásnál ilyen bajok nem adódhatnak elő. De nagy előnye ennek a láncos erőátvitelnek az is, hogy a gép üzemének egyes nagyobb hajtóerőt igénylő fázisaiban (öntőpumpa fölfelé haladása, sorkitolás) a motor ereje teljes egészében a gép hajtására összpontosul és nem sikkad el abból egy bizonyos rész a szíjnak a tárcsákon való csúszása által.

Külön erre a célra készült öntőforma segítségével a Linotype-on *stégek* is önthetők három ciceró vastagságig. A leghosszabb stég 28 ciceró lehet, ezt a 28 cicerót azonban akár három részre is fel lehet osztani, ha rövidebb stégekre van szükség. (2. ábra.)

A *reglettaöntésnél* most vagy egy sor kizárást öntenek le annyiszor, amennyi reglettára van szükség, ami semmiesetre sem használ a matricáknak és az ékeknek, vagy pedig a szedő kénytelen az ujjával a baloldali satupofát olyan erővel a jobboldalihoz nyomni, hogy bekövetkezzen az öntés. Ez a munka átmélegedett gépen bizony nem a legkellemesebb. Egy ferdevágású bütyök a kizáróhídon s ugyanolyan bevágás a baloldali satupofán azt eredményezi az újabb Linotype-on, hogy a regletták öntése is önműködően történik.

A *gépet indítani* és elállítani eddig csak előlről lehetett, az újabb gépeken azonban egy kar segítségével ez a munka hátulról is elvégezhető, ami főleg az osztóval kapcsolatos hibák kijavításánál

(amikor az egész osztószerkezetet le kell venni) jelent könnyebbséget. Bennünket Magyarországon közvetlenül nem érdekel, de nem felesleges megemlíteni, hogy a keleti nyelvek szedésénél, ahol a sorok olvasása nem balról jobbra, hanem ellenkezően történik, eddig ezeket a szedéseket utólag mindig soronként kellett kézzel egymás alá helyezni, hogy a szedés ne csak jobbról balra, de fölülről lefelé haladjon. Ezt a munkát most úgy küszöbölték ki, hogy a hajót a gépre fordítva szerelték fel, vagyis a sorok az oldalkéstől nem balfelé, hanem jobbfelé sorakoznak egymás alá. A modernizált gép egyik igen fontos alkatrésze

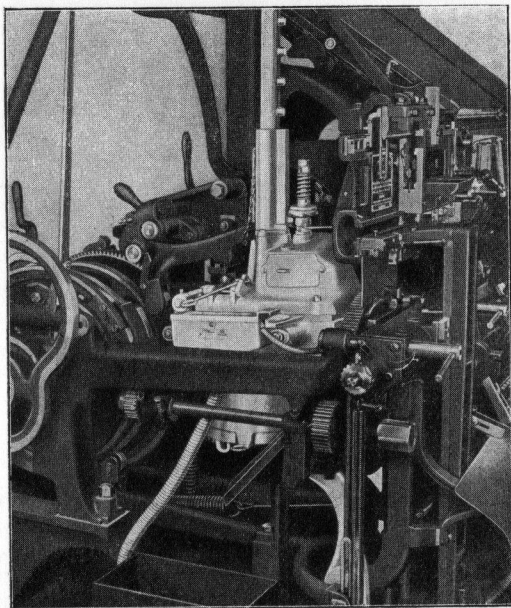

2. ábra. Háromszoros stégöntés a Linotype-on

a villanyfűtésre berendezett öntőkazán (3. ábra), amely amellet, hogy egészségi szempontból jobb a gázfűtésnél, de feltétlenül praktikusabb is annál. Vidéki városokban például, ahol nincs gáz (s nagyobb részben ez a helyzet), ott, hacsak nem akarnak a kellemetlen szagot árasztó petróleumégővel sokat bajlódni, villanyfűtésű kazánt szereltetnek a gépbe. A hőfok egyenletes beállítása könnyebb és biztosabb a villannyal, minden más fűtéssel szemben, mert hiszen az áramszolgáltatásnál nem jelentkezik az az égési változások, mint amelyek a petróleumnál és a gáznál bizony igen gyakoriak. Egyszerű kapcsolószerkezettel a gépszedő helyén ülve tudja az öntőszáj és a kazántorok hőfokát szabályozni, aszerint, amint azt a sorok megkívánják.

Készül a gyár újabban a villanyfűtéshez önműködően be- és kikapcsolószerkezetet is, ami óraműre van megkonstruálva és pontos időre beállíthatóan akkor kapcsolja be az áramot, amikor az az ólom felolvasásához szükséges. Kizárja tehát azt, hogy valami akadály miatt nincs megfelelően felolvadt ólom a reggeli kezdésnél. És mivel a kikapcsolást is automatikusan végzi, nem fordulhat elő, hogy feledékenységből például a gázt egész éjjelen át égni hagyták, aminek aztán

nemcsak a nagy gázszámla, de az áttüzesedés miatt bekövetkezett ólomromlás is a kellemetlen következménye. Ez az ötletes kapcsolószerkezet úgy is beállítható, hogy vasárnap nem kapcsol.

3. ábra. A Monobar öntöltő és a villanyfűtésre berendezett öntőkatlan

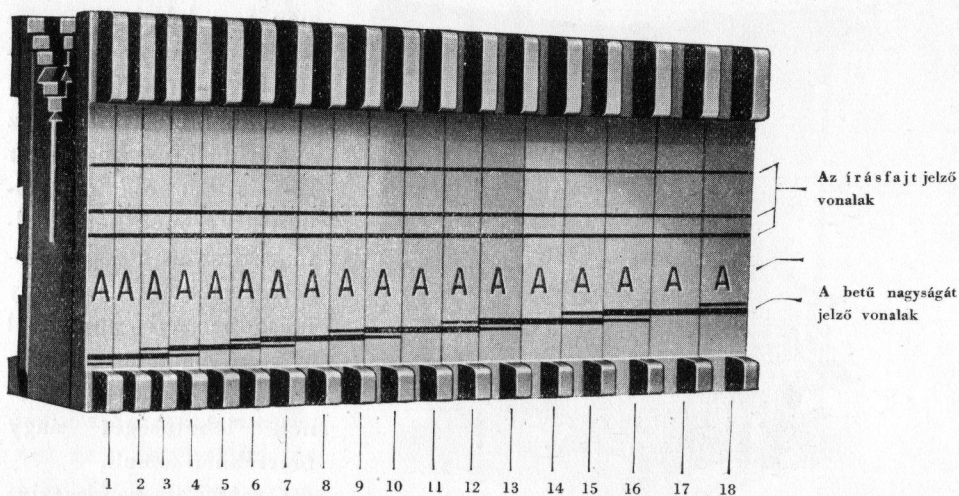
Versek és klisé mellé szedésnél igen előnyösen használható a Linotype-ra felszerelt *sorfűrész*. Ennek alkalmazása feleslegessé teszi a nem mindig pontos és sok időt igénylő soronkénti kézivágást.

A *Monobar* öntöltő az ólomberakást kapcsolja ki a gépszedő munkaköréből. Ezzel a szerkezettel ugyanis lehetővé válik az, hogy hosszú, vastag ólomrúd állítható a gépre, a kazán fölé, amely ólomrúdból azután automatikusan mindig annyi ólom kerül leolvasásra, hogy a kazán tartalma állandóan egy

szinten van. Ez a praktikus újítás nemcsak időnyereséget jelent a szedő részére, mivel nem kell az ólomberakással foglalkoznia, de hozzájárul ahhoz is, hogy az ólom hőfoka nincs kitéve nagy változásnak azáltal, hogy a kazánban több vagy kevesebb az ólom mennyisége. A gépre állítható ólomrúd megfelel körülbelül egynapi szükségletnek s a rudak külön erre a célra készített formában önhetőek. (3. ábra.)

A matricák összekeveredését megnehezítendő s a véletlenül mégis összekevert matricák könnyű kiválasztását a gyár a *szignatúráknak* újszerű alkalmazásával kívánja szolgálni. A 4. ábra igen világosan mutatja az újítást, ami éppen roppant egyszerűségével igen nagy népszerűségnek fog örvendeni úgy a gépszedők, mint a szedőgépszerelők körében. A matricák alsó részéről ugyanis a jelzés átkerül az elülsőre. És amint látjuk, nemcsak az írásfajt jelölő bevágások vannak a matricán, hanem a betű alatti szignatúra azt jelzi, hogy a matrica

milyen nagyságú. Azáltal, hogy ezek a jelzések a matricáknak a gépszedő felé eső oldalán vannak elhelyezve s ha nincs idegen matrica közte, akkor a magazinból leszedett soron a gyűjtőben úgy alul,

MAGYARÁZAT:

1. = kis képű nonparej	7. = kis képű petit	13. = kis képű garmond
2. = normális " "	8. = normális " "	14. = normális " "
3. = nagy képű " "	9. = nagy képű " "	15. = nagy képű " "
4. = kis képű kolonel	10. = kis képű borgisz	16. = kis képű ciceró
5. = normális " "	11. = normális " "	17. = normális " "
6. = nagy képű " "	12. = nagy képű " "	18. = nagy képű " "

4. ábra. Az új betűjelzések a Linotype-matricákon.

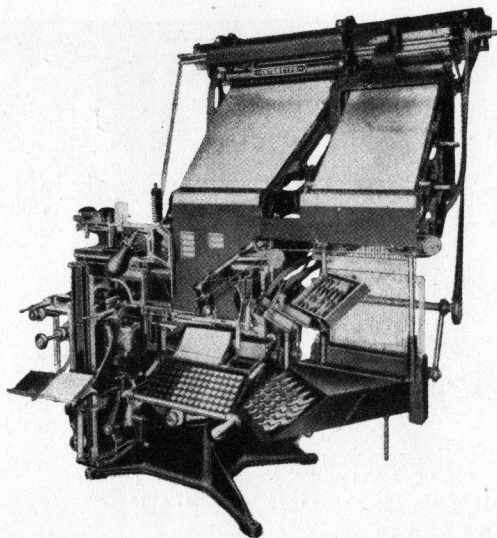
mint felül törésnélküli, egyenes, vízszintes vonalat kell mutatni a jelzésnek. Ha pedig valamilyen idegen matrica jutott a magazinba, akkor szedés alatt igen könnyen és biztosan fellelhető az s ezáltal csökken a hamis matricákkal való szedés veszélye.

Intertype

A Magyarországon már ismert s több helyen üzemben lévő hárommagazinos Intertype-n kívül kétféle kivitelű oldalmagazinos gépeket is épített a gyár. Az 5. és 6. ábrán tisztán kivehető a különbség az oldalmagazinos konstrukcióját illetően.

Készít a gyár három fő- és három forgatható oldalmagazinos gépet, amelyen kevert szedés csak egy fő- és egy oldalmagazinból szedhető egy munkamenetben, helyesebben egy osztással. Egy fejlettebb fajtájú gép az, amelyiknél, bár csak két fő- és két oldalmagazin van,

de egy munkamenetben már mind a négy magazinból egyszerre lehet szedni s az osztás is egyszerre történik, minden beavatkozás nélkül. Van olyan Intertype is, amely két fő- s négy oldalmagazinnal van

5. ábra. Két fő- és kétoldalmagazinos Intertype

ellátva. Habár ezen a gépen sem lehet egyszerre több, mint négy magazinból szedni, épúgy, mint az előbbinél, azonban az a körülmény, hogy két fő- és két oldalmagazinnon kívül még két oldalmagazin van a gépre szerelve, melyekből néhány másodpercenyi munkával szintén lehet szedni, a szedés változatosságátételének lehetőségét nagy mértékben emeli.

Az írásokat rendszerint úgy osztják el, hogy a főmagazinokba engedik be a kisebbfajta szövegbe-

ket, az oldalmagazinokba pedig a nagytörzsű címírások kerülnek. Ha mármost a főmagazinokban kétbetűs, az oldalmagazinokban egybetűs matricák vannak, így egy sorban hatféle betű szedhető s ez a körülmény árjegyzékek, főként pedig hirdetések szedésére teszi kiválóan alkalmassá ezeket a megnagyobbított Intertype-okat.

Az Intertype szedőgépeken öt ponttól 60 pont vastagságig 40 ciceró széles sorok önthetők a legkülönbözőbb változatokban.

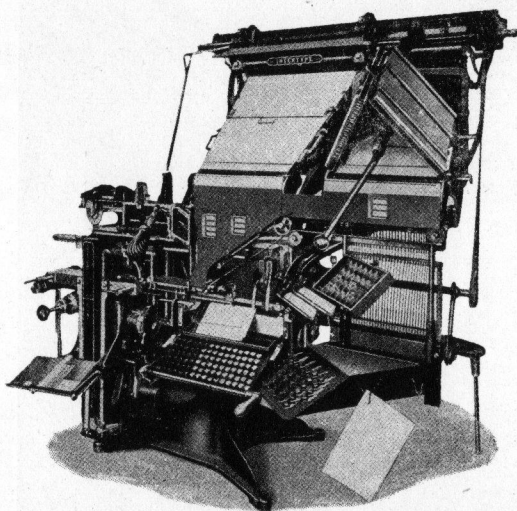
Az oldalmagazinokból való szedés nem jelent semilyen nehézséget vagy munkamegszakítást, mert amint az az ábrán látható, a szedő helyén ülve kopogtathat az oldaltaszeren.

Annak következtében, hogy az Intertype-gyár csak kétbetűs matricákat gyárt s így a kevertszedések (antikva, kurzív, félkövér egy sorban) előállítása igen nagy feltartást jelentene, ha minden alkalommal magazint kellene váltani, egy olyan szerkezetet alkalmaznak az újabb gépeken, amelynek segítségével a kevertszedések jóformán minden akadály nélkül szedhetők. Az új apparátus segítségével ugyanis két magazinból lehet szedni egyszerre, anélkül, hogy azokat váltani kellene. Ez bizonyára hihetetlenül hangzik azok előtt, akik eddig

ahhoz voltak hozzászokva, hogy vagy egy csavarással, vagy pedig az újabb gépeken már emelőszerkezettel állították be a szedés előtt azt a magazint, amelyikből éppen szedni akartak. Az új Intertype gépe-

ken már *nincs szükség magazinváltásra*, a két magazinból egyszerre való szedés problémáját igen ötletesen és egyszerűen oldották meg. Ha megfigyeljük a 7. ábrát, akkor azt látjuk, hogy a matricákat kiváltó pálcák nem egy darabból vannak készítve, mint a többi gépen, hanem azok körülbelül a derékban megtörnek és a folytatásaik azután két irányban vezetnek jobbra az alsó, balra pedig a felső magazin matricáit kiváltó rúgói alá. Az egyenes pálcák

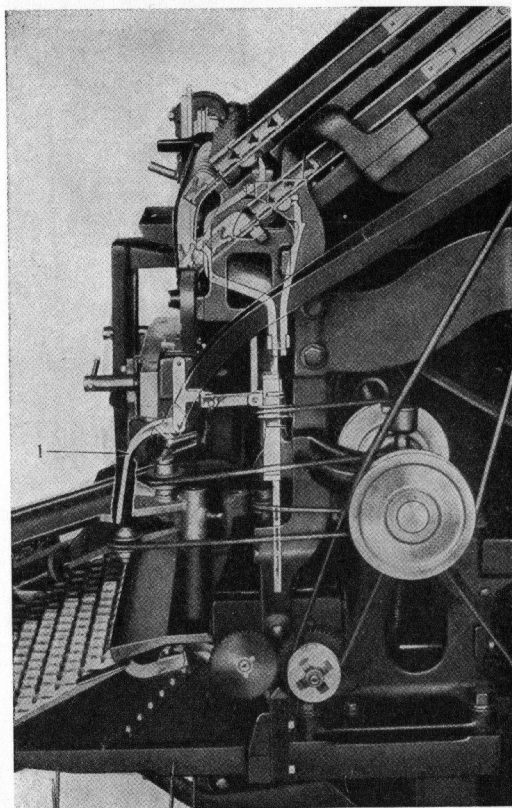
egy keretbe vannak mind egybefoglalva. Ez a keret mozgatható előre-hátra irányban egy egész gyenge nyomásra működő nyelv által. Ez a nyelv is jól látható az ábrán a taszter felett l-gyel jelölve. Mármost, ha a szedő például a felső magazinból szed kurzívos írásból s a sorban szüksége van valamit félkövérből leszedni, a félkövér írás azonban az alsó magazinban van, akkor megnyomja a nyelvet, miáltal a pálcakeret pontosan az alsó magazin kiváltópálcái alá kerül s a további billentyűzés után már az alsó magazinból esnek a gyűjtőbe a matricák. Ezzel az ötletes szerkezettel hidalja át az Intertype-gyár azt a hátrányt, hogy a hárombetűs Linotype-matricák szabadalma még nem járván le, csak kétbetűs matricákat készíthet. (Megjegyezzük, hogy sokat lehetne arról vitázni, hogy vajjon melyik a helyesebb megoldás: a hárombetűs matrica-e, vagy pedig az Intertype-nek ez az új váltóapparátusa.) Azt talán mondanunk sem kellene, hogy ezeknek a gépeknek az osztószervezete úgy van megkonstruálva, hogy a kevert szedéseket automatikusan helyezi vissza a saját helyükre. Ezek a különleges váltóval felszerelt gépek két főmagazin-

6. ábra. Két fő- és négy forgatható oldalmagazin az Intertype-on. (A negyedik magazin az ábrán nem látható, mert a vízszintesen fekvő eltakarja.)

nal készültek, de ma már két hozzákapcsolt — előbbiekben részletesen ismertetett — oldalmagazinnal is gyártják azokat.

De nemcsak a fentebb leírt írásváltoztatásnál hozott lényeges újítást

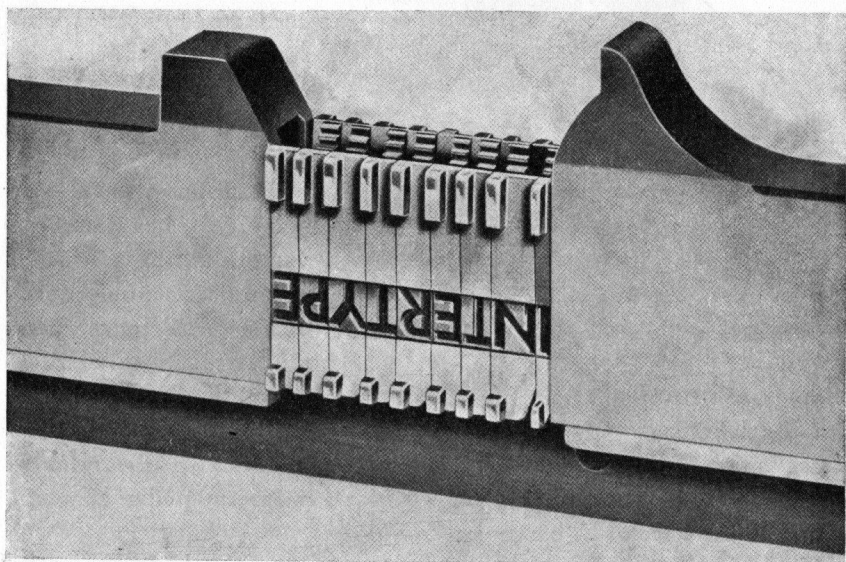
7. ábra. Az új magazinváltó az Intertype-on

az Intertype. A sorok kizárásánál is beiktat egy olyan szerkezetet, amelynek alkalmazása esetén a sorok középrezárását és a kimenetsoroknak kiöntését kizárás nélkül való elküldés esetén a gép önműködően végzi el. Ez az új szerkezet egy dugó képét mutatja kívülről, mely a satu baloldalának tetején, körülbelül a baloldali zárókulcs felett van elhelyezve. Ez a dugó a sor szélességét meghatározó jobb- és baloldali satupofával van összekötve. Mármint, ha a szedő egy sort a középre akar kizárni, akkor azt nem kell a gyűjtőben elvégeznie, vagyis a szövegmatricáktól jobbra és balra egyenlő mennyiségű kizárást és éket el-

helyezni, hanem egyszerűen leszedi a középrezárandó szöveget, ami lehet akár csak egy betű is, minden kizárás nélkül elküldi a matricákat, s a fentebb már említett dugót egy kissé benyomja s a gép önműködően hajszálpontosan kizárja s kiönti a sort. Úgy történik ez, hogy a dugó megnyomása következtében az új kizárószerkezet működésbe hozza a két satupofát, melyek egymás felé haladva, összeszorítják a matricákat. (Lásd 8. ábra.) Ha pedig kimenetsor kizárásáról van szó, akkor a dugó meghagyandó eredeti helyzetében (fent) s akkor csak a jobboldali satupofa halad mindaddig, amíg a matricákat el nem éri, így az egész kimenetsort balra

tolja s kizárás nélkül önt a gép. Ennek a kizárószervezetnek az alkalmazása lényeges időnyereséget jelent különösen versek szedésénél, mert hiszen ott minden sor kimenetes lévén, a kizáráshoz szükséges idő megtakarítható.

Nézzük mármost a fontosabb technikai változtatásokat és újításokat. A *gumihengerek meghajtása* az Intertype-on úgy van megszerkesztve, hogy a két gumihengert nem külön-külön hajtják a szíjak, hanem — amint az a 9. ábrán látható — csak a hátsó henger tengelyén van szíjtárcsa, míg az első a hátsóval összekötve egy fogaskerékáttétellel működik. Ennek az az előnye, hogy a két gumihenger forgása

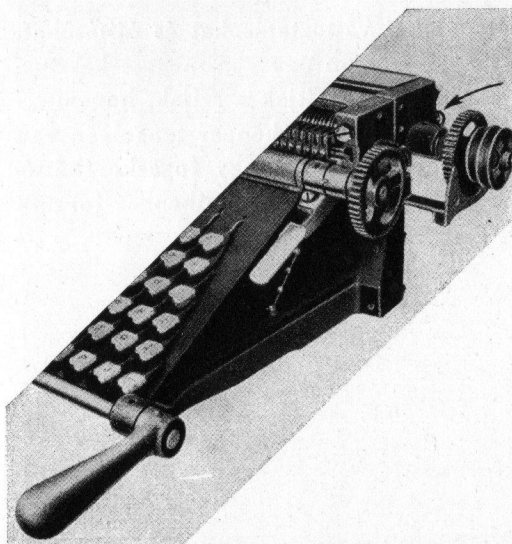

8. ábra. Az önműködő középrezáró-készülék az Intertype-on

egyforma, ami a szedés egyenletes ütemére igen előnyös befolyással van, mert a hajtószíj tágulása nem változtathatja az egyik vagy másik henger forgásának gyorsaságát. A *gumihengerek kivétele* is könnyebb a megjavított formájában, mert amint az ábra mutatja, nem oldalt, hanem előlről vehető ki kényelmesen a henger.

Fontosabb ennél az, hogy a *matricakiváltó hosszú pálcák* — mind a 90 darab — különösebb nehézség nélkül egyszerre emelhetők ki. Esetleges hibánál a szabadon való javítás gyorsabb és biztosabb eredménnyel jár, de a tisztítás is — ami pedig igen fontos itt — könnyűszerrel és ezért gyakrabban végezhető.

Az Intertype-nál a *magazinok levétele* nem előlről történik, ami tehát kizárja annak a veszélyét, hogy magazincserénél esetleg a gép elülső érzékeny része valamilyen módon megsérül. Azonkívül praktikus

9. ábra. A gumihengerek fogaskerékmeghajtása

berendezés az is, hogy alsó magazin levétele esetén nem szükséges a fölötte lévő is leemelni, vagyis a magazinok egymástól függetlenül cserélhetők. (Ez egyébként a Linotype-nál már régi berendezés.) Az *ólompumpa* főműködésére, az ólomnak a kazánból való kinyomására szolgáló rugónak könnyen hozzáférhető helyen való elhelyezése és egyszerű csavarral állíthatása különösen a nagyobb sorok öntésénél értékes. Egyszerű beállítással elérhető

az, hogy a legnagyobb méretű szöveges sorok, ürpótlók, stégek öntése is a meglehetősen erőyes pumpanyomás következtében tömör lesz. A *nagyméretű kazán* alkalmazása hozzávaló hőszabályozókészülékkel az ólom tartósságát mozdtja elő egyrészt, másrészt pedig az ólomutánpótlással is kevesebb munka adódik.

Az *öntőszáj* levétele az Intertype-on nagyon meg van könnyítve s ezáltal a kazántorokban időnként felszaporodó ólomsalak kitisztítása nem ütközik semmiféle nehézségbe. Ennek a tisztítómunkának az elvégzése a tiszta soröntésnek egyik főkelléke.

Az *elektromos fűtésre* berendezett kazán úgy van megszerkesztve, hogy a tulajdonképpeni ólomtartály és annak külső buroka között elhelyezett szigetelés megakadályozza a hőnek kifelé sugárzását, vagyis gondoskodik arról, hogy az egész hőenergia az ólomra összpontosuljon.

Célszerű újítás az Intertype-on az osztónál beiktatott *csatornák jelzése*. Ezek egy kis betűvel vannak megjelölve, amely kis betűcskék mutatják azt, hogy valamelyik csatorna melyik betű levezetésére szolgál. Az ily jelzésnélküli gépeken ugyanis az a helyzet, hogyha

valamilyen hiba adódik a magazinban a matricával, akkor a taszteren kell leolvasni a betű fekvését s azután a magazinban leszámolás után megkeresni a megfelelő matricavezető csatornát. Ez az időtrábló munka most ezzel a jelzéssel elesik, mert hiszen minden csatorna pontosan, könnyűszerrel megtalálható.

Typograph

A *Typograph* szedőgépgyár egy ismertetőjében azt mondja, hogy aki a Typograph szedőgépek régebbi modelljeit ismeri csak, annak fogalma sem lehet arról a szerkezeti módosításról, ami ezeknél a gépeknél bekövetkezett. Meg kell állapítani, hogy a gépgyárnak ez a megjegyzése — ha egyébként üzleti érdeket kíván is szolgálni — teljes egészében helytálló. Mert kétségtelen, hogy az újabb modellű „Univerzál B” Typograph szedőgép lényeges változtatáson ment keresztül a régiekkel szemben. S habár az „Univerzál B” nem a legutóbbi évek termése, azonban szakirodalmunk nemigen foglalkozott még vele és így mi vázoljuk nagy vonásokban annak fontosabb újításait.

Elsősorban is igen értékes és konkurenciális szempontból hasznos újítás az „Univerzál B” modellen az, hogy az eddigi 26 ciceró széles szedési és öntési lehetőséget 30 ciceróra hosszabbították meg, úgyhogy a Typographon ma már 5—36 pontnyi törzssű betűk 3—30 ciceró sorszélességig önthetők.

Lényeges újítás az „Univerzál B” Typographon a *matricakosár ön-működő hátrabilenése*. A régi gépeken — ezt bizonyára mindenki tudja — a sor kiöntése után a gépszedőnek kellett a kosarat hátraemelni, hogy a matricák eredeti helyükre visszatérjenek s azután a kosarat ismét alapállásba előreemelni. Ez a munka egyrészt fáradtságos volt, másrészt pedig minden sor leszedése után kizökkentette a szedőt a szedéshez szükséges testi és kézi helyzetéből. Ez most úgy van megoldva, hogy öntés után a gép minden beavatkozás nélkül, automatikusan osztja vissza a matricapálcákat a helyükre. Ez az újítás azután lehetővé teszi azt, hogy a gépszedő akár ülve, akár pedig állva végezheti munkáját, mert nincs szükség az osztásnál különösebb testmozgásra.

A *formátumváltoztatás* sok időt és fáradságot igénylő nehézkességét is kiküszöbölték az új Typographon. Recézett fejű, kézzel igen könnyen meglazítható és meghúzható csavarok alkalmazása által az öntőblokkban lévő öntőforma egyszerűen kivehető s a szükségesre

kicserélhető, amivel a formátumváltoztatást rendkívül gyorsá tették. Nagyon érdekes és az új Typograph szedőgép használhatóságának előnyére szolgáló újítás a *betűmatricák kicserélése*. A régi gépeken ugyanis, amikor egyik írásfajról vagy nagyságról tértek át a másikra, akkor kb. 750 darab matricapálcát *egyenként* kellett a kosárról levenni és ugyanennyit *egyenként* behelyezni. Ez a munka gyakorlott gépszedőnél is közel egyórai időt vett igénybe. Egy másik lehetőség szerint az egész matricakosarat — amennyiben az üzem tartalékkosárral rendelkezett — a billentyűzettel egyetemben lehet kicserélni, ami legalább 20 percnyi időt vesz igénybe. Egy igen ötletes, egyszerű fogas alkalmazásával ez a hosszabb ideig tartó cserélőmunka néhány percre zsugorodik össze, úgyhogy az írások kicserélése az új Typographon már nem ütközik semilyen nehézségbe. Ennek azután az is a következménye, hogy kevert-szedések a Typographon is — nem nagy munka árán — szedhetők.

Az új Typograph öntési szerkezetében véghezvitt változtatás *teljesen kiküszöböli az ólomfröccsöket*, amik a sorok hibás kizárása következtében a multban igen gyakran jelentkeztek. Ha a szedett sor erős, akkor a gép egyáltalán nem indul el, ha pedig gyenge, akkor — bár a gép működésbe jön — az öntőszerkezet azonban nem dolgozik. Nagyértékű újítás az is, hogyha az öntőszájra vagy az öntőformára akárcsak papirosvékonyságú ólomszilánk tapad, ami feltétlen fröccsöt idézne elő, egy biztosító-szerkezet gondoskodik arról, hogy a pumpa ne jöjjön működésbe s így az ólomfröccs veszélye elhárul.

Végül meg kell még említeni, hogy legújabbán az „Univerzál B” Typographon *lénia-, regletta- és ürpótlóöntés* is lehetséges. Az erre szolgáló alkatrész négy ponttól 36 pontig állítható. Ürpótlóöntésnél pedig el lehet érni minden különösebb fáradság és idővesztés nélkül azt is, hogy egy öntésre nem egy, hanem két darab ürpótló készül el. Ezek az ürpótlók a rendes betűmagasságnál egy ciceróval alacsonyabbak, úgyhogy tömöntödei lemezek fazettálására is alkalmasak.

Monotype

A legújabb *DD* modellű *Monotype* szedőgép Magyarországon még nincs üzemben. Ennek a gépnek *két kizáródobja és két tekercse* van, ami a gyakorlatban azt a célt kívánja szolgálni, hogy egyazon szöveg kétféle betűnagyságból, kétféle formátumban szedhető le egy kopog-

tatásra. De a két kizáródob és két kartontekercs alkalmazása lehetővé teszi azt is, hogy például *egy munkamenetben* valamely műnek a *jegyzetei* is leszedhetők.

Ezt a *DD* modellű *Monotype* szedőgépet megelőző *D*-taszterű gép a régebbi modellel szemben különösen a *szedés megkönnyítése* terén jelent fejlődést.

Mindenekelőtt az a körülmény, hogy a régi *C*-taszterű *Monotype* gépen mindössze 225 billentyű volt a mostani 275-tel szemben, már lényeges előrehaladást jelent. De nemcsak a billentyűk számában, hanem azoknak mechanizmusában is változás állott be. A régi gépeken a billentyűműködés (le-fel) kizáróan sűrített levegő igénybevételel történt, míg a *D* modellen a sűrített levegő csupán a kartontekercs lyukasztását végző rudacskákat működteti, a billentyűzetnél pedig rügösszerkezet van beiktatva, ami megkönnyíti és üzembiztosabbá teszi a kopogtatást. Az a körülmény, hogy a *C*-taszter billentyűi kisebb területen voltak elhelyezve s így egymáshoz közelebb állottak, míg a *D*-taszteren több az üres az egyes billentyűk között, lényegesen megkönnyítette a szedési munka elvégzését s az ujjaknak biztosabb mozdulatait.

A *ritkítőkészülék* megjavítása is előnyére szolgál az új *Monotype* gépnek. Eddig ugyanis az volt a helyzet, hogy ritkított szedéshez két egységnél keskenyebb ritkítást nem lehetett végezni. Most azonban már egy egységgel (egy négyzet tizennyolcad része) is ritkítható a *Monotype-on* szedett szöveg. A *Monotype* szedőgépnél a ritkítás nem úgy történik, mint a többi szedőgépnél, amelyeken a szedőnek minden betű után külön kell lebillentyűznie a kizárást. A *Monotype-on* a ritkítóberendezés hasonló az írógép verzálbetű-váltójához; egy kar, vagy egy nyelv állításával mindaddig ritkítottan szed a gép, amíg a kar vagy a nyelv nem kerül vissza eredeti alapállásába. Érdekesebb az is, hogy a ritkítást szolgáló betűk közötti üres nem képez külön kizárást, hanem az öntőgép mingyárt a betűre önti a megfelelő vastagságú hézagot.

A kizárószámok könnyebb leolvashatása érdekében a dob megvilágítását azzal javították meg, hogy *nagyítóüveget* helyeztek elébe.

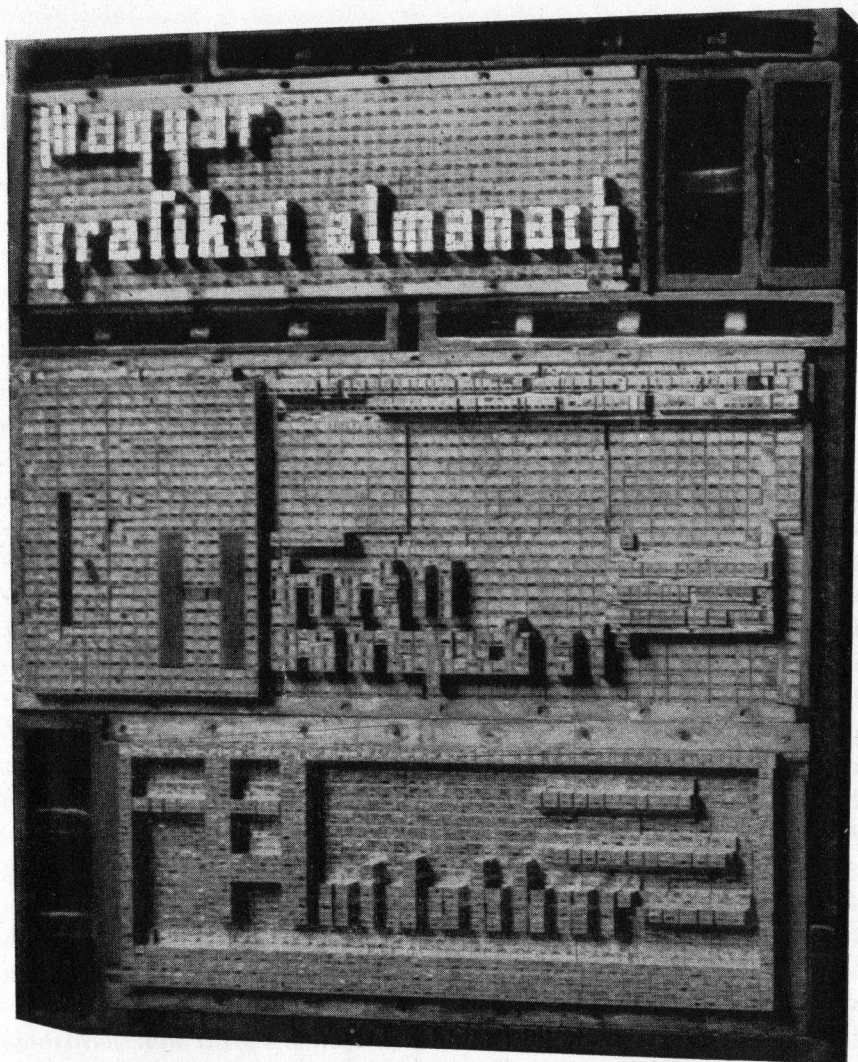
A *Monotype* öntőgépen újabban reglettákat, léniaikat és egy egyszerűsített öntőgépen tartalék-betűanyagot egészen 36 pontig lehet előállítani. A *Supra-Komplett* öntőgép különbözik ugyan a rendes géptől, azonban ezen is önthető a rendes billentyűgépen lekopogtatott szöveg. Ez a gép már 72 pontos betűk öntésére van berendezve. Ezen az új öntőgépen a matricakeret a szükséghez képest tágítható,

A Monotype-ről szóló beszámolóknak azonban hiányos lenne, ha azzal kapcsolatban nem mutatnánk be egy-két oly produktumot, mint amelyek méltán kelthetik minden hozzáértőnek a csodálatát. Eltekintve a legkomplikáltabb táblázatok szedésétől, de akcidens-munkák előállítására sem lehetetlen ma már a Monotype-on dolgozó gépszedő számára. Két ábrát mutatunk be, amelyek ezen a szedőgépen állítottak elő a Székesfővárosi Házinyomdában. Igaz, hogy a gyakorlatban egyelőre nem jelentenek értéket az ilyen munkáknak szedőgépen való előállítása, mert meglehetősen körülményes munkát igényel úgy a gépszedőtől, mint az öntőtől, kétségtelen azonban, hogy a merkantil- és akcidens-szedés jövő technikájában a Monotype szedőgép még nagy szerepet fog játszani.

Az elmondottak *nagyjából* felölelik a szedőgépek területén megjelent *lényegesebb* újítások ismertetését, ami a gép mechanizmusára és újabb modelljeire vonatkozik. A felsoroltakon kívül az utóbbi időkhöz bő aratás volt a legkülönbözőbb modern *írásfajoknak* és

[illegible]

díszítőelemeknek szedőgépre való alkalmazása terén is, mint amelyek nagy mértékben teszik alkalmassá a különböző szedőgéptípusokat a legváltozatosabb szedések előállítására is. Ennek az ismeretése azonban már nem tartozik e cikk keretébe.

A fenti ábra a Székesfővárosi Házinyomda Monotype-szedőinek (Drexler, Hartmann és Mihalik) akcidensmunkáiról készült ábra, melyről láthatjuk, hogy a szedés egészben apró négyzetekből áll.

Ki alkalmas gépszedőnek?

A kérdés indokolt, ha a jelen pillanatban nem is nagyon aktuális. Indokolt azért, mert *nem mindenki* alkalmas gépszedőnek. Nem aktuális pedig azért, mert belátható időn belül nemigen kerül sor gépszedők kiképzésére, lévén olyan nagy tartalék gépszedőkben, amilyenre sem főnök, sem szedő soha nem mert volna gondolni. De az előrelátó gazda a jövőre is gondol. Jó időben gondoskodik elkövetkezendő rossz időkről, rossz időben a viszonyok megjavulásában reménykedik. Ezt tesszük mi is. És ha olyan problémát feszegetünk, amely pillanatnyilag nem aktuális, ezzel is a jövőt munkáljuk. Mert bízunk benne, hogy a magyar könyvnyomtatás ismét föl fog lendülni és akkor az összes szakmai kérdések egyszerre időszerűekké válnak. A tartalék kimerül és minden téren szükség lesz utánpótlásra. A gépszedő alkalmas voltának megállapítására valóban a pszichotechnika tudományára volna szükség. Hamarjában nem is tudnánk arra a kérdésre felelni, hogy mi fontosabb a gépszedőnél: *a technikai* vagy *a szellemi* képesség. Ezért nem is választjuk szét ezt a két tulajdonságot és azt mondjuk: *mind a kettőnek együtt kell járni* a jó gépszedőnél. Ne csak intelligens szedő, hanem a mechanika iránt érdeklődő technikus is legyen. Nem könnyű dolog annak az egyének kiválasztása, akiben mindez a két képesség együtt van meg. Leg-

többször maga a jelölt sem biztos abban, hogy alkalmas lesz-e gépszedőnek, noha bizonyos mértékben mindenki elfogult önmaga iránt. Minthogy azonban a pszichotechnika eszközei nem állnak még etekintetben rendelkezésünkre, az üzem vezetője legtöbb esetben azt tanítatja ki gépszedőnek, aki erre ismételtén megkérte őt.

Ezzel korántsem állítom azt, hogy ezek között nincs alkalmas. De ne egyedül ezek a szempontok érvényesüljenek a gépszedő kiválasztásában. Elsősorban az érdemli meg, hogy gépszedő legyen, már az üzem szempontjából is, aki jó kompressz-szedő. Tudniillik, aki eléggé gyorsan és lehetőleg hibátlanul szed. Mert első föltétel, hogy az illető *alaposan értse azt a nyelvet, amelyen szednie kell*. A helyesírás úgyszólván a kisujjában legyen. De nemcsak ott, hanem a fejében is. Hiába gyors a gépszedő, ha nem tudja fölrakni az írásjeleket, ha nem tudja, mit kell egybeszedni és mit külön. A korrektúránál így könnyen elvész a gyorsaság előnye. Második föltétel, hogy *jó kézirat-olvasó* legyen. Ne csak nyomtatott vagy helyesen és jól olvashatóan írt kéziratból tudjon szedni, hanem ne akadjon meg túlgyakran a helytelenül írt és kevésbé jól olvasható kéziraton sem.

Elengedhetetlen föltétel, hogy a gépszedő-jelölt *pszichológiailag* is megállja a helyét. Nyugodt temperamentuma legyen. Az ideges gépszedővel baj van. Ismerünk szedőket, akik a legjobb és leggyorsabb kéziszedők voltak, de gépszedőknek nem váltak be. Idegesen, kapkodva ütöttek a billentyűkre és legtöbbször nem is azokra, amelyekre kellett volna. A szósztérválasztó ékeket gyakran egy-két betűvel előbb vagy később ejtették le, úgyhogy már emiatt is csaknem minden második sorukat újra kellett szedni. Ezt az utóbbi hibát a nem gépszedő olvasó kedvéért egynéhány példával világítom meg: *Napil apokban gyakra nlátun kilyenkel lemtlenh ibáka,t* — persze elszórtan —, amiknek kijavítására különösen „slussz“-kor már nincs idő. A gépszedő-jelölt érdekében is van, ha az instruktor az ilyen ideges szedőt — hogy divatos szóval éljünk — *eltanácsolja* a gépszedéstől, mert mint kéziszedő megállja a helyét, de mint gépszedő könnyen elveszthetné kenyerét.

Mindezekon kívül *fizikai* föltételek is vannak, amelyeket a gépszedő kiválasztásánál figyelembe kellene venni. *A jelölt ne legyen sokkal túl a negyvenen*. Ha korábban kezdte a gépszedést, még jóval a hatvanon túl is kitünő gépszedő lehet, de öregén kezdeni: sem a jelölt, sem az üzem érdeke. Sok ilyen kísérlet sikertelen volt már, amitől mind a két fél meg kell kímélni és emellelt az üzemnek költségébe is kerül.

Ugyanígy kárhoztatandó, ha *túlfiatalon* hajtják az ifjút a szedőgép igája alá. A szedőgép minden más gépnél több figyelmet kíván. Ki-
szolgálása mind szellemileg, mind fizikailag rendkívül megerőltető,
amit a túlfiatal szervezet nem bír el. Ezt csak az tudja, aki maga is
gépszedő. Ezért elismerést érdemel a magyarországi nyomdaipari
munkaidő- és munkabérszabályzatnak az a szociális intézkedése, hogy
tanoncok szedőgépénél nem alkalmazhatók és újonnan főlzabadultak
csak a főlzabadulás utáni második félévben állíthatók a szedőgéphez.
Ezzel szemben helytelennek kell tartani, hogy a nyomdaipari szak-
irányú tanonciskola a szedőgépek szerkezetének ismertetésén túl,
ami ellen kifogás nem emelhető, magát a *gépszedést is tanítja a fiatal-
korú, fejletlen nyomdásztanulókkal*. Eltekintve attól, hogy a tanu-
lók az életbe kikerülve, semmi hasznát nem vehetik a tanonciskolá-
ban „tanult” gépszedésnek, elvonja őket fontosabb és nélkülözhetet-
lenebb tudnivalók megtanulásától. Ahhoz, hogy valaki jó gépszedővé
legyen, komoly, érett, teljesen kifejlett szervezetű és megfelelő elő-
képzettséggel bíró egyénnek kell lennie, amilyeneket a dolog termé-
szeténél fogva a fiatalkorú tanulóknál csak keveset lehet találni.
Ellenben nevelnek félígkész gépszedőket, akik azután — abban a
hitben, hogy ők ezen a téren már mindent tudnak — félbenmaradt
existenciákként önmaguk és a nyomdaipar terhére károsan befolyá-
solják a munkapiacot.

A gépszedés tanulásáról szólva, ki kellett térni erre a visszásságra,
hogy végre a szakirányú tanonciskola tanterve a *hivatásának meg-
felelő* mederbe szoríttassék vissza. A tanoncoktatás terén a mai ra-
cionális nyomdai munkáltatás amúgy is sok tennivalót utal át a
tanonciskolára. Sokat *kellene* pótolnia, ami a nyomdában ma héza-
gos. Erről egyébként sokat lehetne csevegni...

A fizikai föltételek közé tartozik még a *jó hallás* és a *jó szem* is.
A jó gépszedőnek azonnal meg kell hallania a legcsekélyebb rend-
ellenességet is a gép járásában. Az őt körülvevő szedőgépek sokasá-
gának zajából nyomban ki kell *hallania*, hogy pl az ő gépének osz-
tója megállt (a Linotype-ról vagy az Intertype-ről szólva), meg kell
éreznie, hallania a sor öntésének alig hallható tompa zajából, hogy
a fém nem túlhideg vagy túlmeleg-e, sőt a gyakorlat később a gépszedő
hallását annyira kifinomítja, hogy már a betű esésének zajából meg
tudja állapítani, vajjon a helyes betű vagy egy tévesen billentyűzött
matrica esett-e le a sorzóba. Se szeri, se száma azoknak az eseteknek,
amelyek a gépszedő jó hallását igénybeveszik. Ha ellenben ez hiá-
nyos, nem tudja a készülő zavarokat idejében elhárítani.

A Typographi szedőgépnél is a gépszedőnek ugyancsak meg kell *hallania*, hogy ha a kizárógyűrű nem esik vagy ha valamely matrica alsó betűs szára letört és csak a felső füles része csúszik le a kosár drótján. Ha ezt nem *hallja*, vagy *látja* meg, az egész szövegen végig hiányozni fog az a betű és a szedés használhatatlan. Itt az öntésnél is fontos a hallás, mert ha a szedő nem hallja az öntés cuppanását, akkor nem osztja el a sort, hanem jobban kizárja azt, hogy a gép önthessen.

A Monotypenál különösen a jó memória, a nyugalom, a mindennél nagyobb figyelem és számolókészség a pszichikai és fizikai előfeltételei a jó gépszedőnek. A jó emlékezőtehetség a többi gépnél is szükséges, hogy a gépszedőnek ne kelljen minduntalan a kéziratra néznie. A *jó látás* is valamennyi szedőgépnél feltétel. Normális távolságból el kell olvasni a halvány ceruzával vagy kis betűkkel írt kéziratot, hogy ne kelljen a kézirat fölé görnyedni. A jó pápaszem ugyan kiegészíti a látási hiányokat, de csak az tanuljon gépszedést, aki *még nem* használ szemüveget.

Mindent összegezve: csak az alkalmas gépszedőnek, aki ura a helyesírásnak, gyakorlott kéziratolvasó, jártas kissé idegen nyelvekben is, klasszikus idézetekben, egy szóval, aki olvasott, értelmes. A gépszedő legyen nyugodt természetű, egészséges fizikumú, jól halljon, lásson és igyekezzék megismerni gépének mechanizmusát, mert nem mindenhol van házi szedőgépszerelő. Szeresse a gépet, amely nagy anyagi értéket képvisel és neki is kenyeret ad. Kondícióját csak úgy biztosíthatja, ha szakmájában továbbképezi magát és egyáltalában lépést tart a művelődés fejlődésével. Mindez nem ezermesterség. Olvasás segítségével minden műveltség megszerezhető. A jó gépszedőnek nemcsak a napi, hanem a világeseményekkel is meg kell ismerkednie. Mert sokszor a szedőnek kell az író tévedéseit is helyesbíteni.

Ezek az én szerény útmutatásaim arra a kérdésre, hogy *ki alkalmas gépszedőnek*.

A mélynyomás jelentősége

A gondolkodás: elképzelés, mely az agyban képek alakjában rajzolódik fel és a beszéd: ecset, mely színes szavakba mártva ábrázolja, jeleníti meg magát a gondolatot.

Ha keressük a gondolatközlés legősbibb formáját, a képíráásra bukkanunk. A betűk nem lévén ismereteseek a gondolat szavakban való visszaadására, a közlendő cselekmény képekben rajzoltatott meg.

Mondhatjuk tehát egész nyugodtan, hogy a kép szeretete ösztön-szerű megnyilvánulás, amit mi sem bizonyít jobban, mint az, hogy az ember már zsenge gyermekkorában vágyik a kép után, mely vidító hatással van rá, örömet okoz neki.

A kép ebbeli hatása nem is csökken sohasem, még akkor sem, ha az embert mint gondolkodót holmi agydefektus érné. A helyes gondolkodási lehetőség hiányával sujtottak is szívesen szemlélik a képet és reájuk a képek szemlélése megnyugtató hatású.

De a kép végigkíséri az embert a kezdetlegességi állapottól a legfejlettebb állapotáig, sőt fejlődési foka ábrázolási képességével is ki-fejezésre jut.

Mi sem természetesebb tehát, hogy a sokszorosítás fejlődési irány-vonala is az illusztrálás mennél tökéletesebbé tétele jegyében halad és igen tökéletes formához jutott a mélynyomásban.

A mélynyomás jelentősége illusztrálás szempontjából felbecsülhetetlen. A magasnyomás illusztrációs eljárása hosszadalmas, amit csak tökéletessége rovására csökkenthetünk. Ennek bizonyítására elegendő felemlíteni a napilapokban közölt illusztrációkat, de a raszterpontokból álló kép a természetesség, az elevenység hatását is lerontja.

A mélynyomású illusztráció nagyon erősen megközelíti a természetességet. Teljesen rajz-, vagy fényképszerűen hat, tónusátmenetekben olyan gazdag, hogy azt semmi más eljárással elérni nem lehet. De ezen tulajdonsága mellett a magasnyomással szemben még az is előnyére szól, hogy a sokszorosítandó képek, illusztrációk előállítására nem kíván hosszadalmas eljárást, nyomtatási szempontból, mondhatnám, semmit és ha hozzátesszem még azt, hogy *papírminőségben a mélynyomás igénye igen minimális*, adva van a mélynyomás jelentősége a magasnyomással szemben.

A hírszolgálat, az irodalom és a művészet egyformán a sajtó útján érvényesülnek és mindegyik értékét az illusztráció nagyban fokozza. Ebben leli magyarázatát az, hogy a napilapok, melyek még nem is olyan régen illusztráció nélkül jelentek meg, ma mind több és több illusztrációt adnak, sőt képes mellékleteket, melyek mindegyike mélynyomású. De alig van képeslap, folyóirat vagy illusztrált mű, mely nem mélynyomással készülne részben, vagy egészben.

A mélynyomás nemcsak mint illusztrációs mód nyújt tökéletesebbet, mint a magasnyomás, hanem ebbeli mivoltában mint tömegtermelési eszköz vetekszik az újságnomással is és semmi akadály annak, hogy azt túl is haladja, amellet, hogy ebből olyan bajoknak lenne kitéve, mint amilyenek a magasnyomásnál — akár szöveg-, akár képnymást illetőleg — igen könnyen előállhatnak.

Tény azonban az, hogy mindeme tulajdonsága mellett a mélynyomás fejlődési lehetőségének ívelésén a kiindulási pontot nem sokkal haladta túl. Ezt nemcsak és főként nem géptechnikai szempontból értem, hanem a mélynyomóformák előkészítését, de különösen edzését, maratását illetően.

E cikk kerete igen csekély ahhoz, hogy részletesen lehetne kifejteni, mit látunk a mélynyomásban, ami tökéletesítésre szorul, de ha rámutatok arra, hogy az emberiség igénye a technikai fejlődést is rászorítja, hogy a napi eseményeket, szórakoztató és tudományos előadásokat minél tökéletesebb képekben is megjelenítse, természetes, hogy a sokszorosító technika fejlődésében a kép, az illusztráció mind nagyobb területet hódít, nem kell különös jóstehetség ahhoz, hogy *a mélynyomásnak ítéljük a jövőt.*

De a sokszorosító technika fejlődése egyéb területen is határozottan olyan irányvonalat mutat, amely a mélynyomás térhódítását segíti elő, ha nem is annak a jegyében született meg.

Itt rá kell mutatnom a fényszedőgépre, az „Uhertype“-ra. Tudvalevő, hogy a mélynyomású formák fényképezés, illetve fénymásolás útján állíttatnak elő és a formahenger elkészítéséhez semmi másra, mint a nyomtatandó, illetve sokszorosítandó kép és szöveg felvételeire, vagy fénymásolásra alkalmas levonataira van csak szükség. Szedésre csak azért van a mélynyomásban szükség, mivel azt egyelőre más szövegábrázolás nem helyettesíti. De abban a pillanatban, ahogy a szedés más alkalmatosság útján nélkülözhetővé válik, — teszem fel fényszedés útján, — *a mélynyomás rohamosan fogja kiszorítani a magasnyomást.*

A moziknak még ebben a súlyos időkbén is nagy a látogatottsága, ami a közönség képszomjának bizonyítéka. Ezt a nagy képszomjúságot a napilapok is érzik és mind több és több kép közlését tartják szükségesnek. Szinte elkerülhetetlen, hogy fejlődésük ne a mélynyomásra kényszerítse őket.

Abban a pillanatban, amint a képrádió és a fényszedés tökéletesen megoldatik, egész bizonyosan mélynyomásra térnek át a napilapok is, különösen, ha a súlyos gazdasági helyzet megjavul és a vámfalak leomlanak.

A mélynyomású napilapok előállítási értéke semmivel sem haladja túl a magasnyomást. Papírban sem kívánnak jobbat és ha a formahenger elkészítésének időtartamát meg lehet rövidíteni, ami, szerintem, nem is probléma, semmi sem áll a mélynyomás teljes térhódításának útjában.

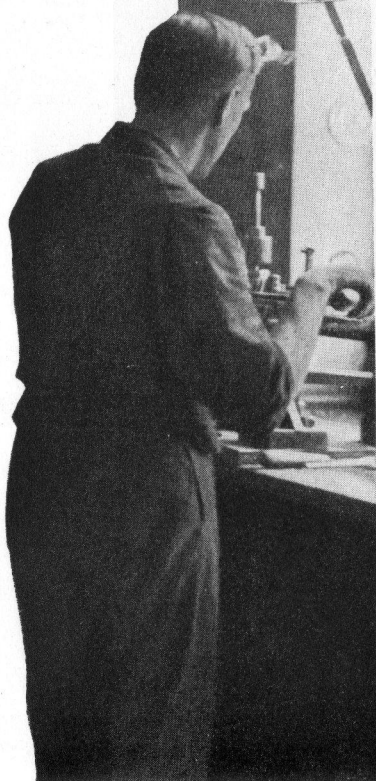
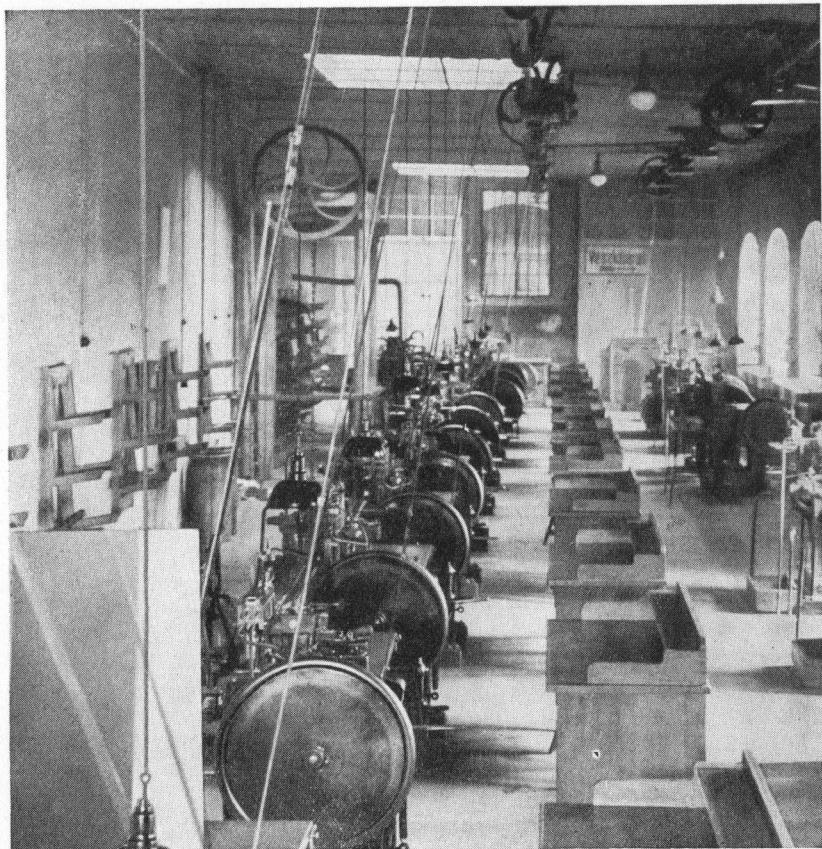
A mélynyomás az az eszköz, amellyel a nyomtatásnak azon a területén lehet minőségileg és mennyiségileg a legtöbbet elérni, ahol a magasnyomás minőségi munkát csak hosszú eljárással és a normálisnál lassúbb termeléssel tud csak előállítani.

Ha a mélynyomás a színes reprodukciók terén is el fogja érni azt, amit az egyszínű illusztrációnál már is felmutat, eléri azt a fokot, amelyen az elképzelés szerinti ideális nyomtatás állhat.

Semmi kétség, hogy ez is hamarosan bekövetkezik. Máris tudunk olyan kísérletekről, amelyek a legteljesebb sikerrel kecsegtetnek és a közeljövő ebből a szempontból nem fog meglepetésekben szűkölködni.

A mi betűöntödénkről

Versenyképesség kvalitásában, árban és választékban, ezek azok a feltételek, amelyeket egy hazai vállalatától követelhetünk, hogy feleslegessé tegye a külföldről való beszerzést.

Ha közelebbről belenézünk hazai betűöntődénk — az *Első Magyar Betűöntő Rt.* — szervezetébe, megállapíthatjuk, hogy meg tud és meg is akar felelni ezen feltételeknek.

Öntődénk műszaki berendezése az utóbbi 10—12 esztendő alatt olyan erőteljes fejlődésen ment át, amely egyenrangúvá tette a legnagyobb német öntődékkal. Bizonyos, hogy ha a mi betűöntődénk magára marad és egyedül állva akart volna megküzdeni a világpiacot uraló nagy német betűöntőipar mindent elnyomó versenyével, úgy elbukott vagy legalább is annyira elsatnyult volna, mint néhány nálunknál nagyobb és gazdagabb állam

betűöntő ipara, amelyek nemcsak a világpiacon, de saját hazájukban sem számítanak.

Betűöntődénk régebben is erős, szállító- és versenyképes volt, különben legázolták volna a külföldi versenyben. Ehelyett azt láttuk, hogy előbb a *D. Stempel A. G.*, Frankfurt, később a *H. Berthold A. G.*, Berlin, hírneves és legnagyobb német betűöntődék vállaltak érdekeltséget hazai öntödénknél.

Nagy jelentősége volt és van ezeknek a kapcsolatoknak hazai betűöntődénk, mert hiszen ennek révén jutott ahhoz a nagy előnyhöz, hogy megkaphatta ezen két vállalat szabadalmazott speciális öntő- és egyéb gépeit és eszközeit és ezúton műszakilag egyenlővé vált ezekkel.

De hozzájutott még egy igen nagyértékű előnyhöz, ahhoz, hogy betű-, díszítmény- és lénia-választéka egyszeriben megsokszorozódott és mindenkorra biztosított részére az, hogy mindenkor rendelkezhet a betű-újdonosságokkal és így az irányzatok vagy a divat változásával új és új betűsorozatokat hozhat piacra, szóval e téren is versenyképessé válik a külföldi öntődékkal.

Ismeretes, hogy a betűöntődék legköltségesebb, de egyben legkockázatosabb munkája egy-egy új betűsorozat matricáinak az elkészítése. Ma, amikor egy betűcsalád legalább 4 sorozatból, világos, félkövér, kövér és kurzívból kell hogy álljon (de gyakran 2—3 további kiegészítő sorozat is kell), ez azt jelenti, hogy miután egy sorozat átlag 15—17 fokozatból áll, már a 4 sorozat fokozatainak száma kb. 64. Egy fokozat betűi, számjegyei, írásjelei és az európai nyelvek ékezetait figyelembe véve kb. 450 figurát, vagyis matricát jelentenek, tehát a 64 fokozatnál összesen 28.000 darab matricát. Nem szólva arról, hogy milyen nagy munkát és költséget jelent egy-egy ilyen betűcsaládnak a grafikus művész útján való megterveztetése, elég, ha ezen nagymennyiségű matrica technikai előállításának költségeire gondolunk és ezzel szembeállítjuk a kockázatot, amely abban áll, hogy ezen nagy munkákat végig be kell fejezni, a mintakönyveket el kell készíteni, szétküldeni és csak ekkor dől el, vajjon a nyomdaiparnak tetszik-e az újdonosság, tehát a költségek behozhatók-e, avagy kárbavész minden munka és költség.

Vannak hazai betűöntődénknek saját tervezésű betűsorozatai, amelyek illetékesek véleménye szerint nemzetközi vonatkozásban is mindenképpen megállják a helyüket, de nyilvánvaló, hogy az új betűk piacra-

BERTHOLD-BETŰK

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE R. T.

Fanfare

Union Metallic REMINGTON

Schmale Fanfare

Europa bajnoka 2 CSEHSZLOVAKIA

Rundfunk

Programm der Funkstunde RUNDFUNK-JAHREBUCH

Radio

Chaussures de football DUO ETABLISSEMENTS

Falmingo

Introduction Comedian Harmonists 12 LONDON REGIONAL PROGRAMME

Wiener Grottesk

Magyar Grafikai Almanach ÚJ KOMÁROM

Jacobea

Collegium Hungaricum HUMBOLDTIANUM

Halbfette City

Zementwerke Glogau BAUMESSE KÖLN

Fette City

Machines Outillage GIROD GEORGES

BERTHOLD-BETŰK

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE R. T.

Magere Berthold Grotesk

Honvédelmi minisztérium
GEOLOGIAI MUZEUM

Normal Berthold Grotesk

Jahrtausendfeier 1932
WESTFALENHALLE

Fette Berthold Grotesk

Voitures de tourisme
CHROMILITE S.A.

Schmale Berthold Grotesk

Birmingham Newcastle United
3 NEW WORLD-RECORDS

Magere Berthold Grotesk Kursiv

Felméri Lajos pedagógus
A BÉCSI COLLEGIUM

Normal Berthold Grotesk Kursiv

Rembrandt-Ausstellung
GALERIE LESSING

Lichte Berthold Grotesk

SIDMOUTH

Umbra

INTERNATIONAUX

Signal

Budapest-Hollandia

Block Signal

Csikágé megszilárdult

hozatalában nem bírta volna a versenyt azokkal a külföldi öntödékkel, amelyek részére még a tengeren túli piacok is nyitva állanak, nem bírta volna pedig pusztán a behozhatatlan költségek miatt.

Hogy ma mégis a leggazdagabb választékkal rendelkezik betűöntődénk, ennek magyarázata abban van, hogy amikor az előbb említett két németországi öntödével érdekltségbe lépett, ahhoz a joghoz jutott, hogy úgy ezen öntödék, mint az érdekltségükhöz tartozó egyéb öntödék betűinek és egyéb gyártmányainak gyártása és forgalombahozatala szabaddá tétetett részére. A helyzet tehát az, hogy hazai öntödénknek a *D. Stempel A. G.*, Frankfurt, a *H. Berthold A. G.*, Berlin és az ezek érdekkörébe tartozó — hogy csak a nagyobbakat említsük — a Haas'sche Schriftgiesserei A. G., Münchenstein (Svájc), a Schriftgiesserei „Amsterdam“ N. Tetterode, Amsterdam (Hollandia), a Gebr. Klingspor, Offenbach a/M, a Berthold & Stempel, Wien betűöntödék matricái szabad rendelkezésre állanak, tehát ezek gyártmányait Budapesten öntheti.

Persze ilyen nagyértékű jogokért megfelelően magas áldozatokat is kell hoznia, de viszont — egyéb kockázat nélkül — *csak azt választja, azt önti itt, ami már bevált, ami tetszik a vevőköréhez tartozó nyomdának.* Pedig ez a vevőkör, amely Magyarország, Ausztria, Csehszlovákia, Románia és Jugoszlávia nyomdáinak javából áll, igen nagyigényű és válogatós. De hát válogathatnak is kedvükre, hiszen a fentemlített külföldi öntödék a legfrissebbek közül valók az újdonságok piacra hozatalában.

A választék tekintetében igen jellegzetes példát nyújt az, hogy a ma legdivatosabb új és modern rajzú groteszk betűk közül itt találjuk az „Elegant“ groteszket 4 sorozatban 40 fokozattal, a „Berthold“ groteszket 8 sorozatban 104 fokozattal, a „Neuzeit“ groteszket 4 sorozatban 48 fokozattal, a „Kabel“-t 9 sorozatban 132 fokozattal és az újrametszett, modernizált „Reform“ groteszket 24 sorozatban 310 fokozattal.

49 sorozat modern groteszk csak az újabb fajtákból és ennek sokszorosa az egyéb modern betűsorozatokból áll nyomdánk rendelkezésére! Kétségtelenül megtalálja ezen túlbőséges választékban minden ízlés és igény a megfelelőt.

Nem adhatunk itt betűmintakönyvet és így csak arra szorítkozunk, hogy az említett groteszksorozatok és néhány jellegzetesebb egyéb újdonság mintasorait

közöljük e cikk keretében mutatóul. Amint e betűmintákból látható, öntödénkben rendelkezésünkre áll mindenfajta modern betű. A finom metszésű antikva- és kártyairásoktól kezdve a vaskos reklámbetű fajtáig megtalálunk itt mindent, amire a modern tipográfia szempontjából a mai könyvnyomtatónak szüksége lehet. És itt nem szólunk a modern díszítőanyagokról, amelyekből ugyancsak nagy a választék.

Persze a mi betűöntödénk nem dolgozik mindig csak kölcsön-matricákkal, mert azoknak a betűfajtáknak a matricáit, amelyek jól beválnak és kapósabbak, megszerzi, hogy ezek mindenkor rendelkezésre álljanak. Máris több ilyen modern sorozat matricája van birtokában.

Az elmondottaknak tudható be, hogy miért rendelkezik betűöntödénk külföldi viszonylatban is egyik leggazdagabb választékkal.

Amikor hazai betűöntödénket így ismertetjük, fel kell még jegyeznünk azt is, hogy műszakilag a legprecízebb munkát végzi, mert megvannak ehhez a modern eszközei, ötvözete azonos a berlini és frankfurti anyaggal és így gyártmányainak kivitele elsőrangú, öntőcédulái (betűbeosztása) kipróbáltan jók és így tehát minden kellékkal rendelkezik ahhoz, hogy vevőkörét a legkifogástalanabban szolgálja ki.

Rézlénia-gyára egyike a legtökéletesebb berendezésűeknek, anyagát a Berthold-cégtől kapja és így tökéletesen versenyképes.

Két évvel ezelőtt alapított szaküzleti osztálya rövid fennállása óta is közkedvelté vált a nyomdák és könyvkötészetek körében, mert igen gazdag választékkal rendelkezik nyomdai és könyvkötészeti eszközökben és szerszámokban, állandóan nagy raktárt tart a különféle anyagokból, mint bel- és külföldi könyvkötő-vásznak, műbőrök, borító- és előzékpapírok, fűző- és egyéb szalagok, fűződrót, fűzőszövet, cérnák, zsinórok, foliék és laparany, szürke, barna és fehér lemezek stb. anyagok, amelyeket a legjobb gyárak kiváló termékeiből választ ki és ami a legfontosabb, hogy ezeket a legméltányosabb árakon szállítja.

Hogy betűöntödénk kiszolgálási módja mennyire előzékeny és szakszerű, az szinte már közmondásos és mindezen jó tulajdonságai és készsége hozta ezen vállalatot az abszolút megbízhatóság hírnevéhez, ahhoz, hogy köztudatba ment nálunk is csakúgy, mint exportterületein, hogy ennél az öntödénél mindent jól és méltányosan lehet megkapni és hogy állja a versenyt mindenkivel szemben.

STEMPEL - BETUK

ELSŐ MARYAR BETŰÖNTŐDE R. T.

Magere Elegant Grotesk

Filmkunst in Deutschland
ULLSTEIN-DRUCKHAUS

Halbfette Elegant Grotesk

La réclame lumineuse
BULLETIN DES HALLES

Fette Elegant Grotesk

Dominion Line
MUNIFICENCE

Lichte Elegant Grotesk

RUNDFUNKHAUS

Leichte Neuzeit Grotesk

Felhívás ajánlattételre
A TÁBLÁZATSZEDÉS

Magere Neuzeit Grotesk

Maschinen-Bauanstalt
HAUTCREME SIMON

Halbfette Neuzeit Grotesk

Paris et ses Environs
EMPRUNT CHINOIS

Fette Neuzeit Grotesk

Pearson's Magazine
AMERICAN REVIEW

Adastra

Maison Ernest Dupont

Adastra Schwungbuchstaben

A B C D E F G H I J K L

STEMPEL - BETŰK

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE R. T.

Zarte Memphis

Parfums Lenthéric
LA BELLE LIGNE

Halbfette Memphis

Members Benefits
EMBANKMENTS

Magere Memphis

Kiszetó Esztergom
MARGITSZIGET

Schmalfette Memphis

Zeitschriften-Reklame
REICHSTAGSWAHLEN

Lichte Memphis

LOUIS SHERRY

Magere Metropolis

Menus Propos sur les Arts
PLACE DE NANTES

Fette Metropolis

The best Results
DISTRIBUTION

Lichte Metropolis

RUNDFUNK

Hohe Metropolis

Schokoladenfabriken

Globus Kursiv

Orchestral Concerts

D R E I C H L A J O S

A nyomdászok egészséges életmódjáról s a közöttük előforduló betegségekről

Fontos tudnivaló, hogy a Főnökegyesület, Ipartestület és a Szakszervezet együttes elhatározásával Budapest és környékének nyomdájában ma csak az vehető fel tanoncnak, akit én testileg és szellemileg erre alkalmasnak találok.

Megvan tehát a lehetőség arra, hogy a tanulónak felvett fiatal ifjú a súlyos, felelősségteljes pályáján korának növekedésével emelkedő testi és szellemi erejét jól felhasználva, hasznos tagja lehet családjának, társadalmának és kiemelkedő polgára hazájának.

Főtényező, amire ügyelnie kell: az *életmód*.

Sajnos, ez ma sok kíváncsalmat hagy maga után! Csak a napokban történt velem, hogy éjjel a Német uccába hivatnak egy kocsmáros beteg feleségéhez, aki epe-görccsökben szenvedett. A kocsmán keresztül kellett a lakásba mennem. Amint belépek a kocsmába, nagy nyomdásztársaság ül együtt; hangos üdvriadal fogad: „éljen, éljen, ez a mi doktorunk“ s emelkednek a borospoharak az üdvözlésre. Tovább már nem figyeltem őket, a szobába mentem a beteg segítségére. Elgondolkoztam. Eltekintve a mai mostoha megélhetési viszonyoktól, mennyit árt egészségének az ilyen ember, aki munkából, rossz levegőből, kifáradva elmegy az ilyen még rosszabb levegőjű kocsmába s azt a kis energiát, ami munka után megmaradt, ahelyett, hogy otthon lefeküdvé, lepihenve megőrizze vagy növelje, ellenkezőleg azt is elfogyasztja s másnap még fáradtabban áll munkába. Főtényező tehát az életmódnál: a *pihenés*.

Este, éjjel vagy hajnalban, midőn a munka befejeződik, az otthon, a családi kör adja vissza a testi és szellemi frissiséget, azt a jóleső pihenést, melyhez munkájában feltétlenül szüksége van.

Tudom, a *szórakozás* is szükséges, jóleső érzés, mely akár olvasásban, moziban, színházban található fel. A sportolás is jó, csakhogy ma ezt is túlhajtják a

nyomdászok, a túlajtott sportolás mellett elhanyagolják szellemi művelődésüket.

A *turistáskodások*, testet, lelket üdítő kirándulások; legyen evezés, úszás, labdarúgás, futás stb. mindmennyi kellemes, jótékonyhatású sport, de nem túlajtva s emellett elhanyagolva a szellemi *szervezeti* kiképzést, tanulást.

A *tisztaságra* is nagyon ügyelni kell a nyomdásznak. Tudjuk, hogy az ólompor nemcsak a tüdön át belélegzéssel, hanem a *gyomron* is, sőt a *test bőrén át* is bejut a szervezetbe s okozza az ólommérgezés kellemetlen tüneteit. Fontos tehát, hogy lehetőleg jól szellőztetett helyiségben dolgozzunk; fontos, hogy minden *evés előtt* kezünket szappannal jól megmosuk; de a *fürdés* is feltétlenül szükséges, ami az egész test felületéről lemossa a ruhán át bejutott ólomport.

Azért követeljük meg, hogy munkában munkaruhát, munkaköpenyt használjon a nyomdász, melyet munka után vagy pihenés közben magáról levessen, hogy uzsonnáját is ne munkaruhában költse el, mert hozzáér már megmosdott keze az ólomporral fertőzött ruhához s viszi be a gyomrába, beleibe s innen *vérébe* a fertőző anyagot, mely azután az idegeit támadja meg s okozza a különböző *hűdéseket*.

Ezen ólomokozta bántalmak — lassanként bár — a szervezetből folytonosan kitisztuló folyamat után javulnak és gyógyulnak is.

Innen van, hogy mi, nyomdászegyesületi orvosok nem vesszük fel az első vizsgálatnál egyszersmindenkorra rokkantállományba az ólommérgezésben szenvedőket, hanem egy fél évre vagy legfeljebb egy évre. Ezután kötelesek újabb felülvizsgálatra jelentkezni s újabb elbírálás alá vesszük, hogy kivegyük-e a rokkantállományból — ami elég gyakori — vagy meghosszabbítjuk még egy rövid idővel rokkantállományukat. A *nyomdászok között gyakrabban előforduló betegségek elleni védekezésre* vonatkozólag az elmondottak eléggé kimerítik a gyomor- és tüdőhurut — mint a nyomdászok gyakori bajai — ellen való védekezést. Az izom-, ízületi-sz., továbbá az idegfájdalmak csaknem mindig az ólommérgezésokozta első tünetek. Ezek elleni védekezés a fentiek megszívlelését kívánják.

Az influenza, torok-, mandulagyulladások csak annyiban függenek össze a nyomdászfoglalkozással, amennyiben sokan foglalkoznak egy helyen s e betegségek könnyen átragadnak egyikről a másikra.

STEMPEL - BETŰK

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE R. T.

Magere Mundus Antiqua

Felhívás ajánlattételre ADMINISTRATION

Halbfette Mundus Antiqua

Reproduktionslehre PHOTOGRAPHIEN

Standard Latein

Beautiful Architecture PROVINCIAL HOTEL

Original Baskerville

Elismervény Kolozsvár

Original Baskerville Kursiv

Süddeutscher Rundfunk

Halbfette Original Baskerville

Parfumerie Moderne

Lichte Original Baskerville

Harmonious Designs

Garamond Antiqua

A színház és közönsége MŰSORON KIVÜL

Halbfette Garamond

Schaufenster-Entwurf HAUS DER MODEN

Garamond Kursiv

Elsbeth Champcommunal COUTURE MODES

STEMPEL - BETŰK

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE R. T.

Magere Reform Grotesk B

Napfény és egészség
MIKSZÁTH EDISON

Halbfette Reform Grotesk B

Rundfunknachrichten
GÁRDONYI RAJNA

Breite halbfette (I) Reform Grotesk B

Medgyaszay Vilma

Dreiviertelfette Reform Grotesk B

Hotel Ambassador

Fette Reform Grotesk B

Final Clearances
GYÖRGY DUMAS

Normalbreite halbfette Reform Grotesk

Chamber Music Concerts

Normalbreite fette Reform Grotesk

Magyar Nyomdászat

Normalbreite Inseraten Reform Grotesk

Konstruktives Bauen

Enge magere Reform Grotesk

Situation hebdomadaire de la Banque Nationale

Enge halbfette Reform Grotesk

Újpest Dombóvár Székesfehérvár Putnok

Enge fette Reform Grotesk B

Szilveszter a Zeneakadémián 8

Schmale fette Reform Grotesk B

Moderner Anzeigensatz

Salut

Diese Schrift wirbt

A tiszta levegő — gyakori szellőztetés — ezen is sokat segít.

A tüdő- és mellhártyagyulladás, továbbá az izület-csúzból gyakran fejlődő szervi szívbjajok, vesebajok már acute megbetegedések, melyek bármely foglalkozási ágnál meghülés folytán fejlődnek s más elbírálás alá kerülnek.

A sérülések, melyeket foglalkozás közben — baleset címen — szenvednek, ma már nem fordulnak elő olyan gyakran, mint évekkel ezelőtt. Oka: részben a fejlődött technikai védőkészülékek, részben a nagyobb óvatosság, vigyázat és figyelem.

Magam több ízben tartottam előadásokat az anyaegyesületi helyiségben nagyszámú hallgatóság előtt a nyomdászok betegségéről s az ezek ellen való védekezésről.

Nagy figyelem s meghallgatás volt osztályrészem és jutalmam. Többen felszólaltak az előadáshoz, igen alapos, megértést mutató kérdéseket adtak fel, tanúságul, hogy a magot jó talajba vetettem.

Jelen soraimnak legnagyobb jutalma az volna, ha a nyomdászok megszívnék a negyvenéves nyomdászegyesületi tapasztalatomból leszűrődött s őszinte, szerető szívből velük érző tanulságaimat és tanácsaimat.

Cellofánanyagra való nyomtatás

A legújabb időkben ritka érdekességével és az újdonság erejével ható nyomóanyag tűnt fel, amely praktikusága mellett eddig el sem képzelt plasztikai hatást ad a könyvnyomdai munkák előállításánál és ez a cellofánnyomás. A könyvnyomdai használatra készült cellofánanyag üvegtiszta átlátszóságával, törésmentességével, a színek transzparens tisztaságával a nyomdaipar széles területét hódította meg. Mint az élelmi és élvezeti cikkeknek higiénikus csomagolására, légmentes elzárására, portól való megvédésére kiválóan alkalmas azért is, mert a vásárló az áru tartalmát csomagolt állapotban is tisztán láthatja. Transzparensfóliók ívalakban vagy kisebb nagyságra vágva kerül-

nek forgalomba, melyek átlátszó dobozoknak, zarskóknak lesznek feldolgozva, továbbá fényképek és könyvek védőborítékjához stb. is felhasználhatók. De a grafikai iparban is kitűnő szolgálatot tesznek klisék csomagolásánál, a kevert festékek elraktározásánál, stb. Fotográfiai reprodukcióknál cellofánra nyomott szedések stb. kifogástalan kópiákat adnak. Mélynyomásmánál szedésátvitelek cellofánra felülmulthatatlan előnnyel bírnak bármily technikai papírokkal szemben, amelyeknél a nyers papírrostok mindig meglát-
szanak. A cellofánfóliók fényes, préselt, színtelen és színes kivitelben készülnek, minden ízlésnek megfelelőleg.

A transzparens fóliókra könyv-, kö-, offset- és mélynyomással tökéletes egy vagy többszínű nyomást alkalmazhatunk. Miután a cellofán felülete teljesen zárt, szarukeményesgű, a festék nem szívódhatik úgy be, mint a papíroknál, hanem annak a fólió felületén kell elgyantásodni. Ezért speciális festékek szükségeltetnek, amelyek egyrészt színtömöttségük és nyúlóságuk, de amellet üvegcsíma foltokat adnak, amelyek nyomás után elasztikus filmszerűvé száradnak. A festékek szigorúan az anyaghoz vannak szabva és fedőképességük kitűnő. Vannak olyan speciális festékek is, amelyek különös bájta kölcsönöznek, ha két egymásra nyomott színt még arannyal is kombinálunk. Cellofánhoz használhatunk bronzfestéket vagy külön is bronzírozhatjuk a nyomatokat. Különleges bronzfestékekkel való közvetlen nyomás előnyösebb, mint a külön bronzírozás, mert az üvegszerű anyagon transzparens és nem karcolható el. Ezek a speciálfestékek sok szárítóanyagot tartalmaznak, ezért a hengereken hamar megszáradnak és megbőrösödnek, miért is nagyobb szünetek alatt a festékezőmű és henger megmosandó. Üzemkőzben a hengereknek valamely száradást gátló anyaggal való bespriccelése (petróleum, olajtartalmú paszta) speciálfestékek cellofánra nyomásánál feltétlenül elhagyandó. Ezek a festékek kemények és kiadósak, a sok szárítóanyag hozzákeverése folytán hosszabb elraktározásnál elgyantásodnak, ezért csak annyit rendeljünk belőlük, amennyi az elvégzendő nyomáshoz szükséges. Élelmi és élvezeti cikkek csomagolópapírjaihoz szagtalan festékek kaphatók, azonban a festék lenolajfírniszének mindig van egy kevés szaga, amit nyomás után sokszori átszellőztetéssel csökkenthetünk. Hogy a száradást meggyorsíthassuk, ajánlatos a nyomatokat kevés festékekkel nyomni és az íveket akár raktárpapírral vagy egyoldalal cellulózzal

STEMPEL-BETUK

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE R. T.

Breite Magere Reform Grotesk

Komárom Erd

Breite halbfette Reform Grotesk (II)

Ungvár Maros

Breite fette Reform Grotesk

Grand Bazar

Breite Inseraten Reform Grotesk

Publication

Magere Reform Grotesk Kursiv B

Modesalon für Damen

Halbfette Reform Grotesk Kursiv B

L'Ambre de Carthage

Fette Reform Grotesk Kursiv B

The Board of Health

Inseraten Reform Grotesk Kursiv

Modern Inventor

Normen Reform Grotesk Kursiv

Deutsche Korbindustrie

Lichte Reform Grotesk

INDIVIDUALIZMUS

Ratio Latein

The Midday Recorder

Ratio Kursiv

Place de la Madeleine

Halbfette Ratio Latein

Rózsahegy Kálmán

Fette Ratio Latein

Nordlandfahrten

KLINGSPOR - BETŰK

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE R. T.

Leichte Kabel

Wunderwerke der Technik

Norm Kabel

Bon Chien chasse de Race

Grobe Kabel

Mode im Wandel der Zeit

Fette Kabel

Deutsche Lufthansa

Schmale Kabel

Die Zukunft der Flugtechnik

Schmale halbfette Kabel

At every Word a Reputation

Leichte Kabel Kursiv

Entwicklung der Zivilisation

Grobe Kabel Kursiv

Erfindungen unserer Zeit

Zeppelin

Die Macht des Schicksals

Zeppelin Rundbuchstaben

DAS ULMER MÜNSTER

Leichte Kabel Rundbuchstaben

ACHETER EN POCHE

Grobe Kabel Rundbuchstaben

DER REIZ DES NEUEN

Fette Kabel Rundbuchstaben

NICOLO PAGANINI

Schmale halbfette Kabel Rundbuchstaben

MEISTER ALTER BAUKUNST

Meridian

Das Tempo der Zeit

Daphnis

Rosen aus dem Süden

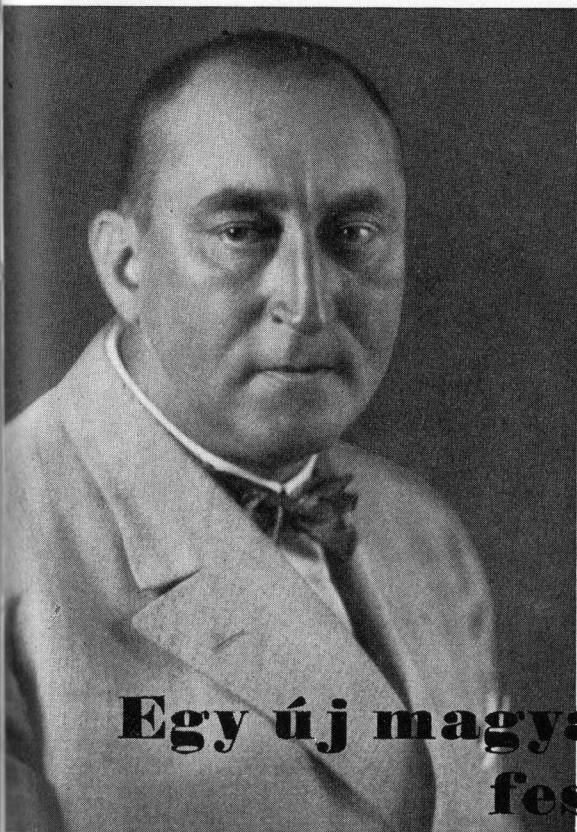
Orphid

HAUS DER MODE

belőni, utána pedig kis csoportokba szétrakni. A száradás időtartama speciálfestékeknel rendszeren 2—3 nap. Többszínű műnyomatoknál az ívek kb. négyóránkénti átlövése meggyorsítja a száradást. Vannak azonban speciális szárító-anyagok is, amelyekből csak keveset szabad a festékhez hozzáadni, mivel a festékek könnyen szőrösödésnek indulhatnak. Két szín egymásra nyomásánál az első színhez bolognai krétát kell keverni, hogy a második szín nyomásértékét le ne rontsuk. Néhány csepp acetontinktúra a cellofánanyagot érdekessé és a festék kötőanyagát intenzívvé teszi, de ennek adagolása nagy elővigyázatosságot követel, miután az acetontinktúra a festéket felhigítja és a hengerek épségét is megtámadja. Autotípiáknak cellofánra nyomása jól elvégezhető, azonban nagyobb folterületű klisék és finom vonalaktól mentes betűk jobban érvényesülnek. Az üvegtiszta fólió nyomása nagy gyakorlatot és körültekintést igényel, ezért egy- és többszínű munkáknál nagyon is ajánlatos próbanyomásokat készíteni.

A cellofánnyomás kemény egyengetést kíván és a nyomócilinderen vagy tégelyen történő egyengetés is gondos munkát igényel. Hogy a nyomóanyag széleinek elpiszkítása elkerülhető legyen, ajánlatos a nagyobb felületeket kartonból kivágni és pontosan felragasztani, míg az egyengetést gumiborítással takarjuk le, amire egy védőív (Tauenbogen) kerül. Gyorsajtókon lénia-irányban történő nyomásnál a festékmasszatolódás ritkább, mint tégelyajtón parallel nyomott cellofánon. Mégis kisebb alakú nyomatok — 0.4 mm erősségű gumihuzat felhasználásával — tégelyajtón kifogastalanul nyomhatók. Szívóképes, pontosan a formához igazított felhordóhengerek biztosítják a zavartalan nyomásfolyamatot, míg újonnan öntött kemény hengerekkel nem fogjuk ugyanazt az eredményt elérni. A fólió berakása lassabban megy, mint a normál papíré és a gyorsaságot a berakónó ügyessége és az anyag vastagsága szabályozza, ami óránként 500—1000 ívig terjed. A többszínű nyomatokkal olyan művészi értékű transzparens képek érhetők el, melyek szintisztaság, élesség dolgában az üvegfestészeti termékek remekeit is felülmúlják. A festékrétegeződés is abszolút egyenletes és átlátszó, úgyhogy figyelmes vizsgálat mellett sem lehet az egyes színfoltokat külön-külön feltalálni. Erőteljes hatásával és a nyomtatvány újszerű reklámerejénél fogva úgy technikai, mint gazdasági szempontból is előnnyel bír és új utat jelöl a nyomdásznak a nyomótechnika további fejlődése.

Z. Gy.

DR FERENTZY JÓZSEF

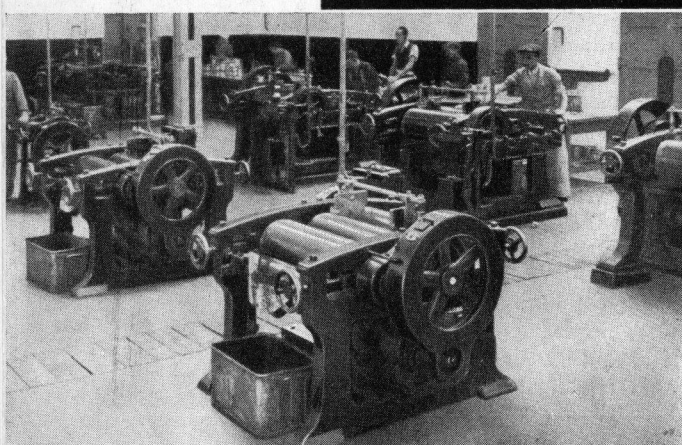
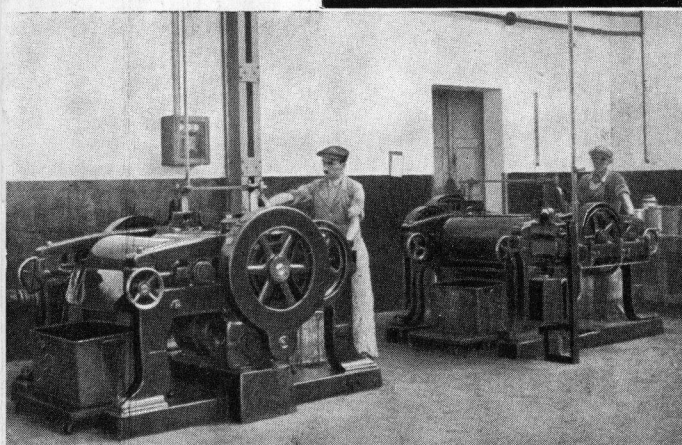
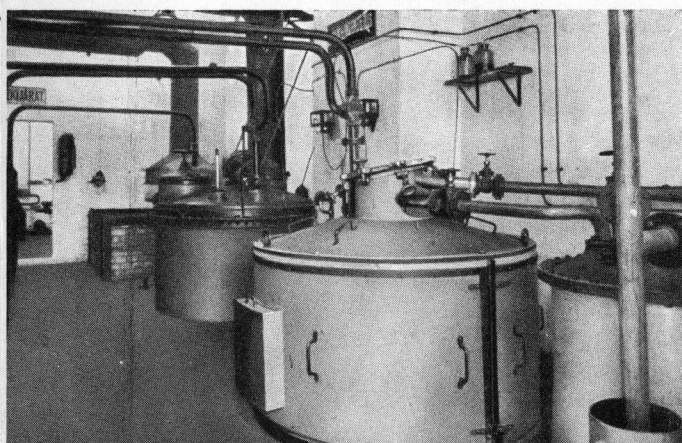
műgyetemi magántanár,
magyar királyi kereskedelmi főtanácsos,
a Corvina festékgár igazgatója

Egy új magyar festékgyárról

A gazdasági helyzet romlásával párhuzamosan mind nehezebbé vált a magyar nyomtatóiparnak olyan termelési anyagokkal való ellátása, melyeket nagyjából a külföldi gyárakból volt lehetséges beszerezni. Különösen a festékellátás okozott nagy gondokat, dacára annak, hogy a meglévő magyar festékgyárak a szükségletet csaknem teljes egészében fedezni tudták volna. E tekintetben nem is annyira a festékek minősége jöhetett figyelembe, hiszen az évtizedek óta dolgozó magyar festékgyárak készítményei a külföldi gyártmányok jóságával szemben megállták a helyüket, mint inkább a magyar nyomdák kényelmi szempontjai, mert a megszokott külföldi gyártmányokról sehogy sem tudtak lemondani.

A festékbehozatal megnehezülése azonban végül is nemcsak arra szorította a magyar nyomdákat, hogy szükségletüket kizárólag magyar festékgyárakból szerezzék be, hanem a magyar festékgyártási ipar természet-szerű fejlődését is maga után vonta.

Ilyen körülmények között alakult meg két évvel ezelőtt a *Corvina Nyomda-*

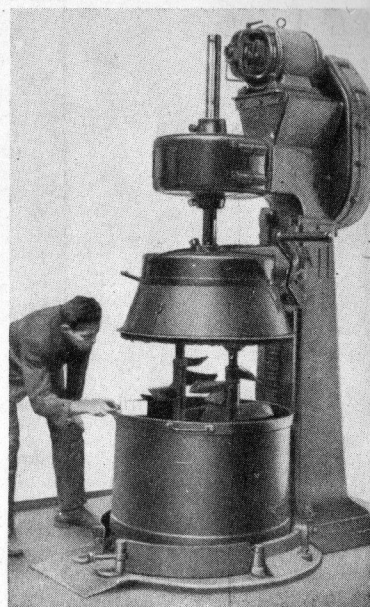
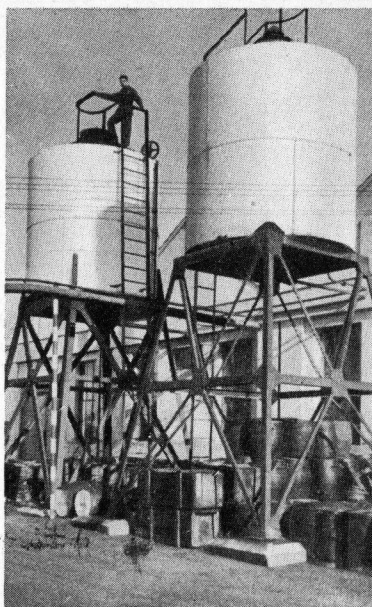
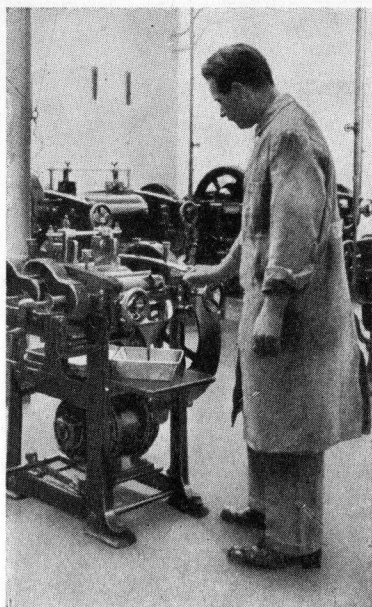
festékipar Részvénytársaság cég, amely munkakörébe vonta a nyomtatóipar számára szükséges mindenféle nyomófesték és a nyomáshoz szükséges mindenfajta segédanyagok gyártását.

Az új vállalat élén *dr. Ferentzy József*, magyar királyi kereskedelmi főtanácsos, műegyetemi magántanár áll, akinek a külföldön is elismert szaktudása már magában is elég garancia arra, hogy az új magyar nyomdafestékgyár a technika mai nagy fejlettsége mellett támasztható magas igényeket is maradék nélkül tudja kielégíteni.

A gyáralapításnál magánál is a legkörylttekintőbb módon jártak el, mert a külföld e tekintetben számbavehető legjobb ipartelepeit ugyancsak szorgosan tanulmányozták, hogy az új magyar vállalkozás berendezése, technikai felszerelése minden tekintetben kifogástalan lehessen. A gyár alapfelszerelése is ilyen tökéletes és ezt csak fokozta még az a tény, hogy az elmúlt év végén beolvasztotta az évtizedek óta nagyszerűen dolgozó és kitűnő gyártmányokat szállító Berger és Wirth festékgyárat, melynek tulajdonjogát a leipzigi törzsgyár az új vállalatnak átadta. A Corvina festékgyár a cég fennállása óta folyton-folyvást növekedik és terjeszkedik, ami kétségtelen bizonyítéka üzleti erősödésének.

Alkalmazottainak száma is állandóan emelkedik s ezek kivétel nélkül nagyszerűen képzett magyar szakmunkások, akiknek sokévi tapasztalata és gyakorlata ugyancsak biztosítéka a gyártmányok jóságának.

A gyár belső berendezésének tökéletességére következtethetünk az e sorok mellett reprodukált illusztrációkból, melyek a legmodernebb gépeket és berendezéseket ábrázolják, amelyek mindenképpen alkalmasak a könyvnyomtatóiparban, a litográfiában, az offset- és mélynyomásnál szükséges mindenfajta festékek előállítására.

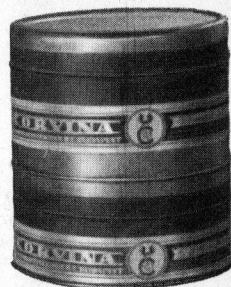

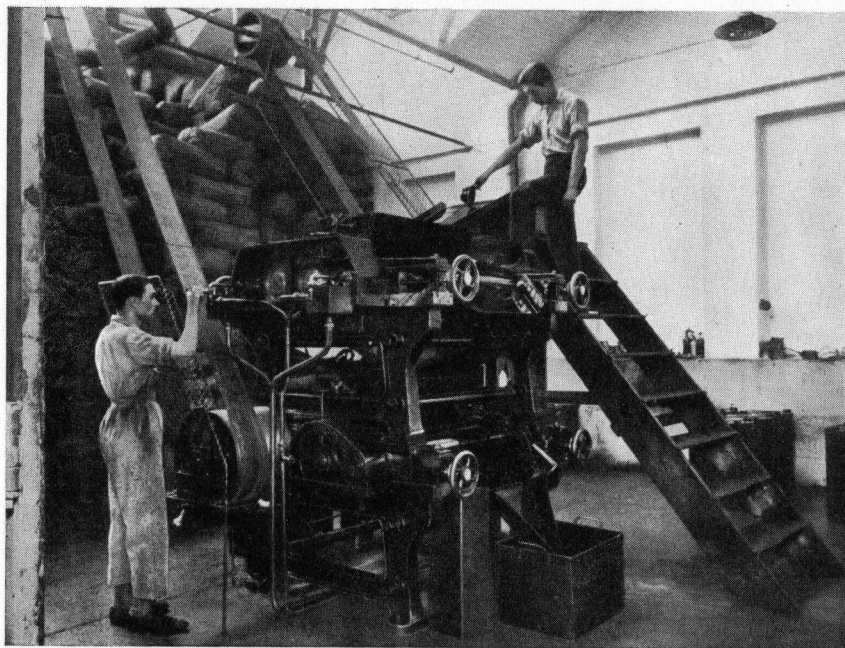
Különös gonddal és nagy körültekintéssel és a legjobb anyagok felhasználásával készülnek úgy a fekete, mint a színes festékek, de kivételesen nagy gondot fordítanak a mélynyomó festékek gyártására, amelyben úgylátszik — a Corvina specializálódni akar, mert mint értesülünk, az e fajta festéknek xylolmentes előállítására vonatkozó világszabadalom megszerzése érdekében folytat mostanában nagyjelentőségű tárgyalásokat.

A mélynyomófestékek mai összetételükben tudvalevőleg tűzveszélyes és az egészségre nem jó hatású alkatrészeket tartalmaznak, s egyetemes ipari érdek a mélynyomófestékek összetételének olyan megváltoztatása, amely mindkét kellemetlen sajátságot megszünteti.

E világszabadalom megszerzése óriási jelentőségű volna nemcsak a Corvina-festékgár szempontjából, hanem a mélynyomás és az ilyen berendezéssel bíró üzemek szempontjából is. Az előbbinek a fejlődés és terjeszkedés lehetőségeit biztosítaná, az utóbbiak számára pedig az üzembiztonságot és az alkalmazottak egészségi állapotának megővását jelentené. Mindkét szempont olyan jelentőségteljes, hogy csak őszintén kívánhatjuk, vajha ez új magyar festékgár törekvése e tekintetben sikerrel járna s a szabadalmat megszerezhetné.

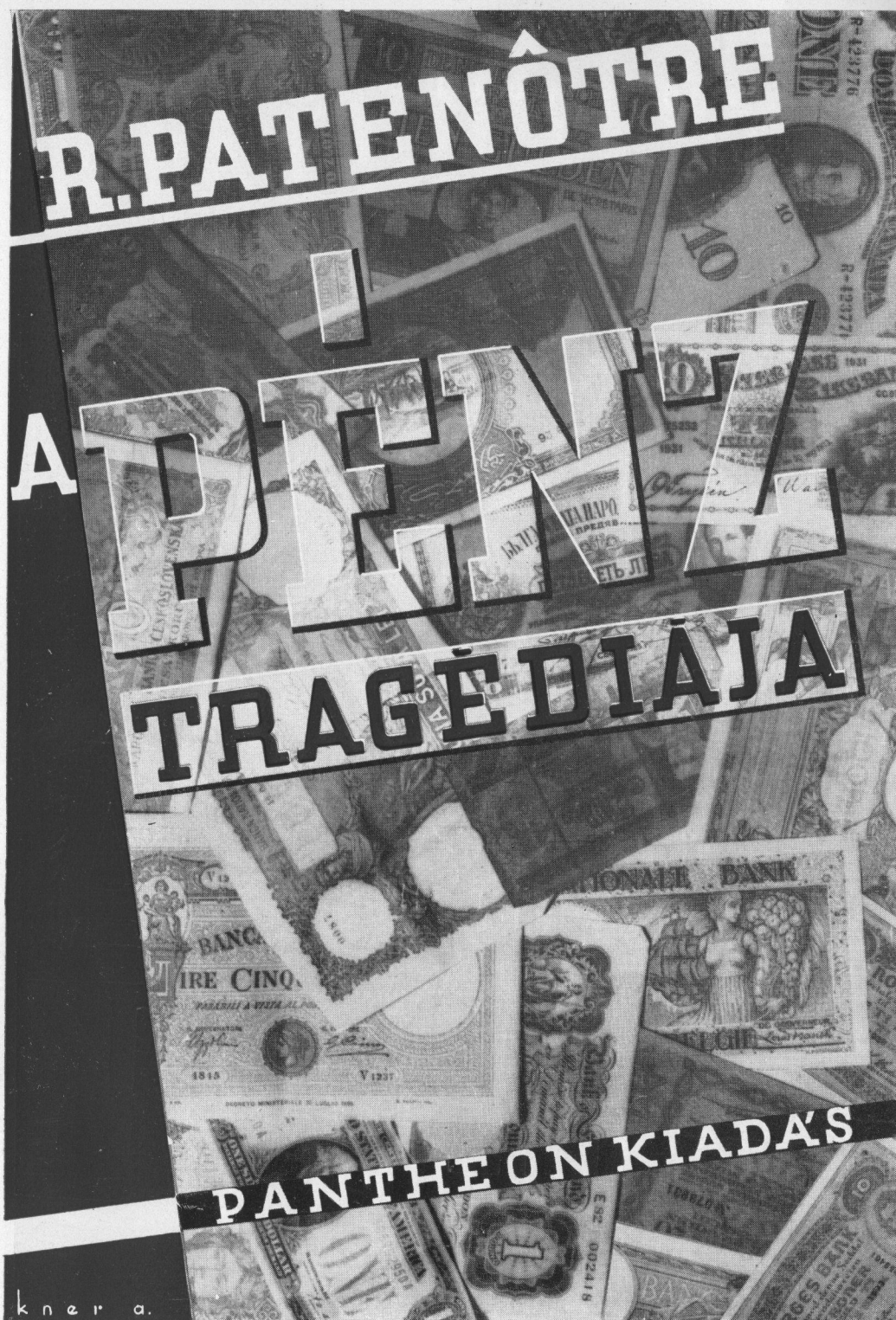
Ugyancsak nagyjelentőségű dolog, hogy a Corvina nyomdafestékipar rt. a Berger és Wirth festékgár átvételével annak nagyszerűen berendezett hengeranyaggyárát és hengeröntődjét is birtokába vette s azt nagymérvben fejlesztvén, úgy a fővárosi, mint a vidéki nyomdának a legjobb minőségű hengeranyagot szállíthatja és a rábizott hengerek átöntését is kifogástalanul végezheti.

Munkakörébe tartozik a legkülönbébb szárítókencék és átnyomópaszták gyártása is, mely segédanyagokból szintén a legjobb minőségeket készíti. A festékkeveréshez szükséges közönséges keverőkencéből is több minőséget gyárt és tart raktáron. Különös gondját képezi a gyárnak a vidéki könyvnyomtatók igényeinek kielégítése is.

A Corvina-gyár rövid kétéstendei fennállása óta már jelentékeny fejlődésre mutathat rá, gyártmányai mind tökéletesebbek lesznek, teljesítő-képessége pedig napról napra fokozódik. A fejlődés útjai mindenesetre nyitva állanak az új magyar vállalkozás előtt és kétségtelen, hogy gyártmányainak kifogástalan minősége és szolid üzleti elveinek minden vonatkozásban való érvényesítése a külföldi piacokat is megnyithatná előtte, ami csak öregbítené a magyar grafikai ipar megbecsülését.

Kner Albert: könyvcímlap — fotómontázs

DUBOIS

PRIESSNITZ

LEEUVENHOEK

HARVEY

MECSNIKOV

JENNER

JACKSON

PASTEUR

AUENBRUGGER

SEMMELWEIS

DAVY

KOCH

LAËNNEC

PARÉ

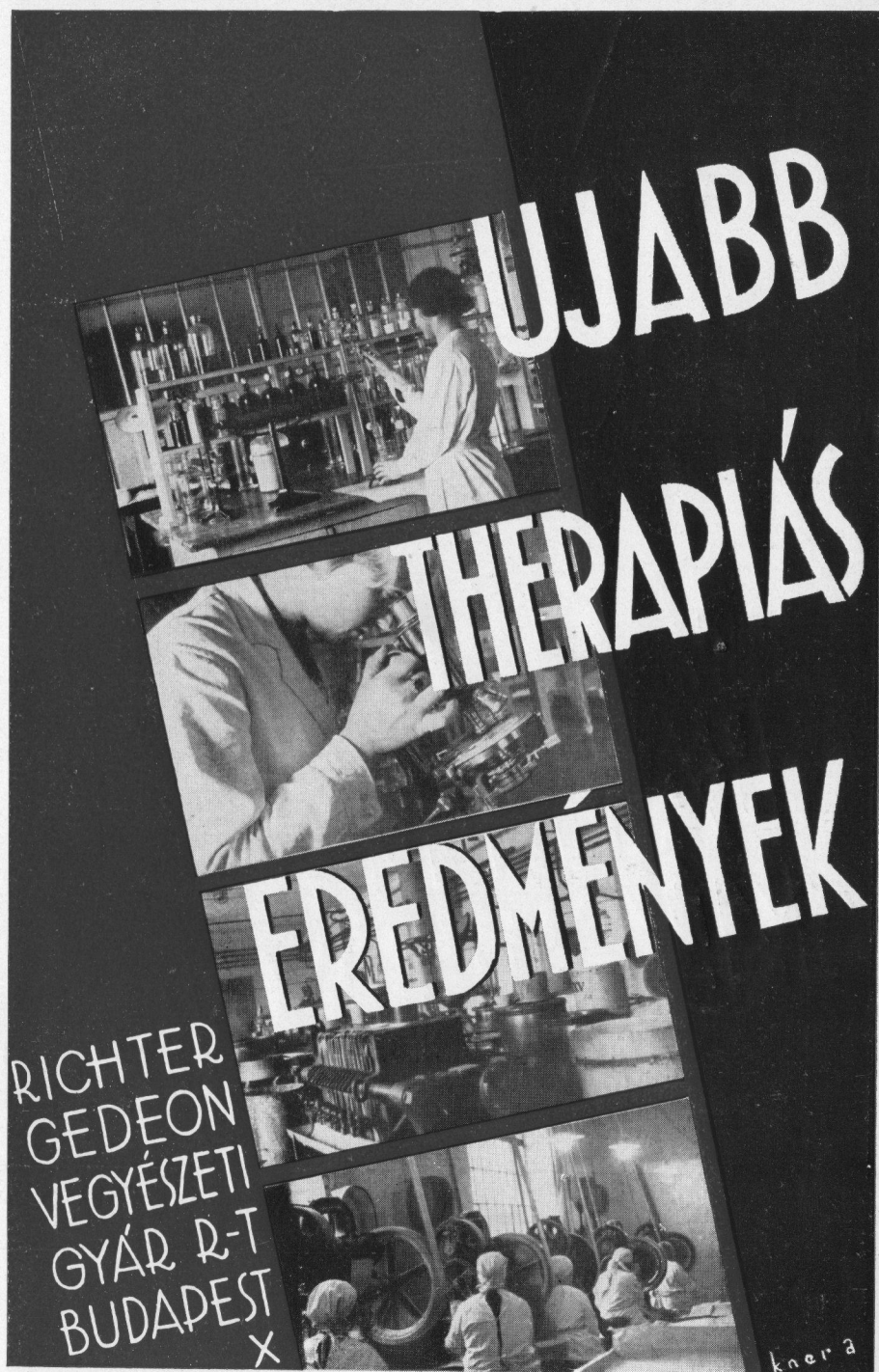
GRUBY

DR. MÜLLER VILMOS

CSODA TEVŐK

SINGER ÉS WOLFNER KIADÁSA

Kner Albert: prospektuscímlap — fotómontázs

TÖRÖK SÁNDOR

**BANKETT A
KÉK SZARVASBAN**

FRANKLIN TÁRSULAT KIADÁSA

Külön melléleteink

Szedéspéldáinkon is sűrűn találkozunk olyanokkal, amelyeknek tipográfiáját fényképekkel házasították össze a tervezők. A fénykép — vagy ahogy általában mondják: a fotó — rendkívüli fontosságra emelkedett az akci-denziában is, úgyhogy Németországban a Bildungsverband tanfolyamainak megszokott tantárgya a céltudatos fotografálás és az így nyert fotóknak felhasználása a mesterszedésben. Nálunk kevesen űzik és sokkal gyakoribb a fotomontázsok alkalmazása, amit többnyire grafikus művészek kultiválnak. A fotomontázs több fényképnek egy egységes hatású fotóvá alakítása és tipográfiával való elegyítése. Almanachunkban négy könyvfedlet mutatunk be, amelyeknek mestere Kner Albert. Mind a négy az egyszerűbb fotomontázs körébe tartozik, s jó példával szolgál a fotografálással kedvtelésből foglalkozó tipográfusnak arra, miként lehet ezt a művészi módot hasznosítani gyakorlati munkájuknál. További külön mellékletünk: A Hungária Hírlapnyomda reklámlapja; rajzolta: K. Lukáts Kató.

Szedéspéldáink

A következő oldalakon gyakorlati munkákat mutatunk be olvasóinknak. Az egyszerű tipográfiai eszközöknek a gazdasági viszonyokkal harmonizáló alkalmazása tükröződik vissza e példákról.

Prospektus-oldalpár; tervezte: Kner Albert. A nagyobb terjedelmű színes, a fotó és szöveg keresetlen egyszerűségű együttese e munka. A térképnek a sablontól eltérő, újszerűbb és a kompozícióhoz tökéletesen hozzásimuló megoldása különösen figyelemre méltó. Ez egyébként a tervező ólommetSZete.

Üzleti reklám-lapocSKa; tervezte: Kner Albert. Egyszerű tipográfiáját, az áru jellegzetes rendeltetését — hullám-„váltó“ — érzékeltető szignet (a „W“ betű kétféle vonalképe) teszi érdekessé. (A szignet „W“ betűjét Szabó Dezső György véste ólomból.)

BALATONALMÁDI

a fürdőző közönség részére elsőrendű szállodák, kiépített partrészlet, esti szórakozási lehetőségek. Zene. — Tánc. — Nyári sportok lehetőségei.

BALATONFÜRED

a balatonvidék egyik legszebb és legegészségesebb fekvésű helye. Szállodáiban és magánházaiban a nyaraló közönség kényelme biztosítva van.

BALATONUDVARI

minden igényt kielégítő előkelő strandfürdők. Kényelmes beszerzési lehetőségek. Pormentes helyen fekvő szállodáiból nagyon gyönyörű a kilátás.

BALATONKILITI

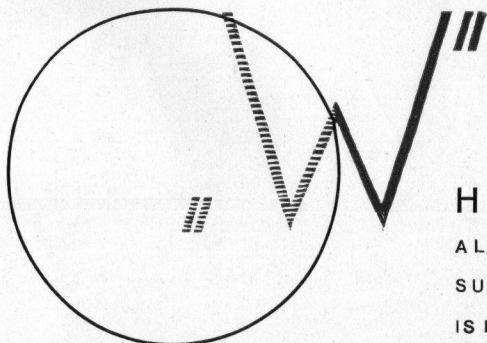
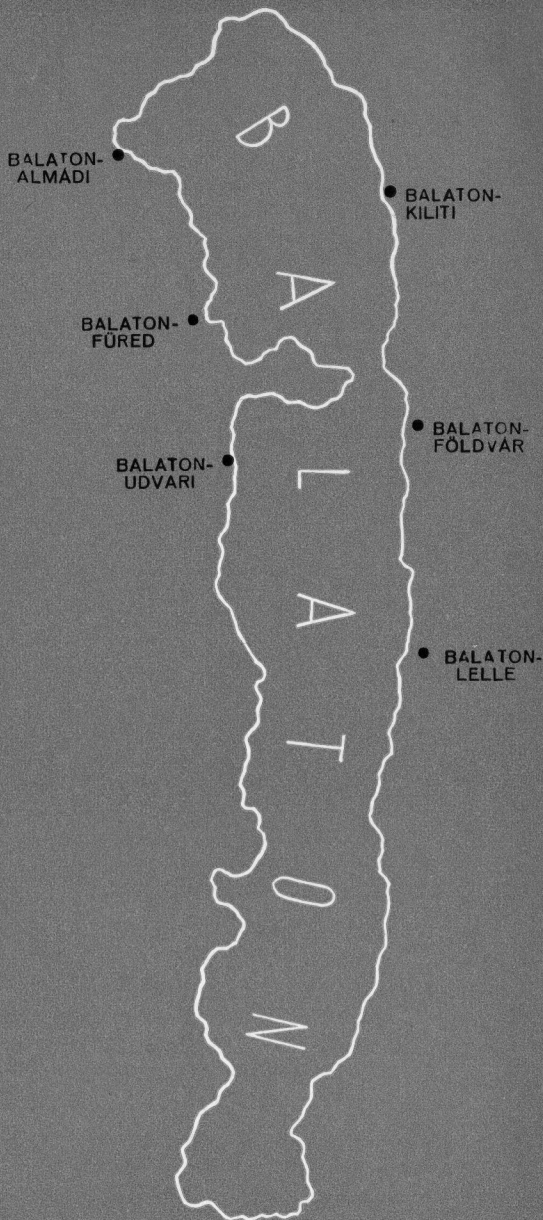
kiválóan felszerelt első- és harmadrangú szállóival lehetőséget ad a szerényebb anyagi kényezetben élő közönség üdülésére. Kiépített partrészlet.

BALATONFÖLDVÁR

az utóbbi években legszebben kiépült balatoni nyaraló hely. Modern szállodák. Kedvező vízviszonyok. Élénk társasági élet. — Zene. — Tánc.

BALATONLELLE

Csendes, pormentes helyen épült üdülő, kifejlett strandéletével a balatoni nyaralók legkedveltebb helye lett. Minden kényelmet biztosító szállodák.

HULLÁMVÁLTÓ

ALKALMAZÁSÁVAL AZ EGY- ÉS KÉTLÁMPÁS, SŐT A SUPERSELEKT RENDSZERŰ DETEKTOROS KÉSZÜLÉKKEL IS KITŰNŐEN VEHETŐ BUDAPEST II. MŰSORA. A „W” HULLÁMVÁLTÓT KÉSZSÉGESEN MUTATJUK BE VÉTELKÖTELEZETTSÉG NÉLKÜL ÜZLETÜNKBEN. A „W” HULLÁMVÁLTÓ ÁRA 4.- P NOSTRUM ÁRUHÁZ, RÁKÓCZI ÚT 32. SZ.

Egy prospektus oldalpárja. Az alkalomhoz illően felhasznált finom hatású fotóhoz ugyanilyen finom kiképzésű szedéskompozíció járul. A vezérszavak kiemelése nem köznapí, nem tolakodó, mégis hatásos, megkapó.

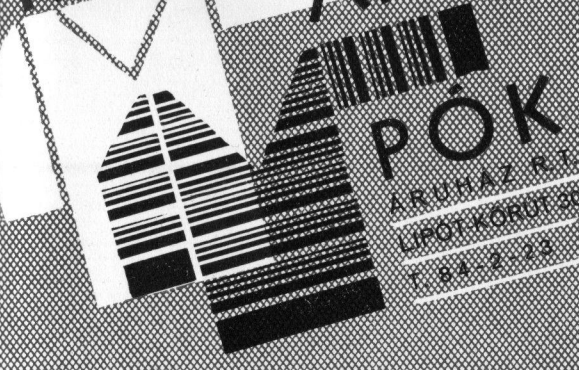
Egy kis prospektus belső oldalpárja. Akárcsak a felső példa, úgy ez is igénytelenül egyszerű eszközökkel készült, de erőteljes folthatásra felépített tipográfiai kompozíció. Mindkét példát Kner Albert tervezte. Szedte: Apfel Sándor, az alsó példa ólommetszete Lengyel Lajos munkája.

GRÉ

a legmodernebbül berendezett
kozmetikai intézetemben gon-
dos, egyéni kezeléssel széplő,
ránc, szemölcs és hajszálettávo-
lítás. Hajhullás és egyéb haj-
betegségek gyógyítása, hajfestés
garanciával. Arc- és testmasz-
százs. Általános fogyasztás,
helyi fogyasztás speciális mód-
szerrel. Szakszerű kéz- és láb-
ápolás. Nagy árkedvezmények

KÖTÖTT ÁRUK

PÓK

KÖTÖTT DIVATRUHÁK, KABÁTOK,
KOSZTÜMÖK, DIVATBLÜZOK ÉS
JUMPEREK, HÁLÓKABÁTOK MIN-
DEN SZÍNEN, FÜRDÖRUHÁK ÉS
FÜRDŐTRIKÓK, BABY-KOSZTÜ-
MÖK, NŐI HARISNYÁK NAGY VÁ-
LASZTÉKBAN BESZEREZHETŐK
A LEGOLCSÓBB ÁRBAN

Két prospektusoldal. Tervezte: Kner Albert, szedte: Farkas Ágoston. A felső példa ólommetszete ugyancsak a tervező munkája. — A felső példánál tisztára tipográfiai eszközöket vett igénybe a tervező. Munkája harmonikusan kiegyensúlyozott szedéskompozíció, melynek finomságát a kék színfolt csak fokozza. Az alsó példa egyszerű szedéssorait ötletes és a vezérszóhoz szimbolikusan is simuló fotó teszi teljessé s mindkettő hatását a színesen nyomott sláger koronázza meg.

DRÁGÁBB MŰNÉL

többen, alacsonyabb árunál kevesebben fognak beszerzésre szövetkezni, váltakozó rendben olvassák és a megállapított idő után — megegyezés és a mű természete szerint — vagy a közös könyvtárban hagyják a beszerző-csoport tagjainak rendelkezésére, vagy valamelyik tag tulajdonává lesz, a legméltányosabb és legegyszerűbb elosztási mód alapján. Ugyanígy szerzik be és használhatják a folyóiratokat is. Egyelőre a következő csoportok magva alakult meg:

1	Technika	Vezető : NEUFELD ÁRMIN gépészmérnök
2	Orvostudomány	Vezető : Dr. FARKASHÁZI MENYHÉRT orvos
3	Jog, közigazgatás	Vezető : Dr. BECK SALAMON ügyvéd
4	Közgazdaság	Vezető : Dr. GÖRÖG IMRE tanár
5	Képzőművészet	Vezető : Dr. RABINOVSZKY MÁRIUS szerkesztő
6	Szépirodalom	Vezető : SÁRKÓZI GYÖRGY író
7	Ifjúsági irodalom	Vezető : BALOGHY MÁRIA tanár, szerkesztő
8	Zene	Vezető : JEMNITZ SÁNDOR zeneszerző, szerkesztő
9	Sport, turisztika	Vezető : Dr. MEZŐ FERENC tanár

VÁSÁROLJA

A VÁROS SZIVÉBEN

A LEGJOBB, LEGÍZLÉSESEBB
ÉS MÉGIS VERSENYKÉPES ÁRU

TEXTILIÁKA T

FEHÉRNEMŰKET

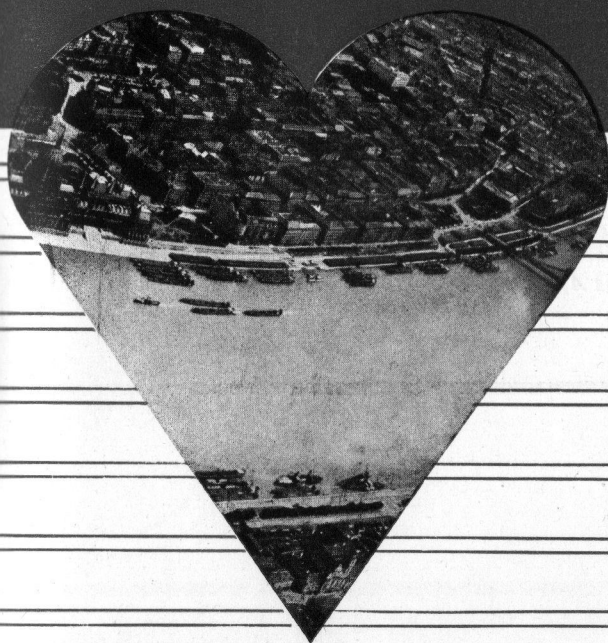
KÉZIMUNKÁKA T

DÍSZMŰÁRUKA T

ÉKSZEREKET

ÜVEGÁRUKA T

SPORTCIKKEKET

Belső oldalán nyomott, hatoldalas, szárnyas prospektus egy női kalapszalón részére. A nagy, de színben szolid nivóra mérsékelt színfolt mellett a reklámszöveg csak egyszerű kísérő zöngéje a kompozíciónak, amelynek betetőzője a rajzilag igen ötletesen megoldott kalap: a reklám tulajdonképpeni tárgya. Az egész munka inkább a grafikai művészet területére való, de kitűnő példája a grafikai rajz és a tipográfiai anyag mesterkéletlen összeházasításának.

Az alsó példa cégjegy, egyszerű, de jól kiegyensúlyozott szedéskompozíció, amit értelmileg is jól kiegészít az egyszerű szíjnet.

Mindkét munka tervezője Kner Albert, aki egyben az ólomvéseteket is készítette. A szedés Farkas Ágoston munkája.

VIRÁNYI

NŐIKALAPOK

BUDAPEST
FERENCIEK-TERE 3
TEL.: 83-7-56

a l b a c h á r y é s k o r a i

gomb
csipke
cérna
szalag
rövidáru

b u d a p e s t , e r z s é b e t - t é r 12 . t e l e f o n 80 - 2 - 20

DIN-formátumú három levélpapír, tervezte Kner Albert. Mindhárom példánál a tervező arra is törekedett, hogy a levélpapírok megrendelőinek szakmáját, illetve cégük áruinak jellegét lehetőleg ábrásan kidomborítsa. E tekintetben a legjobban sikerült — s ez egyben művészi megoldású is — a középső, míg a felső példánál tipográfiai eszközökkel — a színfoltok, vonalak keresztveződése által — igyekezett érzékeltetni a textil-cég jellegét. Az alsó példa ábrájának érdekes beállítása érdemel figyelmet. A szedéspéldák szedője: Farkas Ágoston.

aranyéremmel kitüntetve

modern textil

budapest, bálvány ucca 12. telefon: 13-9-98

szabó éva

kéziszövésű

bútorszővetek

függönyök

terítők

párnák

budapest, iv, váci ucca 12

modern lakás, textil, iparművészet

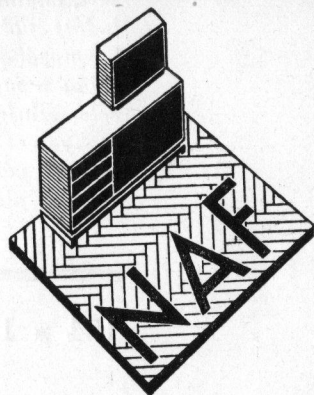
BUDAPEST

NAGY ANTAL ÉS FIA

LAKÁSBERENDEZŐK

KFT

BUDAPEST IV, VÁCI UCCA 36 (ESKU ÚT SAROK)

TELEFON: 83-1-03

Ezen az oldalon három DIN-formátumú levélborítékot mutatunk be. A két felső példa tervezője Lengyel Lajos, a legalsóé Haiman György. A tervezők törekvése arra irányult, hogy a levélboríték külső cégnyomása már magában is elegendő legyen a figyelem felkeltésére. Lengyel Lajos a célt markáns színfoltokkal érte el, Haiman munkája viszont finomabb húrokat pengett, anélkül, hogy a céljától eltávolodott volna. Ez utóbbi munkát egymagában szemlélve: hatása teljesebb; a másik két levélboríték erősebb színfoltjai mellett a szolid formanyelvet képviseli. A felső példák szedője: Farkas Ágoston, az alsóé Apfel Sándor.

solo

AETHERCHEMIA • BUDAPEST V, FALK MIKSA UCCA 13. TELEFON 24-2-71

la mode

budapest IV, erzsébet-tér 7. telefon 89-0-82

f ü z ö s z a l o n

VATEA

BUDAPEST, VI

VÁCI-ÚT 169

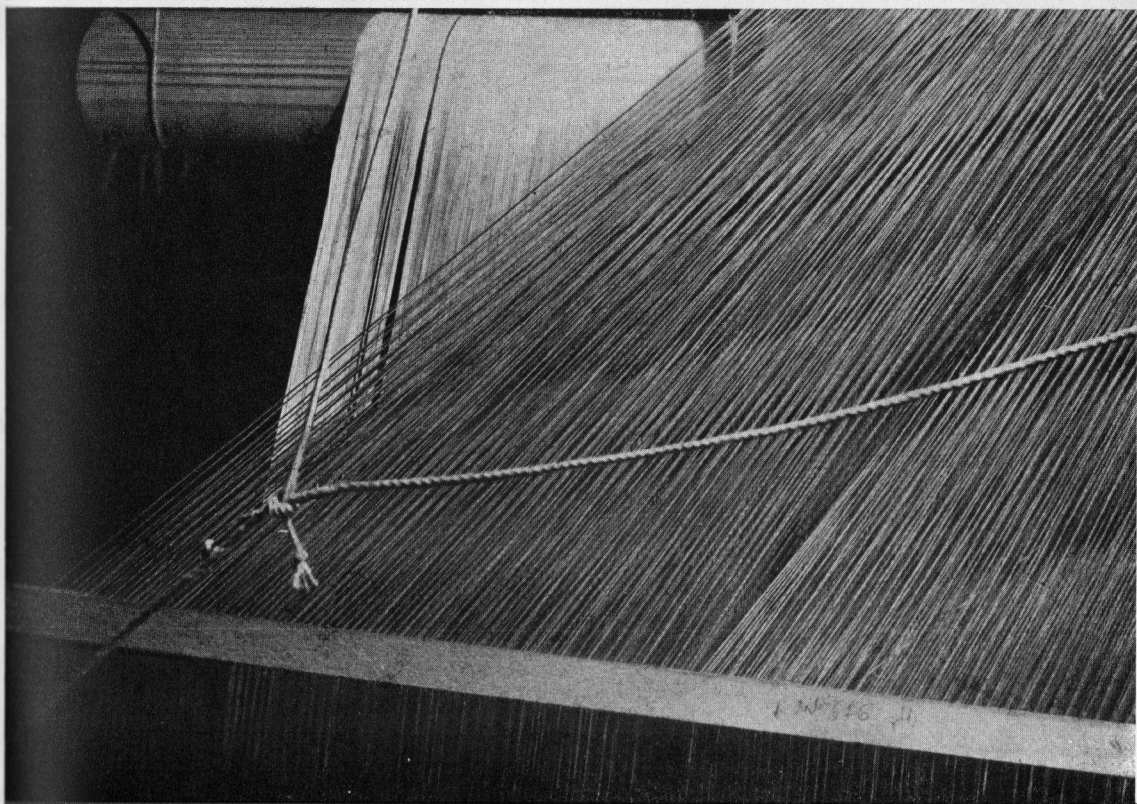
TELEFONSZÁM

11-3-45, 11-3-46

RÁDIÓTECHNIKAI ÉS VILLAMOSSÁGI RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

A munka harmadik fotókiállításának meghívója. Tervezte: Lengyel Lajos, az ő munkái a fotók is. — E munkánál természetesen a fotókon van a hangsúly, a tipográfia itt csak a legszükségesebb közölni valókra szorítkozik, de ezt a képekkel nagyszerűen összehangolva nyújtja a szemlélőnek. A színfolatok a hatás fokozását, a nyomtatvány - kompozíció kiegyensúlyozását célozzák.

A példát szedte: Buczek Rezső.

munka III. fotókiállítása az atelier helyiségeiben

a munka III. fotókiállításának résztvevői:
 bass tiber (A), bergmann teréz (B),
 bodon sándor (C), fröhofsándor (D),
 haár ferenc (E), lengyel lajos (F),
 a kiállítás nyitva február 13. és 20-án délután 2-től
 8-ig, február 14. és 1-én délelőtt 10-től délután 4-ig.

Körlevél, reklámlapocska és címke, valamennyinek tervezője Lengyel Lajos, ugyanő véste ólomból az R, H és t betűket; a tamás-galéria vörös formáját Kner Albert véste ólomból. A felső példát arányos foltosztás s a színfoltok ügyes kompozíciója jellemzi. Ugyanezt mondhatjuk a címkéről is, melynek kevés szövege a markáns piros, fekete színfoltok ellenére is kellőképp érvényesül; a hangsúly különben a t betűn van, melyet a tervező a „tokaji” szóból komprimált kifejező árujeggyé. A tamás-galéria reklámja hatásos grafika. E példákat szedték: Buczek Rezső és Lengyel Lajos.

GRÜSSNERNÉ DR. REIS HILDA

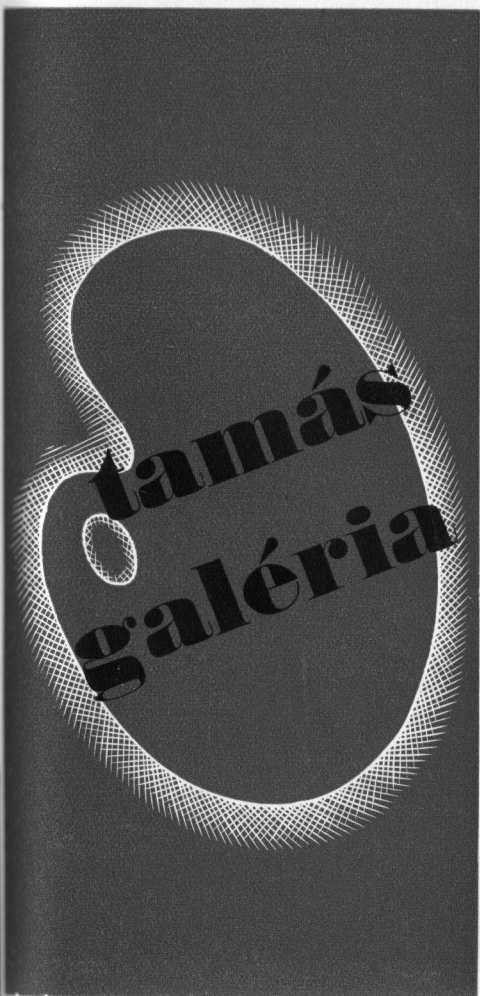
BÉCSI-UTCA 3, I. EMELET. TELEFON: 82-5-31

ORVOSI RENDELŐ ÓRA DÉLUTÁN

4-6

Külföldi tanulmányutamról megérkezve orvos-kozmetikai rendelősemet megkezdtem. Általános fogasztás, helyi fogasztás különleges módszerrel. Emésztési és egyéb belső zavarok okozta szépség-
hibák kezelése. Diathermia. Quarzfénykezelés. Vibrációs massage. Ráncok, szeplő, szemölcs és hajszálettávolítás. Hajhullás és egyéb hajbetegségek gyógyítása. Nők és férfiak részére. A dolgozó nők kedvezményes árban részesülnek.

RH

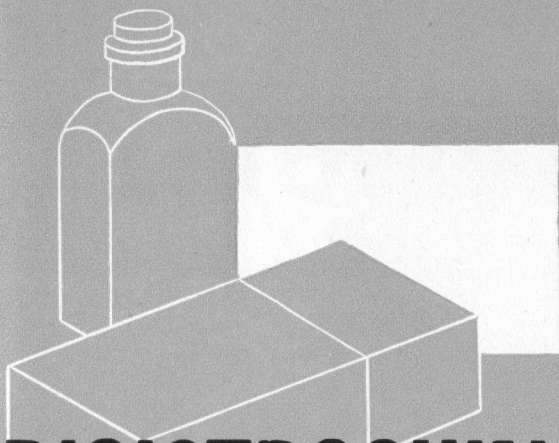
1904. évi 4 puttonyos

tokaji aszú

r a j n a a l f r é d
b o r t e r m e l ő
t á l y a , t o k a j - h e g y a l j a

Reklámlap és cégjegy, tervezte Lengyel Lajos. A Wander-féle reklámcocskas erős színfoltjába kontúrosan vésett ábra szimbolikusan hat és a reklámértéket teljesen kifejezésre juttatja. Az alsó cégjegy tisztán tipográfiai szedőanyagból tervezett munka; foltoztása és színértékek kiegyensúlyozása teszi kiváló tipográfiává.

A szedőpéldákat Buczek Rezső és Farkas Ágoston szedték; a reklámlapot Szabó Dezső György véste ólomból.

DIGISTROCHIN

DIGITALIS-CHININ-SCILLA-STRYCHNIN
A MYOCARDIUM BETEGSÉGEINÉL, GYENGESÉGI
ÁLLAPOTAINÁL, ARYTHMIÁKNÁL
HUZAMOS DIGITALIS KÚRÁKHOZ

DR. WANDER
GYÓGYSZER-ÉSTÁPSZERGYÁR R.-T.

O.LINGÉ

38 FAUB. ST. DENIS

PARIS

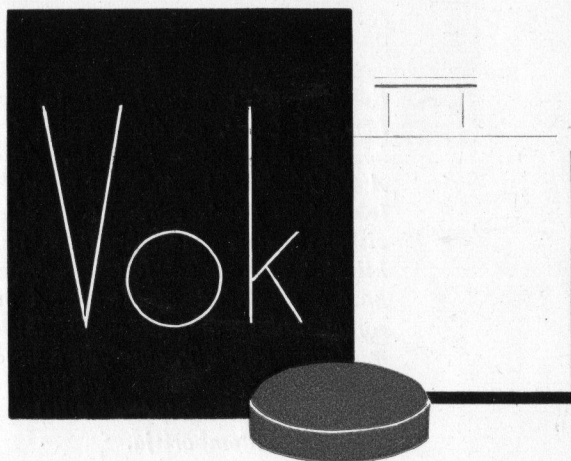
MINDENFÉLE HANGSZERT KÜL-
FÖLDRE IS KÜLD • KÜLÖNLEGES-
SÉGEK: BANJÓK, SZAKSZOFONOK
A JAZZ-BAND ÖSSZES HANGSZEREI

Két cégjegy, tervezte és szedte Lengyel Lajos, aki az ólommetszeteket Szabó Dezső Györggyel együtt készítette. A felső példa csupa tipográfiai anyag és úgy foltosztás, mint a foltok értékelése tekintetében teljesen kifogástalan munka, amely összehatásban és reklámértékben is becses. Az alsó példa már rajzosabb megoldású: a mesterszedőben megszólalt a grafikus rajzoló is, aki az egyszerű tipográfiához simuló egyszerű rajzzal kombinálta munkáját. Ebből a példából is látható, hogy egyszerű vonalakkól is kimondottan grafikus ízű rajzocskát készíthetünk.

LINOLEUM

NEUMAYER LIPÓT UTÓDA

B U D A P E S T
VI, A N K E R - K Ö Z 2
A L A P I T Á S É V E 1 8 9 5
T E L E F O N : A U T. 1 0 5 - 4 6

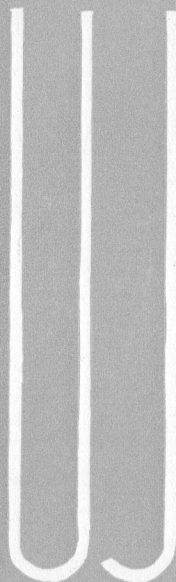

K O Z M E T I K U M

B Ő R Á P O L Ó

Reklámlap és műsorfedél; tervezte Lengyel Lajos, az ólomvésetet is ő készítette. Szedte: Springer Antal. A reklámlap jó példa arra, miként lehetséges kevés szöveget s ehhez viszonyítottan meglehetősen nagy kliséit egyetlen színfolttal egységes hatású munkává alakítani. A műsor-címoldal megoldása tipikusan modern tipográfia, amelyen a vezérszót, a háromszoros ismétlést a kompozíció tengelyébe állítja és kellőképp kidomborítja.

KASSÁK LAJOS

REGÉNYE

labriola-varianté

fratellini
fratellini
fratellini

kezdetre 8 órakor

műsor:

Válaszlevezőlap és cégjegy, tervezte Lengyel Lajos, szedte Farkas Agoston. Mindkét munkát a ma annyira divatos ferdéreállítás jellemzi. Egyébként tiszta tipográfiák, melyek folt- és színértékek kivetítésében tökéletesek és ennél fogva teljesen kiegyensúlyozott kompozíciókat nyújtanak.

PILKA

Kérek mintát, irodalmat

A PERTUSSIS SOUVERAIN GYÓGYSZERE

bakos istván

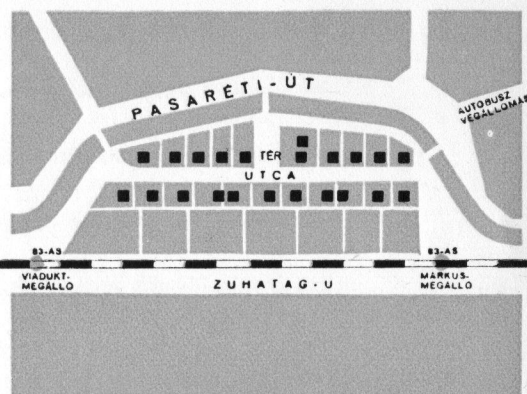
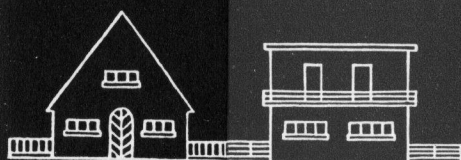
b. építész, tervező

telefon 961-74

budapest VII, ida ucca 3

Prospektus két oldala, tervezte Kozma Lajos építész és grafikusművész. Az ólommetszetek Kner Albert munkái.

Reklámkártya, tervezte Lengyel Lajos. Jó tagolású és színfolttban kellően kihangsúlyozott munka. Szedte: Farkas Ágoston.

A TELEP ÉS KÖRNYÉKÉNEK HELYSZINI RAJZA

HAJÓS KLÁRA

mozgásművészeti iskolája

ISKOLA:

Budapest V, Vilmos császár-út 20. I. emelet

LAKÁS:

Budapest V, Vilmos császár-út 34. III. emelet 7.

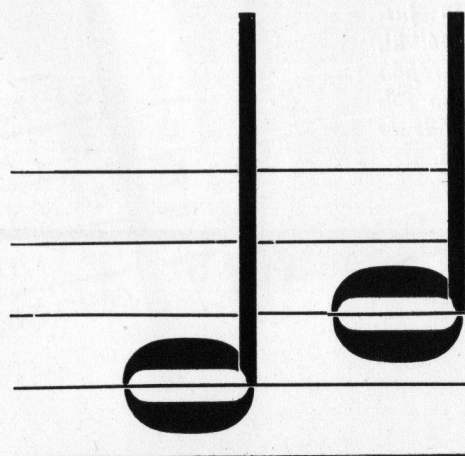
Telefon: Automata 20-4-11.

Mozdulatművészeti
és testnevelési iskola
Speciális előkészítés
különböző sportokra
Csoport- és magánórák fel-
nőttek és gyermekek részére

*Körlevél és cégjegy, tervezte Hai-
man György, szedte Farkas Ágoston.
Mindkét munka a német iskola ha-
tása alatt készült. Az újabb német
tipográfiák legjellemzőbb sajátossága
a szövegsorok erős ritkítása, aminek
hatása elvitathatatlanul a nyomtat-
vány eleganciájának hangsúlyozásá-
ban nyilvánul meg. E két munkán
a sorok erős ritkításának jó hatását
a színfoltok méginkább fokozzák.*

Szeptember havában ujonnan berendezve és a modern kozmetika minden kellékével felszerelve megnyitom IV, Váci ucca 11/b. szám alatt az első emeleten orvoskozmetikai rendelőmet Kozma Lajosné asszisztensnőm közreműködésével. A modern bőr- és testápolás legtökéletesebb eszközei állanak az intézet rendelkezésére és a leghatásosabban alkalmazzuk. Kiváló tisztelettel
Budapest, 1932. december hó. Dr. Vajda Alice

RÓZSAVÖLGYI
ÉS
TÁRSA

ZENEMŰ

KÖNYV

GRAMOFON

IV, SZERVITA TÉR 5

Körlevél belső oldala és cégjegy, tervezte Szabó Dezső György, szedte Farkas Ágoston. Az eddigi szedés-példák után bizonyos egyéniesség érvényesülése is megállapítható Kner és Lengyel munkái után. Ez kétségtől kívül érdeme a tervezőnek, mert bizonyíték amellet, hogy ma is lehet egyéniségünket érvényre juttatni a tipográfia területén, anélkül, hogy ezzel az anyagszerű tipográfián sérelem esnék. E két munka sok színes vonala dacára is nyugodt és jól kiegyensúlyozott tipográfia.

LEGOLCSÓBB BEVÁSÁRLÁS

12

HAVI RÉSZLETRE

Paplan . . .	P 20
Matrac . . .	P 12
Szalon . . .	P 40
Fejvankos . .	P 8
Terítő Cord .	P 30
Lepedő . . .	P 4
Abrosz . . .	P 12
Takaró . . .	P 12
Karosszék . .	P 20
Ágyelő . . .	P 8
Futószőnyeg .	P 4
Szőnyeg 4x5 .	P 60
Rekamier . .	P 100
Lepedő . . .	P 12

**BUDAPEST
DOHÁNY-U.
17.SZ.ALATT**

CIPŐ

SARKALÁS
FEJELÉS
TALPALÁS
BORÍTÁS
KÉSZ CIPŐ

2 P
6 P
4 P
7 P
9 P

ÁRVAINÁL
ANDRÁSSY-ÚT 3. SZ.

Levélfej, tervezte és szedte Springer Antal. E munka sok vonala ellenére jó elosztású és színben kiegyensúlyozott tipográfia és az aránylag sok szövegnek kisebb területen való gazdaságos és arányos elhelyezését kidomborító példa.

Cégjegy, tervezte Haiman György. Egyszerű eszközök alkalmazásával izléseesen felépített szedéskompozíció, melynek tagolása kifogástalan. A tükrörlapoknak színfoltokkal való kivetítése e munkán jól sikerült. Szedte Farkas Ágoston.

BECK MÁRTON

N A G Y K E R E S K E D É S E

I. Kerékpárok, motorkerékpárok, varrógépek és alkatrészek

II. Rádió- és villamossági cikkek, gramofonok és alkatrészek

III. Műszaki gummiárak és gummivulkanizálási cikkek

BUDAPEST, VII., KIRÁLY UCCA 57

Telefonszám: 40-6-45

Az összes Wonder gyártmányok vezérképviselője

tükröveg

L I G E T I L Á S Z L Ó

NEDVESSÉGÁLLÓ GALVANIZÁLT

ÜVEGTÜKRÖK, FÉNYSZÓRÓTÜKRÖK

BUDAPEST VIII., JÓZSEF UCCA 23

GRÓSZ ÉS VIDOR

PAPÍRNAGYKERESKEDÉSE

BUDAPEST, VII., KERTÉSZ UCCA 20

NEMÉNYI TESTVÉREK

PAPÍRGYÁR RT. CSEPEL, LERAKATA

TELEFON: 42-3-38 ÉS 44-3-10

Racionalizálás, vagy alkalmazkodás a gazdasági viszonyokhoz ?

Talán a mai viszonyok mostohaságából folyik, hogy minden időszerű probléma megbeszélésekor szeretünk visszapillantani a multba... Előszeretettel idézgetjük vissza a „régiboldog idők” emlékeit, amelyekről egyébként annakidején éppenséggel nem volt valami jó véleményünk...

Ezt teszem, amikor a ma legdivatosabb problémájáról: a nyomdaipari racionalizálásról óhajtom elmondani szerény véleményemet.

Túlhosszadalmas volna mindazt elismételni, amit a könyvnyomtató technika metamorfózisának tárgyalásával kapcsolatban a „*Nyomdász-Évkönyv és Utikalauz*” 1931. évi folyamában közölt cikkemben elmondtam a tanoncképzésnek arról a módjáról, amelyben három évtizeddel ezelőtt részem volt.

Csak röviden rekapitulálok, hogy a közönséges szolgai teendőkön kezdve a síma- és táblázatszedés — mint főtantárgy — mellett meg kellett tanulnom a kézisajtón, amerikai tégelyes gépen, meg gyorsajtón való munkálkodást, még pedig nem valami felületesen (a formázás, nyomóhengerborítás, egyengetés, berakás; a kinyomott íveknek további „kezelése”: szárítás céljából való felakasztgatás, préselés, hajtogatás, számozás, perforálás mind olyan műveletek voltak, amiket pontosan és kifogástalanul el kellett végezni). És ezenkívül

még a benzinmotorkezelésben, a tömöntésben, a festékező hengerek öntésében és az első időben a festéktörés éppenséggel nem könnyű munkájában is kellő gyakorlatot kellett szerezni. Sok mindenféle aprólékos munka tartozott még az akkori nyomdászismeretekhez, amelyek ilyenképpen az akkori idők tipográfus-tudományának csaknem teljességét jelentették. Csaknem a teljességét, hiszen az akkor szárnyat bontogatni kezdő gépszedés és a rotációsnyomás hiányzott csak a tanrendből, mert fatornyos hazámban ilyesmire még ma sincs szükség.

És hiányzott ebből a programból az akcidensszedés is, uralkodó lévén az a felfogás, hogy ehhez a szakmai ágazathoz majd csak a felszabadulás utáni 5—6. esztendőben engedhető meg a hozzászólás... És amilyen *alapos és megfontolt* volt az ifjú nyomdász akkori kiképzési módszere, kivált az olyan ízig-vérig nyomdászmastervezette régi officinákban, mint amilyen a besztercebányai Machold-nyomda volt, olyannyira *megfontolt és higgadt volt a köznapí termelési rend is*... Mindaddig, amíg a szervezkedés hullámai el nem söpörték a munkás és munkaadó közötti régi pátriárkális állapotokat, amíg a principális úrnak módjában volt fenntartani a 10 órai munkaidőt és az 5—7 forintos hetibéreket, addig bizony nem hallottam, hogy főnököm keveselte volna a teljesítményt és a hajcsárkodás eszközeihez folyamodott volna. Ilyesmit csak — kedden tapasztaltam, amikor esedékessé vált a hétfői „Katzenjammer“ miatti lazálás után kijáró szelíd háring. Azért kedden, mert ha az öreg úr hétfő reggeli körsétáján a ruszli, kvárgli, a rosztopcsin meg egyéb jófajta snapszok illatfoszlányait érezte úszkálni az alsóbb légrétegekben, úgy már eleve tudta, hogy a szedőlegények szellemi frissesége, ujjaik mozgékonyága erre a napra némi bénasági tüneteket fog szenvedni és mert úgy gondolta, hogy az ilyen társaságnak kárbaveszett fáradság kukliprédikációt tartani a munkáskötelmekről: a háringolást elhalasztotta keddre, amikor is a szokott fejmosás kellő megértéssel fogadtatott, de csak azért, hogy a „hecc“ egy hét múlva ujrátassék... És ezek voltak azok a bizonyos „boldog idők“... Ki beszélt akkor munkanélküliségről, redukált munkaidőről, racionalizálásról, meg hasonló finom dolgokról...

Az akkori termelési mód és rend inkább a könyvnyomtatói munka *tisztességes és kifogástalan elvégzését célozta*, mint annak gyors lebonyolítását. És ha már egyes nagyon sürgős munkának az elvégzésére csupán órák álltak rendelkezésre, mint pl egy gyászjelentésnél vagy a szliácsi fürdővendégnévjegyzéknél, akkor is a termelési módszere-

ket maradéktalanul végig kellett csinálni. A szedés, ennek megkorrigálása, majd kinyomása után a legégetőbben sürgős nyomokat, ha többre nem, de egy negyedórára szét kellett rakosgatni vagy zsinórokra akasztgatni, hogy átjárja a levegő és a friss nyomás megszikkadhasson, s ezután egyenként vagy kisebb csomókban deklik közé rakva le kellett préselni, hogy az esetleges erős nyomás, a Schattierung visszapréseltessék. Elmázolt, lehúzódt vagy schattierungos nyomtatványt szállítani a Machold-nyomdából: világgraszoló botrány lett volna.

Ilyen régies és copfos, de becsületes termelési rend közepette nőttem fel és így szívtam magamba a nyomásztudás alapfogalmait, nem csoda hát, hogy később a fővárosba kerülén, ugyancsak idegenül hatott rám a régi Márkus-nyomda lázasan ütemes termelési rendje. Bár a munka kvalitására itt nagy gondot kellett fordítani, ennek ellenére mégis úgy ítélt meg ezt, hogy egyes copfos termelési szokások betartásával az egyik-másik munka szebb és kifogástalanabb lehetett volna...

Azóta elmúlt több mint egy negyedszázad és az élet méltóságteljes folyása hömpölygéssé, sőt rohanássá változott. Ma már ott tartunk, hogy ezt a rohanást is keveseljük és mindenáron racionalizálni akarunk. A racionalizálás kérdése ma köznapi probléma...

De nézzük csak, mit is jelent valóban a racionalizálás?

Általában olyan *okszerű, gazdaságos és a munkaidő minden pillanatát tökéletesen kihasználó termelési rendet* gondolnak ezalatt, amely a termelési költségeket apasztván, a tőke hasznát van hivatva növelni. És vannak iparágak, amelyeknek termelési rendjében lehet is olyan változtatásokat eszközölni, hogy a termelés gazdaságosabbá válván, a haszon ténylegesen növelhető is. A változtatás rendszerint az egyes munkamenetek meggyorsítását jelenti, ami vagy gyorsabban működő gépek alkalmazása, vagy — emberi erővel végzett munkarészleteknél — egyes munkamozdulatok leegyszerűsítése, lesimítása révén következik be.

Lássuk már most, hogy a nyomdaiparban lehet-e szó ilyen értelmű és célzatú racionalizálásról?

A könyvnyomtatás *a szellemi, kézi és gépi munkálkodás olyan együttese, amelynél racionalizálásról, abban az értelemben, ahogy az a köztudatban él — szó sem lehet.*

A legutóbbi 30—40 év, de kivált a legutóbbi évtized technikai fejlődése a nyomdaipari termelést már amúgy is mechanizálta és meggyorsította és pedig olyan mértékben, hogy annak fokozása már szinte

alig lehetséges, legalább is a kvalitásos termelés szempontjából cseppet sem kívánatos.

A kézi munkának a nyomtatóiparban immár nagyon is megszűkült a területe. A gépszedés uralja a helyzetet és fejlődési útján immár odáig jutott, hogy a hirdetésszedés és az egyszerűbb akcidensszedés is nagyon könnyen átvihető szedőgépekre, melyekből már vannak olyan típusok, amelyek erre a munkaágazatra alkalmasak. A nyomtatás területén is mélyreható változások következtek be. Nemcsak, hogy tökéletesebben működő gyorsajtókat köszönhetünk a gépkonstruktoroknak, hanem sokkal nagyobb teljesítményre képes szerkezetekkel is megajándékoztak. A harminc évvel ezelőtti 800—1000 példányos teljesítőképesség a múlté és helyébe lépett a 2—3000 példányos óránkénti nyomtatás, amit az ördögös önberakókészülékeknek tulajdoníthatunk, amelyek szinte borzalmas módon megtizedelték a berakónők sorait.

A kézi munka a nyomdai üzem egyéb területein is viasszaszorult, így a tömöntésnél is, ahol már úgyszólván az egész vonalon a matricasajtolás módszere érvényesül a kézzel, kefe segítségével történő matricakészítés helyett.

Arról szinte felesleges is beszélni, hogy ma már nem is ismerik a kész nyomatok fentebb leírt utókezelési módjait, hogy ma a szárítókencék alkalmazása teljesen feleslegessé teszi a szárítási experimentumokat és hogy az erős nyomás ma már nem okoz fejfájást egyetlen nyomdavezetőnek sem, az ilyesmit kifogásolni ma nem divat s ha valaki megteszi, legfeljebb megmosolyogják érte.

Egyszóval: a szedőgépek, a gyorsabb járatú nyomógépek, önberakókészülékek, az elmés szerkezetű automatasajtók, a tömöntő monstrok a valamikor kézzel végzett könyvnyomtatói teendők nagyobb részét elhódították. E tekintetben tehát a technika fejlődéséhez kell alkalmazkodnunk, s a technikai fejlődés már magában is a termelés racionalizálását: gazdaságossá és gyorsabbátételét jelenti. Ezt tovább fokozni alig áll módunkban másként, mint a meglévőkénél is még gyorsabban működő gépek beállítása által, feltéve, hogy ilyenek léteznek. A termelés fokozásáról még a szedőgépeknél sem lehet beszélni, dacára annak, hogy tudunk kísérletekről, amelyeknél egyes ügyes gépszedők az óránkénti 6—8000 betűs, sőt versenybillentyűzésben a 10—12.000 betűs teljesítményt is be tudták állítani. Ezt a teljesítményt persze nem szabad olyannak tekinteni, mintha ezt akárcsak órákon át is tartani tudná az illető gépszedő, ezek a számok csak úgy keletkeztek, ahogy manapság az autó- meg repülőversenyeken

szoktak keletkezni a fantasztikusaknak tetsző óránkénti 350—450.000 méteres rikordok: *néhányperces* teljesítménynek megfelelő számmal való szorzás útján kapják ezeket a hihetetlennek látszó számokat, amelyek hosszabb időre sohasem állandósíthatók az emberi fizikum gyarló gyengesége miatt. Ugyanez áll a szedőgépeken versenyszedésben eddig elért nagy teljesítményekre: a gép megbírja ezt az erőltetést (sőt talán nem is erőltetés ez a tökéletesen dolgozó és jó anyagból épített szedőgépeken), de a gépnél billentyűző gépszedő agya és idegei semmikép sem bírják el az ilyen teljesítményt — ismétlem — akárcsak egy órán át is.

E tekintetben nem lesz jobb a helyzet, ha valóban sikerül majd megoldani a fényszedés problémáját. Gyorsabb és racionálisabb termelést ettől sem várhatunk. Ettől a várvavárt technikai csodától legfeljebb bizonyos nyomdatechnikai munkamozzanatok (pl. a bronznyomatok készítése) kiesését vagy tökéletesebbé válását remélhetjük és talán a mai szedőgépes munka bizonyos kisebb mértékű összezsugorodását.

Ha a nyomdaipar azon technikai műveleteit vesszük figyelembe, amelyek teljes mértékben kézi jellegűek és ezen a területen keressük a racionalizálás lehetőségeit, akkor ugyancsak csalódással kell megállapítanunk, hogy racionalizálásra itt sem nyílik alkalom, mert a kézi műveletek meggyorsítása lehetetlen.

Ahogy a gépszedő sem képes több betűt billentyűzni, mint amennyit a szellemi és fizikai képessége, meg az egyéb körülmények — kézirat olvashatósága, a gép kifogástalan működése stb. — megengednek, épp úgy a kéziszedő sem képes nagyobb teljesítményt felmutatni.

A kéziszedő munkatelését különben még ezenfelül nagy mértékben befolyásolja az is, hogy munkahelyének elhagyogatása nélkül tudja-e munkáját folyamatosan folytatni, hogy áll-e megfelelő anyag a rendelkezésére, nem kell-e kizáróanyagokat, címbetűket keresgélnie és ezzel munkaidejének nagy részét pótolhatatlanul elvesztesgetnie. A kéziszedés területén a legokosabb és leggyakorlatiasabb racionalizálást az jelentené, ha a nyomda felszerelése, a betűk és kizáróanyagok és egyéb a szedésnél szükséges kellékek mindenkor *megfelelő mennyiségben állának a szedő rendelkezésére*, hogy termelő munkáját fennakadás nélkül folyamatosan végezhesse.

Fentebb azt írtam, hogy a könyvnyomdai munka a szellemi, kézi és gépi munka együttese, s az előbb rövidre fogva megemlítettem a kézi és gépi termelés terén lehető kisebbmértvű „racionalizálási lehetőségeket“, amelyek végül is éppenséggel nem sokat jelenthetnek. A

következőkben ki akarok térni azokra a lehetőségekre, amelyek a nyomdászat *szellemi területein* keresztülvihető olyan változásokra utalnak s amelyekben igen nagy mértékben benne rejlik a termelés okszerűbbé és gyorsabbátételének lehetősége.

A technikusok, mérnökök munkájának tervszerűsége és gyakran bonyodalmas számításokkal telített tervezgetése lebeg szemeim előtt, amikor arra a lehetőségre gondolok, hogy milyen hatalmas mértékben volna lehetséges a nyomdai termelést egy-egy nagyobb üzem keretében meggyorsítani, ha az üzemvezetőség minden nagyobb munkánál valóságos haditervet dolgoztatna ki a technikai lebonyolítást illetőleg. Természetesen nem holmi levitézlett mérnököcskéekkel kellene ezeket a munkaterveket kidolgoztatni, hanem *olyan szakemberekkel, akik nemcsak a technika minden lehetőségével, de az üzem technikai felszereltségén nyugvó lehetőségekkel is tökéletesen tisztában vannak.*

Ilyen elgondolás nem új dolog a külföldön, nálunk az üzemek 99 százalékában teljesen ismeretlen valami. Pedig semmi egyéb ez, mint az előmunkás-rendszer okszerű bevezetése. Ezt az előmunkást nevezhetjük akár mettőrnek, osztályvezetőnek vagy művezetőnek, egészen mindegy, a lényeg az, hogy alkalmas legyen minden munka technikai lebonyolításának kifogástalan kitervezésére.

Hogy ilyen munkatervkidolgozást alaposabban megvilágítsak, legjobb lesz talán egy példával szolgálni és szabatosan leírni, miként képzelem el egy megrendelés technikai kivitelezésének okszerű és a mai gazdasági viszonyoknak legmegfelelőbb lebonyolítását.

Tehát vegyük a példát:

Az X áruház megbízottja megjelenik a nyomdairodában és egy 16 oldalas, illusztrált árjegyzéket mutat be, kifejtve óhaját hasonló munka megrendelése iránt. A nyomdairodában nyomban érdeklődnek a részletek, a kézirat, képek nagysága és fajtája iránt, megmutatják a papírmintákat, a megrendelő pedig mindenre megadja a választ, amire nézve a nyomda megbízottja kérdést intéz hozzá s viszont a maga részéről önként is megjegyzi, hogy a munkára éppen-séggel nem hajlandó sokat áldozni, de viszont nem szeretné, ha árlapja a konkurrensvállalat árjegyzéke mellett szépség és csín dolgában akárcsak egy gondolattal is háttérbe szorulna.

A nyomda megbízottja tudomásul véve a felvilágosításokat, a kalkulációt rövid időn belülré ígéri. A megrendelő távozáskor, kezdetét veszi az a művelet, amelyet már a racionalizálási törekvések tenge-lyébe kell állítanunk.

Fel kell tételezni, hogy a kalkulátor tökéletesen érti a feladatát, ami alatt értem azt, hogy nem bízta el magát és nem restelli mások véleményét is igénybe venni még az esetben sem, ha egyébként a technikai műveletek felől maga is meglehetősen biztosan felhasználható tapasztalatokkal rendelkezne. Megkérdezi tehát a szedőosztály vezetőjét a szedéstartam felől, a nyomás dolgában megerősítetteti saját véleményét a főgépmester vélekedésével, odamegy az első akcidensszedőhöz, aki a munkát a művezető információja szerint annakidején le fogja vezetni, s megkérdezi, nincs-e valami különösebb terve a munka kivitelezése iránt olyan irányban, hogy az egyszerűsége mellett is könnyebbé tenné a nyomda feladatát és a munkát meggyorsítaná. Végül elmegy a könyvkötőhöz is, hogy megbizonyosodjon számításainak helyessége felől. Ha azután a munka kalkulációja ilyen körületekintő módon létrejön és ez alapon a nyomda a munkát meg is kapja, akkor veszi kezdetét tulajdonképpen az a tervező munka, amelyről említést tettem, s amelynek most már az időközben esetleg — alkudozás vagy más ok miatt — *megváltozott* kalkuláció az alapja.

A kalkuláció alapján kell véglegesen kidolgozni a pontos munkatervet. Ezt a munkát a legnagyobb körületekintéssel kell végezni, mert itt minden elcsúszás vagy véletlen elnézés súlyos pénzébe kerülhet a nyomdának. Elsősorban pontosan és szabatosan kell meghatározni a szedésmunka lebonyolítását. A betű megválasztásán kezdve az oldalbeosztáson kívül pontosan megállapítandó, mely szövegrészek szedhetők gépen, melyek kézíbetűből, milyen számok használandók, különös figyelemmel arra, hogy az árjegyzékszámok melyik fajtájából van annyi, hogy blokálás nélkül kiszedhető az egész árjegyzék. Sőt tovább megyek, a munkának a szedők közötti kiosztását is számba kell venni, már előre meg lehet állapítani, hogy egyes, esetleg komplikáltabb oldalakat X vagy Y szedőnek kell kiosztani, mert azok hasonló munkáknál nagyobb ügyességet tanúsítottak a múltban. A munka mettőrnének — a fentebb említett akcidensszedőnek — feladata sem hagyható számításán kívül még akkor sem, ha egyébként neki magának vajmi kevés aktív szerepe leend a munka szedésének összeállításánál. Az ő feladata a munka lehető legegyszerűbb formában való megtervezésén kezdődik és ennek maradéknélküli végrehajtásán végződik. Ez pedig éppenséggel nem könnyű feladat. Mert *tervezni és a tervezetet a szedésnél tökéletesen betartani*: két különböző dolog. Bármely munkát nagyszerűen lehet megtervezni, de amikor a szedésre kerül a sor, akkor kitűnik, hogy egyes tervszerinti részek csak körülményes technikai fogásokkal és ennek megfele-

lően az előzetesen számítottnál nagyobb költséggel valósíthatók meg. A mettőr munkájánál nem szabad figyelmen kívül hagyni a nyomtató mester esetleges különleges kívánságait sem. A főgépmesternek a tervezés munkájában csakúgy kell résztvennie, mint a szedőnek, mert kettőjük munkája, illetve feladata között elkerülhetetlenül szükséges *a teljes összhang*. A szedésből mindent ki kell hagyni, ami a nyomás munkáját megnehezítené és ezzel a munka kalkulációs kereteken belüli elkészítését veszélyeztetné. *A szedő, a tervező, a mettőr, a szedőfaktor sohase felejtse el, hogy a gazdaságos nyomdai termelésnek gerince nem a szedőterem, hanem a gépterem.* A szedőmunkánál a leggyakrabban éppen csak hogy be lehet tartani a kalkulációs bázist — kivált, ha a szedés és korrekktúra tartama dolgában a kalkulációnál csak szűk keretekben mozogtunk — itt kisebb-nagyobb eltérések mutatkoznak a nyomda hátrányára, amiket azután a géptermi munkának okszerű, biztos és abszolút határozottsággal lebonyolított menetével kell valahogy ellensúlyozni.

Hogy ez mennyire fontos, annak megvilágítása céljából csak arra mutatok rá, hogy a szedésformának csak kevésbé pongyola leadása órákkal meghosszabbíthatja a zárás munkáját, többszörös revíziót okozhat, ami a nyomógépnek s az e körül foglalatatoskodó személyzetnek gátlását jelenti a munka folyamatosságában és ami behozhatatlan anyagi veszteséget okozhat. De feleslegesen megduzzasztja a szedők munkáját is, akik a forma helyreigazítását *a gépteremben* lassabban és körülményesen végezhetik el, holott a szedőteremben való nyugodtabb és lelkiismeretesebb elvégzésével mentesíthették volna a nyomdát a károsodástól. Ezért kell a legnagyobb oktalanságnak minősíteni az okszerű munkabeosztással biztosítható, nyugodt termelésnek kisebb-nagyobb fokú hajcsárkodással való megbolygatását; ez soha jóra nem vezethet.

Egy megrendelésnek pontos, tervszerű lebonyolítása éppenséggel nem boszorkányság és nem is szükséges egyéb hozzá, mint hogy a szedőterem vezetője, a mettőr, a főgépmester a munka levezetését már eleve *megbeszélje* és közösen megegyezzék a kivitelben. Igaz, hogy a személyi hiúság, vagy más ehhez hasonló kellemetlen emberi tulajdonság sok esetben egyszerűen meggátolja, hogy az üzem ilyen óraműszerűen egymásbakapcsolódó munkamenetekben dolgozhasson, a külföldön azonban ilyen akadályok ismeretlenek, ott az egyéni hiúságot egyszerűen alá kell rendelni a vállalat érdekeinek.

De nemcsak ilyen nagyobb lélekzetű munkáknál kell tervszerű munkalevezetésre törekedni, hanem más kisebb nyomtatványnál is.

A szedőfaktor, a mettőr, az akcidenssszedő munkaköre ma egyszerűbb, mert a munka kivitelezése a gazdasági viszonyok következtében hatalmas méretekben leegyszerűsödött. A mai szedéstechnika anyyira egyszerű, hogy a legkisebb nyomtatvány megfontoltan való *előzetes megtervezése* csak előnyére válhatik a vállalatnak. Sokkal biztosabban dolgozik az egyszerű szedő, ha tudja, hogy *a munka szellemi irányítását helyette elvégezte arra hivatottabb kollégája, aki tudatában van annak, hogy a munka kalkulációja mit enged meg, mert ez sem lehet közömbös a mai termelés szempontjából.* Annak, aki valamely munkának irányítását megkapja, teljesen tisztában kell lennie a kalkulációnyújtotta lehetőségekkel, amelyek a szedés egyszerűségét vagy munkásabb kivitelét szabályozzák.

A szellemi irányítást kell szerintem megszervezni mindazokban az üzemekben, amelyek valóban gazdaságos és racionális termelésre törekszenek. *Ha a szellemi irányítás mindenkor arra törekszik, hogy az esztétikai szépre való törekvést a gyakorlati gazdaságossággal összhangba tudja hozni, akkor a vállalat üzeme valóban ökonomikusan, vagyis — ha tetszik — racionálisan is fog termelni.*

A tervszerű szellemi irányítás, amely számol a technikai lehetőségekkel, merőben eltér attól az üzemvezetői metódustól, amely a racionalizálás ürügye alatt a *munkamenet erőltetését* ismeri csak, mert ez nemcsak hogy nem vezet a gazdaságos termeléshez, hanem *ellenkezőleg: a kapható munkálkodás következményeként éppen ott zavarja a munka folyamatosságát, ahol a síma lebonyolítás érdekében minden hátráltató körülményt el kellene távolítani a termelés útjából.* A gyakorlati életben — sajnos — igen gyakran tapasztalható, hogy a szedői munka hajszoltsága következtében a formák olyan állapotban, gyakran féligkészben kerülnek a gépterembe, hogy a teljes rendbehozásukra fordított idő teljes egészében felemészti azt a pótolhatatlan munkaidőt, aminek kihasználása jelentené valójában a vállalat rentabilitását.

A racionalizálás elvét különösen olyan munkáknál csúfolják meg, amelyek színes kivitelűek. A színekrebontás felületessége, az esetleges lemezek pontatlan metszése, mind olyan tényezők, amelyeknek rendbehozása nélkül a munkát kinyomtatni nem lehet, de ez a rendbehozás egyben jelenti a gépnek és a körülötte foglalatосkodó személyzetnek tétlenségét és ezzel a kalkuláció felborulását, a vállalat károsodását.

A kisebb és kisüzemekben racionalizálási törekvésekről beszélni kissé különösen hangzik, mert itt a munkavállaló és a technikai személy-

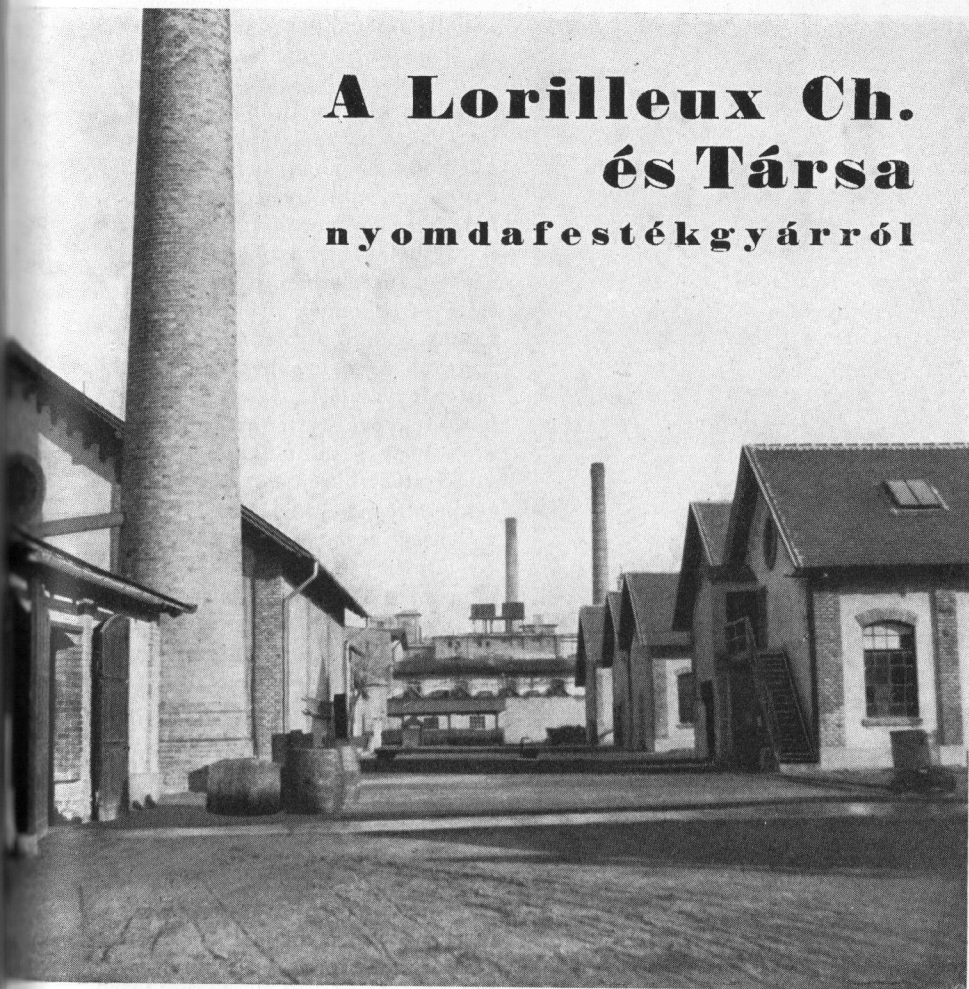
zet közötti érintkezés sokkal közvetlenebb és ennek megfelelően ilyen kisüzemekben a kalkulációs keretek és a technikai lehetőségek közötti elasztikusság könnyebben kitapintható, mint a nagyüzemekben, ahol a munkavállalás, a kalkuláció és a tényleges üzemvezetés között az érintkezés többé-kevésbé hézagos, vagy legalább körülményes. De azért a kisüzemekben is fennáll a szüksége annak, hogy a szedő és a gépmester a munkaadóval egyetértve olyan termelésre törekedjék, amelynél *a kéz a kézben elve érvényesülhessen.*

Az üzem érdeke, hogy a munkás teljes felvilágosítást kapjon a munkavállalás feltételeit illetően, hogy azután ezekhez alkalmazkodni is tudjon. Meg vagyok róla győződve, hogyha egy akcicenszsedőnek főnöke megmondja, hogy ennél vagy annál a munkánál a szedésidőre két órát kalkulált, akkor az illető nem fog olyasmit tervezni, amihez ennél jóval több időre van szükség. Ugyanez áll, de fokozottabb mértékben a gépmesterre is, aki felesleges kísérletezésekkel nem fogja a munka elkészültét elhúzni, ha tudatában van annak, hogy főnöke csupán a minimális időt vette kalkulációja alapjául.

A gazdasági viszonyokhoz való alkalmazkodás tehát nemcsak abban kell, hogy nyilvánuljon, hogy a nyomtatványok kivitele dolgában a *tisztultabb és gyorsabb munkát lehetségessé tevő egyszerűbb formanyelvhez folyamodunk*, hanem főként abban, hogy szakítva az eddigi elzárkózottsággal, *a munkást beavatjuk olyan részletekbe is, amelyeket eddig többnyire titokként kezeltünk, hogy azután a munka technikai lebonyolítása során az illetőnek módjában legyen a maga termelő munkáját teljesen hozzáidomítani a vállalat érdekeit fedő kalkulációs alaphoz.*

Ez talán kissé furcsán és idegenszerűen hangzik, de megvan az alapja: a munkásról a munkaadónak fel kell tételeznie annyi komolyságot, hogy ismerve az üzleti adatokat, *a saját jól felfogott érdekében is igyekszik azokhoz alkalmazkodni*, mert hiszen egy rentábilis üzemben van csak biztosítva a kenyere. Szóval *a munkaadó üzleti érdeke és a munkás egyéni érdeke ezen a ponton találkozik*, ideje, hogy e körül a gazdaságos termelés követelte egyetértés mihamarább létre is jöjjön.

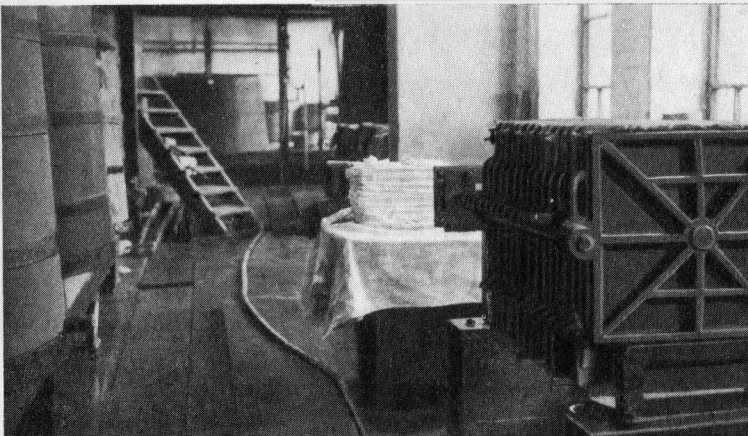
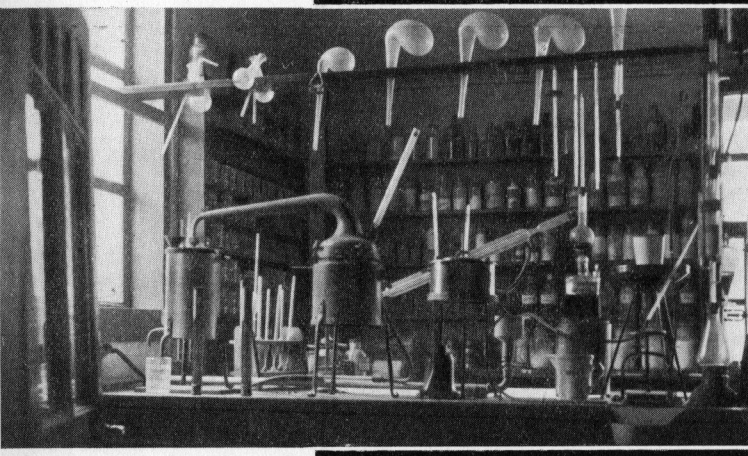
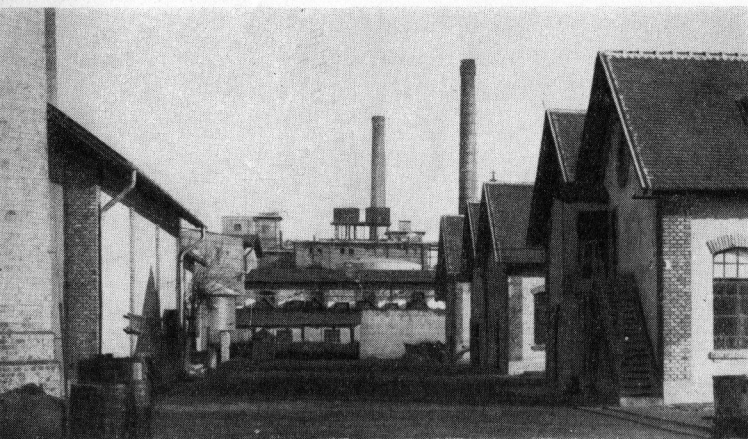
A Lorilleux Ch. és Társa nyomdafestékgyárról

Világszerte ismerik ezt a jómárkájú nyomdai festékgyárat, mégis csak kevesen tudják róla, hogy ez *a világ legrégibb* nyomdafestékgyára.

A francia királyi nyomda egyik nyomdásza, *Pierre Lorilleux* alapította 1818-ban. Roppant nehézségeket kellett leküzdenie, hogy olyan festékgyárat létesítsen, amely az akkori, különben egyszerű nyomdai igényeknek tökéletesen meg tudjon felelni. Érthető is ez, hiszen Lorilleuxnak *egészen új iparágat* kellett létrehoznia, mert odáig a könyvnyomtatók túlnyomó része maga készítette festékeit, csak itt-ott működött egy-egy festékkeverő mester, aki eladásra, illetve megrendelésre szállított egyes kisebb nyomdáknak kis mennyiségű festéket.

Azonfelül, hogy Lorilleuxnak nem álltak rendelkezésre biztos, megbízható adatok és módszerek a festékkészítést illetőleg, nem csekély akadálya volt

vállalkozásának az a körülmény is, hogy a nyomdászok szinte természetzerűleg idegenkedtek az addig ki nem próbált „gyári” festékek használatától. Pierre Lorilleux azonban nem volt az az ember, aki ilyen akadályokkal szemben meghátrált volna. A francia forradalmak lezajlásával kapcsolatban felszabadult sajtó és az ennek nyomán virágzásnak induló nyomdaipar mind nagyobb és nagyobb mennyiségű festékfogyasztást igényelt, ami kézenfekvővé tette azt a feltevést, hogy a mindinkább növekvő festékszükségletet házi festékkészítéssel kielégíteni lehetlenség lesz és aminthogy a nyomtatás meggyorsítására is gépeket kezdtek konstruálni, épp úgy a festékkészítés terén is át kell majd térni a gépi festékkészítésre, a gyártásra.

Ez a helyes és nem kis üzleti szellemre valló gondolkodás hihetetlen mérvben fokozta fel Pierre Lorilleux akaraterejét, hogy a festékgyártás problémáját megoldja. Szívóssága és erélye minden akadályt legyőzött. Gyárát megalapította és hosszas kísérletezések árán a festékgyártás legpraktikusabb módszereit kidolgozván, festékeinek csakhamar nagyszerű piacot tudott hódítani egész Franciaországban, sőt a külföldön is.

A gyár nagyszerű fejlődésnek indult, s amikor Pierre fia, *Charles Lorilleux* 1856-ban átvette a gyár vezetését, az már tízszer akkora kiterjedésű volt, mint alapításakor.

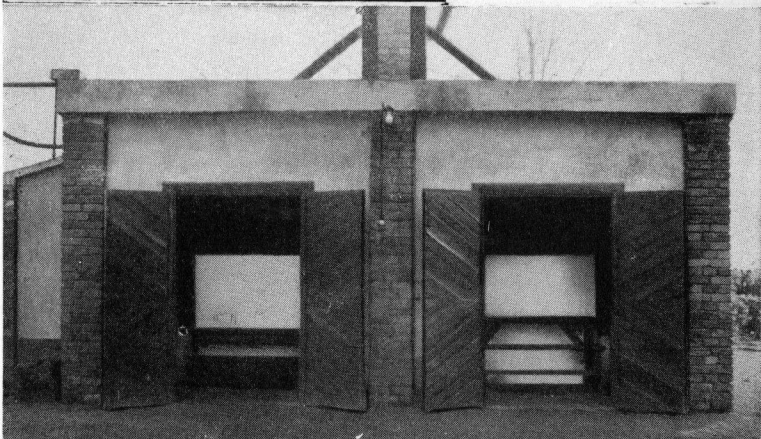
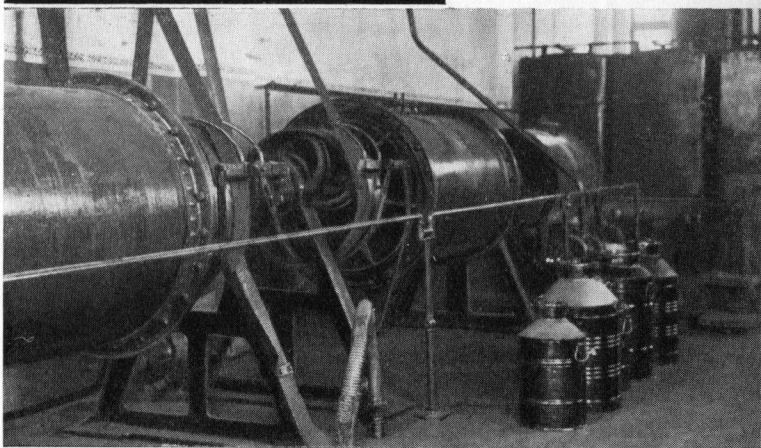
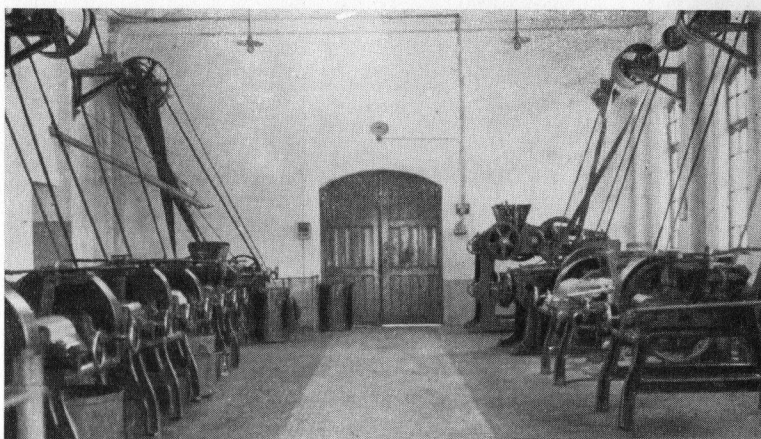
Charles Lorilleux még nagyobb igyekezettel látott neki gyára fejlesztésének és sikerült gyártmányait annyira tökéletesíteni,

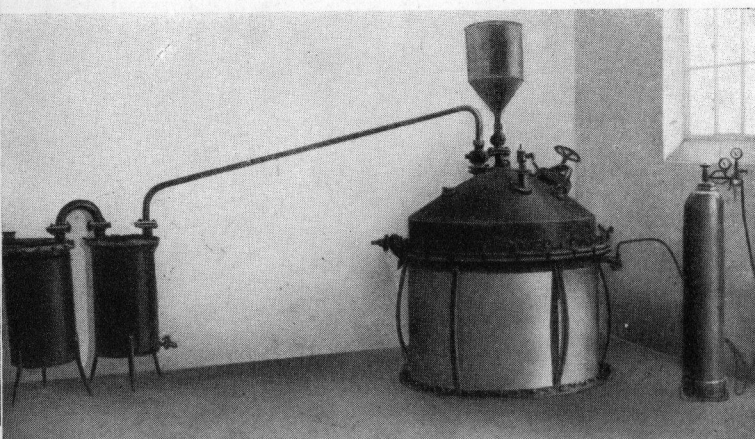
hogy azok rövidesen világhírré tettek szert. A Lorilleux cég nálunk is közismert szélmalmos védjegye — amely az első festéktörő-malom képét szimbolizálja — rövid néhány év alatt mindenütt ismeretessé vált, ahol könyvnyomtatást kultiváltak.

Úgy Charles Lorilleux, mint fia, Renée — aki véglegesen 1893-ban vette át a gyár vezetését — szakadatlanul a festékgyártás tökéletesítésén fáradoztak, ezért horribilis áldozatokat is hoztak, de határozott célkitűzésüket: a *legtökéletesebb festéket gyártani a nyomtató ipar részére* — maradéktalanul el is érték. Fáradásuk anyagilag is meghozta gyümölcsét, de ezt is a festékgyártás további fejlesztésére fordították.

A francia terjeszkedéssel szinte párhuzamosan a külföldön is létesítettek gyártelepeket. Ezeknek száma a telepekkel és raktárakkal meghaladja az ötvenet. A külföldi terjeszkedés során Magyarországon 1907-ben létesítettek egy kisebb gyártelepet, amely kezdettől fogva olyan nagyszerűen funkcionált, hogy évről évre bővíteni kellett.

Budafokon van a Lorilleux-cég magyar gyártelepe, amely ma több mint harminc géppel dolgozik és pedig a legmodernebb és a gyakorlatban legjobban bevált módszerek útján készíti a könyvnyomtatás minden ágazata számára szükséges nyomófestékeket. Ennek a telepnek van saját kencefőző berendezése is, ami igen lényeges. Itt meg kell említeni — ami a szakembereket nyilván érdekli —, hogy míg a nyomófestékgyártás az elmúlt évszázad során óriási módon fej-

lódott és technikailag tökéletesített, addig a jó kence gyártása ma is olyan módszerrel történik, mint félévszázaddal ezelőtt. A gyakorlat ugyanis azt bizonyítja, hogy a kencefőzés modernebb módjai távolról sem eredményeznek olyan jó kencét, mint amilyen a régi módszerrel nyert nyomdafestékkence. Mint modern gyár természetesen rendelkezik a kencefőzés újabb technikájának megfelelő berendezéssel is és fuvás által is gyárt kencét, amely sokkal világosabb a régi módszer szerint készült kencénél, de a gyár ezt a kencét csak kifejezett kívánságra szállítja. A budafoki gyár, amelyet a budapesti szaktársak a gyár előzékeny vendégszeretete folytán meglehetősen jól ismernek, hat hold területen fekszik, amiből kb. tizenhatezer négyzetméter be van építve.

Gyárt mindenféle fekete és színes festéket olyan minőségben, amely a legkényesebb igényeknek is megfelel, akár a magas-, akár a sík- vagy mélynyomtatás céljaira.

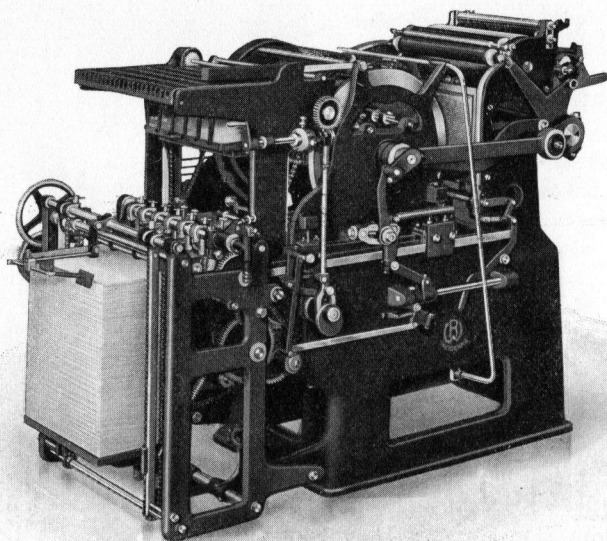
A gyártelepet és egyes üzemhelyiségeit, gépházait e sorok mellett illusztrációkban is bemutatjuk, s még csak annyit jegyünk meg, hogy a Lorilleux cég budapesti telepén és budafoki gyárában közel ötven alkalmazottat, szakmunkást és tisztviselőt foglalkoztat és ezek kivétel nélkül magyarok.

A cég önálló bejegyzett magyar cég és csupán annyi kapcsolata van a párizsi törzsgyárhoz, hogy annak tulajdonát képezi, de az eddigi haszon belföldön maradt a gyár fejlesztésére.

Racionális munkamenet a nyomdai gépteremben

Racionalizmus: mostanában mindent ennek a titokzatosan és félelmetesen hangzó kifejezésnek a hatása alatt cselekszünk, pedig a benne rejlő fogalom semmiesetre sem újkeletű, hiszen ez nem jelent egyebet, mint az ember produktív munkájához szükséges eszközöket tökéletesíteni és az egész termelést észszerűsíteni, hogy minél rövidebb idő alatt és minél kevesebb fáradsággal nagyobb eredmény legyen elérhető. Ismétlem tehát, hogy a racionalizmus nem új valami, hanem ellenkezőleg, olyan régi, amilyen régi magának az embernek a létezése. Ha pedig szigorúan analizáljuk ezt a fogalmat, akkor föltétlenül a törvényszerű fokozatos fejlődésnek az útját kell benne látnunk, azt az utat, amelyet az ember a megteremtésétől kezdve a mai napig megtett létének a fenntartása és a haladás érdekében. Figyeljük meg például ebből a szempontból, hogy mi volt az, amikor az ember a legszükségesebb eszközeit fokozatosan először fából, csontból, kőből és végül ércből kezdte készíteni. Vagy mi volt az, amikor az ember a saját gondolatait eleinte mozdulatokkal, később a legprimitívebb módon megrögzítve, végül pedig a legtökéletesebb írásmóddal kezdte közölni saját embertársaival. Vagy pedig mi volt az, amikor ez a legtökéletesebb írásmód is kevésnek bizonyult és ez arra készítette az emberi elmét, hogy igyekezzen olyan eszközt

találni, amellyel a folyton növvő szükségletet jobban ki tudja elégíteni, aminek folyamánya a könyvnyomtatás, illetve a mozgatható betűk és a kézisajtó feltalálása volt. És most nézzük meg, mi volt az, amikor a kézisajtó helyét a gyorsajtó és a modern tégelysajtó kezdte elfoglalni, később pedig a rotációs gép is helyet foglalt mellettük.

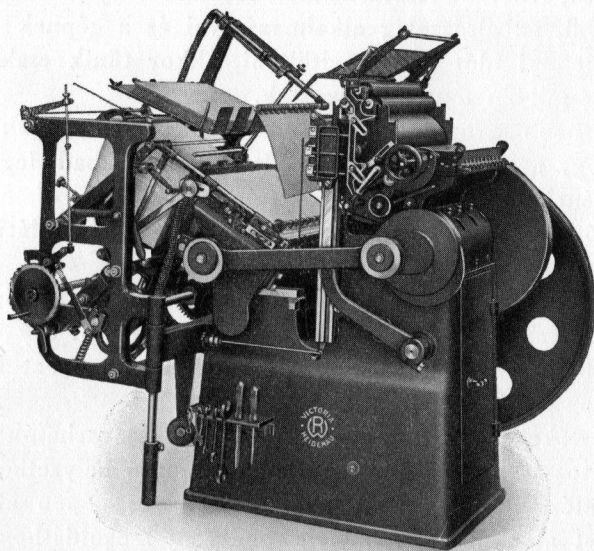
Rockstroh Werke A. G. „Kobold“ automata-tégelysajtója

Végül pedig nézzük meg, mi az, ami jelenleg a szemünk előtt megy végbe azáltal, hogy a gyorsajtókat önberakó készülékekkel látják el és a kételkedő legnagyobb meglepetésére a tégelysajtókon is kezdenek rohamosan elterjedni ezek a készülékek.

Ez semmi egyéb, mint racionalizálás, vagyis észszerűsítés, eleinte régi, jelenleg pedig új mód szerint.

A racionalizmus különben szigorúan két irányban halad és pedig: tárgyi és technikai irányban. A tárgyi racionalizálás alatt értendő minden olyan munkaeszköznek, tehát gépnek vagy szerszámnak a racionalizálása, amelyet az ember az ő produktív munkájához alkalmaz. Valójában tehát ez képezi a racionalizálásnak a *fizikai* részét. A technikai irányú racionalizálás alatt értjük *azt az utat, amely a termelés fokozásának lehetőségéhez vezet.* Ez képezi a racionalizálás pszichológiai részét. Nem kevésbé fontos, mint az előbbi; bizonyí-

téka ennek az a sok szaklap, amely folytonosan technikai kérdésekkel foglalkozik. Együttvéve ebben a két irányban haladó racionalizmus és a belőlük eredő mélyreható kérdések képezik az ember produktív munkájának a munkatudományát. A modern munkatudomány azonban a racionalizmus fogalmának a körén belül két, egy-

Emil Kahle Leipzig „Zeiss-automata” gyorsajtója

mással szöges ellentétben álló termelési módot is megkülönböztet és pedig: az *optimális* és a *maximális termelést*, ami egyenértékű a pszichológiai és a fizikai termelési móddal. Az *optimális* termelési módnak ugyanis a pszichológia az alapja és kiinduló pontja és semmi mást nem céloz, mint azt, hogy a legnagyobb fokú eredmény a helyes munkabeosztással és teljes kényelemmel legyen elérhető. A *maximális* termelési mód ennek éppen az ellenkezőjét célozza: figyelmen kívül hagyni a munka pszichológiai részét és a fizikai erőnek a megfeszítésével elérni a legnagyobb mennyiséget.

Nézzük meg, hogy az utóbbi évtized alatt a gépteremben úgy a tárgyi, mint a technikai racionalizmus tekintetében milyen haladás tapasztalható?

Legelső sorban a gyorsajtóra vagyok kénytelen kitérni, mint olyan termelőeszközre, amely a törpenyomdákat kivéve, egyetlen üzemből sem hiányzik.

A gyorsajtók racionalizálása a gépeknek az alapelvi megoldását nem érintette. Annál nagyobb eltolódások tapasztalhatók a konstrukció tekintetében, amely eltolódások úgy a termelés minőségét, mint mennyiségét vannak hivatva előmozdítani. Látszólag nem is olyan lényegesnek látszó dolgok, de ha figyelembe vesszük, hogy például az ívfogókkal, ívberakókészülékekkel, továbbá a nyomásnak az elmaszatolódásával, az alsószalag alkalmazásával és a gépnek a befestékezésével mennyi időt kellett eltölteni, akkor tűnik csak ki, hogy a gépgyárak milyen munkát végeztek.

A legmodernebb gyorsajtókon az ívfogók úgy vannak megkonstruálva, hogy azokat igazítani, görbíteni nem szabad, legfeljebb az ív szélességének megfelelőleg oldalt tolni.

Az ívberakó illesztékek milliméterbeosztással vannak ellátva és nem csavarhúzóval nyílnak, hanem kulccsal.

Az alsó szalag alkalmazása tekintetében szintén szabadalmat nyert megoldás van, amelynek segítségével az alsó szalagot egy kézmozdulattal oda helyezzük, ahová akarjuk, anélkül, hogy azt ki kellene vágni, esetleg a gép alá bújni.

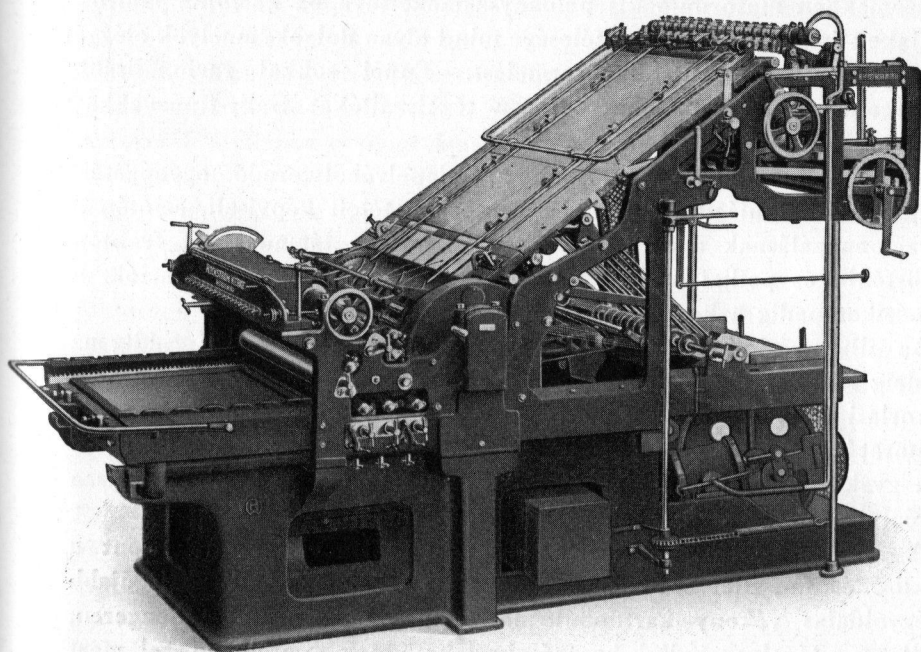
Az oldalmértékek szintén csavar segítségével csavarhatók az elképezhető pontosságra akár álló, akár pedig mozgó helyzetben.

Az ívkivezetést illetően több gyár a kéttűrés gépen alkalmazott frontkírást alkalmazza, némelyik pedig új megoldáshoz folyamodott. Lényegében azonban a cél egy és ugyanaz, hogy tudniillik a megnyomott ívet nyomással felfelé vezessék ki a gépből és ezáltal megakadályozzák a nyomás elmaszatolódását.

A gyorsajtókon alkalmazott nyomáselállító szerkezetnek az alkalmazásával szintén sok idő takarítható meg, ami különösen hűvösebb időszakban tapasztalható, amikor a hengerek egy kissé összezsugorodnak. Ilyenkor nem szükséges a gépből a formát kiemelni, hanem egyszerűen egy fogantyú segítségével felemeljük a nyomóhengert és a gépet addig hagyjuk szaladni, amíg a hengerei át nem melegednek. A modern gyorsjáratú nyomógépeknek a konstrukciója általában olyan, hogy a maximális mennyiség óránkénti 2500—3000 nyomásig minden hátrány nélkül elérhető. Természetesen nem kézi berakással.

A gyorsajtók konstrukciójával kapcsolatban az önberakó készülékekre térek ki, amelyeknek a teljes megbízhatóságában sok szakember még ma is kételkedik, természetesen minden alap nélkül, mert a legmodernebb készülékek tárgyi, vagyis konstrukciós szempontból olyan megbízhatók, hogyha az ezzel párhuzamosan haladó technikai teendőket figyelembe vesszük, vagyis azokat pontosan elvégezzük,

akkor meggyőződhetünk arról, hogy a gépterem egy megbecsülhetetlenül hasznos munkaeszközzel gyarapodott, amely közvetlenül alig tesz feleslegessé emberi munkaerőt, hanem annak inkább a munkáját könnyíti meg. Az önberakó készülékeknél már az az álláspont sem helytálló, amely szerint kisüzemekben és kis példányszámnál

Rockstroh-Werke A. G. önberakó és nyomáslállító készülékkel ellátott gyorsjáratú gépje.

nem fizetődnek ki, mert amióta az egyszerű gyorssajtókon a nyomóhengert, illetve nyomáslállító szerkezetet alkalmazzák, azóta az önberakó készülékekkel ellátott gépeknek az elindítása nem vesz jelentékeny időt igénybe, mert feleslegessé válik az, hogy az első ívet kézzel rakjuk be, vagy bekurblizzuk. Úgyszintén a gépnek kézi berakásra való átalakítása is csak pár percet vesz igénybe, de az is csak az olyan üzemekben, ahol a motor sebessége nem redukálható megfelelőleg. Máskülönben ez is feleslegessé válik.

Hátra van még sok szakembernél fennálló aggály: a pontos soregyen. Ennél a pontnál szintén nem jogos a kételkedés, mert ha a technikai teendőket helyesen végezzük el, akkor megdönthetetlenül állítható, hogy kézzel sem lehet olyan pontosan berakni — a selyempapírostól

kezdve a hármaskartonig és a tabellától a legpontosabb három- és négyzínnyomásig —, mint amilyen pontosan dolgoznak ezek az új önberakók.

Az önberakó készülékekkel ellátott tégelysajtókról már nem lehet ilyen kedvező véleményt mondani, legelső sorban azért, mert a kisüzemekben előforduló kis példányszámok, továbbá karton-, papírosalakok és minőségek különfélesége mind olyan dolgok, amelyek eléggé hátráltatják a rentabilis termelést. Ennél sokkal racionálisabb megoldás az, ha a Liberty-típusú tégelysajtókat Gally-típusúakkal cseréljük ki.

A magasnyomtatási eljárásnak az alapelvéből eredő egyengetés, amely a kalkulációnál egyik legfontosabb tételt képviseli, szintén a racionalizálásnak a célpontjául szolgál. Ez a támadás két fronton történik és pedig: az egyik frontot kifejezetten az illusztrációk, a másikat pedig a kompressz-formák képezik.

Az illusztrációk mechanikai egyengetése nem újkeletű. Eddig az ideig két különféle alapelven nyugvó eljárást ismerünk, mely a gyakorlati életben érvényesül. Az egyik a Lankes & Schwartzler-féle maratási, a másik pedig az újabb Marzio-porzási eljárás. Mind a kettő a gyakorlatban megfelel, olyannyira, hogy ma már a kézikivágás a régi jó elmúlt idők technikájának tekinthető.

A Lankes & Schwartzler-féle egyengetésnél a vastagabb kartont a klisé és fa-, illetve vas-alátét között is alkalmazhatjuk, a legújabb egyoldalas vékony kartonból maratottat pedig a nyomóhengeren, illetve a tégelyen tudjuk használni a lehető legjobb eredménnyel, mert nyomásbíró, pontos, szóval teljesen megbízható.

A Marzio-t, mint száraz és porzási úton előállított erőegyengetést szintén a legjobb eredménnyel tudjuk alkalmazni, de a nyomásmennyiség már egy kissé befolyással van az egyengetésre. Máskülönben csak fönt, a nyomóhengeren vagy a tégelyen használható, a klisé alatt nem érvényesül. A kompressz-formák egyengetésének a frontján szintén kétféle alapelven halad a próbálgatás. Az egyik egy szabadalmazott összetételű anyagot spriccel a gyengébben nyomtató részekre és ezzel akarja egyenletessé tenni a nyomást, azokat a részeket pedig, amelyek erősebbek a normális erősségnél, egy készülék segítségével ledörzsöli. Ez az eljárás a gyakorlati életben nem vált be. Itt-ott használják még, de csak az olyan formák egyengetésénél, amelyek a kézi egyengetéstől sem kívánnak hosszadalmasabb megmunkálást. A másik legújabb ilyen természetű eljárás az elektromos áramot veszi igénybe, alapelvben megmarad a kirajzolásnál és a se-

lyempapír felragasztásánál, azzal a különbséggel, hogy mindez a villamosáram segítségével történik. A készüléknek az egyik helyén történik a gyengén nyomtatott részeknek a kirajzolása, mely bizonyos áttétel folytán egy másik helyen ismétlődik és ugyanazon a helyen a villamosáram izzásba hoz egy tűt, mely a selyempapirost kiégeti és rögtön a megfelelő helyre fel is ragasztja. Ennél az eljárásnál egyelőre megfeleltek arról, hogy egy forma egyengetésénél a normális erősségnél erősebb részek is vannak, melyekről azonban ezúttal gondoskodás nem történt.

A formák általános egyengetése terén tehát nem olyan az eredmény, mint például az illusztrációk erőegyengetésénél. Mindenesetre haladást jelent ez is, de egyelőre nem eredményesebb, mint egy racionálisan véghezvitt kézi egyengetés.

A festékanyagok terén szintén nagy a haladás. Itt különösen arra fektetnek súlyt a festékgyárak, hogy a papíron gyorsítsák a festékek száradását. Ezt kétféleképpen igyekeznek elérni. Az egyik megoldás szerint közvetlen a festékbe keverik azt az anyagot, mellyel a száradást gyorsítani akarják, a másik megoldás pedig az, hogy különféle szárítóanyagokat hoznak piacra, melyeknek az a rendeltetésük, hogy a nyomtatvány száradását gyorsítsák.

Ezenkívül se szeri, se száma a különféle póanyagoknak, melyeknek az a hivatásuk, hogy a festéket megpuhítsák és megakadályozzák a szakítást, továbbá, hogy a festék szépen feküdjön a papiroson és ne gyöngyözzön.

Tagadhatatlan, hogy ezen a téren szintén nagy haladás tapasztalható. És ami a fontos, nem drágítja a termelést...

Ezeket a racionalizáló termelőeszközöket figyelembe véve, megállapítható, hogy a könyvnyomtató-iparnál, de különösen annak a géptermi osztályában a racionalizálás fogalmának a körén belül csak az optimális termelési mód nyilvánulhat meg. Még a legracionalizáltsabb termelőeszköznél, a rotációs gépnél is először a helyes beosztás biztosítja a lehetőségét annak, hogy a gép a maximális mennyiséget kitermelje. Ezt alátámasztja a technikai rész, tehát ismét a pszichológia és csak ennek a két résznek a leglelküismeretesebb elvégzése után következhet a maximális, vagyis a fizikai rész.

Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni, hogy az a maximális mennyiség a két előző feltétel mellett adva van, de ennél az adottságnál ismét a pszichológia és nem az ember fizikai képessége jut kifejezésre.

LINOTYPE

szedőgépek síma és többszörösen kevert, ujság-, mű-, valamint cím- és hirdetésszedéshez

LINOTYPE

önműködő villanyfűtő szerkezet

LINOTYPE

ürpótló és regletta-öntőkészülék

LINOTYPE

sorfűrészek: az »Universal« és az »Ideal«

INTAGLIO

kéttúrás mélynyomógép lemezről való nyomásra

M. K. Z.

mechanikai krétarelief-egyengető eljárás

TRIUMPH

gumikendők könyvnyomdai gyorsajtók, körforgógépek és offsetgépek számára.

Gyorsajtók, körforgógépek, offsetajtók, mélynyo-

mógépek, tégelyes ajtók, mindenféle segédgépek

és eszközök a könyvnyomdai és litográfiai üzemek

és általában a grafikai rokoniparok részére.

GUTENBERGHÁZ GEEL TESTVÉREK

KÉPVISELI: MOLKENTHIN GUSZTÁV

BUDAPEST, II, HUNYADI JÁNOS ÚT 12

TELEFONSZÁM: 42-9-09. TÁVIRATCÍM: LINO GEEL

A megváltozott élet és a tipográfia

A gyökér, a szár és a bimbó a tökéletesség felnövekedését mutatja — egészen a szimbolikus kivirágzásig. A színek, a szagok, a hangok, melyeket tovaviszünk, felkeltik érdeklődésünket, majd eltűnnek a természetből. A tudomány lerombolja és ujjaépíti a létezőt. Minden örök változásban, a formálódások sorozatában vonul el előttünk — az ágak lehervadnak, új hajtások fakadnak, majd gyönyörködtetik az emberiséget.

Az ember beleszületik a hagyományoktól terhes világba, egy keretbe, amely magával hordja egy életen át — még csak kísérletet sem tesz a dolgok alakítására, forog az eseményekkel, a történések hatása alá kerül és uszik a feltartóztathatatlannak látszó „sorssal”, míg a „vég” pontot nem tesz céltalan élete után. Kevesek azok, akik mint alakítók avatkoznak be az

élet irányításába, hogy új lehetőségek kapuit nyissák meg az emberiség céltudatos fejlődése felé. A háborús és az azt követő évek megteremtették a realitások ember-típusát. A fejlődésnek ebbe az egészséges irányvonalába került ember egyre inkább felszabadítja magát a mult tradíciói alól s minden megnyilatkozásában a tartalmi és formai lehetőségeket keresi.

A ma élő festőgeneráció jó néhány tagjának sikerült megőlni magában az anyag konzervativizmusa előtt hódoló szentimentalizmust s a szellem mindenhatóságára törekvő metafizikát. Részükre ezzel maradék nélkül megoldódott a lényeg és a forma problémája — minden erejükkel az új ember teljes kifejeződését dokumentálják. Az izmusok sokaságán keresztül eljutottak a képépítéshez, amely éppen csak egy új alkotás viszonyát fejezi ki egy új alkotóhoz, — semmi egye-

bet. Az új építész korszerűen kívánja betölteni hivatását; lemond a szellemes ötletek kidomborításáról és az esztétikai célkitűzésekről. A mai ember számára ökonomikusan és praktikusán lakást akar építeni, amely helyes térbeállítottságával, higiéniai stb. szempontjaival az ember produktív életéhez szükséges harmóniát biztosítani képes. Használati tárgyainkról lemaradnak a fölösleges címek, használhatósági szempontok kerülnek előtérbe, formák alakulnak ki, amelyek nem tagadják meg azokat az elemeket, amikből fölépülnek. Az idő egészen új optikai lehetőségeket hozott és irányt szabott az ember primér kifejezőmódjának, a geometriai exakt formákban. Ezeknek a határozott formáknak mindenkor a hivatásból kell determinálnodni, azaz egy valamilyen mű vagy tárgy minél praktikusabb célszerűségi szempontjai szabják meg annak megjelenési formáját. A naturálsan megfestett bort szűrőszőlő kedélyes fej ma már nem tud úgy meggyőzni, mint egy palacknak izlésszerűen behelyezett ábrája (fotója) a plakáton, ahol a szemlélőben kialakult vágyak szabad szárnyalási lehetőségeket kapnak. Az uccán rohanó embert, aki cipőt akar venni, nem érdekli többé

NAGY JÁNOS

C I P Ő S Z A K U Z L E T

de megfogja a keresett árut már az első pillanatban félreérthetetlenül jelző

CIPŐ

felirat, mert ez képezi ebben a pillanatban érdeklődése tárgyát, hiszen ő cipőt akar venni és nem Nagy János ismeretségét keresi.

Kereskedőinknek tudomásul kell venni a személytelenített kereskedelmi életet, ha áruik elhelyezése az elsődleges céljuk. És ismerniök a közönség mindenkorai pszichikai beállítottságát a reklámmal szemben. A reklámnak nem finomkodni, esztétizálni, hanem kíméletlenül rádöbbszarni kell.

A praktikus élet érvényesül minden területen, a technikai lehetőségek teljes kihasználása — ez hozta létre az új tipográfiát is.

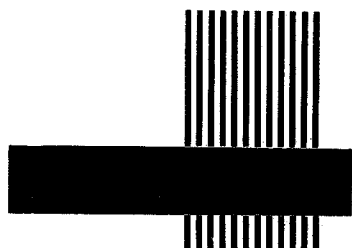
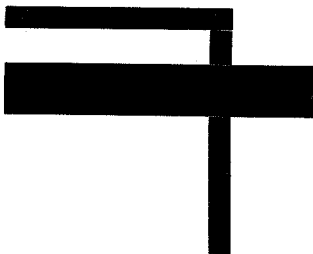
A tipográfiai változások mindenkor szoros kapcsolatban állottak a művészettel és magával az építészettel. Az új építész anyagának törvényszerűségéből építi fel a házat új formáival; a modern festő nem akarja lehazudni vásznának és festékének anyagát, ezeknek tudomásulvételével fest. A nyomdák tipográfusának fel kellett ismerni a mai élet követelményét és ennek birtokában kiépíteni azokat az alapelveket, amelyek alkalmasak lettek a feladatok célszerű megoldására. A tipográfusnak szoros kapcsolatban kell lenni mindazokkal a törekvésekkel, amelyek napjainkat jellemzik, hogy a szükségletek tudatos ki-elégítői lehessen. És sohasem szabad feladni mindenkorai irányító szerepét.

A ma embere türelmetlen a nyomtatványok hosszú szövegével szemben, ezt a tipográfusnak kell ellensúlyozni az eleven beállítással. Az eleven beállítás alatt mindenkor a helyesen kiegyensúlyozott szedést értjük, vagyis a rendelkezésünkre álló anyagnak új ritmust jelentő értékelését, a léniák, szedésfoltok és fotók megfelelő értékviszonyba állítását. Az új ritmus, a modern tipográfiára jellemző aszimmetriában fejeződik ki, ami optikai hatásában jóval fölötte áll a szimmetri-

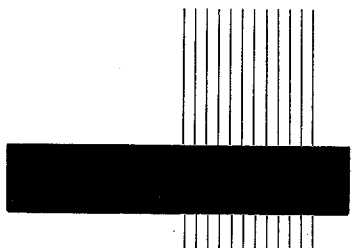
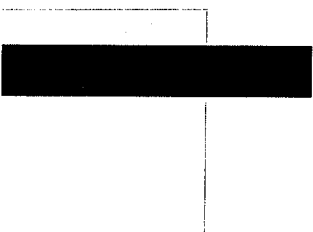
kusan megoldott régi nyomtatványok hatásának. A szimmetrikusan megoldott nyomtatvány a mi szemünk előtt unalmasan bezáródik a papír síkján; ezzel szemben az új tipográfának kisugárzóereje van, képes köztem és a papír síkja közötti térnek kitöltésére. A tökéletes, modern nyomtatvány friss lendületeivel és logikus kapcsolataival a szemlélőben egyidőben fogja meg az értelmi és az esztétikai elemeket, tehát önmagában lezárt egész ad, vagyis a forma nem él külön a szövegtől és így más nyomtatványra nem alkalmazható egy-egyben jelentkezik. Tudnunk kell: minden nyomtatványnak a tárgya, szövege adja meg konstrukcióját — és ha ezt így fogjuk fel, soha nem eshetünk ismétlésekbe. Végre be kell látnunk, hogy helytelen kísérletezés a macska bőrébe tevét öltöztetni. Mindenkor az adott szövegnek a rendelkezésünkre álló tipográfiai anyagból értelemfokozó és esztétikus formabazárása a problémánk.

Az új tipográfia szempontjai alapján megoldott nyomtatványok mozgalmassága — mint mondtam — az értékviszonyok egybehangzásán keresztül jut szerephez és így férközik szinte észrevétlenül a közönséghez, hogy hívását célszerűen betöltse.

Mozgalmasság alatt nem nyugtalan-ságot értek, hanem tudatos optikai beállítást, a fehérnek és feketének egymásra gyakorolt hatását, a léniak vastagsági viszonyát, egyéb színek és foltok értelmes alkalmazását: azaz ezeknek az elemeknek aszimmetrikus konstrukciója képezi az új ritmust, azt a mozgást, amely az új tipográfiában jelentkezik. Egy modern épületen a minél tisztább formák és az egyes részek

Két elemnek helytelen egymás mellé állítása — súlyuk azonosságával egymás ellen feszülnek.

A két elemben jelentkező kontraszt kiegészítően hat egymásra és képez harmonikus egészet.

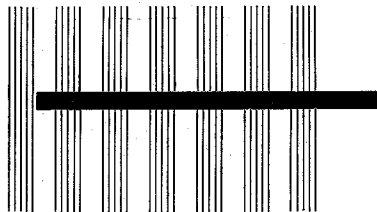
NAGY MIKLÓS TELEFON: 34-5-46
GÉPÉSZMÉRNÖK
 BUDAPEST V, SZEMÉLYNÖK-UTCA 23

NAGY MIKLÓS TELEFON: 34-5-46
GÉPÉSZMÉRNÖK
 BUDAPEST V, SZEMÉLYNÖK-UTCA 23

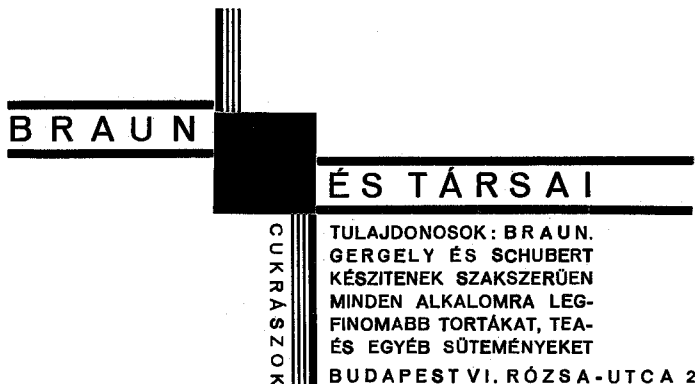
A felső példában nincs mozgás, ami az alsó példánál a helyes értékviszony folytán meg van.

boros károly
uriszabó

budapest
klauzál-utca 3. II.

1. példa. Léniai indokolatlan alkalmazásuk folytán fölöslegesen dekoráló szerepet töltenek be.

2. példa. Formacséméből kiindult tervezés, a szöveg értelmi szempontjai háttérbe szorulnak.

áruink

önök előtt még bizonyára ismeretlenek, tekintve, hogy készítményeink csak az utolsó napokban kerültek forgalomba. mellékelve küldünk két mintát és reméljük, hogy szükségleteit a jövőben cégünk utazói részére lesz szíves fenntartani.

solo aetherchemia

aethererek
eszterek
illóolajok
likőr- és rum-
esszenciák
kompozíciók

3. példa. A szöveg funkciója, tehát az értelmes elrendezés adja a helyes konstrukciót.

pontos megmunkálása adja a szépet, ugyan így a modern nyomtatványon a mérnöki pontosság és a színek tisztasága foghatja meg szépezzékünk. Ezek szerint a modern nyomtatvány egyszerűsége dacára, vagy éppen ezért: sokkal igényesebb — több tudást, átértést kér a szedőtől, tisztább munkát a gép-mestertől, nagyobb áldozatot a rendelőtől a papír és a festék, vagyis a nyersanyagot illetően. Ezeket a szempontokat kell ismernünk és munkálkodásunk folyamán beteljesítenünk.

A hívatásos fényképészek merevségéből felszabadított fotó is ma már nagyon jelentős eszközzé lett a reklámnyomtatványokon. A fotó tény- és tárgyyszerű, közlő ereje elkerülhetővé teszi a sok szöveg alkalmazását, a reklámot viszont lényegesen gazdagabbá, meggyőzőbbé fokozza.

A kép közvetlenül beszél. Egyserűbben tájékoztat, mint a sok szöveg; a tárgyak valóságáról pregnáns fogalmat alkottat. Gyakorlati alkalmazásánál nem hagyhatjuk figyelmen kívül a fotó karakterét sem, azt, hogy színhatásában vibráló felületet ad és így nem bírja el maga mellett az ornamentális betűfajtákat, vagyis ezeknek az alkalmazása lehetetlenné teszi azt az összhatást, ami a reklámot hívatása szintjére kell, hogy segítse. A fotó zavaró tényezőktől mentes alapelem, mellette tehát csak olyan betűfajtát használhatunk, mely a legegyszerűbb formában jelenik meg. Ezek szerint a groteszk betűkre kell gondolnunk, mert ezek a legkifejezőbben egyszerűek. Amint látjuk, az új tipográfia eszközeinek megválasztásában és alkalmazásában, célszerűségi argumentaival a mai élet követelményei-

hez igazodik. De nézzük meg ezek után, hogy a gyakorlatban mennyire valósították, mennyire fogták fel nyomdászaink mindezt helyesen. Azzal kell kezdenem, sajnos, nagyon kis mértékben. Igaz, nagyon sok esetben nem a nyomdász az oka, ha az elkészített nyomtatvány rengeteg konstrukciós hibát zár magába, de mégis helyesnek érzem, ha egy-két alapvető hibára felhívom szakértársaim figyelmét.

Leegyszerűsített tipográfia, — röviden így hívjuk azt a törekvést, melyet nyomtatványaink megoldásánál alkalmazni igyekszünk —, ez azt jelenti: a szöveg lényegének figyelembevételével minél egyszerűbb eszközökkel ízlésesen megoldani feladatunkat. Nyomdászaink legnagyobb része nem tud, vagy nem mer eléggé egyszerű lenni. Az ornamentális díszek helyébe a túl-hajtott léniakombinációkat állította, holott tudnunk kell, hogy a léniának is csak addig van létjogosultsága a modern nyomtatványon, amíg ez értelemfokozó szerepet tölt be, egyébként főlölegesen díszítő-elemmé minősül. (1. példa.) Az a szedő, aki formaeszmékből indul ki tervezésénél, nem hozhat létre jó megoldást, amit az itt bemutatott 2-ik példa is bizonyít. Amíg ezeket formai hibáknak könyvelhetjük el, már sokkal súlyosabb bajokat jelent az új tipográfia által kitermelt formáknak sablonszerű alkalmazása egy-egy nyomtatvány tervezésénél. (3. példa.) Aki ezt teszi, az formalizmust csinál, elsekélyesíti az új tipográfia törekvéseit, mert mi nem új stílust akarunk, sem formák konzerválását, hanem a rendeltetésének legjobban megfelelő nyomtatványt esztétikusan megoldani, optikai jelentőségét minél inkább kimélyíteni.

b o r o s k á r o l y

u r i s z a b ő

b u d a p e s t, k l a u z á l - u t c a 3, 11.

1. példa. Léniák hangsúlyt és kapcsolatokat jelentő szerepe, tehát használatuk indokolt.

BRAUN ÉS TÁRSAI CUKRÁSZOK

TULAJDONOSOK: BRAUN, GERGELY, SCHUBERT

KÉSZITENEK SZAKSZERÜEN MINDEN ALKALOMRA LEG-

FINOMABB TORTÁKAT, TEA- ÉS EGYÉB SÜTEMÉNYEKET

BUDAPEST VI, RÓZSA-UTCA 2

2. példa. Az előző oldalon levő szöveg értelmi szempontjait érvényesítő megoldás.

RADICS PÉTER

A S Z T A L O S Ü Z E M E

BUDAPEST VIII, IMRE-UTCA 9

A gazdasági fellendülést a nemzet érdekében önnek is elő kell segíteni. Nem hoz nagy áldozatot, ha nálam rendel meg butorszükségletét, mert

O	L	C	S	Ó
T	A	R	T	Ó
M	U	N	K	A
C	S	A	K	T
K	E	R	Ü	L
K	I			

3. példa. Formailag elfogadható, de értelmileg rossz, egy formának sablonszerű alkalmazása.

A modern szakirányú továbbképzés

A tanult nyomdász és a grafikus a modern életnek jelentős tényezője lett. Az építész mellett ő az, aki a mai életformák arculatát döntően átformálni törekszik.

A nyomdásznak két fajtáját különböztetjük meg élesen:

egyik a gyakorlati képességű,

másik a tervező képességű nyomdász.

Egy nyomdai üzem, amelyik a válaszfalat itt meg tudja vonni: racionálisan fog dolgozni, feltéve, hogy munkatársainak nevelése megfelelő volt. Ez az előfeltétel különböző okoknál fogva, sajnos, nehézségekbe ütközik. A főok: a nevelésben mérvadó és irányt-szabó előljárók nem értékelik kellőképpen a természettől adott irányvonzalmat a tanulóban és más irányba nevelik azt — leg-többször a körülmények szerencsétlen közrejátszása folytán. Például a fiú a géphez érez magában készséget, de mivel az üzemben éppen szedőtanonc szükséges, neki azzá kell lennie.

Ha *egy képességi vizsgán* ugyanazt a feladatot kellene minden jelentkezőnek kidolgoznia, csak akkor tűnnék ki a bennük rejlő képességek különbözősége. Az egyik képességét túlságosan megterhelik időbelileg, testileg és lelkiileg mechanikus reprodukzív munkával,

amelyet pedig a magasabb technikai készséggel együtt tulajdonképpen tapasztalás útján kell elsajátítani; ekkor az oktatók a főszólyt a művészi alkotóérzés kifejlesztésére helyezhetik; tehát nem mesterséget kell tanítaniok, hanem az ő szempontjukból fontos mozzanatokat megragadni, megjegyezni és felismertetni. (Itt természetesen csak a magasabb kiképzésre alkalmas tanítványokat értem, mert az vitán felül áll, hogy akinél nincs meg a komoly és elengedhetetlenül szükséges technikai tudás alapja, ott semmiféle magasabb kiképzésről nem lehet szó.)

Éppen így a gyakorlati tehetségű tanulót, aki örömet a nyomdászat technikai részében találja, ne terheljük túlságosan nyomdász-művészeti problémákkal, mert csak jó gyakorlati munkaerővé válhat, — tervezőnek nem felelhet meg.

Hogy minden nyomdásznak megadassanak a korlátlan továbbképzési lehetőségek, az egyelőre még nagyon problematikus kérdés. Fontos azonban: elengedhetetlen és éles megkülönböztetés a továbbképzés szempontjából mód és jelleg, irány és egyéniség között. Nézzünk erre két példát.

Három fiatalember szedő óhajt lenni. Más-más ok vezetheti őket erre:

X.: Örömet talál a betűanyag képszerűségén, a nyomtatott szón. — Könyvszedés, tördelés, könyvelőállítás osztályába való.

Y.: Érdeklődést mutat a szedés technikai eljárásai iránt. — Gépszedés, hirlapszedő-osztályba osszuk be őt.

Z.: A formák felépítése, a betűk és díszek képszerű formálása vonzza. — Az akcidens-, reklám-osztályba kell őt beosztani.

X és Y valószínűleg jó szedők lesznek. Ha azonban történetesen az akcidens-osztályba kerülnek s ott képezik ki őket, akkor érdeklődésük fokozatosan csökken, gyenge munkát végeznek. Éppen így, ha Z-re hirlapszedést osztanak ki, akkor látjuk, hogy lassan szed, hogy elművészkedi azt, de jelentős értékű munkát nyújt be, ha reklámszedést bízunk rá.

Mindez persze — bár csak problematikus feltevés — természetesenek tűnik fel nekünk és egy értelmes — így hát sikeres működésű — művezető már tisztán észrevétele és tapasztalata alapján is a megfelelő helyre osztaná be az új tanulókat. De hol marad az itteni gyakorlati kiképzéstől a szakszerű egyéniségszerinti iskolai kiképzés. X-et és Y-t lényegében teljesen másképpen kell képezni, mint Z-t. X és Y előtt legelőször is a kézi- és gépszedés mechanikus kivitelét, mint a pszichológikus és gyakorlati mozgás időfeladatát kell tudo-

mányosan megoldanunk. A tervezőszedés lényegét csak pár szóval érintsük előtűk.

Z morálisan megsértődne ilyen tanmenet és beosztás mellett s munkakedvetlenné válna. Nála főtantárgyat írásforma-tan, szedés-folt-tervezés és grafikai formakifejezés-tan képezhetne. A kifejezések is igazolják, hogy a bevezetésben miért helyeztem a grafikust az építész mellé. Teljesen tisztában kell lenni a formák jellegével és a betűformákat, mint olyanokat neki osztályozni és alkotni kell tudni. Szükséges, hogy a világos és sötét foltok kontrasztjából teljes biztonsággal tudja megválasztani azt a szedésformát, amelynek hatása előbbenivel azonos. Azaz: tanulja meg a szedésformát kontrasztos foltformának látni. Ő lesz a modern akcidensszedő, akinek a szedésfoltok kombinációjával, felületfelosztási és egyensúlyérzékével, valamint a kifejezésformájával uralnia kell a szedőtermet, mert ő a tervezőművész a szedők között. A szedés technikája természet-szerűleg nem lehet előtte probléma, de munkájának értékelése és rentabilitása nem gyors betűszedési képességében, hanem betűszedési foltok hatáselérésében nyilvánul meg. Ilyen beosztással munkavidám, alkotóképes szedőket nevelünk, akiknek sikere munkájuk eredménye lesz.

Második példát veszem a hozzánk közelálló művészi rokonszakmából, a fényképészből. Egyvalaki fényképész szeretne lenni, mert érdeklődést talál a felvételek fizikai és kémiai menetén, az előhíváson és másoláson. A lencsékkel, különféle előhívókkal és másoló-papírokkal igen ismerős. Szerinte a fényképész legelső sorban is technikus. Ez a típus fotokémigráfiai pályára kiválóan alkalmas. Technikai kiképzésére kell a súlyt fektetnünk; a világos-sötét foltok közti különbség megítélésére és értékelésére, valamint a kompozíció-gyakorlatra csak kisebb szüksége van.

Másvalaki szintén fényképész akar lenni, mert kedve telik pszichomimikai tanulmányok végzésében a fényképezőgép segítségével. Belőle jó portrétista válhatik, aki saját elgondolású technikáját követi, hogy célirányosan dolgozhasson. Kiképzése formailag igen sokoldalú tevékenységet követel. Ezeknek ajánlatos kis időt rajzolás-sal és fényképészeti formattannal eltölteni, hogy utóbbi, mint kifejezőlehetőséget is felismerjék és alkalmazni tudják. Ez éppen a lényeges továbbképzési különbség kettőjük tanmenetében. Az elsőnek a világos és sötét foltokat, mint grafikai kifejezést, a másodikkal ugyanazt mint optikai tényrt kell felfognia és felhasználnia. De akadhat olyasvalaki is, akinek fényképészeti kedvét az ujság-

riporterri tevékenység vágya fűti; ez a mindennapi eseményeket a lencse szemszögén, mint életritmust tekinti. Az éles megfigyelés, gyors cselekvés, új szempontok és optikai lehetőségek találékony felfogása jellemzik ezt a típust. Előítélet nélkül legyen és ne gátolhassa őt szabadságában a magas technika elsajátításának ezer követelménye, — mert az ő részére művészet és technika csak mellékörülmények. Nála az élet aktualitásai képezik a célt és ezt minél egyénibben és találóbban megoldani: lehet csak törekvése.

Mivel gyakorlatban nem könnyű ezeket a típusokat megkülönböztetni, hiszen nem mindig ily kimondottan élesen állanak elkülönítve egymástól (kereszteződés, keveredés gyakran fordul elő közöttük), az oktató tanár munkája nehéz lesz. De a gyakorlat és tapasztalás hamar felismerteti a szakemberek előtt az egyes főosztályokat.

Milyen üdvös lenne, ha mód, alkalom és anyagi támogatás lehetővé tenné azt, hogy az ambíciózus ifjú nyomdászok egy iskolában a fentiekben vázolt és kifejtett nézetek szerint találhatnák meg az egyéniségüknek legjobban megfelelő továbbképzést. A német szakiskolákban ez a törekvés már döntő stádiumba jutott, amelyet ha sikeresen keresztülvisznek: szakmánk ifjúságának sok kiképzési időt, pénzt és felesleges tanulást takarítanak meg. És a grafikai ipar teljesítményei is értékesebbé lesznek, mert diadalmaskodik az óhaj: *„Több megkülönböztetést az egyéniség, a temperamentum és tehetség között!”*

Nyomdaipari Továbbképző Tanfolyamok

A tanfolyam vezetője:
Novák László

Dukai Károly

Kun Mihály

A Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete már kilencedik éve tart fönnt továbbképző szaktanfolyamokat. Az ezidei tanfolyamok zavartalanul folynak 1932 október eleje óta és 1933 március végén zárulnak.

A *merkantilis* és *akcidens szedés* alapos tudásához szükséges tipográfiai vázlatkészítést *Kun Mihály* és *Wanko Vilmos* tanítja. Ezen a kurzuson természetesen esztétikai és könyvművészeti szabályoknak a hallgatókkal való megismertetéséről is szó esik.

Az *ólom- és linoleummetszés* nagy kézügyességet igénylő technikájába *Dukai Károly* mesterszedő avatja be hallgatóit. Ezzel kapcsolatban a rajzok és egyéb kimetszendő képek átmásolását és a rajzolás szabályait sajátítják el a hallgatók.

A *magyar helyesírás és nyelvtan* szabályait *Herzog Salamon* tanítja. Az oktatásnál inkább a gyakorlati szempontok, mintsem az elméletiek érvényesülnek, mert a szedőnek elsősorban a helyesírást kell tudnia.

Végül, de nem utolsó sorban említjük meg *Novák Lászlót*, a tanfolyamok vezetőjét, aki nemcsak a tanfolyamok igazgatását végzi, hanem külön nyomdászattörténelmi tancsoportot vezet, amelyen a hallgatóság egyúttal a világtörténelem és művészethistória összes nagy eseményeiről is sok érdekes tudnivalót merít. Az előadásokat az oktató minden alkalommal rengeteg színes képpel illusztrálja és teszi érdekessé.

Az *Öntők Köre* rendezésében február havában öntői szakszeminárium nyílt, amelynek látogatottsága rendkívül népes. Az előadásokat több előadó a legkülönbözőbb betű- és tömöntői tárgyakról tartja.

Herzog Salamon

Wanko Vilmos

LUTZ

LUTZ EDE ÉS TÁRSA

LAKK- ÉS FESTÉKGYÁR
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
BUDAPEST, VII, ÖRNAGY U. 4

KÖ- ÉS KÖNYVNYOMDAI FEKETE ÉS SZI-
NES, ROTÁCIÓS UJSÁGNYOMÓFESTÉKEK

TELEFONSZÁM: 97-2-29

GYÁRAK:

P Á R I S

B É C S

P R Á G A

K R A K K Ó

K A S S E L

Nyomdavezetés az újabb idők szellemében

A nyomdai irodai munka a legfontosabb tevékenység minden nyomdaüzemben, ha improduktívnak is látszik. Azonban a legritkább esetben talál a megrendelő olyan személyt az irodában, aki megfelelő tanáccsal el tudja látni. Az utóbbi esztendőkhben leginkább ügyes gépírókisasszonyokkal vagy a szakmát nem tanult fiatalemberekkel töltik be ezt a fontos pozíciót, akik hatásos és a célnak megfelelő nyomtatványról nem sokat tudnak mondani. Ezért is kerül ki olyan sok rossz nyomtatvány az így vezetett nyomdákból.

Vitán felül áll, hogy a tanult és a szakma fejlődését figyelő nyomdász a megrendelőtől átvett kéziratot és magát a kész nyomtatványt más szemmel nézi, mint a legügyesebb gépírókisasszony vagy más, a szakmát nem tanult bármiféle irodai alkalmazott. A nyomdásznak a nyomdai munka ismerete a húsában és vérében van. Ismeri a nyomda minden anyagát, ennél fogva tisztában van a lehetőségekkel. A helyes nyomdavezetés szempontjából elengedhetetlenül szükséges, hogy a nyomdairoda alkalmazottja tisztában legyen a technikai munka minden mozzanatával. A munka legcélszerűbb elvégzése tekintetében tájékozottnak kell lennie és a személyzetnek erre nézve már az irodából kell utasítást kapnia, hogy felesleges munka és idővesztés elkerültesse. Ez ismeretek hiányából erednek a

kalkulációs hibák is. Igen gyakori eset, hogy gépírókisasszonyok és laikus fiatal emberek kalkulálnak nyomdairodákban. Olyan nyomdákban is, ahol tanult nyomdász a főnök vagy az igazgató. Ez eleget mond és jellemző. Ezek a körülmények természetesen bő forrását képezik a szennykonkurrenciának.

Az így vezetett nyomdákban többnyire az a meghonosodott rendszer, hogy a nyomdászat lényegébe behatolni képtelen irodai alkalmazott átv teszi a megrendelőtől a kéziratot, a házi sablón szerint kiállítja a munkatáskát és azt továbbítja a szedőszemélyzetnek. Nagyon jól tudjuk, hogy a megrendelőtől átvett kézirat a legtöbb esetben nem kifogástalan és a munkatáska nagyon ritkán tünteti fel a szükséges útbaigazítást. Ennek elmaradhatatlan következménye az irodába való ide-odajáráskálás, többszörös autorkorrekktúra, a munka ismételt átszedése, makulatúra, és végül, ami a legrosszabb: a megrendelő elégedetlen. Jogosan.

Mennyivel nyugodtabb a megrendelő, ha a nyomdairodában szakemberrel beszélhet, akinél kívánságai tekintetében megértésre talál. A megrendelő érzi, hogy a nyomdától azt kapja, amire szüksége van. Így a bizalom máris teljes mértékben biztosított és az ilyen nyomdaüzembe mindig szívesebben visznek munkát, még ha az árak valamivel magasabbak is. A szennykonkurrencia így önmagától csökken. Tagadhatatlan tény, hogy azelőtt, amikor a nyomdavezetést az igazgatótól a legalsóbb hivatalnokig tanult nyomdászok látták el, a nyomdák nagyobb haszonnal dolgoztak, mint a mai, tisztán kereskedelmi szempontokon alapuló vezetés mellett és a nagyobb nyomdacentrumokban máris szépen visszatérnek a régi jó rendszerhez. Mert ha emiatt az irodai költségek esetleg némileg emelkednek is, ez sokszorosán megtérül azon a réven, hogy az üzem minden tekintetben elismerést arató színvonalra emelkedik. Nem kétséges, hogy minőségileg a legjobb munkák inkább onnan kerülnek ki és harmonikus, tehát gazdaságos munkálkodás is inkább ott folyhat, ahol szakember dolgozik szakemberekkel, mint ott, ahol ügyes gépírókisasszonyokra és az iskolából nemrég kikerült fiatal emberekre bízák a nyomdavezetést.

Nehogy azt higgye valaki, hogy a nyomdavezetéshez szükséges kereskedelmi ismereteket le akarjuk becsülni. Túlságosan elfogultak lennénk, ha erre gondolnánk. A helyes nyomdavezetéshez a kereskedelmi ismeretek éppolyan szükségesek, mint a nyomdatechnikai ismeretek. És a nyomdászok között mindig akadnak elegenden, akik e tekintetben is megállják a helyüket. Másrészt pedig a nyomdaveze-

tés kereskedelmi része elválaszthatatlanul bekapcsolódik a technikai munkafolyamatba, minélfogva eredményes nyomdavezetés ebből a szempontból is csak a szakmát tanult nyomdásztól remélhető.

Ha őszinték akarunk lenni, be kell ismernünk, nagyrészt mi — tanult nyomdászok — is hibásak vagyunk abban, hogy az újabb idők fentebb vázolt és erre mifelénk gyakori nyomdavezetése olyan nagy mértékben meghonosodhatott. Ősidők óta fegyelemhez szokott, kötelességtudó emberek vagyunk és a szakmánkhöz szorosan nem tartozó személyeket kötelességünkön felül is készségesen felvilágosítjuk, beavatjuk a nyomdászat csínja-bínjába, akik később *vél*t szakmai ismereteik alapján rendszerint a fejünk fölé nőnek, *mindent jobban vélnek tudni a szakmáját tanult*, sokszor többévtizedes tapasztalatokkal rendelkező *nyomdásznál* is olyan pozíciók betöltését teszik önmaguk számára lehetővé, amelyek elsősorban bennünket, *tanult nyomdászokat* illetnek meg. Azonban akármilyen fegyelemhez szokott, kötelesség- és illemtudó fajta legyünk is, annyi létfenntartásdiktálta önzésnek, szakmaszeretetnek és a nyomdásztradíciók iránti tiszteletnek kell élni bennünk, hogy ne fűrészeljük magunk alatt a fát, ne veszítsük el magunk alól a talajt. Ezt nem veheti tőlünk rossznéven senki, mert egészen biztosan póruljárnánk, ha megfordítva, mi kísérelnénk meg mások szakmájába beavatkozni s azok egzisztenciát nyújtó pozícióit a magunk számára elhódítani.

Gondoljunk arra, hogy a tanult nyomdászok ezrei estek ki a munkából, mert a nyomdaipar nem tud számukra megélhetést nyújtani. Ilyen viszonyok mellett százszorosán indokolt és jogos az a törekvés, amely e jelszóban összpontosul: *Minden pozíciót nyomdában a nyomdászoknak!*

Az „ólomnélküli“ tipográfia problémája

A fényszedés megoldása előtt

A világegyetem nyomdászatát talán még egy találmány sem érdekelte olyan nagy mértékben, mint a legújabb idők kimagasló eseménye: a fényszedőgép. Ifj. Uher Ödön „Uhertype“-jének nemcsak az ad jelentőséget, hogy feltalálója magyar ember, hanem az is, miszerint fotomechanikai találmányával túlszárnyalta kortársainak ilyirányú kísérleteit. Mert míg a Walton-, Dutton- vagy a Bawtree-féle konstrukciókon kívül a Hunter—August-féle „Monophoto“ az, amelyik a fényszedőgép problémáját legmesszebbre fejlesztette, addig ifj. Uher Ödön mostani második géptípusával már olyat produkált, amely célirányosságánál és praktikusságánál fogva messze mögötte hagyta elődeit és kezdi megközelíteni azt a fokot, amelyet a mai idők követelményei megszabnak. Ezért nincs messze az idő, amikor számolnunk kell a fényszedőgépre való áttérés lehetőségével, ha mostani technikai fejlődésében még nem is jutott el a tökéletesig. Mert a feltalálók és mérnökök agya nem pihen, hanem szünet nélkül keresi a megoldásnak azt a módját, amelynek eredménye nemcsak az ólomanyag és sorszedőgépek nagymérvű kiszorítása lesz, de a grafikai ipar minden ágának — ideértve a cinkográfia munkaterületét is — meghódítására törekszik.

A mai gazdasági és technikai szempontok figyelembevételével az „Uhertype“ fényszedőgép munkaterülete csakis az offset- és mélynyomóüzemek érdekkörét érinti. Gazdasági szempontból viszont a mostani két gépre leegyszerűsített fényszedőgép magas eladási áránál fogva még offset- és mélynyomóüzemek részére sem rentábilis. Mert ára körülbelül arányos egy többmagazinos soröntőgépével, ami a mai kritikus gazdasági viszonyok között — amikor számtalan jól bevált sokszorosítógép áll üzemben — megnehezíti terjedési lehetőségét. A gép egyik legfőbb hátránya közé tartozik, hogy magasnyomás céljára egyelőre nem alkalmas. Ennek elérésére Uher újabban olyan fényérzékeny zselatínanyaggal kísérletezik, amelyre rá lehet kopírozni a fényszedőgéppel szedett szöveget és ez a zselatínanyag adná a betűanyag összetételét, hasonlóan a stereotípiához; a kidolgozott anyag azután egy fémalátétre lenne szerelve. Az így nyert betűanyag a műgyanta-preparátummal lenne kiperéselve vagy kiöntve, aminek elkészülte után már alkalmassá válna a nyomóelem magasnyomás céljára. Mindenesetre ezek igen figyelemreméltó kísérletek, amelyek a magasnyomás elérésén kívül az anilínnyomóeljárások kutatásait is előmozdítják, mert az ott használatos kép- és betűgumikliséket, továbbá a cellon- és műgyantaklisék anyagát pótolnák. Természetesen felmerül itt a kérdés, hogy a betűnyomásnál célszerűnek bizonyul-e és ami a legfontosabb: a minőségi kívánalmaknak teljes mértékben meg fog-e felelni?

A fényszedőgép jelenlegi kivitelében túla automatizált, ami magával hozza a gép magas beszerzési árát, amit viszont nem egyensúlyoz ki termelőképessége, ami jelenleg nem éri el az üzemben lévő soröntőgépekét. Ezt a megállapítást egyebekben maga a feltaláló is elismeri és a mostani Uhertypet úgy akarja leegyszerűsíteni, hogy kiküszöbölne a túla automatizálást és magát a gépet is át óhajtja konstruálni, hogy teljesítőképessége fokozódjék és beszerzési ára is megfeleljen a mai gazdasági viszonyoknak. Mindehhez természetesen sok idő kell. Nagyon valószínű, hogy a közel jövő a fényszedőgép számára egészen új utakat és lehetőségeket fog megnyitni és tökéletesítése még olyan fejlődési pontot is elérhet, amire ma még gondolni sem lehet.

De most térjünk át a fényszedőgép mechanikai működésének leírására. A gép sorszedésre van berendezve, hasonlóan az ólommal dolgozó soröntőgépekhez, amely egy pontosan kizárt szélességre és egy filmszalagra dolgozza fel a kiszedett sorokat. Ez a filmszalag a munkafolyamat során sorszélességre vágatik fel, majd annak fényképezése

után történik a filmsor előhívása, rögzítése és szárítása. Itt tehát alapvető különbség választja el a fényszedőgép munkáját az ólommal dolgozó soröntőgéppel szemben. Míg a soröntőgépen kiszedett sor betűképe meghatározott nagyságban és nyomásra készen kerül ki, addig a fényszedőgép filmbetűje standard-nagyságú, ami kb. 4 mm nagyságnak felel meg. Ennek a standard-betűnagyságnak nyomás céljára való kicsinyítése vagy felnagyítása a mettörgépben történik, amiről később lesz szó. A leszedett filmsor nagyítása vagy kicsinyítése szabja meg a fényszedőgépen elvégzendő sorszélesség beállítását, mindig a nagyítás vagy kicsinyítés fokának megfelelőleg. Az első szedés előállítása kizárólag a standard-betűkkel történik, amely azután alkalmas lesz nemcsak a kompressz-munkák elvégzésére, hanem eltérő betűtípusú és térelosztású munkák előállítására is anélkül, hogy új szedés válna szükségessé. Ugyanakkor az első fényszedés sorritkítása lehet kettő, négy vagy tetszésszerű pontszámú, míg a másik teljesen független térelosztású lehet. A szedés lebonyolítása egy klaviatúrán történik, amelynek *beosztása* és *nagysága* pontosan ugyanaz, mint a legelterjedtebb soröntő szedőgépeké, úgyhogy a gépszedőnek nincs szüksége azt újra megtanulni. A szedés közben előforduló korrektúra végrehajtása, továbbá a betűk egymásmellé sorakozása nem egyidőben történik a billentyűzéssel, hanem egy sorral később. A klaviatúra — eltérően az első gép 90 billentyűjétől — a mostani típuson 125 billentyűből áll. A matricagolyók nem a billentyű lenyomásánál, hanem mint az írógépénél, a teljes lenyomás után szabadulnak el, ami *egészen más billentyűzési technikát* kíván. A billentyű leütése által acélgolyók szabadulnak el, amelyek végnélküli, mozgó továbbbítószalagon helyezkednek el, melyen lyukszerű mélyedések vannak; ez a fémszalag a szedőgép teljes szélességét átfogja és mozgásiránya ferdén alulról felfelé halad. Minden függélyes sorlyuk megfelel egy bizonyos betűnek. A mozgó továbbbítószalag irányában lévő acélgolyók elosztása megfelel a leszedett sor betűi sorrendjének. Abban az esetben, ha hibás billentyűzés történt volna, úgy a hibát az acélgolyók kicserélésével, illetve kivételével korrigálhatjuk. Miután a továbbbítószalag nyitva áll a szedő előtt, ezért szedés közben vagy a sor bevégezése után is akadálytalanul elvégezhető a felmerülő korrektúra, de a sor hibátlansága könnyen ellenőrizhető a továbbbítószalagon haránt futó betűskálán, amelyről kényelmesen leolvasható a leszedett sor. Hogy a szedés közben végrehajtott korrektúrájánál a továbbbítószalag el ne „fusson“, erre a célra szolgál egy kis kapcsoló, amely azonnal megállítja a fémszalag mozgását, azonban a gép egyéb részei ettől füg-

getlenül tovább működnek. A továbbítószalag hosszúsága úgy van megszabva, hogy a gyakorlatban használatos szélességnek megfelelően (34 ciceróig). A sor billentyűzése és az esetleges korrektúra elvégzése után kéznyomásra teljesen automatikusan végbemegy a sor kizárása. Itt egy rendkívül érdekes technikai megoldás lett beiktatva. Tudvalevően a továbbítószalag a golyómélyedésekkel teljesen ritmikus mozgást végzett, míg a szedő billentyűzése nem történhet ilyen ritmikus tempóban. Ebből következik, hogy a billentyűzésre a golyótárból kihulló matricagolyó nem tud a továbbítószalag helyes mélyedésébe esni, hanem lecsúszik onnan. E veszély kiküszöbölését célozza a taszter és továbbítószalag között beiktatott szellemes szerkezet, amely a továbbítószalag és taszter közötti ritmusdifferenciát kiegyensúlyozza. A kizárótaszter munkájának bevégezése után a szedő azonnal folytathatja a következő sor szedését. Miközben a következő sor szedése folyamatban van, a továbbítószalag az előbb leszedett sor acélgolyóit egymásután a kapcsolóba továbbítja, ahol azok helyzetük szerint, az egyes betűknek megfelelőleg lesznek rögzítve, hogy egy üvegcilinderen lévő betűmatricasor központjában forgó projektor az egyes betűképeket gyors egymásutánban a fényérzékeny filmre vetíthesse. A filmszalag az írásjegyek szélessége szerint azután minden egyes exponálás után továbbbszökken. A pneumatikus úton működő kapcsoló tevékenysége után a továbbítószalagról a golyók visszahullanak a gyűjtőcsatornába és ismét rendelkezésre állanak a további sorok szedéséhez.

A sorkizárás problémája nagyon érdekes módon lett megoldva. A leszedett sorban lévő különböző szélességű betűképeket egy mozgó kar gyűjti össze. A sor bevégezése előtt a gép fényjellel jelzi a hiányzó betűszélességet, hasonlóan a soröntőgépekhez, ahol a fényjelzést a csengő helyettesíti. A kizárótaszter működésbehozásával a gép automatikusan osztja szét a kizárásokat, nemcsak azokat, amelyek a sorban már előfordultak (tehát a szabályos szóközöket), hanem az ezen felül hiányzó térközöket is. Ez a „geometriai“ kizáró-készülék — ahogyan Uher nevezi — abszolút pontossággal dolgozik és kiemelkedő értéke: az összeadás és osztás hajszálpontos munkája.

Az Uhertype fényszedőgép betűmatricái az üvegcilinderen, köralakban elrendezve, sorjában foglalnak helyet. 11 komplett ábécéből és egyenként 125 betű-negatívból vagy pozitívból állanak. Azonban a különböző ábécé-sorozatok nem *mind* keverhetők egymással szedésközben, hanem csak egyes betűtípusok, például az antikva kurzívval vagy félkövérrel. Mint már előbb említettük, az Uhertype betűtípusai stan-

dard-nagyságúak, amik azután a szükséghez mérten nagyíthatók, vagy kicsinyíthetők. A mintaalapul szolgáló eredeti betűtípusoknál, tehát a standard-nagyságú betűknél a kicsinyítés folyamán bizonyos esetekben kedvezőtlen hatás is jelentkezhethet. Azért a kisebb fokozatoknál, például a nonparej-betűnél, amelynek eredeti betűképe 2.26 mm nagyságú, úgy érhetjük el a nonparej-betű kifogástalan fotografálását, ha azt egy 4 mm nagyságú standard-betűről szedjük, amely kicsinyítésnél pontosan az eredeti betűnek fog megfelelni. Ennélfogva a standard-nagyságra redukált nagyobb fokozatú betűk is igénybevehetők az üvegcilinderen, miután a mettörgépben történő felnagyításnál pontosan az eredeti nagyságnak fognak megfelelni. Ezek a kérdések azonban nem annyira minket, mint inkább az üvegcilinder előállítóit érdeklik, miután a szedő csakis olyan üvegcilinderrel dolgozik, amely a kiválasztott betűnagyságnak megfelel. Az üvegcilinder ábécéi könnyűszerrel kicserélhetők.

A fényérzékeny keskeny film tekercselt formában, nappali világosságnál lesz a fényszedőgépbe behelyezve. Mielőtt a leszedett sor megvilágításra kerül, a gép a filmet a kívánt sorhosszúságra levágja, mindkét végét kilyukasztja és a tartószerkezet a lyukak által kifesztítve továbbítja a megvilágításhoz. A megvilágítás betűről betűre a projektor segítségével történik. Ez a projektor egyforma irányban folyamatosan forog az üvegcilinder központjában. A projektor mögött erősfényű izzótest van felszerelve, amelynek sugarát a projektor felfogja. A projektorból mindig csak egy fénysugár halad át, amely átvilágítja az üvegcilinder falán kívül lévő betűképeket, amelyek az üvegcilinder belső oldalán lévő átlátszó fekete alapon állnak. Amikor a projektor elfordul, ugyanakkor a fénysugár is követi fordulatát és ha most a golyó által testesített betűkép a projektor előtt megáll, a bekövetkező kapcsolás egy pillanatra átvetíti egy tükör segítségével a fénysugarat, amely a fémgolyónak megfelelő betűjegyet a keskeny filmre fotografálja, majd a projektor függélyes tengelye alatt a már lefényképezett betűkép — szélessége arányában — a filmszalagot tovább mozditja. A projektor csekély súlya lehetővé teszi, hogy precíz, abszolút pontos munkát végezzen. A helyesen kizárt filmsor, amelynek betűi a fekete alapon átlátszanak és könnyen leolvashatók, ezután átjut a kidolgozógépbe, ahol teljesen automatikusan megy végbe a sorok előhívása, fixálása, mosása és szárítása és így jut a tördelendő filmszalag egy rácskeretre. A kidolgozógép 32 állandóan forgásban lévő előhívókamrából áll, amelyek csak akkor fejtik ki működésüket, ha azokba egy filmsor kerül.

Az egész munkamenet időtartama — a sor szedésétől a mettőrgépen történő filmsortördelésig — körülbelül 4 perc; a 32 előhívókamra munkateljesítménye viszont percenként 8 sor.

A filmsorok a mettőrszalagon egy hasábra lesznek összegyűjtve, ezután készülnek el a szükséges mennyiségű korrektúralevonatok a szokásos kopírozás útján. Itt történik azután az esetleges hibás sorok korrektúrasorokkal való kicserélése.

A fényszedőgép címbetűk és nagyobb betűfokozatok előállítására is alkalmas és erre a célra szolgál a jobbsarkon felszerelt fémábécé kerete, amely 125 betűtartalmú és kétféle betűfokozatot tartalmaz és pedig 9 és 20 mm magasságban. A fényszedőgépen e két standard-betűfokozat segítségével minden betűmagyság 16 ponttól (= 6 mm) 84 pontig (= 31.6 mm) fotografálható, amelyek azután még nagyobbíthatók és kisebbíthetők is. Az ábécé-keretek az objektív előtt két irányban is kézzel, egyszerű módon beállíthatók és kicserélhetők. A standard-betűmagyság kisebbítése vagy felnagyítása kézikerek igénybevételével szabályozható. A filmkazettába kétféle filmszalag helyezhető be: a kistípusú betűk részére 16 mm-es, a nagyobb fokozatok részére pedig 35 mm szélességű. Az ábécé-keretek elállítása, vagy egy másik betűfokozat beállítása gyorsan elvégezhető és ezen betűtípusokból 1000 betű óránkénti szedése lehetséges.

Kiemelkedő értéke még a fényszedőgépnek, hogy japán- és kínai nyelvű munkák előállítására is alkalmas, ez esetben egy 4 mm-es betűtestmagyságú ábécé-keret lesz felszerelve, amelyben 3125 betű, illetve szójel foglal helyet.

A munkateljesítmény művek szedésénél, de egyéb betűtípusoknál is fokozható, amelyhez egy köralakú ábécé-korong behelyezése szükséges és így óránkénti 2000 betű szedése elérhető. (Ez azonban még nem végleges betűteljesítmény, mert hiszen ilyen alacsony termelési lehetőség esetén a fényszedőgép beszerzése egyáltalán nem volna gazdaságos, sem pedig versenyképes.)

A filmsorok kizárása egyenlő sorszélességre vagy sorcsoportokra a mettőrgép egyszerű, de szellemes készülékével történik.

A 16 és 35 mm szélességű fémkerethe foglalt filmcsíkokkal mindenféle ornamentikus fejlécek és keretek, vonalak, vonalkeretek fotografálhatók, ezek tetszés szerint kicsinyíthetők vagy nagyíthatók, sőt kombinálhatók is. Ez ornamensek kombináció- és variációlehetősége határtalan. A külföldi szaklapokban leközölt fényszedőgép-termékekből megállapíthatjuk, hogy azok kifogástalan szedésteljesítmények, beosztásuk hajszálpontos és betűtípusaik korszerűek.

A kiszedett sorok összeállítása, azaz szedésoldalakká való tördelése a *mettőrgépben* történik, amely teljesen fémből készült fotomechanikai konstrukció, a legnagyobb értékű precíziós sokszorosítókamrákkal felszerelve.

A mettőrgép munkáját két csoportra oszthatjuk:

1. Művek szedésének hasábokra vagy oldalakra való tördelése;
2. akcidensmunkák elvégzése.

A *verkszedés tördelése*, azaz az Uhertypen szedett 4 mm-es standard-nagyságú filmsoroknak a kívánt betűnagyságra való átformálása, továbbá a meghatározott sorszélesség és sorritkítás oly módon történik, hogy a rácskeret a mettőrszalaggal és filmsorral együtt a mettőrgép szállítóberendezésébe vitetik, amely mögött az átvilágítótest foglal helyet. A beállítókerék segítségével történik a filmsor eredeti betűképének beállítása a kívánt betűnagyságra. A nagyítás $3\frac{1}{2}$ -szeres nagyságáig és a kicsinyítés $2\frac{1}{2}$ -szereséig használható, tehát a nagyítás 14 mm-es betűképig (kb. 3 ciceró), a kicsinyítés 1.6 mm-ig (kb. 4 pontig) terjedhet a standard-betűképről. A fényképezendő betű automatikus erősítőberendezéssel a legélesebben lesz beállítva.

A szállító- és világítóvezetőn van elhelyezve az optikai berendezés, mely mögött egy nagy, üvegből való tolótábla van elhúzható duplakazettával. A duplakazetta egyik részében a felvevő filmet tartalmazza, míg másik részében egy homályos üvegtábla nyert elhelyezést, amelyen minden betűjegy beállítása, nagysága, fekvése és élessége ellenőrizhető. A tolótábla a duplakazettával együtt körbe forgatható, de a hidraulikus emelőszerkezettel függélyes irányba is állítható. De pontosan vízszintes irányba is állítható a duplakazetta, ha a tördelési munka ezt megkívánja, míg a hidraulikus emelőkészülék segítségével nyer beállítást a filmsor betűnagysága és sortávolsága. Az emelés ellenőrzését szolgálja egy fogazattal ellátott rúd, amely a legkisebb differenciát is kizárja.

A mettőrfilmre a sorok gyűjtése úgy megy végbe, hogy a rácskeret soronként keresztülvezeti a filmsort a világító és optikai berendezés között és ezzel egyidejűleg történik a tolótáblának a filmkazettával együtt való emelése, mindig a sor köztávolságának megfelelőleg. Ezen soroknak a gyűjtőfilmre való fényképezése percenként kb. 80—100 sorig terjedő gyorsasággal történik. Ha a rácskeret hibás sorokat mutatna, úgy ezt a közbeiktatott szellemes kis szerkezet automatikusan rögtön megállítja, mire a parallel keretben lévő korrektúrasorok kerülnek azután a projektor elé. Ilyen módon lehetségessé válik a sorkorrektúra végrehajtása, anélkül, hogy a rács-

keretben lévő hibás sorok bennmaradnának. Kisebb korrektúrák úgy is elvégezhetők, hogy a hibás szót vagy egyéb helytelen szedés-elemet a filmből kivágjuk és az újra leszedett szót vagy sorrészt a teljesen átlátszó ragasztó csíkkal beragasztjuk. Oldalszámokat vagy egyéb kisebb beiktatásokat hasonló módon lehet elvégezni a mettőrfilmen és az így nyert hasábokat vagy oldalakat nemcsak önállóan, hanem másokkal együttvéve lehet egy filmmontázsra összeállítani. Az Uhertype fényszedőgép vagy a kézi fényszedőgép sorai a legkor-szerűbb *akcidens-munkák* elvégzésére is alkalmasak. Hogy ezeket a fénysorokat akcidensbetűkké feldolgozhassuk, erre a célra szolgál a mettőrgépen a mettőrszalag felvételéhez szükséges tartón kívül még egy fontos előtétartó, amelyhez egy egész sor eltolható előtétablak tartozik. Ezekbe az előtétablakokba lesznek azután a nagy fényszedőgépen vagy a kézi fényszedőgépen előállított sorok, vonalak, ornamente beiktatva és a már előzőleg elkészített, minden tekintetben kifogástalan szedéskép a mettőrfilmre fényképezve. Itt jut szerephez az előbb említett homályos üvegablak, amelyre a szedéskép van kifesztve. Ezt követi a sorok, keretek, ornamente helyes nagyságra és hosszúságra való beállítása, amelynek befejezése után történik a gyűjtőfilmre való fényképezés. A sorok, különböző díszek, ornamente fotográfálása nemcsak vízszintes és függőleges irányban történhet, hanem bármilyen ferde helyzetben is. Az Uhertype fényszedőgépen — mint a külföldi szedésmellékletekből láthatjuk — a legkülönbözőbb zárt kereteket, raszterelőtétellel előállított tangírozott betűtípusokat, szedések többszínre bontását, képek kicsinyítését és nagyítását, mindenféle táblázatot, egy- és többvonalas léniaakat, parallel és keresztbefutó léniaakat, féltónusú vonalakat, tangírozott lénia-kompozíciókat, letompított és féltónusú betűtípusokat, ornamentalsorokat, kombinálható egyszerű és többvonalas köröket, valamennyi összevont és ismétlődő másolómunkákat és a legkülönbözőbb sarokléniaakat előállíthatunk.

A mettőrgép továbbá még diapozitív féltónusoknak raszterfelvételére is be van rendezve, úgyszintén bármily képeknek kicsinyítését és nagyítását is elvégezhetjük vele, de mint összevonó és ismétlő kopírozógép is felhasználható guilloch előállításához. Tehát a mettőrgép teljesítőképessége a tipográfiai munkaterületen kívül felöleli a sokszorosítótechnika valamennyi ágazatát.

Most röviden ismertetjük olvasóinkkal, miképpen történik a fényszedőgépen egy sor leszedése. (Sajnos, nem áll módunkban a fény-

szedőgépet vagy egyes részleteinek fényképét közölni. A gyár erre szabadalmi okokból nem nyújt alkalmat.)

A gépszedő a fényszedőgép ugyanolyan beosztású klaviatúráján, mint a használatban lévő soröntőgépeké, leszedi a kézirat első sorát a normális szóközökkel. A matrica-golyók a billentyű mély leütése után csatornájukból behullanak a betűképnek megfelelő és állandó mozgásban lévő golyótartó lyukmélyedéseibe. A matricagolyósor szemünk előtt sorakozik egymás mellé. Minden betű, illetve acél-golyó a vízszintes lyuksorban foglal helyet, úgyhogy a leszedett sort felülről lefelé elolvashatja. Tehát a sor első matricagolyója mindig a legfelső lyuksorban áll meg az üvegkorongon belül mozgó golyótartóban, melynek mozgása hasonlít a transzmisszió-szíj menetéhez. Ha az első matricagolyó eléri a legmagasabb pontot, akkor ott azonnal beletapad a lyukmélyedésbe és kapcsolásra a törésrészen a prizma egy pillanatra megállítja. (Ha a matricagolyó elvégezte munkáját, önmagától visszahull csatornájába és a további szedéshez rendelkezésre áll.) A projektor nyugalmi állásában történik az átvilágítóttest fénysugarának rávetítése egy tükör segítségével a matricacilinderen található és lefényképezendő betűképre, amely után egy másik objektív és tükör beiktatásával a filmre fényképezi azt, minthogy a film már előzőleg automatikusan le lett vágva, két szélén pedig vezetőlyukkal felszerelve. A film a betűszélességnek megfelelően (vagy a kizárókészülék által beosztott szóközszélesség arányában) állandóan tovább csúszik. Időközben a második golyó is eléri a kapcsolási helyet és a projektornak jelzi betűképét. Így megy ez betűről betűre tovább, míg csak a sor valamennyi betűje nincs lefényképezve. Az egyes betűkből álló filmsor így jut el a további munkafolyamat során a mettőrgépbe. Egy sor leszedésétől teljes elkészüléséig 4 percet vesz igénybe. Korrektúrasornál mindenesetre hátrányos, ha 4 percet kell a leszállítható sor elkészültéig várakozni, különösen napilapmunkánál. Viszont a folyamatos munkánál ez a hiba nem olyan szembeszökő, mert rögtön a kizárótaszter lenyomása után folytatható a szedés. A feltaláló egyik nyilatkozatában azt hangoztatta, hogy a sor teljes elkészüléséhez szükséges 4 percet $2\frac{1}{2}$ perc időtartamra óhajtja leSORÍTANI.

Az Uhertype fényszedésénél hatványozottabb figyelem és körültekintés szükséges, mint a soröntőgépeknél és ezért kifogástalan szedésteljesítmény elérése *csakis elsőrangú munkaerők* igénybevételével válik lehetségessé.

FREUND

JÁNOS UTÓDA

CINKOGRÁFIAI MŰINTÉZET
BUDAPEST VII, THÖKÖLY-ÚT 8
TELEFONSZÁM: 42-6-96

A Magyarországi Grafikai és Rokoniparosok Főnökegyesülete

Az egyesület a budapesti nyomdatulajdonosok egy részének többszöri ilyenmű próbálkozása után 1895-ben alakult meg. Az alapítók között ott voltak a budapesti összes nagyüzemek is, melyek csakhamar arra a meggyőződésre jutottak, hogy vegyes üzeimiek érdekei nincsenek kellőkép megvédve, ha csak könyvnyomdai részüket illetően tartoznak a munkaadói szervezetbe és így lassan kialakult az akkori Budapesti Főnökegyesület litográfiai, könyvkötészeti és kémigráfiai szakosztálya is.

Az egyesület az egyes szakmákra nézve a már említett szakosztályain keresztül kollektív munkáltatási szerződéseket kötött s további teendői legfontosabb irányát abban látta, hogy a munkavállalás módját szabályozza. Az egyesület e feladatának az 1918. év végéig kielégítően meg is tudott felelni.

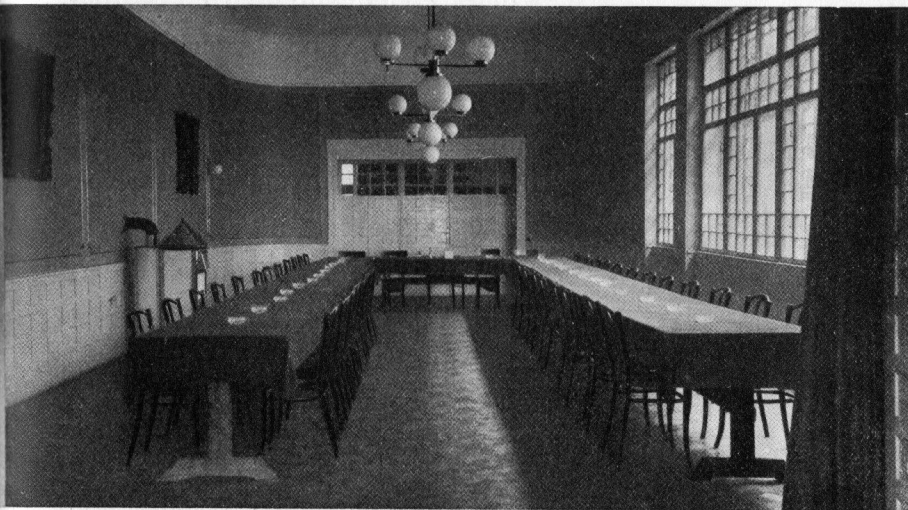
A budapesti Főnökegyesület példáján elindultan, a nyugodt munkamenet biztosítása céljából, később a vidéki nyomdatulajdonosok is egyesületbe tömörültek és megteremtették a Vidéki Nyomdatulajdonosok Országos Szövetségét. E szövetség kötötte meg a vidéki nyomdákra irányadó kollektív szerződést

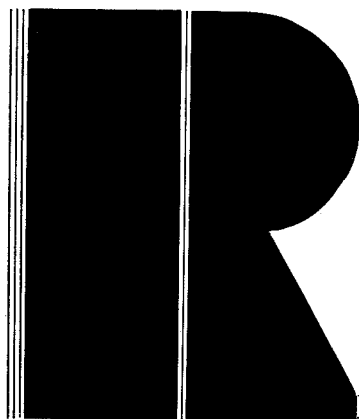
és tartotta fenn addig, míg Nagymagyarország fennállott. A háborút közvetlenül követő idők, a kommün idején a budapesti Főnökegyesület erőszakos, forradalmi megszüntetéséhez vezettek, az ország területi veszteségei pedig dezolálták a V. Ny. O. Sz. helyzetét. A forradalmak után a budapesti Főnökegyesület reorganizáltatott és csakhamar bekövetkezett a vidéki nyomdák volt egyesületének testületi beolvadása a budapesti egyesületbe, mely így országossá alakulván át, nevét ehhez képest megváltoztatta: Magyarországi Grafikai és Rokoniparosok Főnökegyesületé-re. Ez az országos munkaadótestület legküzdelmesebb idejét éli napjainkban. A súlyos idők dacára sikerült az 1932. évben az egyesületnek méltó otthont teremtenie a VI., Szegfű ucca 5. sz. ház megvásárlásával, ahol méltó keretekben tudta elhelyezni irodáit és üléstermeit.

Az egyesület megalakításánál az elnöki tisztséget *Zilahy Simon* töltötte be, akinek méltó utódai voltak *Iovag Falk Zsigmond*, *Emich Gusztáv*, *Hirsch Lipót*, *Schwarz Félix* és *Péter Jenő*. Utóbbi két elnöke nevéhez fűződik az egyesület fénykora, a fejlődés legjelentékenyebb ideje, mely csak az utolsó években torpant meg azon viszonyok következtében, melyeknek megmásítása világviszonylatban volna csak megoldható. Az egyesület jelenleg *Kertész Árpád* m. kir. kormányfőtanácsos irányítása alatt működik, akit, miként az előző elnököket, az önzetlen, fáradozó munkatársak tekintélyes csoportja támogat nehéz és felelősségteljes munkájában.

A vidéki nyomdaipar vezető egyéniségeiről is meg kell emlékeznünk, mint akik súlyos körülmények közt, kezdeti nehézségek leküzdésével szolgálták a vidéki nyomdaipar egyetemes érdekeit. *Mayer Rezső*, *Láng Lajos* és *Klein Samu* voltak a vidéki nyomdászat ez úttörői.

A Magyarországi Grafikai és Rokoniparosok Főnökegyesülete hivatásához híven tölti be feladatát a grafikai munkaadók érdekeinek védelmében, szolgálva az egyesület tagjait minden olyan törekvésükben, melyet azok mint ipari közérdeket jelölnek meg.

IGLER JÓZSEF EDE
PAPÍRNEMŰGYÁR R. T.
BUDAPEST VI, RÓZSA UCCA 55
TELEFÓN: AUT. 25-0-55

Levélborítékgyártás. Minden nagyságú és minőségű levélborítékokból állandó nagy raktár. A raktár-fajtáktól eltérő nagyságok megrendelés esetén sürgősen elkészíttetnek. Merített meghívókártyák és levelek borítékkal. Névjegykártya-ürlapokból állandó raktár. Gyászlapok, gyászkártyák, gyászlevelek és borítékok szállíthatók. Könyvkötészet és vonalozóintézet. Üzleti könyvek bármilyen rovatozással készíthetők. Könyvnyomdánk gépszámozást vállal. Nyomdai intézetünket ajánljuk részvények és értékpapírfélék stb. előállítására.

A sportoló nyomdász

Ha valaki úgy nyár végén végigjárja a pesti nyomdákat, örömmel fogja tapasztalni, hogy egyre kevesebb sápadt arcú nyomdászt lát. A nyomdászok arcáról lassan-lassan eltűnik a sápadt arcszín és egészséges, napbarnított, bronzszínűvé válik. A mai nyomdász nemcsak érzi, de tudja is, hogy *a szabadban való testmozgás, a levegőn és napfényen való tartózkodás* nemcsak sport, hanem egyik *főkelléke egészsége ápolásának és életkora meghosszabbításának*. A magyar nyomdász pedig, aki már oly sok szép és nemes eszmének megalkotója, úttörője volt, a szabad természetben való tartózkodásnak is egyik leglelkesebb híve. Ma már az év minden szakában találkozunk sportoló nyomdászokkal künn a szabadban, akik a sport minden ágát űzik. Túlzás nélkül azt mondhatjuk, hogy a nyomdatulajdonostól kezdve az ujonnan belépő tanoncig mindenki sportol.

Milyen sportot űzzön a nyomdász? — kérdezhetné valaki tőlem. Erre én azt felelném, hogy *bármilyent, csak a szabadban űzze*. Minden sport egészséges, *csak túlzásba nem szabad esnünk*. A futball, az atlétika, a turisztika, az evezés, úszás egyformán lehet hasznos is, káros is. Amilyen üdítően hat egy 5—6 órás gyalogtúra az erdőövezte hegyek között, éppoly káros lehet ugyanaz, ha azt napi 14—16 órás gyaloglás mellett űzzük. Testünk minden tagja elfárad és ép az ellenkezőjét érzük el ezzel a túlfeszített, fárasztó gyaloglással, mint amit el akartunk érni.

Hogy kedvelik-e a nyomdászok a sportot, annak bizonyítéka, hogy még e rettenetes rossz gazdasági viszonyok közepette is szép eredménnyel működnek a személyzetek által támogatott sportakadémiák. Bár ezek többnyire csak a labdarugást űzik, mégis szép és hasznos

A Hungária Hirlapnyomda Rt. személyzetének weekendháza

munkát végeznek. Néha rendeznek egy-egy társasösszejövetelt, egy-egy kirándulást, amelyen aztán megjelennek a szaktársak családtagjaikkal, rokonaikkal és ismerőseikkel. *A szaktársi szeretetnek és összetartozandóságnak lehetünk ilyenkor tanúi, a sport égisze alatt.* Ezek a kis sportalakulatok átvették tehát a régi nyomdászalkörök szerepét. Mikor e sorok írója a nyomdászpályára lépett, majd minden nagyobb nyomdának megvolt a maga házi dalárdája, éppen úgy, mint most a sportklubja. Ezek a kis házidalárdák voltak azok, amelyekben a régi nyomdász az ő társadalmi életét leélte. A hetenként egyszer-kétszer megtartott dalórák után felvetődött vita nyomán nem egy okos gondolat vált élő valósággá, amelyből később aztán a nagy nyomdászcsalád-

nak lett haszna. Ezeken a kis összejöveteleken beszéltek meg azokat a szép, kedélyes estélyeket, hangulatos bálakat, amelyeken aztán az akkori nyomdásztársadalom színe-java résztvett.

Mennyi szép, kedves emlék... Mennyi tervezgetés, lőtás-futás egy-egy ilyen összejövetel vagy nagy kirándulás előtt... Napokig, sőt hetekig erről beszéltek a nyomdában. A téli összejövetelek, bálók után jöttek a tavaszi kirándulások, majálisok és hajókirándulások. Vasárnaponként pedig a budai kirándulások és a rendszeres vasár- és ünnepnapig kuglipartik. Elődeink közül bizony nem egy valóságos kuglizóbajnok volt. De mindennél nagyobb szenzációval bírt egy-egy dalkörnek kirándulása a Balatonhoz, a Magas-Tátrába, avagy az Al-Dunán

Budapest Székesfővárosi Házinyomda személyzetének weekendháza

végig. Mindebből azt látjuk, hogy a régi nyomdász, aki hosszabb munkaidő mellett dolgozott, mint a mai, szintén szerette a természetet és a sportot. Űzte, ahogy tudta, az akkori idők és viszonyok szerint. Akkor is voltak olyanok, akik kivezeték a nyomdászt a nyomda poros levegőjéből. A mai nyomdász ugyan többet van a szabad levegőn, de ezt elsősorban szervezetségének köszönheti, másrészt mivel a nyomdász mindig *együtt halad a korrall és megérti az idők szavát.*

És ma... Ma már van *Nyomdász Sportszövetségünk*, van *Természetbarátok Turistaegyesületének nyomdász-osztálya*, amelyek feladata, hogy a sportoló nyomdászokat irányítsa. Van sportlapunk, amely szócsöve, hangadója a sportolók kívánságainak. Van már két nyomdászstrand-

és üdülőtelep, ahol szabad idejében kipihenheti a nyomdai munkás a munka fáradalmait és újabb erőt meríthet a további munkálkodásra. A *Székesfővárosi Házinyomda* és a *Hungária-nyomda* weekendházait a két nyomda vezetőségeinek anyagi hozzájárulása hozta létre. Ezzel a cselekedetünkkel a nyomdász sportmozgalomnak egy olyan lökést adtak, amelynek következményeit a közel jövőben még fokozottabban fogjuk érezni. E két nyomda vezetősége és személyzete állt oda egy olyan mozgalom élére, amely azt tűzte ki célul, hogy megmutatja a helyes irányt a sportolni akaróknak. És hogy e cél, e törekvés mily helyes uton jár, mi sem bizonyítja jobban, mint hogy most már egyesületünk vezetősége is mellé szegődött és a jövőben a legfőbb irányító kí-

ván lenni. Szinte páratlan az egész nyomdásztörténelemben az az egyhangú elhatározás, hogy megalkotják a régi titkos óhajunkat — a nagy nyomdászstrandot.

Az egyre jobban fejlődő weekend-élet egyre több fiatal kollégát csábít ki a szabadba. Ezért itt az ideje annak, hogy az egész sportmozgalomunk egy egységes irányítás alá kerüljön. A mai munkaidő megadja a módot, hogy minél több időt töltsünk a szabadban. Törekedjünk tehát arra, hogy ifjainkat minél nagyobb számban birjuk a helyes

sportolásra és óvjuk meg őket a helytelen életmódtól és egyéb káros befolyásoktól.

Míg a szabadban való vándorlással lassan megismerjük az egyes országok természeti szépségeit, addig — a nyár folyamán — a szabadban való nap- és légfürdőzéssel és egyéb sportokkal testünket erősítjük, lelkünket felüdítjük. A cél tehát ez legyen: *minél több nyomdászt kivinni a szabadba, minél többel megismertetni a sport szükségességét, hogy minél több legyen a sportoló nyomdász.*

D'Auguesseau :

Az összes földi javak közül a legbecsesebb és legdrágább az egészség. Ezt ismeri és becsüli rendszerint a legkevésbé az az ember, aki még nem volt beteg.

A Magyarországi Könyvnyomdai
Munkások Egyesületének Sándor-
téri székháza

A magyar nyomdászok és rokonszakmabeliek szervezeti és egyesületi életének érrendszere

A munkaadók egyesületei:

A magyar grafikai ipar munkaadóinak leghatalmasabb és legfontosabb egyesülése a *Magyarországi Grafikai és Rokoniparosok Főnökegyesülete*, amellyel egyébként könyvünk más helyén bővebben foglalkozunk. Jelen-tősége a munkaadók érdekeinek megóvása körül kifejtett működésben rejlik, aminek arányait mutatja, hogy az egyesületben nem kevesebb mint 24 olyan bizottság, illetve szerv működik, amely nagyrészen autonóm hatáskörrel és többnyire paritásos alapon intézi a leginkább gazdasági és bér-szabályozati ügyeket. Az Egyesület jelenlegi irányítója *Kertész Árpád* m. kir. kormányfőtanácsos, társelnök. A legfőbb irányítója a választmány, de ezenkívül hat szakosztály is működik, amelyekben szakmai ágazatok szerint tömörülnek a munkaadók.

Ugyancsak fontos hivatása van a *Budapesti Sokszorosító Ipartestületnek* is; amely a Főnökegyesület székházában tartja fenn irodáit. A munkakönyvek be- és kijelentése, a tanoncok szerződtetése, tanoncvizsgáztatás és felszabadítás, valamint az iparigazolványok kiállítása képezi legfőbb

Az abbaziai Villa Gutenberg

utazó és beteg tagok segélyezése volt. Ezt az egyesületalapítást a magyar nyomdászság kebelbeli szervezeti, társadalmi és karitatív törekvéseinek magjaként tekinthetjük, amely az idők során életerős, egészséges és folyton-folyvást lombosodó tölgygé növekedett. A kezdeti célok az évek számával sokasodtak s ennek megfelelően a törzs mind több és több ágat eresztett, amelyek a gyökérzet intenzív éltető funkciója folytán ugyancsak izmosodtak. Nem célunk históriát írni, hiszen 21 évvel ezelőtt elvégezte ezt néhai *Novitzky N. László* kollégánk, aki az Egyesület fennállásának félszázados évfordulója alkalmára megírta az „Egyesült erővel” című történelmi művét, amely az akkor elmúlt ötven esztendő nyomdászegyesületi és gazdasági mozgalmainak hű tükörképét tartalmazta. Ezt a félszázados históriát persze most

hivatását. Ügyvezető elnöke *Kellner Albert*.

Ezenkívül a munkaadóknak csak társadalmi jellegű két egyesülete van. Az egyik a *Magyar Nyomdászok Társasága*, mely *Kertész Árpád* elnöklete alatt részben jótékonyossági munkálkodást fejt ki; a másik a *Pápai Ernő* elnöksége alatt működő *Fischbach-Társaság*, amely nemcsak a szellemi felfrissülést szolgálja, de gyakran a legkomolyabb akciók elindítója. A gazda szerepét *Rasovszky Árpád* tölti be.

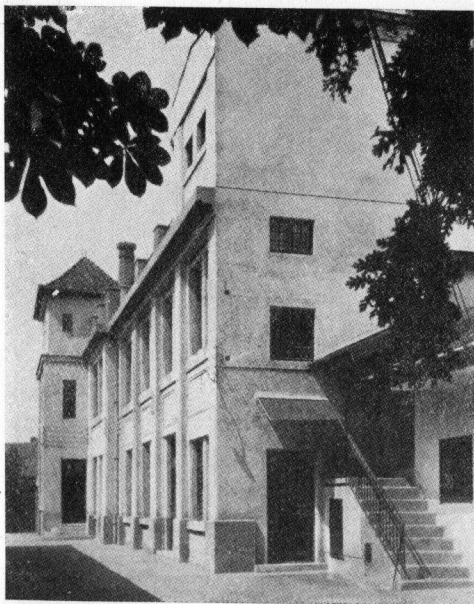
A munkások egyesületei:

Hetvenegy éve annak, hogy a pest-budai nyomdászság megalakította első egyesületét: a *Pest-budai Vándor- és Beteg Könyvnyomdászokat Segélyzőegyletet*, melynek célja a tagok anyagi érdekeinek istápolásán kívül az

A Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesületének debreceni háza

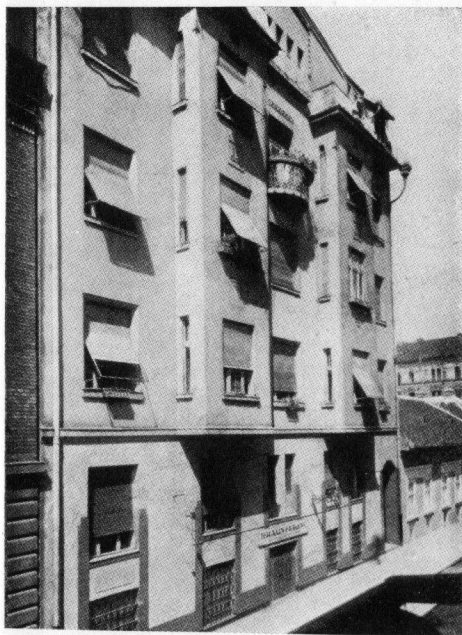
ki kellene egészíteni a közel-múlt két évtized történetével. Ez azonban kemény feladat volna, hiszen ez az időszak a magyar nyomdászság életének az a hőskora, amit csak hősi époszban szabadna megénekelni. E húszt esztendő a munkást és munkaadót egyformán illetően a legvéresebb küzdelmek, bajok és betegségek korszaka. Korai is volna ezt már most megírni: még nagyon is benne vagyunk a bajok kellő közepében. A magyar nyomdászság egyesületi életének és szervezettségének alappillére: a *Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesülete*, mely ezidőszert *Halász Alfréd* elnökle, *Lerner Dezső* és *Jerett Mór* vezető tisztviselők irányítása mellett működik. Hetvenegy éves a multja és maradék nélkül magában foglalja a nyomdászság öntudatos rétegeit, a szakmunkások, munkásnők és segédmunkások — kb. 7000 — ebben az egyesülésben tömörültek és erre az egyesületre bízzák karitatív és szakkulturális igényeik kielégítését, ápolását. Célja: segíteni az utasokat, betegeket, munkanélkülieket, rokkantakat, özvegyeket és árvákat. Ezen túlmenően szakkulturális feladatai is vannak. Hatalmas — mintegy 12.000 kötetet számoló — könyvtára van a központban, s majdnem ennyire becsülhető a vidéki kerületek és helyicsoportok könyvtárainak tartalma is. Hétről hétre rendez előadásokat — legújában a többi szaktársi körökkel egyetértésben és közösen kidolgozott program alapján —, mely előadások szaktechnikai, társadalmi, politikai és egészségügyi kérdések ismertetését célozzák. Nagy anyagi áldozatot hoz a továbbképző tanfolya-

A Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesületének szegedi háza

A Magyarországi Könyvnyomdai Munkások Egyesületének miskolci háza

A Magyarországi Gépmesterek és Nyomók Egyesülete
budapesti bérháza

Magyarországi Könyvkötő Munkások és Munkásnők
Szakegyesülete székháza

mok fenntartásával is s ebben a körben — ha szórványosan is — a vidéki nyomdászág igényeit is törekszik kielégíteni, ha egyébként a vidék e tekintetben igényeit érvényesíteni akarja.

E célkitűzéseinek — bár meg-erőltetéssel — meg tud felelni. Nem könnyű feladat, hiszen az anyagi biztosítása e céloknak a dolgozó tagok nagy anyagi megterhelésével jár. A tagoknak majdnem fele munka nélkül van, vagy beteg, vagy már rokkantállományban van és a szolidaritás elve alapján igényli a dolgozók megértő támogatását, illetve az ehhez szükséges anyagiak előteremtését.

Néhány számadattal megvilágíthatjuk azt a példátlanul álló teljesítményt, amit ez az Egyesület segélyre szoruló tagjaival szemben felmutathat.

Az elmúlt évben 1,462.405 P bevételéből munkanélküli- és utassegélyekre 496.676 P-t, beteg-, szülési, temetkezési és orvosi segélyekre 77.460 P-t, rokkant-, özvegy- és árvasegélyekre 439.411 P-t, a szakkulturális, adminisztratív és ingatlanfenntartási stb. költségekre 256.433 P-t fordított. Az Egyesület 7000 tagja közül 4100 volt alkalmazásban, 2650 tagot munkanélküli állományában tartott nyilván, a rokkantak száma 479. az árváké 61, a segélyezett munkanélküliek átlagos heti száma az 500, a betegeké 250 körül mozog. Ilyen körülmények között nem csoda, ha az Egyesület bevételei úgyszólván teljes egészükben kiadásra kerülnek

és tartalékolásra a mai viszonyok között alig jut valami. Ez magyarázza különben a magas heti illetéket is, mert a bevételekből kell fedezni az igények kielégítésére szükségelt összegeket. Az Egyesület különben elég tekintélyes vagyonnal is rendelkezik: ez körülbelül 1,600.000 pengőre becsülhető és kizárólag ingatlanokból áll. Az Egyesület rokkantalapjának tulajdonát képezi a budapesti Sándortéri egyesületi ház, a Gutenberg-Otthon, amelynek értéke 1,285.000 P, s ezenkívül házai vannak Debrecenben, Miskolcon és Szegeden, melyeknek értéke 79.000, 117.000, illetve 92.000 P. Az Egyesület kezelésében van az abbaziai Villa Gutenberg is, melynek rendeltetése volna, hogy falai között teljes gyógyulást találjanak a súlyos betegség után üdülszóra szoruló tagok. Ezt a hivatását az üdülszóház jelenleg nem tudja betölteni; bérbe van adva és értékesítéséről sem igen lehet szó, noha igazán ideje volna, hogy ez a nekünk jelenleg hasznát alig hozó és céljának megfelelően ki nem

A litográfiai és kemigráfiai munkásság budapesti székháza

használható objektum gazdát cserélve, az Egyesület részére lehetővé váljék egy újabb üdülszótelep létrehozása az ország belterületén. Ez az Egyesület a törzse a magyar nyomdászság egyesületi életének, magunk között talán ezért nevezzük Anyaegyesületnek, mert e körül a kisebb egyesületek egész légiója alakult és működik a legkülönbözőbb rendeltetéssel.

Ez egyesületek legfontosabbika a *Magyarországi Könyvnyomdászok Jótékonyági Köre*. Szinte tollhegyre kívánczik a megrovás: miért is nevezük ezt az egyesülést „körnek“, amikor ez az Anyaegyesület mellett a legfontosabb és leghumánusabb és igen széles keretű funkciót végez? Valamikor csakis az árvák felruházása volt a kimondott főcélja, ma azonban ez áttolódott az egyesületi legális segélyüket teljesen kimerített tagok kismérvű, de hosszú tartamú segélyezésére. Ezt a feladatát a *Kör Gyürey Rudolf* elnöklete alatt úgyszólván kifogástalanul látja el. Közel 300.000 P-nyi bevételét nagyrészt a rendes segélyre nem jogosultak heti 6 P-val való segélyezésére fordítja, de ezenkívül rendkívüli esetekben külön segélyvel is igyekszik segíteni a nyomorgókon. Évenként 150 árvát teljesen felruház, ami egymaga is nagy összeget jelent, mert nem holmi „bóvli“ árval látja el védenceit, hanem elsőrendű, jó, tartós és mérték után készített ruházati cikkekkel. Ennek az akciónak a lebonyolításán fáradhatatlanul buzgólkodik *Schäffer Mór* kollegánk, akinek példátlan szerénysége ezúttal talán nem fog tiltakozni nevének ebben a vonatkozásban való aposztrofálása ellen.

Egyéb egyesületeink közül elsősorban a *Magyarországi Gépmesterek és Nyomók Egyesületét* említjük meg. Eredetileg e szakbeli kategória különleges érdekeinek megóvására alakított meg ezelőtt ötven esztendővel. Célkitűzése az idők során elágazott és karitatív irányt vett: munkanélkülieket, utasokat és rokkantakat is segélyez. Elnöke *Wellisch Géza*. Mostani jubileumát a viszonyoknak megfelelően szerény és csendes keretek között ünnepli, holott multja megérdemelné a legimpozánsabb ünneplést. Annál őszintébb elismerés illeti, mert bevételét — mely az elmúlt esztendőben 79.564.05 P-t tett ki — teljes egészében segélyekre fordítja, munkanélkülieknek 37.350.48 P-t, rokkantaknak 18.862.04 P-t, özvegyeknek 2400 P segélyt nyújtott. Vagyona a *Táncsics* ucca 5. szám alatti bérházból áll, amely a kör rokkantalapjának biztosítékául szolgál. A ház értéke 100.000 P. Az egyesület rokkantjainak száma 27. Szakkulturális munkálkodás is célkitűzése közé tartozik, de e téren a mai viszonyok között a „*Gépmester*“ című folyóirat kiadásán kívül csak kisebb áldozatokat tud hozni. De meg kell említeni, hogy újabb célkitűzése között ott ragyog a kísérleti nyomda megteremtésének a gondolata, melyet nagy eréllyel igyekszik a megvalósítás stádiumába hozni. Őszintén kívánjuk, hogy vajha e törekvését mihamarább teljes siker koronázza.

Nem kisebb jelentőséggel bír a *Budapesti Betű- és Tömöntők Köre*, amely *Teperovits Lajos* elnöklete alatt működik és ugyancsak a kategóriabeli szakmunkások gazdasági érdekeinek védelmére alakult. Ma ez az egyesület is teljesít segélyezést és kisebb mérvű szakkulturális működést is kifejt.

Hasonló céllal alakult meg annakidején a *Budapesti Hirlapszedők Köre* is, melynek jelenlegi elnöke *Schmidt Béla*. A gazdasági érdekek megóvása mellett meglehetősen mély segélyezési akciókat bonyolít le. Az elmúlt évben 28.683 P-t adott ki munkanélküli segélyekre, ami összbevételét csaknem teljesen felemésztette.

Gazdasági érdekek istápolása mellett inkább szakkulturális munkálkodást fejt ki a *Korrektorok és Revizorok Köre* is, mely *Kirsteier János* elnöklete

mellett dolgozik. A kis taglétszám nem teszi lehetővé a jelentősebb segélyezést, munkanélküli tagjainak kisebb házbérsegélyt tud csak juttatni. Elévülhetetlen érdemeket szerzett azonban e kör vezetősége, amiért tető alá hozta a *dr Balassa József* tanár által szerkesztett *A magyar helyesírás szabályai és szótára* című művet, amely a német Duden magyar megoldása akar lenni. Ez évben indította meg a *Grafikai Figyelő* c. lapot is.

Karitatív rendeltetése van még a *Munkásnőalapnak* is. Ez annakidején a munkásnők önkéntes adományaiból keletkezett és rendeltetése lett volna a kiöregedett munkásnők rokkantsegéllyel való támogatása. Sajnos, a cél érdekében csak a komolyabb és kisebb számú elemek tudtak lelkesedni és ezért az alaphoz való hozzájárulást egy idő óta teljesen beszüntették. Az alapra összegyűlt mintegy 30.000 P a cél megvalósítására nem volt elegendő, főként azért, mert a munkásnők egyrésze a megváltozott kereseti viszonyok miatt nem is volt abban a helyzetben, hogy az alapot továbbra is támogassa. Így az alap mostanában a segélyre szorult munkásnők rendkívüli segélyben való részvételére szolgál. Intézője *Schmidt Mayer Vilma*.

Ezzel be is fejeztük volna ama nyomdászegyesületek felsorolását, melyek gazdasági érdekeket illető célkitűzések mellett a ma olyannyira fontos karitatív célokat szolgálnak. Nem közömbös, ha megemlíthjük még, hogy ezek az egyesületek az elmúlt esztendőben 1,396.266 P-t fizettek ki segélyekre. Ebből az összegből magára az Anyaegyesületre 1,013.000 P esik, a Jótékonyasági Kör rendkívüli segélyeire és ebédjegyek beszerzésére 283.498 P és a többi társaskörök által kifizetett segélyekre pedig 99.228 P. Ez annyit jelent, hogy egy dolgozó magyar nyomdász az elmúlt évben 341 pengőt áldozott tisztán karitatív célokra egyesületi járulékából, mely évi 600 P körül mozog.

Gazdasági érdekek védelmére van hivatva még a *Kéziszedők Köre*. Elnöke *Propper Jenő*. Működési területe egyelőre csak Budapestre terjed ki, de komolyan foglalkoznak a kör országosításának kérdésével. A gazdasági célzat mellett igen kiterjedt és intenzív szakkulturális munkálkodást fejt ki e kör annak ellenére, hogy a csekély havi 10 filléres tagdíjakból igen korlátozott anyagi erővel rendelkezik.

Meglehetősen fontossággal bír a *Budapesti Könyvnyomdászok és Betűöntők Hitelszövetkezete*, mely *Gang Károly* elnöklete alatt a fővárosi nyomdász-ság takarékosági és hitelügyleteit bonyolítja le.

Tisztán társadalmi és szakkulturális rendeltetése van a *Pesterzsébeti*, illetve az *Újpest-Rákospalotai Könyvnyomdászok és Rokonszakmabeli Munkások és Munkásnők Társaskörének*. Mindkét társaskör főként előadások rendezésével és az egymás közötti társas érintkezés kiépítésével igyekszik feladatának eleget tenni. A pesterzsébeti kör elnöke *Kőhalmi Vilmos*, az újpest-rákospalotai pedig *Fürth Mór*.

A *Könyvnyomdászok Dalköre*, mint a hajdani Ébredés-Dalkör jogutódja a dalos nyomdászok és nyomdai munkásnők hatalmas csoportjából nevelt elsőrendű dalárdát, amely *Bozsik István* elnöklete és *dr Ujj József* országos karnagy vezetése mellett már sok szép sikert aratott úgy hazánkban, mint külföldön.

A nyomdászság szórakoztatására alakult meg a *Gutenberg Társaság*, melynek ügyvezetője *Weisz Mór*. A Társaság műkedvelői gárdája igen szép sikereket ért el a fővárosban rendezett matinéival és estélyeivel, amelyeken a *szavalókórus*, valamint a *nyomdászzenekar* is szépen szerepelt.

A *Könyvnyomdászok Sakköre* — *Brumiller László* elnöklete mellett — a nyomdászság szenvedélyes sakkozóit gyűjti egy táborba. A kör legjobb sakkozói a munkás-sakkversenyeken szép eredményeket értek el.

A turisztikának is nagyszámú híve van a nyomdászok soraiban. A *Természetbarátok Turistaegyesületének külön Nyomdászcsoportja* van, melynek ügyvezetője ezidőszerint *Lerner Gábor*. Ugyancsak sok rajongója van a sportnak is, alig van nagyobb nyomda, amelynek külön sportalakulata ne volna. E nyomdai alakulatok irányítására van hivatva a *Nyomdai Sportalakulatok Bizottsága*, mely e feladatát *Lévai Sándor* vezetése mellett céltudatosan tölti be.

A nyomdai munkásság benső egyesületi életének keresztmetszetét adtuk a fentiekben. Ez azonban még távolról sem teljes. A legfontosabb nyomdászszervet a *Szabadszervezetet* csak itt a befejezésben említjük fel, mint olyan fórumot, amely a hazai nyomdai munkásság anyagi érdekeinek legfőbb őre és előrelendítője, de emellett a fentebb elsorolt összes egyesületeknek és alakulatoknak, hogy úgy mondjuk legfőbb protektora és felügyeleti „hatósága“. Csak aki ismeri a nyomdászság beléletét, tudja, hogy a szervezet irodája az a hely, ahol a legkomolyabb bérszabályzati, segélyezési kérdéseken és panaszokon kívül talán még a sakköri sakk-matt kérdésében is döntést kérnek. A szabadszervezet vezetője *Wiesenberger Vilmos* országos megbízott, akit szervezeti tisztviselőségének negyedszázados jubileuma alkalmából az elmúlt évi nyomdászkongresszuson igen meleg és bensőséges ünnepségekben részesített a nyomdászság.

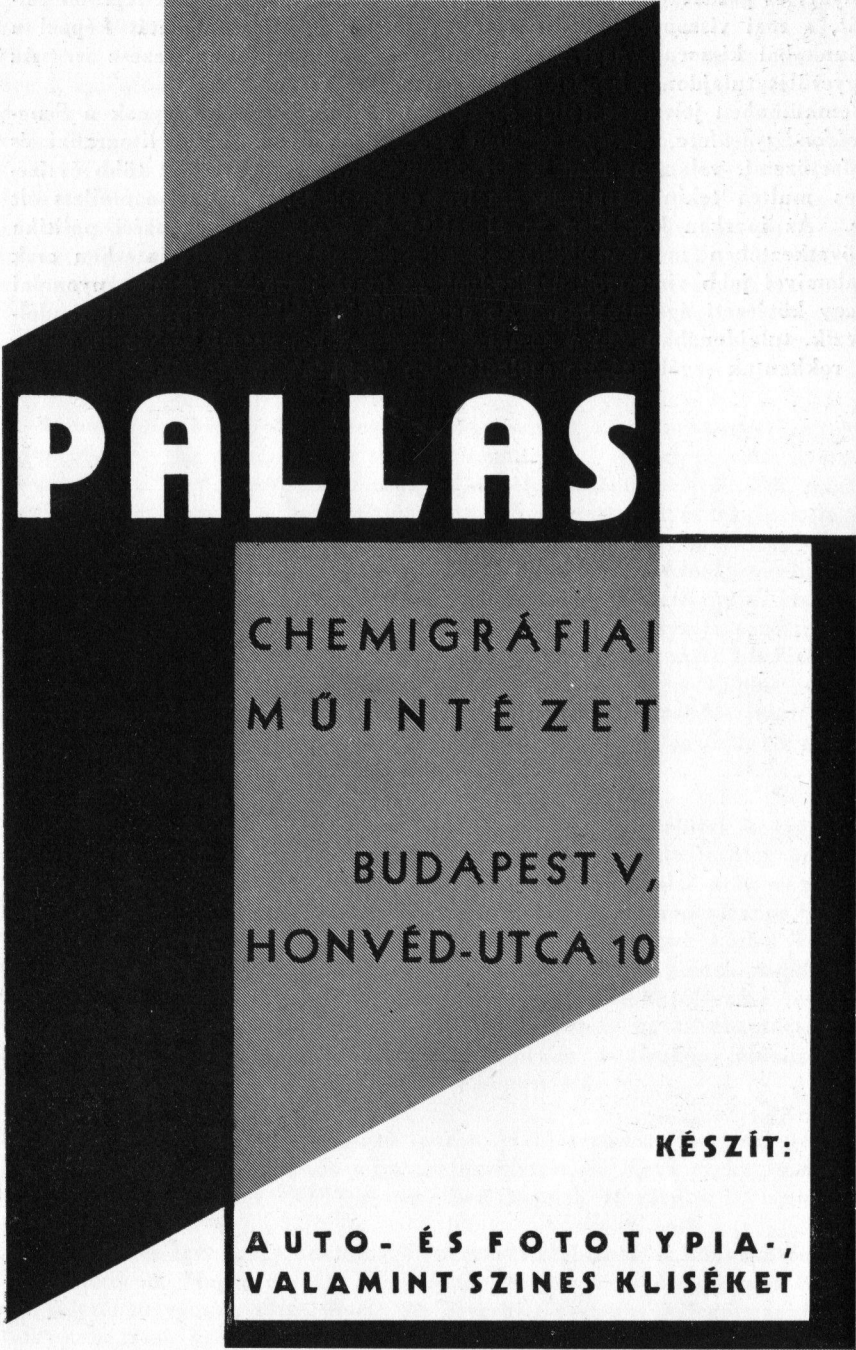
A *Magántisztviselők Országos Szövetsége* kebelében tömörültek a *grafikai szakmabeli művezetők* is. Korábban: 25 évvel ezelőtt tudvalevőleg önálló egyesületük volt, de később az évek során többszöri variálás után végül a Magántisztviselők alosztályaként alakultak meg. A negyedszázados jubileumot éppen e könyv megjelenése idején szép ünnepségek között ünnepelték. A szakosztály célja a művezetői kar anyagi érdekeinek megóvása mellett szakkulturális feladatok ellátása is. Tagjainak segélyezése természetesen a törzsegyesület Magántisztviselőszövetség ügykörébe tartozik. Kiadja a *Grafikus Művezető* című szaklapot és a *Grafikus Művezetők Évkönyve* című kiadványt is. Elnöke: *Einhorn Mór*.

A tulajdonképpeni könyvnyomtató iparon kívül természetesen figyelembe kell vennünk a rokonszakták munkásegységeit is. Csak ezeket, mert a munkaadók a Grafikai Főnökegyesületben vannak tömörülve a nyomdászokkal együtt.

Számottevő és igen nagy fontosságú szervezettel bírnak a könyvkötőmunkások, akik a *Magyarországi Könyvkötő Munkások és Munkásnők Szakegyesületében* vannak tömörülve. Az egyesület országos jellegű, tagjainak túlnyomó része azonban a budapesti munkások közül kerül ki. Tagjai

anyagi és gazdasági érdekeinek megvédése képezi az egyesület legfőbb célját, a mai viszonyok között azonban jelentőségteljes feladatát képezi a munkából kiszorult nagyszámú munkás és munkásnő segélyezése is. Az egyesület tulajdonát képezi a Rózsa ucca 22. számú ház.

Nemkülönben jelentőségteljes egyesülése a grafikai munkásságnak a *Senefelder-Egyesülete*, amely magában egyesíti az összes hazai litográfiai és offsetüzemi, valamint kémigráfiai munkásokat. Az egyesület több évtizedes multra tekinthet vissza, amelyet céljának teljes betöltése mellett élt le. Az iparban korábban az előrelátó és óvatos tanoncképzési politika következtében munkanélküliséget alig ismértek, ma e tekintetben csak valamivel jobb viszonyok uralkodnak ez ipari ágazatban, mint a nyomdai vagy kötészeti ágazatokban. Az egyesület jelentékeny vagyonnal rendelkezik, tulajdonában van a nemrég megszerzett rózsauccai bérház is, amely a rokkantak segélyezésére szolgáló alap biztosítására szolgál.

The background of the advertisement features a complex geometric composition. A large black triangle points downwards from the top left, partially overlapping a grey rectangle. Another grey rectangle is positioned to the right of the first one. A thick black horizontal line runs across the middle, and a vertical black line is on the right side, creating a frame for the text.

PALLAS

CHEMIGRÁFIAI
MŰINTÉZET

BUDAPEST V,
HONVÉD-UTCA 10

KÉSZÍT:

**AUTO- ÉS FOTOTYPIA-,
VALAMINT SZINES KLISÉKET**

MINDENKINEK SZÜKSÉGES A JÓ NYOMTATVÁNY

TECHNIKA

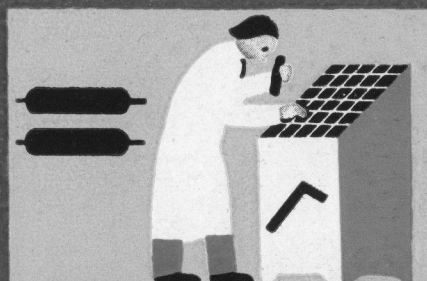
MŰVÉSZET

KISIPAR

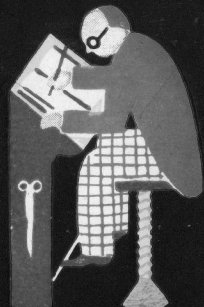
GYÁRIPAR

K. LUKÁTS K.

KERESKEDELEM

ADMINISZTRÁCIÓ

HUNGÁRIA NYOMDA R.T.

BUDAPEST, V., VILMOS CSÁSZÁR-ÚT 34

TELEFON: 22-9-31, 25-3-09

A magyar grafikai ipari szakirodalom

ezidőszert nyolc szaklapot számlál, ezek közül csupán *A Gépmester* és a *Grafikai Figyelő* tekinthetők szaktechnikai és tudományos nyelvészeti és helyesírási kérdésekkel foglalkozó szaklapoknak. A többi szaklap munkaadói illetve munkás érdekképviselői folyóirat. E lapok szövegtartalma természetszerűleg főként gazdasági és szervezeti jellegű, de néha néha szaktechnikai vagy szaktörténelmi közleményeket is hoznak.

XIII. évfolyam
Budapest, 1933. január 15.
2. szám

NYOMDA-ÉS ROKKOPAR

A KÖNYVNYOMDÁI, LITOGRAFIÁI, FÉNYNYOMDÁI, BETŰ-ÉS TOMONTÓI, KEMIGRÁFIÁI
KÖNYVKÖTŐ, ÜZLETKÖNYV, DOBOZVÁRI ÉS EGYÉB PAPÍRFELDOLGOZÓ IPARI
MUNKÁADÓK LAPJA

MAGYAR ÉRTESÍTŐ NYOMDA NYELV ÉS IRASZ
FŐV. SZ. 10. - TELEFON: KULT. 32.151

lart

M

A nyomtatványok postadíját...
A közlő köznevelési, kereset előkészítő, katonatisztok és
mások megfizetésére a postai hivataloknál...
A postai hivataloknál...
A postai hivataloknál...

A nyomtatványok postadíját...
A közlő köznevelési, kereset előkészítő, katonatisztok és
mások megfizetésére a postai hivataloknál...
A postai hivataloknál...
A postai hivataloknál...

A Magyarországi Grafikai és Rokoniparosok Főnökegyesülete hivatalos lapja. Szerkeszti Székely Artúr. Megjelenik kéthetenként. Előfizetési díj évenként 12.— P. Szerkesztőség és kiadóhivatal: VI., Szegfű ucca 5. Telefonszám: 87-6-64.

[illegible]

A Budapesti Soksorozító
Ipartestület hivatalos lapja.
Szerkeszti Heimler Kálmán.
Megjelenik kéthetenként egy
szám. Előfizetési díja éven-
ként 7.— P. Szerkesztőség
és kiadóhivatal: Budapest
VI., Szégbíró uca 5. Telefón-
szám: 16-3-87.

A magyarországi könyvnyom-
dászok és betűöntők egyesü-
leteinek hivatalos közlönye.
Szerkeszti *Brumiller László*.
Megjelenik minden pénteken.
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest VIII., Bérkocsis
ucca 1., félemelet. Telefón-
szám: 30-1-33. Előfizetési díj
évenként 10 P.

Budapest, 1933 január 20. Hétvenhétedik évfolyam 3. szám

TYPOGRAPHIA

A MAGYARORSZÁGI KÖNYVNYOMDÁSZOK ÉS BETŰÖNTŐK EGYESÜLETEINEK HIVATALOS KÖZLÖNYE

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest VIII., Bérkocsis uca 1. SZÁM
FELMÉLET ÉS ALFO, GUTENBERG-ÖTTÖRŐ

Az OTI...
A Magyarországi Könyvnyomdászok és Betűöntők Egyesületeinek Hivatalos Közlönye...
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest VIII., Bérkocsis uca 1. SZÁM FELMÉLET ÉS ALFO, GUTENBERG-ÖTTÖRŐ

A Magyarországi Gépmeste-
rek és Nyomók Egyesülete hi-
vatalos szakközlönye. Szer-
keszti *Bauer Henrik*. Megje-
lenik háromhavonként egy-
szer. Szerkesztőség és ki-
adóhivatal: Budapest VIII.,
Bérkocsis uca 1., félemelet.

VI. ÉVFOLYAM
1933 JANUÁR 1.
1. SZÁM

GÉPMESTER

A MAGYARORSZÁGI GÉPMESTER ÉS NYOMÓK EGYESÜLETÉNEK HIVATALOS SZAKKÖZLÖNYE

A Gépmesterek Egyesülete tagjaihoz!

Az egyesület célja...
A Magyarországi Gépmesterek és Nyomók Egyesülete Hivatalos Szakközlönye...
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest VIII., Bérkocsis uca 1. SZÁM FELMÉLET ÉS ALFO, GUTENBERG-ÖTTÖRŐ

A Korrektorok és Revizorok
Köre hivatalos lapja. Szer-
keszti *Kirsteier János*. Meg-
jelenik évenként tízszer. Szer-
kesztőség és kiadóhivatal: Bu-
dapest VIII., Kölcsey uca 2.
Egyes számok ára 20 fillér.

I. évfolyam 1933 január hó 1. szám

GRAFIKAI FIGYELŐ

SAK- NYELVKULTURÁLIS ÉS NYOMDASZTARSADALMI FOLYÓIRAT.
A BUDAPESTI KORREKTOROK ÉS REVIZOROK KÖRE
HIVATALOS KÖZLÖNYE

Megjelenik évenként tízszer. Szerkesztő: Kirsteier János.

Előljáróban

Idestől kezdve...
A Grafikai Figyelő...
Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest VIII., Kölcsey uca 2.

LÖWY LÁSZLÓ

G É P É S Z M É R N Ő K

GRAFIKAI SZAKÜZLETE
ÉS GÉPJAVÍTÓMŰHELYE

BUDAPEST, VI, LOVAG-ÚCCA 20

T E L E F O N : 2 2 - 3 - 6 7

VEZÉRKÉPVISELETEK:

Schnellpressenfabrik Frankenthal, Albert
& Cie AG., Frankenthal. — Automatic
AG. Berlin. — August Fomm. Leipzig.
— Paul Drews, Berlin. — Siegwark
Industrie G. m. b. H., Siegburg —
Rudolf Fromme, Berlin. — Halberstädter
Papier- u. Pappenfabriken, Halberstadt.

Teljes kő- és könyv-
nyomda, valamint
könyvkötészeti be-
rendezések, új és
szakszerűen javított
állapotban. Díjtalan
mérnöki látogatás.
S z a k m á b a v á g ó
m i n d e n m ű s z a k i
k é r d é s l e g k i f o g á s -
t a l a n a b b e l i n t é z é s e .

Magyar nyomdász nem nélkülözheti

Novák László: Grafikai Művészetek Könyvtárának tanulságos köteteit, melyek minden aprólékosságra kiterjedő tüzetességgel ismertetik a sokszorosító-ipar egy-egy munkakörét vagy egyéb ismeretágazatát.

- I. kötet: *Novák László: Grafikai sokszorosító művészetek*
- II—III. „ *Löwy Salamon és Novák László: Betűművészet I., II.*
- IV. „ *Dukai Károly és Novák László: Grafikai rajz és metszés.*
- V. „ *Walter Ernő és Novák László: Színek világa.*
- VI. „ *Freund Jenő: Papiros a grafikában.*
- VII—XIII. „ *Novák László: Nyomdászattörténet.*
- XIV. „ *Novák László: Betűszedés.*

A Grafikai Művészetek Könyvtára egyes kötetei — kötetenként 5. — P — megrendelhetők Novák László szaktársnál: Budapest VIII, Conti u. 4. Világosság rt.

SCHMIDT TESTVÉREK

NYOMDAFESTÉKGYÁR

BUDAPEST-RÁKOSPALOTA, PÁZMÁNY UCCA 41

SÜRGŐNYCÍM: »FARBENSCHMIDT« TEL.: 95-2-85

GYÁRT:

ELISMERTEN KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ

MÉLYNYOMÓ-, OFFSET-, KÓ-

ÉS KÖNYVNYOMDAI, VALAMINT

ANILIN- ÉS UJSÁGROTÁCIÓS

FESTÉKEKET

Tájékoztató a külföldi grafikai és nyomdaipari felsőbb szakiskolákról

Több oldalról fölmerült kívánságnak akarunk eleget tenni, amikor az alábbiakban tájékoztatást nyújtunk a világhíres lipcsei könyv-ipari főiskolák, a berlini Reimann iparművészeti iskola és a bécsi grafikai tan- és kísérleti intézet szervezetről, tandíjairól, tananyagáról, fölvételi föltételeiről és a tanulással járó költségekről.

Staatliche Akademie für graphische Künste und Buch- gewerbe zu Leipzig Wächterstrasse 11

A grafikai művészetek és a könyv-ipar állami akadémiaja 1764 február 6-án alapított Lipcsében. Az 1901-ben életbeléptetett reform az akadémia tananyagát kiterjesztette az összes könyv-ipari és grafikusművészeti ágazatokra. Az állami akadémia célja, hogy grafikusokat, illusztrátorokat, könyvművészeket és reklámművészeket képezzen ki. Épígy fejleszteni akarja az összes rokonszakmák (könyvkötők, könyv-, kő- és mélynyomók, betűvetés, betűrajzolás, reprodukálótechnika, stb.) művészi és kézügyes-

ségi tudását. A kiképzés mesterosztályokban és tanműhelyekben párhuzamosan folyik, amit gyakorlati előadásokkal, technikai kurzusokkal és egyéb tanulmányok útján egészítenek ki.

Az akadémia három főcsoportra tagozódik: 1. *előkészítő tanfolyamra*, 2. *mesterosztályokra* és 3. *műhelyi tanításra* s ezekhez esti tanfolyamok is csatlakoznak. Az *előkészítő* tanfolyamon a tanuló alapvető oktatásban részesül rajzban, festésben és áttekintést nyer a grafika és könyv-ipar egész területén. A *mesterosztályokban* a szabad és alkalmazott grafika, illusztráció, betűművészet és a tipográfia tanítása folyik. A *műhelyekben* tanítják a szedést, könyvnyomtatást, litográfiát, fametszetet és rézkarcot, könyvkötést és a reprodukciós technikákat. E főtantárgyak mellett melléktantárgyak is vannak és az akadémiának külön intézete van a fotomechanikai szakma hallgatói részére.

A téli félév (szemeszter) október 15-én kezdődik és február 28-án befejeződik. A nyári március 1-én kezdődik és július 16-án végződik. A nyári szünet július 16-tól október 15-ig tart.

Az akadémia hallgatójául csak azt veszik föl, akinek megfelelő technikai és művészeti előképzettsége van és ezt gazdag anyaggal: vázlatokkal, tanulmányokkal és tervekkel igazolja. A minta-küldeményeket visszaküldési portóval kell ellátni. A fölvételi kérvénnyel egyidőben 5 márka jelentkezési díj is beküldendő.

A fölvétel föltételei még: 1. Legalább 18 éves életkor. 2. Kiskorúnál szülői beleegyezés. 3. Sajátkezűen írt életleírás. 4. Honossági bizonyítvány. 5. Erkölcsi bizonyít-

vány. A tandíj egy szemeszterre előre fizetendő. Nyugtául a lecke-könyv szolgál. Az esti tanfolyamokra beiratkozók korhatára 40 év. Az akadémián végzett munkák, amelyek az intézet anyagával készültek, az akadémia tulajdonába mennek át és kiállítások céljára rendelkezésre bocsátandók.

Minden főcsoport két-két szemeszterre terjed, tehát három év a tanítás ideje a lipcei akadémián. Hét-köznapiokon 8—12-ig és délután általában 2—3-tól 6—8-ig tart.

Az esti tanfolyamok, amelyek csak 2—3 óra hosszat tartanak, természetesen nem képesítenek olyan bizonyítványok elnyerésére, mint a teljes nappali és akadémiai szemeszterek.

Sajnos, a *külföldiek* tandíjai kétszer-háromszor akkora, mint a birodalmi német hallgatók tandíjai. És minthogy bennünk csak ez érdekelhet, itt ismertetjük:

1. *Nappali tanítás* egy szemeszterre:

- a) rézkarc, fametszés, könyvkötés, egyenként . 310 M
- b) szedés, nyomás, könyvmás, egyenként 230 M
- c) egyéb osztályok 150 M
- d) fotomechanikai tanműhely 400 M
- e) fotomontázs, spicretus 400 M

2. *Esti tanfolyam* egy szemeszterre:

Rajzolás, természet után, az élet után és akt, egyenként 20 M

A többi osztály 15 M

Beiratási díj: nappali tanítás 30, esti tanfolyam 2 M. Felvételi díj 5, orvosi vizsgálat 5 Márka.

A *külföldiek* tandíja azért is olyan magas, mert náluk a tanításnál felhasználható anyagot is beleszámítják. Azok a *külföldiek* azonban, akik valamely német családdal való rokoni kapcsolatukat ki tudják mu-

tatni, a németekre érvényes tandíjtételeket fizetik.

Az akadémia igazgatósága szerint egy *külföldi* hallgatónak — persze a tandíjon kívül — 120—150 márkára van havonta szüksége, hogy szerényen megélhessen.

A hallgatók száma egy-egy szemeszterben 220 és 240 között váltakozik. Köztük többen Európa más államaiból, sőt tizen Kínából, Japánból, Amerikából stb.

Meisterschule für das graphische Gewerbe zu Leipzig Leipzig C 1, Platzstrasse 8

A Meisterschule két helyen működik Lipsében: a főnti helyen, vagyis a nyomdaipari tanműhely házában és az állami akadémia fotomechanikai intézetében, amelynek berendezését szerződésben biztosított jogon használhatja. A fölvételi kérvényeket az október 1-én kezdődő téli szemeszterhez július 31-ig, a március 1-én kezdődő nyári szemeszterhez január 31-ig kell benyújtani. A kívánt bizonyítványok ugyanazok, mint amilyeneket az állami akadémiánál kell bemutatni. Beiratási díj birodalmi németeknek 10, *külföldieknek* 30 márka. A tantárgyak: kéziszedés, gépszedés, tömöntés és galvanoplasztika, tégely- és gyorsajtónyomás, reprodukciós fotográfia, klisékészítés, mélynyomás, fénynyomás, könyomás, fotolitográfiai nyomás, kő-, offsetlemezkészítés, fotomontázs stb. E technikai szakok mellett vannak gazdasági fakultások is: kereskedelmi üzeme-
vezetés, kalkuláció, levelezés, könyvelés, üzemszervezés stb. Az ízlésnevelő és tudományos szakokon tervezést, betűvetést, szintant, le-

mezvését, anyagismeretet, munkajogot, reklámelméletet, üzemi egészségügyet és balesetelhárítást tanítanak. Egy-egy főtantárgy tanítási ideje három szemeszterre van bontva. A modernül berendezett tanműhelyekben 34 munkahely van, 6 szedő- és 2 öntőgép, egy komplett tömöntőde, szedő- és gépterem a legújabb nyomógépekkel. A rokon-szakmák: offset-, mélynyomás és cinkográfia, könyvkötészet részére is vannak munkatermek a lipcei mesteriskolában.

60 tanulónál többet nem igen vesznek föl. Ezek közül 10—15% külföldi, ami már nemzetközi jelleget ad az iskolának. A tanulás időtartama a hallgatók előképzettségétől és a tanulandó szakok mennyiségétől függ.

A Meisterschuleban nyomdatulajdonosok fiai és üzemi vezetők hozzátartozói és előretörékvő alkalmazottak hajlandóságuk és céljaik szerint választják a tantárgyakat.

A tandíj egy-egy szemeszterre bármely tanszakban birodalmi németeknek 350 márka, külföldieknek 700 márka. A tandíj előre fizetendő.

A technikai szakon a hallgatókat délelőtt is, délután is foglalkoztatják a műhelyekben.

**Technikum für
Buchdrucker
Leipzig C 1,
Senefelderstrasse
13/17**

A Technikum, amelynek Mäser György nyomdatulajdonos és könyvkiadó az igazgatója, több mint 30 éve áll fenn és nem egy kiváló magyar könyvnyomtató került már ki tanműhelyeiből és tanintézeteinek padjaiból. Célja, hogy nyomdászokat

megfelelő oktatás útján akcidentszedőkké, üzemvezetőkké, faktorokká képezzen ki; nyomdatulajdonosok fiainak és hozzátartozóinak olyan szakmai kiképzést nyújtson, hogy viszonylag rövid idő alatt anynyira elsajátíthassák az ipar gyakorlati és kereskedelmi tudnivalóit, hogy később maguk is vezethessék az üzemet. Előkészít segédi és mestervizsgákra. E célok elérésére három szakosztály szolgál: az A osztály egyévi tanidővel, a B osztály kétévi tanidővel és a C osztály fél-éves tanítással.

Az A és C osztályba főképpen segédek iratkozhatnak be, akik szak tudásukat akarják mélyíteni. A B osztályba olyanokat vesznek föl, akiknek nincsen szakmai előképzettségük. Ezeknek középiskolai, vagy egyenlő értékű intézet vég bizonyítványával kell rendelkezniük. Az osztályok tanítása április 1-én és október 15-én kezdődik. A napi tanítási idő 7½ óra.

A Technikumban is, mint az előző iskolákban műhelyi és tantermi oktatás párhuzamosan folyik. Műhelyi oktatásban a tanulók a Mäser-féle nyomdaüzemben részesülnek, míg a kereskedelmi, ízlésnemesítő, elméleti és rajzművészeti stb. oktatást a Technikum tantermeiben. A szedőműhelyben egyidőben 70 tanuló, az előadótermekben pedig (a munkasztaloknál) egyszerre 100 tanuló részesülhet oktatásban. Mind a tanműhelyek, mind az előadótermek bőven vannak a legmodernebb anyaggal berendezve.

A tanterv ebben az intézetben felöleli a szedés- és nyomtatástechnika valamennyi ágát, a szakrajzot, a lemezmettszést, betűvetést, színelméletet, kalkulációt, korrektúraolvasást, művezetést, üzemvezetést, német helyesírást.

Vannak természetesen elméleti tan- csoportok is, amelyekben művészet- történetet, stílustant, nyomdász- történetet, anyagismeretet, általá- nos ismereteket stb. tanulhatnak.

A reprodukciós technikákat, a mély- és síknyomást, fotolitográfiát, cinko- gráfiát stb., stb. az állami akadé- mián tanulják a Technikum hall- gatói is.

A tandíj egy évre (2 szemeszter) 850, tanszerhozzájárulás 75, a repro- dukciós kurzusért 50, összesen 975 márka. A félévi tanfolyamra (1 szemeszter) 450, tanszerhozzájáru- lásért 65, összesen 515 márka. A se- gédi és mestervizsgák költségeit a tanulók viselik.

**Schule Reimann
Berlin W 30,
Landshuter-
strasse 38**

A berlini Reimann-iskola inkább reklám- és iparművészeti, mint könyvipari tanintézet. Az előké- szítőosztályokban a reklámművészet és tudomány általános tudnivalóit tamítják és onnan kikerülve vá- lasztja azután minden tanuló a szakmájának megfelelő speciális tanszakot. Az előkészítő osztá- lyokban rajzot tanítanak a termé- szeti és művészeti minták után. Növények, állatok, gépek rajzolását. Akt-rajzolást, perspektívát stb. Színtant, anatómiát (emberit és ál- latit) és festést. Festenek minden- féle technikával csendéletet, tájké- pet, interiört, aktot, képkompozí- ciót stb.

A szakosztályokban már a dekoratív festést, illusztrálást és a szabad gra- fikát, betűírást, betűrajzolást és be- tűfestést tanulják. Gyakorlati gra- fikát és reklámot: színetet, céglap- pot, plakátot, fotomontázst tanul-

nak valamennyi nyomtatástechnika figyelembevételével. A grafikai szak- mát a könyvkötészeti tanszak ér- dekli még, míg a többi osztályban a textil- és filmszakma, a kosztüm, a színházi dekoráció és kirakatmű- vészet körébe tartozó reklámhatá- sokat sajátítják el a hallgatók. Az intézetnek vannak reprodukciós technika, foto-, tervező, divat- és dekorációs műtermei, textil- és fém- ipari műhelyei is.

Ezekon kívül megtanulják a hallga- tók ebben az intézetben az ipari és kereskedelmi üzemszervezést, el- adást, kalkulációt, kereskedelmi és mezőgazdasági üzemtant, anyagis- mét, reklámpsichológiát stb. Van- nak egészséves tantárgyak és speciá- lis tárgyak a negyedéves esti tan- folyamokban.

A tandíjak *belföldiek és külföldiek részére egyformák*. A beíratási díj a főkurzusra 10, az esti tanfolya- mokra 5 márka. A tandíj *havonként* éves hallgatóknak 38 márka. Ezért 80 előadás hallgatható. Alkalma- zásban levők továbbképzőtanfolya- mán 18 márka és ennek fejében 36 előadás hallgatható. A speciális kurzusok tandíja 16 márka ugyan- csak havonként.

**Graphische Lehr-
und Versuchs-
anstalt
Wien VII., Westbahn-
strasse 25**

A Graphische Lehr- und Versuchs- anstalt (osztrák állami grafikai tan- és kísérleti intézet) nemcsak Ma- gyarországon, hanem az összes szomszédos országok nyomdász- körében is nagyon jó hírnévnek ör- vend. Hozzánk való közelségénél és tandíjainak rendkívül kedvezmé- nyes voltánál fogva — különösen a

háború előtt — számos jó magyar könyvnyomtató és grafikus nyert ott továbbképzést a munkások sorából is. Ma, sajnos, ez is másképpen van és külföldieket csak akkor vesznek föl, ha hely van.

A tanítás három szekcióra oszlik. Az elsőben a fotográfiai és reprodukciós eljárásokat tanítják a kézi grafika részére. A másodikban a könyv- és illusztrációs nyomást, a harmadik szekcióban a fenti tárgyakat a fotokémia és grafikai nyomtatóeljárások tanításával egészítik ki.

A tanítási év szeptember 16-án kezdődik és július 15-én fejeződik be. A tanulók fölvétele korlátozott. Az új tanulók fölvétele ideiglenes és véglegesen csak az első félév megfelelő elvégzése után vétetnek föl. Szabad helyek esetén leányok és asszonyok is fölvétetnek, akiknek a férfiakkal egyenlő jogaik és kötelességeik vannak.

A tanterv a három szekció keretén belül nagyon gazdag. A nyomda- és grafikai iparokban, valamint a reprodukciós és fotóeljárásokban előforduló minden elképzelhető elméleti és gyakorlati ágazat helyet kap benne. A rendelkezésünkre álló korlátozott hely miatt csak a főbbeket említjük föl: *I. szekció.* Első évfolyam: Szakrajz és mértani rajz, fizika, kémia, ipari számtan és kereskedelmi levelezés, kémigráfia, fény- és mélynyomás, litográfia, fotó és reprodukciós fotográfia, bevezetés a könyvnyomtatásba, mind elméleti, mind gyakorlati úton. A második évfolyamban ezeket kimélyítik és színtan, anatómia, ornamentika, betűvetés, tervezés, reklámművészet stb., stb. A harmadik évfolyamban ipari jogot, sajtótörvényt, általános mű- és stílustörténetet, iparegészségügyet, a nyomta-

tási és sokszorosító eljárások minden fajtáját tanítják.

Tandij az első szekcióban külföldieknek évi 60 schilling, anyaghozjárulás 50, beiratási díj 12 schilling. (A belföldiek a fönti tételekért 12, 10, illetve 2.40 schillinget fizetnek!)

A II. szekció. Könyv- és illusztrációs nyomtatás, a szedés minden ágazata és a reprodukciós eljárások minden fajtája. A tanítás két évfolyamra terjed. Az első évfolyamon szedés, kézirat- és korrektúra-olvasás, nyomógépismertetések, tervezés, tipográfiai vázlatkészítés, könyvelés, könyvkereskedés, kiadás, a könyvnyomdai anyagok technológiája, motortan, világítástechnika és az I. szekció elméleti tárgyainak magasabbfokú ismerete. A szedést és nyomtatást heti 20 órán át a műhelyben gyakorolják a tanítványok. A második évfolyamon a föntieken kívül könyvkötés, betű- és tömön-tés, galvanoplasztika, fotomechanikai reprodukciós eljárások, sík- és mélynyomtatás, üzemszervezés, kalkuláció stb.

A II. szekció tandíja egy-egy évre külföldieknek 120 schilling, tan-szerhozzájárulás 50 és beiratási díj 12 schilling. *Külföldiek tandíjait indokolt esetben mérséklük.* Az ez-iránti kérvények az osztrák kereskedelmi minisztériumhoz intézendők.

A III. szekció a fotokémia és a grafikai nyomtatási eljárások, fotográfia és reprodukciós eljárások, könyv- és illusztrációs nyomás haladottabb tanítását foglalja magába. Ez a szekció a kísérleti intézetben (gyakorlati tanműhely) az I. és II. szekció anyagával van szoros összefüggésben. A fotó- és reprodukciós taneszközök használatáért a hozzájárulási díj külföldieknek egy fél-

évre 250 schilling. A kémiai laboratóriumban való gyakorlásért 50 schilling. A magas díjakat a drága taneszközök és használati anyagok indokolják.

A végzett tanszakokról a tanítványok bizonyítványt kapnak.

*

Nagy vonásokban és vázlatos kiadványokban ismertettük a föntiekben az öt főiskola tanterveit és fölvételi feltételeit. Akik bővebb fölvilágosítást kívánnak, forduljanak Almannachunk szerkesztőjéhez, aki a ren-

delkezésre álló prospektusokból megadja azt.

Meg kell még említeni, hogy az ismertett tanintézeteknek mindnek megvan a maga házirendje és fegyelmi szabályzata, amelyeknek a tanítványok magukat alávetni tartoznak. Csak természetes, hogy egy tanintézetben rendnek és fegyelemnek kell uralkodnia, a hallgatóknak az iskolai és műhelyi órákat pontosan be kell tartaniok, különben az intézet nem tudna eredményes munkát végezni.

Waldmann Ferenc

Telefonszám:

29-6-19

Papírgyárak Lerakata

és Nagykereskedelmi R.-T.

Budapest, V., Falk Miksa-u. 13

az Első Magyar Kartonlemez-

gyár R.-T. gyári lerakata.

Raktáron tartjuk a grafikai iparban

előforduló összes papírokat és kar-

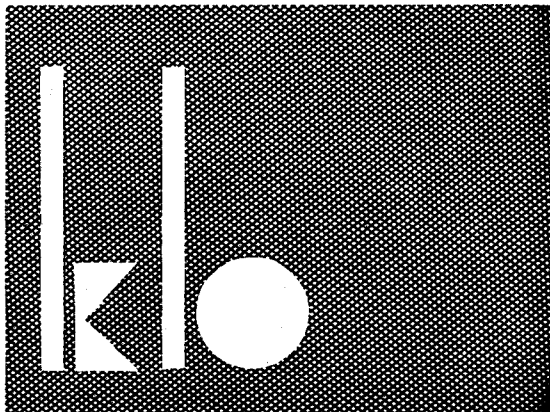
tonokat, továbbá csomagoló, könyv-

kötészeti és dobozgyártási papírokat

KÖNIG ^{ÉS} BAYER KLISÉGYÁR

BUDAPEST, VII., WESSELÉNYI U. 54

TELEFONSZÁM: 35-9-91

Aranyéremmel kitüntetett
kemigrafiai műintézet,
amelynek kliséi elsőrendű
jóságuk következtében a
könyvnyomtató munkáját
lényegesen megkönnyítik.
Vidéki megrendeléseket
soron kívül intéz el.
Alapítottatott 1900-ban

A nyomdász legszükségesebb szaklapjai és szakkönyvei

Szaklapok :

Az alábbiakban felsorolunk néhány olyan külföldi szaklapot és szakkönyvet, amelyeknek beszerzése a technikai fejlődés iránt állandó érdeklődést tanúsító grafikai iparbelieknek ajánlatos és hasznos. A felsorolás természetszerűleg nem lehet teljes, ezeken kívül még igen sok német és más külföldi szaklap létezik, főként pedig nagyon sok szakkönyv került mostanában kiadói forgalomba, amelyeknek megszerzése ajánlható volna. Sajnos, a viszonyok egyáltalán nem olyanok, hogy a drágább és nehezebben megrendelhető szaklapok, illetve könyvek beszerzésére ma gondolni is lehetne. A szaklapokat illetőleg egyébként meg kell jegyeznünk, hogy mindegyikén igen erősen meglátszik a gazdasági helyzet nyomasztó súlya. Valamennyi sokkal kisebb terjedelemben és szerényebb kivitelben jelenik meg. A szövegtartalom értéke és színvonala azonban — ez még szerencse a szerencsétlenségben — talán még magasabb, mint volt valaha.

ARCHIV FÜR BUCHGEWERBE UND GEBRAUCHSGRAPHIK

A német Deutscher Buchgewerbe-Verein szaklapja, mely havonként rendkívül magas nivójú tartalommal jelenik meg. A kiadó egyesület tagjai illetményként kapják. Tagokul jelentkezhetnek külföldi nyomdászok

is, munkaadók tagdíja 30 RM, alkalmazottaké 20 RM. A lap előfizetési díja egész évre 30 RM. Megrendelhető a kiadó egyesületnél Leipzigban.

DER DRUCKER

A németországi gépmesterek és nyomók spártájának közlönye, amely túlnyomó részben szakközleményeket közöl. A spárta tagjai díjtalanul kapják, előfizetés útján leendő beszerzése iránt a hazai Gépmesteregyesülethez (VIII., Bérkocsis ucca 1) kell fordulni.

DER GRAPHISCHE BETRIEB

A Bildungsverband második főszaklapja. Míg az alább említendő Typographische Mitteilungen a szedés ágazatainak fejlesztését célozza, addig a G. B. a nyomdai üzemből előforduló gépi munka körébe eső ismeretek terjesztését szolgálja. A nyomástechnikán kívül behatóan tárgyalja a szedőgéptechnikát és igen tartalmas fényképészeti ismeretterjesztő mellék-lappal is bír. Előfizetési díja negyed évre 4.20 RM. Megrendelhető a Bildungsverbandnál, Berlin SW 61, Dreibundstrasse 5.

DER SPRACHWART

A német korrektörök spártájának lapja, amely a Typographische Mitteilungen, a Graphische Betrieb és más külföldi szaklapok melléklapja gyanánt jelenik meg. A német helyesírás és nyelvművelés lapja. A Bildungsverband kiadása, előfizetési díja negyedévre 1.05 RM. (Berlin SW 61, Dreibundstr. 5.)

DEUTSCHER DRUCKER

Németország egyik legelterjedtebb szakfolyóirata, amely a grafikai iparok minden ágazatának fejlesztésével foglalkozik és nívós szedéspéldákat is közöl. Havonként jelenik meg, évi előfizetési díja 24 RM, egyes számok ára 2 RM. Megrendelhető: Berlin SW 61, Yorckstrasse 84/d.

GRAFISK REVY

Egyike a legérdekesebb körülmények között létrejött szaklapoknak. Eredetileg a svéd szaktársak indították meg, majd társultak a vállalkozáshoz a norvég és a dán nyomdászegyesületek is. A lap egyelőre negyedévenként jelenik meg és pedig úgy, hogy egyik számát Stockholmban, a másikat a norvég Osloban, a harmadikat pedig a dán Kjöbenhavnben nyomtatják. A három különböző országban előállított számok szellemi és stílusbeli tartalma alig különbözik egymástól. Igen nivós és tanulságos kivitelű szedéspéldáiért, főként hirdetéseiért is érdemes megrendelni. Egy szám ára 50 öre. Megrendelések a stockholmi kiadóba irányítandók: Stockholm, Barshusgatan 20, 2 T, Box 840.

GRAPHISCHE REVUE

A Wiener Graphische Gesellschaft — az osztrák szakkör — kitűnően szerkesztett lapja, mely 32 oldal terjedelemben 8—12 színesen nyomott szedéspéldamelléklettel jelenik meg kéthavonként egyszer. Osztrák előfizetési díja 18 schilling, megrendelhető: Wien VII., Seidengasse 15.

JUNGBUCHDRUCKER

A Verband der Deutschen Buchdrucker tanoncosztályának lapja, mely kéthetenként jelenik meg és pedig az egyik szám tisztán szaktechnikai tartalommal, a másik szám viszont tudományos, társadalmi és szépirodalmi tartalmú. Német előfizetési díja negyedévre 45 Pfennig. Megrendelhető a Bildungsverbandnál, Berlin SW 61, Dreihundstrasse 5.

KLIMSCHS DRUCKEREI-ANZEIGER.

Grafikai szaklap, mely a grafikai ipar összes ágazatainak szolgálatában áll. A szedés- és nyomáseljárások ujdonságain kívül a sztereotípiák és a könyvkötészet munkaterületeit is felöleli. Havonta három különböző szaklapmellékletet ad és aktuális

képmellékletei a fejlett német nyomtatástechnikát dicsérik. A szaklap közel 60 éves fennállása óta világlappá vált, melyben megtalálhatjuk a legnevesebb szakírók közleményeit. Havonta 4 vagy 5 kiadás jelenik meg (minden csütörtökön), 50 szövegoldal terjedelemben, amelynek ára 3 hónapra 3.75 RM. Klimsch & Co. kiadása, Frankfurt a/M, Schliessfach 113.

REPRODUKTION

havi folyóirat, mely a fotomechanikai ipar további fejlődésének és tökéletesítésének a szolgálatában áll. A fejlődés derekán álló offset- és mélynyomás mellett háttérbe szorult a magas-, sík- és mélynyomás technikája, amely még mindig a legerősebb munkaterület, azonban annak haladása nem eléggé figyelemre méltatott. A fotomechanikai eljárás a kép és írás sokszorosítása tekintetében jelentős hatást gyakorol a nyomtatástechnikára, amelynek továbbfejlődéséről és újításairól a szakembert állandóan tájékoztatja. Egyetlen német szaklap, amelynek célja *kizárólag* a fotomechanikai sokszorosító eljárások újításait és fejlődését előmozdítani. Egyes szám ára Németországban 2.10 RM, külföldön 2.60 RM. A Klimsch & Co. kiadása, Frankfurt a/M, Schliessfach 113.

TECHNISCHE MITTEILUNGEN

A németországi gépszedők spártájának szaklapocskája, mely havonként jelenik meg, igen komoly és nagy szakszerűséggel megírt tartalommal, amely kiterjed valamennyi szedőgéptípuson való munkálkodásra. Megrendelése iránt Wilh. Lemke szak-társhoz kell fordulni, Berlin-Baum-schulenberg, Köpenicker Landstrasse 205.

TYPOGRAPHISCHE MITTEILUNGEN

A Bildungsverband der Deutschen Buchdrucker hivatalos lapja, mely havonként jelenik meg 32 oldal terje-

delemben, számos szöveg közé nyomtatott szedéspéldával. E lap a legújabb egyszerű szedésirányt kultiválja és igen nagy gondot fordít a mai viszonyoknak legmegfelelőbb és leggazdaságosabb termelési módszerek propagálására. Előfizetési díja negyedévre 4.20 RM. Megrendelhető a kiadó egyesületnél, Berlin SW 61, Dreibundstrasse 5.

Szakkönyvek:

A BILDUNGSVERBAND DER DEUTSCHEN BUCHDRUCKER

saját kiadásában nagyon sok praktikus és hasznosan forgatható szakkönyvet adott ki, melyeknek megrendelése iránt a Berlin SW 61, Dreibundstrasse 5. szám alatti irodához kell fordulni. Ehelyütt csupán a fontosabb szakkönyvek címeit és árait közöljük, ez a jegyzék azonban nem teljes és akik szakkönyveket akarnak rendelni, azoknak ajánljuk, hogy keressék meg a fentnevezett kiadóvalalatot, mely kívánságra teljes jegyzékét küldi úgy a saját, valamint más kiadók kiadásában megjelent szakkönyveknek.

O. HÖHNE: GESCHICHTE DER SETZMASCHINEN (Szedőgépek története) 3.— RM.

REUSCHENBACH: DAS PRODUKT DER SETZMASCHINE (A szedőgépen termelt sorról, amilyennek lennie kellene s amilyennek lennie nem szabad) 0.50 RM.

DER TYPOGRAPH, 2.50 RM.

LINOTYPE, 5.— RM.

MONOTYPE, 5.— RM.

DIE ZURICHTUNG VON SCHRIFT-, PLATTEN- UND BILDERFORMEN (A betű-, lemez- és illusztrációsformák egyengetése) 0.50 RM.

MÄUSEZAHN: WASS MUSS DER BUCHDRUCKER VON WALZEN, FARBERWERK, AUFZUG UND ZURICHTUNG WISSEN? (Mit kell a nyomdásznak a hengerekről, festékező műről, hengerborításról és egyengetésről tudnia?) 0.75 RM.

J. SCHUSTER: DAS ENTWERFEN VON DRUCKSACHEN (Nyomtatványok tervezése) 1.75 RM.

TSCHICHOLD: DIE NEUE TYPOGRAPHIE (Az új tipográfia).

E mű az újabb német szakirodalom egyik legjobb szakkönyve. 240 oldalon 125 részben színesen nyomott szedéspéldával élénkítve vezeti végig a szerző a tanulnivaló szedőt a modern tipográfia virányain. Egészvászonkötésben ára 6.50 RM.

RUDOLPH BECKER'S WERDEGÄNGE IN KÜNSTLERMAPPE:

E gyűjtemények minden szakmabeli érdeklődését megérdemlik. A különböző nyomtatási eljárások munkameteit tartalmazzák e mappák, melyek mindegyike 4.50 RM-ért rendelhető meg Rudolph Beckernél, Leipzig C 1. cím alatt.

Eddig a következő munkameneteket bemutató mappák jelentek meg: Négyszínű autotípiá, 7 tábla. — Tizenkétszínű chromolitográfia 24 táblán. — Négyszínű filmfénynyomás, 7 táblán. — Hatszínű térképnymás, 12 táblán. — A kottanyomás, 6 tábla metszett lemezekről nyomtatva. — Nyolcszínű offsetnyomás, 15 táblán. — Háromszínű mélynyomás, 5 táblán. — Négyszínű mélynyomás, 7 táblán.

KLIMSCH & CO. KIADVÁNYAI: FRANKFURT A/M SCHLIESSFACH 113

FRANKFURT A/M SCHLIESSFACH 113 SCHRIFTSETZER. (A betűszedő alapismeretei.)

8. teljesen átdolgozott kiadás, 1932. 136 oldal. 60 ábra. Félvászonkötésben 2 RM.

Értékes kézikönyv, amely felöleli a betűszedéshez szükséges összes anyagokat, technikai eljárásokat, a szedő munkáját. Azonkívül a betűszedés általános szabályait, továbbá a cím- és akcidensszedés összes ágazatait könnyen érthető módon és kimerítően tárgyalja.

F. BAUER: ANFANGSGRÜNDE FÜR BUCHDRUCKER. (*A könyvnyomó alapismeretei.*)

120 oldal, 60 ábra. Félvászonkötésben 2.25 RM.

A fiatal nyomónak nélkülözhetetlen vezetője és irányítója ez a mű, amely magában foglalja a nyomtatástechnika széles területét. Egészen új megvilágításban értékeli gépét és annak működését a fiatal nyomó, ha munkáját e könyv alapján végzi el. E munka azonkívül a nem-szakembereket is eredményesen megismerteti művészetünk titkaival.

F. BAUER: HANDBUCH FÜR BUCHDRUCKER. (*A könyvnyomtató kézikönyve.*)

Megjelenik előreláthatóan 1933 márciusában. Egészvászonkötésben 7.50 RM.

WILHELM HELLWIG: WÖRTERBUCH DER FACHAUSDRÜCKE DES BUCH- UND PAPIERGEWERBES IN 7 SPRACHEN. (*A könyv- és papíripar szakkifejezéseinek szótára 7 nyelven.*)

2. kiadás. 300 oldal. Egészvászonkötésben 7 RM.

Elsőrendű külföldi szakemberek közreműködésével készült könyv, melynek főértéke, hogy a fontosabb nyomdai eljárások szakkifejezéseit is tartalmazza. Felöleli a német nyelven kívül az angol, francia, olasz, spanyol, hollandus és svéd nyelvek szakkifejezéseit. A könyv célszerű és praktikus rendezése folytán egyes szakkifejezések nemcsak a németről más nyelvre fordíthatók át, hanem egyik idegen nyelvről a másikra is kitűnően felhasználhatók.

PROF. BAUER: ZEITUNGSBILDER-DRUCK. (*Az újságillusztrációk nyomása.*)

220 oldal. 75 ábra és 8 melléklet. Egészvászonkötésben 3.50 RM.

A szerző nemcsak évtizedes gyakorlatának értékes eredményeit közli, hanem a meghonosodott újításokat, továbbá az újságképnymáshoz használt gépeket, készülékeket és segéd-eszközöket is felsorakoztatja. E mű érdekesebb fejezetei: A fényképfelvételek alkalmazása. A képszerkesztés. A retusálás. A klisé előállítás. Az egyengetés. A sztereotípiá. A nyomógép előkészítése. A papír és festék szerepe a képnymásnál. Képhenyomóművek és a többszínű képnymás. Képes mellékletek című fejezetek. — Ed. Hessenberg ügyvéd és jegyző értekezése az újságképnymásról és a szerzői jogról zárja be a gazdag tartalmú könyvet.

WILHELM HELLWIG: DER SATZ UND DIE BEHANDLUNG FREMDER SPRACHEN. (*Idegen nyelvek szedésének ismertetése.*)

5. kiadás, 1930. 220 oldal. Egészvászonkötésben 5 RM.

A neves szakíró ebben a munkájában nem kevesebb, mint 33 nyelvvél foglalkozik. Behatóan tárgyalja az egyes nyelvek különös sajátosságait, kiejtését, ékezetjeinek alkalmazását, a szóelválasztásokat, a szedés kivételét, a korrektori jelzéseket stb., és ezzel rendkívül fonotasságú és értékes segédkönyvet ad a betűszedő és korrektor kezébe.

KLIMSCHS JAHRBUCH DER GRAPHISCHEN KÜNSTE. (*A grafikai művészetek évkönyve. 1933. évi kiadás.*)

Az év sokszorosítóipari technikai újításait, új eljárásait, új betűit ismerteti, továbbá a legkiválóbb szakírók 23 önálló cikkét hozza. A mű kiállítása bámulatos szépségű. 80 elsőrendű melléklettel, 158 ábrával, 340 oldal terjedelemben. A techn-

kai újdonságok közül az újabban nagyfontosságúvá vált anilinyomásról ad kimerítő leírást. Ára 13.50 RM.

25. kötet (1932. kiadás). 80, nagyrészt többszínű műmelléklettel 9.—RM.

FRANZ KEILHACK: DER DRUCKEREI-BUCHBINDER. (*A nyomdai könyvkötő.*)

330 oldal, 144 ábra. Egészvászonkötésben 3.50 RM.

Évtizedes gazdag tapasztalatait írja le a szerző a nyomdaüzemmel kapcsolatos könyvkötészetben előforduló sokoldalú munkákról. Részletes és kimerítő leírást ad a nyomdai könyvkötészetben használt gépekről és készülékekről, továbbá a legkülönbözőbb munka-eljárásokról és azok előnyeiről.

RUDOLF RUSS: HANDBUCH DER MODERNEN REPRODUKTIONSTECHNIK. (*A modern sokszorosítótechnika kézikönyve.*)

3. kiadás, 1927. 2 kötet. egészvászonkötésben. 640 oldal, 217 ábrával. 22, legnagyobb részben többszínű műmelléklettel. Mindkét kötet 13.50 RM.

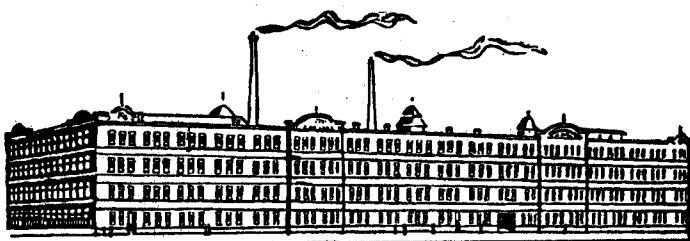
Német alaposággal, a legapróbb részleteket is kimerítően tárgyaló

szenzációs munka. Első kötete a pozitívretussal, a fotográfia sokszorosításával, továbbá a negatív és pozitív diapozitívekkel foglalkozik. A második kötet részletesen tárgyalja a kémigráfia, a rendes mélynyomás, a fotolitográfia, offset- és fénynyomás átviteli eljárásait, úgyszintén a hengerek kezelését és számtalan egyéb hasznos tudnivalót, ami a sokszorosítótechnika szélesperspektívájú területén előfordul.

TSCHICHOLD: SCHRIFTSCHREIBEN FÜR SETZER. (*Betűvetés szedők részére.*)

1931. 32 oldal. Csinos kiállításban, jó papíron és tartós borításban 1.—RM.

A német nyomdászat kimagasló mesztérének éveken keresztül kipróbált metódusát ismerteti igen könnyen érthető formában. A füzet szemléltetően bemutatja a nyomdásznak a betűfejlődés kialakulását és mindazt, amit a betűkép formaváltozásáról tudnia kell. Szakszerű oktatással vezeti be a betűvetés művésztébe olvasóit, amely magában foglalja az egész szakiskolai tananyagot. Nélkülözhetetlen minden grafikusnak, de iparművészeti tankönyvnek is kiválóan alkalmas.

Jac. Schnabl & Co

m ű n y o m ó - é s c h r o m o p a p í r g y á r

Wien, XIX.,

Kreilplatz 1

M a g y a r o r s z á g i k é p v i s e l e t

Kanitz József

Budapest, IV.,

Bástya ucca 12 * Telefon 84-7-01

Raktáron

s o k f é l e a l a k b a n é s s ú l y b a n

f a m e n t e s m ű n y o m ó , f é l f a m e n t e s

m ű n y o m ó , c h r o m o p a p í r o k

K é r j e n m i n t á t é s á r a j á n l a t o t

A Magyar Könyv- és Reklámművészek Társasága

Tisztikar :

Elnök: (betöltetlen).

Alelnökök: Bortnyik Sándor, Fáy De-
zső, Kner Imre, Reiter László, Végh
Gusztáv.

Főtthár: Naményi Ernő.

Thár: Rosner Károly.

Pénztáros: Biró Miklós.

Ügyész: Czigler István.

Könyvtáros: Kaesz Gyula.

Műtáros: Csabai-Ékes Lajos.

Ellenőr: Löwy Salamon.

Tiszteletbeli tagok :

Kner Izidor, Gyoma, Majovszky Pál,
Budapest, IV., Apponyi tér 1., Nagy
Sándor, Gödöllő, Végh Gyula, Buda-
pest, IX., Üllői-út 33.

Levelező tag :

Hugo Steiner-Prag, Leipzig.

Rendes tagok :

Berény Róbert, Budapest, I., Városmá-
jor ucca 36. Tel. 502-66.

Biró Miklós, Budapest, V., Pannónia
ucca 21. Tel. 111-77.

Bortnyik Sándor, Budapest, VI., Nagy-
mező ucca 3. Tel. 181-77.

Buday György, Szeged, Tábor ucca
3. III.

Conrád Gyula, Budapest, II., Margit
körút 5/a.

Csabai-Ékes Lajos, Budapest, V., Ka-
tona József ucca 39.

Csemiczky Tihamér, Budapest, I., Ma-
gyaradi út 5.

Czigler István, Budapest, VI., Andrássy
út 9. Tel. 226-00.

Dallos Hanna, Budapest, IV., Veres
Pálné ucca 12., félemelet.

Divéky József, Betlis, Post Weesen,
Svájc.

Farkas Endre, Budapest, I., Biró u. 3.
Fáy Dezső, Budapest, I., Kékgyólyó ucca 20/b. Tel. 510-32.
Fiora Margit, Párizs, (14e) rue de la Gaité 11 bis.
Gádor István, Budapest, IX., Lónyay ucca 19. Tel. 871-77.
Gáspár Antal, Budapest, II., Margit körút 1. Tel. 574-41.
Gedő Lipót, Budapest, VIII., József körút 16. Savoy-szálló.
Gergely Tibor, Budapest, V., Falk Miksa ucca 26—28.
Gróf József, Budapest, II., Bimbó ucca 15. Tel. 515-78.
Jaschik Álmós, Budapest, IX., Bakáts tér 3. Tel. 876-31.
Jaschikné-Müller Mária, Budapest, IX., Bakáts tér 3.
Jeges Ernő, Budapest, Szemlőhegyi dűlő 15314 hrsz. Tel. 552-29.
Kaeszy Gyula, Budapest. Tel. 403-34.
Kaeszné-Lukáts Kató, Budapest.
Kassák Lajos, Budapest, VI., Lehel ucca 6.
Frau Flora Klee-Pályi, Elbersfeld, Hindenburgstrasse 72.
Kner Albert, Budapest, V., Vilmos császár út 34. Tel. 229-31.
Kner Erzsébet, Budapest, V., Alkotmány ucca 19. Tel. 248-11.
Kner Imre, Gyoma, Békés megye.
Kolozsvári Sándor, Budapest, VI., Csengetery ucca 82., III. 30.
Kolozsvári Zsigmond, Párizs, 16 rue Bardinet.
Kozma Lajos, Budapest, V., Balaton ucca 2. Tel. 296-88.
Kreiszl Béla, Budapest, V., Személynők ucca 9/11. Tel. 181-97.
Lányi Imre, Budapest, V., Vadász u. 24.
Lesznai Anna, Budapest, V., Falk Miksa ucca 26/28.
Löwy Salamon, Budapest, VI., Desseffy ucca 32.
Moholy Nagy László, Berlin, W. Spichernstrasse 20.

Molnár C. Pál, Budapest, Nagyboldogasszony útja 65.
Naményi Ernő, Budapest, VI., Lendvay ucca 25. Tel. 237-28.
Nádai Pál, Budapest, IX., Üllői út 121.
Nemes György, Budapest, VI., Próféta ucca 5.
Pécsi József, Budapest, V., Dorottya ucca 8. Tel. 821-23.
Radó György, Budapest, III., Bécsi út 74.
Reiter László, Budapest, V., Wekerle Sándor ucca 21. Tel. 243-17.
Repcze János, Budapest, V., Arany János ucca 9., I. 5.
Rosner Károly, Budapest, V., Csanády ucca 5. Tel. 931-19.
Gáborjáni Szabó Kálmán.
Tábor János, Budapest, VII., Rákóczi út 54. Tel. 455-57.
Teván Andor, Békéscsaba.
Vargha Oszkár, Budapest, X., Család ucca 53.
Vértes Marcel, Párizs, 16e, 27, rue des Sablons.
Végh Gusztáv, Budapest, II., Fillér ucca 24. Tel. 535-77.

Meghívott tagok ;

Hermann-Czinner Alice, Budapest, V., Mária Valéria ucca 10. Tel. 820-36.
Hevesy Iván, Budapest, II., Keleti Károly ucca 9. Tel. 558-75.
Hoffmann Edith, Budapest, II., Buday László út 14. Tel. 574-81.
Keleti Artúr, Budapest, V., Dorottya ucca 6. (Leszámitoló és Pénzváltó Bank.)
Mihályfi Ernő, Budapest, IX., Ferenc tér 12. Tel. 300-81.
Pacher Béla, Budapest, II., Margit körút 64/c.
Rabinovszky Márius, Budapest, VII., Vilma királynő út 3. Tel. 348-09.
Ybl Ervin, Budapest, V., Báthory u. 12.

Mely cégeknél rendelünk?

Bélyegzők, vésetek, dombornyomások, címkek

ELSŐ MAGYAR BÉLYEGZŐGYÁR
(Klassohn A.), Budapest, VIII., Futó
utca 7. Telefon: J. 30-4-02.

FELSENFELD RUDOLF, Budapest, V.,
Bálvány utca 16—18. Telefon 10-3-94.

GEDULDIGER HUCÓ, Budapest, VI.,
Vilmos császár út 17. Telefon 22-8-95

KURCZ LIPÓT, Budapest, VIII., Jó-
zsef körút 9. Telefon: J. 35-1-18.

SZEILER JÓZSEF, Budapest, VI., Teréz
körút 21. Telefon: Aut. 26-6-74.

Betű és rézlénia

ELSŐ MAGYAR BETŰÖNTŐDE RT.
Központok: H. Berthold A. G., Ber-
lin és D. Stempel A. G., Frankfurt
a. M. — Budapest, VI., Dessewffy
utca 32. Telefon: Aut. 22-3-70 és
27-1-18.

Gépjavítások

GRAFIKA GÉPKERESKEDELMI RT.,
Budapest, V., Koráll utca 6—8. szám.
Telefon: 93-4-57.

RÓNA JÓZSEF, Budapest, V., Visegrádi
utca 3. Telefon: Aut. 25-4-48.

Grafikai szaküzletek

CHATELET ALAJOS ÉS FIA grafikai
gépgyár és gépjavító műhely, Buda-
pest, II., Margit körút 81. Telefon:
Aut. 53-1-74. Vezérképviseltek: Ma-
schinenfabrik Augsburg—Nürnberg
AG, Augsburg, körforgógépek és
gyorssajtók; Georg Spiess, Leipzig,
Rotary-önberakókészülékek és hajto-
gató gépek; Asbern Maschinenfabrik
AG, Augsburg—Göppingen, tömöntő-
dei készülékek; Böttcher & Renner,
Nürnberg, bórhengerek.

FISCHER IGNÁC grafikai szaküzlet,
Budapest, VI., Próféta utca 9. Tele-
fón: Aut. 19-9-07. A. Schelter &
Giesecke AG. Leipzig, betűöntőde és
nyomdai gépgyár, betűk és Winds-
braut gyorsajtók, Phönix tégely-
sajtók vezérképviseltek.

**FREUND—BARÁT-FÉLE GRAFIKAI
SZAKÜZLET**, Budapest, V., Koháry
utca 2-4. Telefon: Aut. 28-2-35. Ve-
zérképviseltek: Dresden—Leipziger
Schnellpressenfabrik AG, Coswig,
Planetta nyomógépek; Chn. Mansfeld
Leipzig, könyvkötészeti gépek; Cor-
vina festékgyár, Budapest; Preusse
& Co AG, Leipzig, hajtogató- és fű-
zőgépek; Clemens Claus, Thalheim,
tömöntődei matricák; Langbein—
Pfannhauser-Werke, Wien, galvano-
technikai gépek.

GRAFIKA GÉPKERESKEDELMI RT.
Budapest, V., Ügynök utca 21. Tele-
fón: 93-4-57. Vezérképviseltek: In-
tertype szedőgépek; Miehle, gyorsaj-
tók; Thompson, legnagyobb teljesít-
ményű betűöntőgépek; Karl Krause
AG, Leipzig könyvkötészeti gépek;
Gebr. Brehmer, Leipzig fűző- és haj-
togatógépek; Faber & Schleicher,
Offenbach, Rolland-offsetgépek; Kleim
és Ungerer, Leipzig, Universal-önbe-
rakókészülékek; Schriftguss AG, be-
tűöntőde, Dresden; Michael Huber,
München festékgyár; Felix Böttcher,
Leipzig, hengeranyaggyár; Max Nietz-
sche & Co, Obercarsdorf, tömöntődei
matricák.

**GUTENBERG-HÁZ, GEEL TESTVÉ-
REK**, Budapest, II., Hunyadi János
út 12. Telefon: Aut. 52-0-14. A
„Linotype“ szedőgépek képviseltek.

HARTMANN TESTVÉREK, Budapest,
V., Tatra utca 6. Telefon: 23-1-43. A
világhírű Gebr. Hartmann, Ammen-
dorf bei Halle a/S. festékgyár ma-
gyarországi lerakata. Festékkülönle-
gessegek: Concentra offsetfestékek és
Bathychrom mélynyomófestékek.

LÖWY LÁSZLÓ GÉPÉSZMÉRNÖK grafikai szaküzlete, Budapest, VI., Lovag ucca 20. Telefón: Aut. 22-3-86. Vezérképviseltek: Schnellpressenfabrik Frankenthal, Albert & Cie, AG, Frankenthal; Automatic AG, Berlin, nyomóautomaták; Siegwerk Industrie G. m. b. H., Siegburg, mélynyomófestékgár; Paul Drews, Berlin, reprodukciós berendezések; August Fomm, Leipzig; Rudolf Fromme, Berlin; Halberstädter Papier- und Pappenfabriken, Halberstadt.

PUSZTAFI ZSIGMOND, Budapest, V., Tátra ucca 6. Telefón: Aut. 21-1-43

TANZER MIKSA grafikai szaküzlet, Budapest, VIII., Déry ucca 10. Telefonszám: 40-6-31. Vezérképviseltek: Typograph - szedőgépek, Rockstroh-nyomósajtók, Gleitsmann-festékek és Ruth-Duratin-segédanyagok nyomtatáshoz.

UNIVERSAL GRAFIKAI SZAKÜZLET RT., Budapest, VIII., Rákóczi tér 2. Telefón: J. 34-8-12.

Kartoték-kivágás, zacskóragasztás stb.

GRÓSZ ÉS BÁNYASZ, Budapest, VI., Aradi ucca 22. Telefón: Aut. 25-0-35.

Klisék

FREUND JÓNÁS UTÓDA, Budapest, VII., Thököly út 8. Telefón: J. 42-6-96.

KÖNIG ÉS BAYER, Budapest, VII., Wesselényi ucca 54. Telefonszám: 35-0-91.

PALLAS-NYOMDA RT., Budapest, V., Honvéd ucca 10. Telefón: Aut. 20-5-67, 20-5-68, 20-5-69.

Levélboríték- és papírnemű gár

RIGLER JÓZSEF EDE RT., Budapest, VI., Rózsa ucca 55. Telefón: Aut. 25-0-55.

Magyar papírgyárak

DIÓSGYŐRI PAPIRGYÁR RT., Budapest, V., Rudolf tér 5. Telefonszám: 24-2-83.

Magyar festékgyárak

CORVINA NYOMDAFESTÉKIPAR RT. vezérképvisellete és lerakata: Budapest, V., Koháry ucca 2—4. Telefonszám: 28-2-35, 23-8-72.

LORILLEUX CH. ÉS TÁRSA, nyomófestékgár, Budapest, IV., Ferenc József rakpart 27. Telefón: A. 86-8-01 és Aut. 86-8-02.

LUTZ EDE ÉS TÁRSA lakk- és festékgár rt., Budapest, VII., Örnagy ucca 4. Telefón: *97-2-29 (sorozat).

SCHMIDT TESTVÉREK nyomdafestékgár rt., Budapest—Rákospalota, Pázmány ucca 41. Telefón: Aut. 95-2-85.

Magyar nyomdagépgyárak

LÁNG L. GÉPGYÁR RT. WÖRNER GYORSSAJTÓ-OSZTÁLYA, Budapest, V., Váci út 152. Telefón: 90-8-33.

RÓNA JÓZSEF, Budapest, V., Visegrádi ucca 3. Telefón: Aut. 25-4-48.

Papírkereskedelmi cégek

GLÜCK BÉLA, Budapest, V., Gorove ucca 3. Telefón: Aut. 19-3-60.

GOLDZIEHER GÉZA RT., Budapest, V., Akadémia ucca 7. Telefón: Aut. 23-2-98 és Aut. 24-7-81.

GRÓSZ ÉS VIDOR, Budapest, VII., Kertész ucca 20. Telefón: J. 42-3-38.

HAJDU ÉS BOKOR, papir- és cellofán-különlegességek gyári raktára. Budapest, VII., Alsóerdősor ucca 8. Telefón: J. 38-0-88.

HARTMANN VILMOS-FÉLE PAPIRIPAR ÉS PAPIRFORGALMI RT., Budapest, V., Alkotmány ucca 4. Telefón: 19-0-65 és 19-0-35.

SAS ÉS BAUER PAPIRKERESKEDELMI RT., Budapest, V., Személynők ucca 21—23. Telefón: Aut. 22-5-20 és Aut. 26-0-99.

WALDMANN FERENC RT., Budapest, V., Falk Miksa ucca 13. Telefón: Aut. 29-6-10 és Aut. 14-2-51.

Technikai újítások

Opag-féle címbetűvédő

A címbetű eldülését megakadályozó 1 mm vastagságú acéldrót, mely a betűláda fapálcáira felerősítve egyszerű módon megvédi a címbetűk gyakori eldülését. A védők kb. 6 mm hosszúságban átfogják a betűsorokat és kis térfogatuk mellett egy ilyen védővel egyszerre két betűsort tudunk az eldüléstől megvédeni.

Bergner-féle egyengetőgép

A gyakorlati életben előforduló hosszadalmas és sokszor gátló felragasztási és kivágási munkaménetet az új egyengetőgép jelentősen megrövidíti. Az egyengetéshez szükséges két példány egyszerre készül. Az ilyen kettős egyengetéskészítésknek az a nagy előnye mutatkozik, hogy azok mindig egyforma papíron

készülnek és a kiszolgáláshoz szükséges papír is a példányszámból felhasználható és teljesen kifogástalan nyomóhatást is biztosít. Az egyengetésre váró két levonat az egyengetőasztalra lesz kifeszítve, ahol kézzel vezethető írónnal lesz az árnyékolás megrajzolva és az így elkészült figura vagy ábrarészlet egy parallel tolókarral vitetik át az egyengetőgép bal oldalára. Egy elektród vagy elektromos úton izzó írón vágja ki azután a selyempapírtekercsből az ábrákat, amelyek az egyengetőgép vakuumszekrényén keresztül futnak. Az itt felszerelt vakuumpumpa a kivágott ábrákat automatikusan felerősíti a vakuumszekrény fedőlapjára. Az ábrák kivágásával egyidőben, kis fogantyú segítségével, működésbe jön a ragasztómű, amely a kívánt helyre felhordja a ragacsot. Ahány oldal egyengetésre szorul, annyi lesz egy-

szerre kivágva és ragasztva. Ezután egy emeltyű segítségével végbemegy a vakuumszekrényben a selyempapírkáknak az egyengetőívre való ráerősítése és ragasztása, amely művelet után automatikusan kapcsolódik ki a vakuum. Legelőször az egyengetés azon apró részletei végezhetők el az egyengetőgépen, amelyek esetleges többszöri aláarakást igényelnek. Ezt követi az egyengetőíven kirajzolt és kivágott kisebb ábrák felragasztása, aminek megtörténtével a selyempapírtekerces továbbcsúszik, hogy újra egy teljes papírfelület álljon rendelkezésre. Abban a pillanatban, amikor az utolsó selyempapírdarab kivágása és felragasztása megtörtént, ezzel egyidőben a nyomócilinder egyengetése is elkészült. Az egyengetőgép kiváló előnye, hogy pontosabb munkát végez, mint a kézzel történő kivágás, továbbá a felragasztás elvégzése nemcsak egyenletesebb és egyszerűbb a kézi munkánál, hanem higiénikusabb is.

Reinhardt-féle ívberakó

Ez az önberakómű minden nyomógépre úgy szerelhető fel, hogy az a géppel együtt zárt egységet ad. Az új berakó-asztal igénybevételével nagyobb formák nyomása is elvégezhető anélkül, hogy ehhez külön erőművet kellene beiktatni.

Pillarno ívberakó

Az ívberakókészülék egyszerű konstrukciójával vonja magára a figyelmet, amely a legrövidebb idő alatt minden nyomógépre felszerelhető. A kirakó-asztal fedőrudai (Deckstangen) és egyéb segédesszkozei ennél a gépnél teljesen elmaradtak. Az

ívek oldalállítása egyszerű módon történik és a pontos beállítás és szabályozás üzemközben is elvégezhető. Tekintettel arra, hogy a készülék kifogástalan regiszterrel dolgozik, ezért színnyomásra is alkalmas. Kézi berakásnál sem hátráltatja a munkát és átállítása csupán néhány pillanatot igényel. Az egyes ívek egy kézi forgatókar segítségével gyorsan és könnyen a berakóhoz vezethetők. Figyelemre méltó a gép automatikusan működő asztalszabályozása és az eltolható kirakó-asztala. A formátumcsere rövid idő alatt elvégezhető.

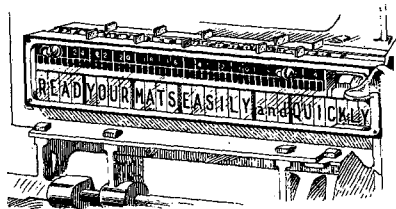
Kellog-szedészárókeret Monotype-szedéshez

A Monotype-szedésnek összeállításá ezideig a regálisra fektetett hajón történt, ami az öntő és szedő részeről nagy elővigyázatosságot igényelt. Az összedobás gyakori esetét szünteti meg az új szedészárókeret. Ennek használata úgy történik, hogy a zárókeretet három kengyeloldalával a szedés köré helyezzük, azután a szedést támasztó ólom hajólécet kihúzzuk és a kizárót egészen a zárókeret aljára szorítjuk. Most rátesszük a tulajdonképpeni szedészárót és lenyomjuk a rajta levő fogantyút, ami után a szedés biztosan zárva lesz. Zárás után a szedés könnyen és veszélytelenül szállítható, továbbá a lehúzóprésben hajóalátét nélkül is használható. Korrigálásnál a zárókeret kizáró emeltyűjét felnyitjuk, ami után a szedés rögtön meglazul. Nagyobb korrek-túráknál — ahol beszúrások és áttördelések szükségesek — is kifogástalanul használható, miután a szedés a kengyeltartó jó támasztéka

folytán nem dobódik össze. A normál szedészárokeret rúgóacélból, három különböző nagyságban készül (kicsi, közép és hosszú hasábok számára) és szélessége is megfelel a gyakorlatban használatos szédésszélességnek.

Nagyítóüveg a Linotype- és Intertype-matricák olvasására

Egy amerikai gyár, a Standard Optical Company (2851 Summit St., Knoxville, Tenn) a Linotype- és Intertype-matricasoroknak könnyű elolvasását teszi lehetővé legújabb találmányával. Amint az ábrán lát-

ható, a gyűjtő elülső, nyitható oldalára nagyítóüveg van felszerelve s így a matricáknak apró betűi erős nagyításban vetítődnek a gépszedő szeme elé. (Hasonló berendezésről gondoskodik a Monotype-gyár is, amikor a kizáródob apró, sűrű számmainak a leolvasását nagyítóüveg alkalmazásával teszi könnyebbé a gépszedő számára.) Ezek a nagyítóüvegek bármely Linotype- vagy Intertype-szedőgépre felszerelhetők s a pontos géptípus és méret megküldése esetén a gyár a megfelelő nagyítóüveget szállítja. Arra vonatkozóan, hogy ezek a nagyítóüvegek a gyakorlatban mennyiben válnak be, egyelőre nincs közelebbi tapasztalat vagy értesülés.

Lemezes mélynyomás a johannisbergi mélynyomógépen

Hosszú évek kutatásai és kísérletei megteremtettek egy olyan praktikus készüléket, mely konstrukció a mélynyomógép nyomóelemeinek eddigi használatát merőben megváltoztatja. Ugyanis a formacilinder egész keskeny, kb. 5 mm-es nyílással bír. Ennek a nyílásnak áthidalása által a cilinderfelület végnélküli lesz, amit a rákli és festékezőhenger megenget és a formacilinderrel való állandó érintkezés biztosítható anélkül, hogy szükség volna a rákli fel- és leemelésére. Ezáltal a lemez élettartama is hosszabb lesz és a nyomás gyorsasága is fokozható.

A maratás felvételére szolgáló rézlemez 0.4 mm vastagságú. A maratott lemez felerősítésére szolgál egy lyukasztó- és hajlítókészülék, melynek segítségével a formalemez mindkét vége megfelelőleg hajlítható lesz. Ezek a feszítőlécek fecskéfarkalakúak és a felerősítésnél a rézlemez a formacilinder megfelelő csavartokjába lesz beakasztva. Az elülső feszítőléc a cilinder széléhez fekszik, a hátsó lécz és a cilinder között pedig egy feszítőléc lesz beletolva, ami a lemezt az egész cilinder szélességében egyenletesen felerősíti és annak abszolút cilinderformát ad. A lemez felerősítése ez esetben nem a megerősítő csavarral történik, hanem a hajlított lemez szögcsélével.

A cilinderre felerősített lemez két vége közti ürré megfelelőleg preparált tömítőanyaggal lesz kitöltve és egyenletessé téve. A tömített réteg lehúzása után egyszerű preparátum felhasználásával válik a felső réteg simává és keménnyé, úgyhogy a

rákli minden rázkódtatás és zökkenő nélkül végezheti munkáját. De a rákli zökkenésmentes átmenetét még a henger rézsútos állítása is biztosítja. A lemez felerősítése fáradság nélkül könnyen és rövid idő alatt elvégezhető.

Az elvégzett kísérletek beigazolták, hogy ez újabb rézlemez mélynyomtatási eljárás nem minden munkához és nyomásgyorsasághoz használható előnyösen. Ezért a johannisbergi gépgyár olyan gépeket épített, amelyekhez a rézlemez és réz-

henger egyazon gépben jól használható. Így a kis Liti-gépen a formacilinder cserélése szükséges, míg a nagyobb gépeknél a cilindermag a gépben marad és csak a cilinder hüvelye — amelyre a lemez vagy a köpeny jön — lesz kicserélve. Mivel a kísérletek folyamán rájöttek, hogy a lemezhosszúság kezelésénél fellépő nehézségek jelentékenyen megnövekedtek, ezért a johannisbergi lemez mélynyomógépek közül csak a két kisebb típus lesz ezzel felszerelve.

A fenti technikai újdonságokról közelebbi részleteket kívánságra szívesen közöl az Almanach szerkesztősége.

Tartalomjegyzék

	Oldal
<i>Bíró Miklós</i> : Nyomdászok! Fogadjátok szívesen a Magyar Grafikai Almanachot!	5—6
Naptár	7
<i>Kertész Árpád</i> : Századok legendájából	9—17
<i>Kner Imre, Gyoma</i> : A tipográfiai stílus elemei (12 ábrával)	18—30
<i>Lengyel Sándor, Kolozsvár</i> : Fejlődik-e a nyomdászat a művészeti stílusok nyomában?	31—47
<i>Dr Balassa József</i> : A helyesírás és a könyvnyomtató	48—50
<i>Dr Bródy László</i> : Félszázad mesgyéjén (3 képpel)	51—54
<i>Löwy Salamon</i> : Hasznos tudnivalók a betűöntés köréből (7 ábrával)	55—66
<i>Novák László</i> : Radnai Mihály (két arcképpel)	67—70
<i>Markovits Kálmán</i> : Szálljunk szembe a nyomdaipar színvonalának leomlási folyamatával	71—74
<i>Brumiller László</i> : Rothenstein Mór (arcképpel)	75—78
<i>Novák László</i> : Szakbeli nevelődésünk irányai	79—82
<i>Wanko Vilmos</i> : Szakmafejlesztési kérdések	83—97
<i>Szabó T. István</i> : A „racionalizált” mesterség	98—101
Az Universal Grafikai Szaküzlet rt. cég hirdetése	102
<i>Grosz Ernő</i> : A vaskolléga fejlődése (12 ábrával)	103—121
<i>Herzog Salamon</i> : Ki alkalmas gépszedőnek?	122—125
<i>Udvardy Béla</i> : A mélynyomás jelentőségéről	126—128
A mi betűöntődénk, képekkel és betűmintákkal	129—138
<i>Dr Reich Lajos</i> : A nyomdászok egészséges életmódjáról s a közöttük előforduló betegségekről	134—136
<i>Z. Gy.</i> : A cellofánanyagra való nyomtatásról	136—138
Egy új magyar festékgyárról (9 képpel)	139—142
Külön mellékleteink	143
Szedéspéldáink, 16 oldalon 40 példa	144—175

	Oldal
A Grósz és Vidor papírnagykereskedelmi cég hirdetése	176
Wanko Vilmos: Racionalizálás vagy alkalmazkodás a gazdasági viszonyokhoz?	177—186
Lorillenx Ch. és Társa festékgyárról (10 képpel)	187—190
Laupál Antal, Kassa: Racionális munkamenet a nyomdai gépteremben (3 ábrával)	191—197
A Gutenbergház Geel Testvérek cég hirdetése	198
Lengyel Lajos: A megváltozott élet és a tipográfia (10 szedéspéldával)	199—203
Pápai László Miklós: A modern szakirányú továbbképzés	204—207
Nyomdászati Továbbképző Tanfolyamok (öt arcképpel)	208—209
A Lutz Ede és Társa festékgyár cég hirdetése	210
Neumann Ede, Ungvár: Nyomdavezetés az újabb idők szellemében	211—213
Ziegler Gyula: Az „ólomnélküli“ tipográfia problémája	214—222
A Freund J. utóda kliségyár hirdetése	223
A Magyarországi Grafikai és Rokoniparosok Főnökegyesülete (két képpel)	224—225
A Rigler József Ede rt. cég hirdetése	226
Simon Vilmos: A sportoló nyomdász (két képpel)	227—230
A magyarországi nyomdászok és rokonszakmabeliek szervezeti és egyesületi életének érrendszere (8 képpel)	231—239
A Pallas rt. cinkográfájának hirdetése	240
A magyar grafikai ipari szakirodalom (8 képpel)	241—243
Löwy László grafikai szaküzlet cég és a Grafikai Művészetek Könyvtára hirdetése	244
A Schmidt Testvérek festékgyár hirdetése	245
Tájékoztató a külföldi grafikai és nyomdaipari felsőbb szakiskolákról	246—251
A Waldmann Ferenc papírkereskedelmi cég hirdetése	252
A König és Bayer kliségyár cég hirdetése	253
A nyomdász legszükségesebb szaklapjai és szakkönyvei	254—258
A Jac. Schnabl papírgyár (Kanitz József cég) hirdetése	259
A Magyar Könyv- és Reklámművészek Társasága	260—261
Mely cégeknél rendeljünk?	262—263
Technikai újdonságok	264—267

